

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის რეგიონული განვითარების სტრატეგია

შინაარსი

შესავალი	3
1. დემოგრაფია და შრომის ბაზარი	7
2. გარემოს დაცვა და ბუნებრივი რესურსები	12
3. ტურიზმი	29
4. სოფლის მეურნეობა	37
5. მშენებლობა	47
6. მრეწველობა	52
7. ინფრასტრუქტურა	56
8. ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვა	70
9. განათლება, კულტურა და სპორტი	77
დასკვნები	86
დანართი	89

შესავალი

წინამდებარე დოკუმენტში წარმოდგენილია აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის რეგიონული განვითარების სტრატეგია. უნდა აღინიშნოს, რომ აჭარაში დღემდე არ არსებობს რეგიონული განვითარების სტრატეგიის სტანდარტული მოდელი. აქედან გამომდინარე ეს დოკუმენტი საჭიროებს მნიშვნელოვან გაუმჯობესებას მომდევნო წლების განმავლობაში. სასურველია სტრატეგიის შემდგომი განვითარება 4 ძირითადი მიმართულებით: სივრცითი, ეკონომიკური, საინვესტიციო და ინსტიტუციონალური.

სტრატეგია ასრულებს მნიშვნელოვან როლს რეგიონის განვითარების ეფექტურ მართვაში:

- შთამაგონებელი – მიუთითებს განვითარების ძირითად მიმართულებებს;
- პროგრამული – წარმოადგენს საფუძველს რეგიონული პროგრამებისა და პროექტების შემუშავებისათვის, სხვა პროგრამული დოკუმენტების შემუშავებისათვის;
- ამსახველი – უზრუნველყოფს რეგიონში ეკონომიკური, სოციალური და სხვა მიმდინარე პროცესების პერიოდულ შეფასებას.

დოკუმენტი მოამზადა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტროს ეკონომიკური პოლიტიკის დეპარტამენტმა. სტრატეგიის შემუშავების დროს იყო გამოყენებული ინფორმაცია შემდეგი წყაროებიდან:

- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური;
- აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო;
- აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო;
- აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო;
- აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის განათლების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო;
- აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი;
- აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო;
- ქ. ბათუმის მერია;
- ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტის გამგეობა;
- ქობულეთის მუნიციპალიტეტის გამგეობა;
- ქედის მუნიციპალიტეტის გამგეობა;
- შუახევის მუნიციპალიტეტის გამგეობა;
- ხულოს მუნიციპალიტეტის გამგეობა;
- მსოფლიო ბანკი;
- მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია;
- შპს „ბათუმის ოილ ტერმინალი“;
- შპს „ბათუმის საერთაშორისო საკონტეინერო ტერმინალი“;

- შპს „ბათუმის საზღვაო ნავსადგური“;
- ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტი;
- შპს „სოკარ ჯორჯია გაზი აჭარა“;
- შპს „აჭარის ბუნებრივი აირი“,
- სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“,

აჭარის რეგიონული განვითარების სტრატეგიის დოკუმენტი მომზადდა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის 2009 წლის 25 დეკემბრის #107 განკარგულების „2010-2014 წლების აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის შემუშავებისათვის გასატარებელი ღონისძიებების დამტკიცების შესახებ“ საფუძველზე.

სტრატეგიის დოკუმენტი შეეხება აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ეკონომიკის თითქმის ყველა დარგს, რაც განაპირობებს დოკუმენტის სტრუქტურას.

ყოველი თავი წარმოდგენილია სამი ნაწილით: 1) არსებული მდგომარეობის აღწერა, 2) სვოთ ანალიზი (ძლიერი და სუსტი მხარეები, შესაძლებლობები და საფრთხეები) და 3) სტრატეგიული მიმართულებები.

ქვემოთ მოყვანილია ძირითადი მიზნები, რომლებიც იყო გათვალისწინებული სტრატეგიის მომზადების დროს:

1. აჭარაში სიღარიბის დაძლევა და მოსახლეობის კეთილდღეობისათვის ყველა საჭირო პირობის უზრუნველყოფა;
2. აჭარის ადამიანური რესურსების კონკურენტუნარიანობის ზრდა;
3. აჭარაში ეკონომიკური და ინოვაციური აქტიურობის ზრდა;
4. აჭარის ეკონომიკის მაქსიმალური კონკურენტუნარიანობისა და სტაბილურობის მიღწევა;
5. აჭარის კულტურული და ეკოლოგიური გარემოს შენარჩუნება და გაუმჯობესება მომავალი თაობებისათვის;
6. აჭარის ბუნებრივი რესურსების ეფექტური მართვა;
7. აჭარაში სივრცითი წესრიგის ჩამოყალიბება და შენარჩუნება;
8. აჭარის საქართველოს ეკონომიკაში და მსოფლიო ეკონომიკურ სივრცეში ინტეგრაციის გაღრმავება, საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარება.

აჭარის რეგიონული განვითარების პრიორიტეტები:

1-ლი პრიორიტეტი

აჭარის ეკონომიკური უსაფრთხოების გაძლიერება

მიზანი 1.1. განახლებადი ენერგეტიკის განვითარება (და შემდგომში ელექტროენერგიის ექსპორტი) – მცირე ჰიდროელექტროსადგურები, ქარის და მზის ენერგიის გამოყენება;

მიზანი 1.2. გზების მოდერნიზაცია. ბათუმში და ქობულეთში გზების რეაბილიტაცია, შემოვლითი ავტობანი, გზის რეაბილიტაცია ბათუმი-ახალციხეს მიმართულებით, სოფლებთან დამაკავშირებელი გზები, ტურისტული დანიშნულების გზები;

მიზანი 1.3. ადამიანური რესურსების კონკურენტუნარიანობის ამაღლება. განათლების სისტემის განვითარება, უცხო ენების შესწავლა;

მიზანი 1.4. მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობა. ბიზნესინკუბატორების შექმნა. აჭარის განვითარების ფონდის შექმნა, რომელიც გასცემს საშეღავათო კრედიტებს, მოახდენს სუბსიდირებას და თანადაფინანსებას აჭარაში მცირე ბიზნესის განვითარებისათვის;

მიზანი 1.5. რეგიონული საინოვაციო სისტემის შექმნა. საინოვაციო ინვესტიციების წახალისება. ინოვაციური პროექტების განხორციელება;

მიზანი 1.6. ეკონომიკის ტრადიციული სექტორების მოდერნიზაცია;

მიზანი 1.7. რეგიონის საინვესტიციო მიმზიდველობის გაუმჯობესება. თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შექმნა. საგადასახადო შეღავათების დაწესება;

მიზანი 1.8. სუსტად განვითარებული რაიონების მხარდაჭერა, მოწყობა და განვითარება. სოფლებში ცხოვრების დონის ამაღლება;

მიზანი 1.9. აჭარის მთავრობაში ინსტიტუციონალური რეფორმის ჩატარება. თვითმმართველობების როლის გაძლიერება. სახელმწიფო შემოსავლების განაწილების სისტემის სრულყოფა. ბათუმის მართვის სისტემის სრულყოფა;

მიზანი 1.10. გარემოს მდგომარეობის ხარისხობრივი გაუმჯობესება, საზოგადოების გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლება და ბუნებრივი რესურსების რაციონალური მართვა.

მე-2 პრიორიტეტი

აჭარის როგორც უმაღლესი კლასის ტურისტული დანიშნულების ადგილის განვითარება

მიზანი 2.1. ტურისტული ინფრასტრუქტურის დივერსიფიკაცია სხვადასხვა დონის ტურისტების მოსამსახურებლად;

მიზანი 2.2. ტურისტულ-საკურორტო რესურსებისა და გარემოს დაცვა. ნაპირის დაცვისა და განვითარების პროექტების განხორციელება. მაღალი კლასის პლაჟების მოწყობა. კულტურული ძეგლების რეაბილიტაცია და დაცვა;

მიზანი 2.3. ახალი ტურისტული პროდუქტების შექმნა. ეკოტურიზმის, სოფლისა და აგროტურიზმის განვითარება. “მარინების” მშენებლობა. უინდ-სერფინგისა და იახტინგის განვითარება. სათხილამურო კურორტების განვითარება;

მიზანი 2.4. სანატორიებისა და სარეაბილიტაციო ცენტრების შექმნა. თერმული და მინერალური წყლების წყაროებთან და სხვა ადგილებზე საკურორტო ინფრასტრუქტურის განვითარება. სამედიცინო ტურიზმის განვითარება;

მიზანი 2.5. სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება, აჭარის ხელმისაწვდომობის ზრდა. ახალი ავიაკავშირების დამყარება. ბათუმის პორტის მოდერნიზაცია;

მიზანი 2.6. ტურისტული მომსახურების ხარისხის ამაღლება. დასვენების უსაფრთხო და მიმზიდველი პირობების შექმნა;

მიზანი 2.7. სპორტული ინფრასტრუქტურის განვითარება. სტადიონი, სპორტის სასახლე, საციგურაო სასახლე, სხვა.

მე-3 პრიორიტეტი

აჭარის მეტროპოლიტანური ზონების (ბათუმის და ქობულეთის) განვითარება

მიზანი 3.1. ბათუმში და ქობულეთში სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის მოწესრიგება. გზების, შუქნიშნების, გადასასვლელების, ეკოლოგიურად უსაფრთხო სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის განვითარება. საპარკინგო ადგილების რაოდენობის ზრდა;

მიზანი 3.2. ტაქსის და სხვა სატრანსპორტო მომსახურების მოწესრიგება. გასაქირავებელი ტრანსპორტის მომსახურების უზრუნველყოფა;

მიზანი 3.3. კომუნალური მომსახურების სისტემების მოდერნიზაცია. სრული გაზიფიკაცია. ენერგიის დაზოგვის ტექნოლოგიების დანერგვა. ძველი ნაგავსაყრელების დახურვა და ახალი ტექნოლოგიის ნაგავსაყრელის შექმნა;

მიზანი 3.4. სუპერმარკეტების და სავაჭრო ცენტრების განვითარების ხელშეწყობა;

მიზანი 3.5. პარკებისა, ატრაქციონების, მუზეუმებისა და კულტურული ძეგლების დაცვა და განვითარება. ბულვარის შემდგომი განვითარება და ბულვარის ინფრასტრუქტურის მოვლის გაუმჯობესება;

მიზანი 3.6. ძველი შენობების რეაბილიტაცია;

მიზანი 3.7. სივრცითი წესრიგის დაცვა და განვითარება;

მიზანი 3.8. სოციალურად დაუცველთათვის თავშესაფრების განვითარება;

მიზანი 3.9. ახალი მესამე მეტროპოლიტანური ზონის განვითარება.

თავი 1. დემოგრაფია და შრომის ბაზარი

2011 წლის პირველი იანვრისათვის აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მოსახლეობა 390,2 ათასს კაცს შეადგენდა. 2004 წელთან შედარებით აჭარის მოსახლეობა გაზრდილია 5,5%-ით (იხ. დანართი - დიაგრამა 1.1). 90-იან წლებში მოსახლეობის ზრდის ტემპის კლება მიგრაციით იყო გამოწვეული. საერთაშორისო ორგანიზაციის (IOM) ინფორმაციის თანახმად 90-იან წლებში აჭარიდან საზღვარგარეთ მუდმივად საცხოვრებლად წავიდა 50 ათასზე მეტი კაცი ანუ აჭარის მოსახლეობის 13%. განხორციელდა სტიქიის შედეგად დაზარალებული მოსახლეობის განსახლება ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონებში, ამასთან ადგილი ჰქონდა მიგრაციულ პროცესებს, რაც გამოწვეული იყო მაღალმთიანი რაიონებში ჭარბი მოსახლეობის არსებობით.

აჭარის მოსახლეობა მუნიციპალიტეტების მიხედვით შემდეგნაირად ნაწილდება: ბათუმის მუნიციპალიტეტი - 32%, ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტი-24%, ქობულეთის მუნიციპალიტეტი - 24%, ქედის მუნიციპალიტეტი - 5%, შუახევის მუნიციპალიტეტი - 6%, ხულოს მუნიციპალიტეტი - 9% (იხ. დანართი - ცხრილები 1.1, 1.2. დიაგრამა 1.2).

საქართველოს მოსახლეობის ზრდის საერთო მაჩვენებელთან შედარებით აჭარის მოსახლეობის ზრდის ტემპი მაღალია. ამას განაპირობებს მოსახლეობის ბუნებრივი მატების მაღალი დონე - მაღალი შობადობა და შედარებით დაბალი სიკვდილიანობა (იხ. დანართი - ცხრილი 1.3).

აჭარაში შედარებით დიდია შრომისუნარიანი ასაკის მოსახლეობის წილი. იგი შეადგენს საერთო რაოდენობის 65.4%-ს, საქართველოს მიხედვით ეს მაჩვენებელი 64.6%-ია. ამასთან აჭარის მოსახლეობა უფრო ახალგაზრდაა: აჭარაში შრომისუნარიან ასაკზე უფროსი მოსახლეობის საერთო რაოდენობის 10.6%, საქართველოს მიხედვით კი ეს მაჩვენებელი 16.5%-ს შეადგენს (იხ. დანართი - ცხრილები 1.4-1.9. დიაგრამა 1.3).

აჭარაში უმუშევრობის დონე 2010 წელს შეადგენდა 17,9%-ს. ეს მაჩვენებელი 1,6 პროცენტული ერთეულით აღემატება ქვეყნის მასშტაბით გაანგარიშებულ ანალოგიურ მაჩვენებელს (16,3%). საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით აჭარაში 2010 წელს ეკონომიკურად აქტიური იყო 181,1 ათასი კაცი. მოსახლეობის ეკონომიკური აქტიურობის დონე აჭარაში 64,7%-ია. აღნიშნული მაჩვენებელი უმნიშვნელოდ აღემატება ქვეყნის მასშტაბით გაანგარიშებულ ანალოგიურ მაჩვენებელს (64,2%). აჭარაში დასაქმებულთა რაოდენობა 2010 წლისათვის შეადგენდა 148,6 ათას კაცს. მათგან დაქირავებით მუშაობდა მხოლოდ 54,8 ათასი, მომუშავეთა საერთო რაოდენობის 36,9% (იხ. დანართი - ცხრილი 1.10). აჭარის არ ბიზნეს სექტორში 2010 წელს დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა შეადგენდა 31 847 კაცს. დასაქმებულთა ძირითადი ნაწილი მოდიოდა დამამუშავებელ მრეწველობაზე (18%), მშენებლობასა (18%) და ვაჭრობაზე (16%) (იხ. დანართი - ცხრილი 1.11, დიაგრამები 1.4, 1.5).

აჭარაში სამუშაო ძალაზე მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის არსებობს სტრუქტურული (პროფესიების მიხედვით) და ხარისხობრივი (კვალიფიკაციის მიხედვით) დისბალანსი. მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ 2008-2009 წლებში ჩატარებული შრომის ბაზრის რეგიონული კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით გამოვლინდა რიგი პროფესიები, რომლებიც დეფიციტურია აჭარაში. კვლევის შედეგად ასევე განისაზღვრა ის ძირითადი პროფესიები, რომლებზეც აჭარაში უახლოესი ერთი და 2-3 წლის განმავლობაში იქნება მოთხოვნა. აჭარაში პროფესიული განათლების

სისტემა არასაკმარისად არის ორიენტირებული შრომის ბაზრის მოთხოვნებზე. შრომის ბაზრის ინფრასტრუქტურა არასათანადოდ არის განვითარებული (იხ. დანართი – ცხრილები 1.12-1.15).

აჭარის ა.რ. მთავრობის 2011 წლის 13 სექტემბრის #43 დადგენილებით შეიქმნა სსიპ აჭარის ა.რ. დასაქმების სააგენტო, რომელიც იმყოფება აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებაში. სააგენტო დაკომპლექტდა ადამიანური რესურსით, აღიჭურვა მატერიალურ-ტექნიკური ბაზით და ემსახურება სამუშაოს მაძიებლებსა და დამსაქმებლებს დასაქმების საკითხებში. ექვსივე მუნიციპალიტეტში შექმნილია დასაქმების სააგენტოს განყოფილებები. მათი ჩათვლით სააგენტოში დასაქმებულია 22 ადამიანი,

სსიპ აჭარის ა.რ. დასაქმების სააგენტოს არსებობის ვადით, უსასყიდლო სარგებლობის უფლებით გადაეცა მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ შექმნილი და დაპატენტებული ელექტრონული მონაცემთა ბაზა .

2011 წლის ოქტომბრიდან 2012 წლის მარტამდე რეგიონის მასშტაბით დარეგისტრირებულია 2233 სამუშაოს მაძიებელი და დასაქმდა დარეგისტრირებული სამუშაოს მაძიებლების 18,9% (423 კაცი); მუდმივად შემოდის ახალი ვაკანსიები და ხდება სამუშაოს მაძიებლების უწყვეტი გადამისამართება შემოსულ ვაკანსიებზე.

2012 წლის აპრილიდან ჩაიშვება და სრული დატვირთვით ფუნქციონირებას დაიწყებს სააგენტოს ახალი ვებ-გვერდი, ასევე ამ პერიოდისათვის იგეგმება რეგიონის შრომის ბაზრის კვლევა, რომელსაც სააგენტო განახორციელებს მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაციისა და საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ადამიანური რესურსების გამოყენებით.

აჭარის დემოგრაფიის და შრომის ბაზრის სვოთ ანალიზი

<u>ძლიერი მხარეები</u>	<u>სუსტი მხარეები</u>
1. ბუნებრივი მატების ხარჯზე მოსახლეობის ზრდის მაღალი ტემპი; 2. შრომისუნარიანი და შრომისუნარიანზე უმცროსი ასაკის მოსახლეობის მაღალი ხვედრითი წილი; 3. სოფლად მოსახლეობის მაღალი ხვედრითი წილი; 4. სამუშაო ძალის სიიაფე; 5. შრომისმოყვარე მოსახლეობა; 6. დასახლებული პუნქტების ხელსაყრელი განლაგება.	1. მოსახლეობის მიგრაცია რეგიონიდან და ქვეყნიდან; 2. უმუშევრობის მაღალი დონე; 3. სიღარიბის მაღალი დონე; 4. მოსახლეობის სოციალური დაცვის დაბალი დონე; 5. დემოგრაფიული პროცესების მართვის დაბალი დონე; 6. სამუშაო ძალის მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის არსებული სტრუქტურული და ხარისხობრივი დისბალანსი; 7. უმაღლესი და პროფესიული განათლების სისტემის არასაკმარისი ორიენტირება შრომის ბაზრის მოთხოვნებზე; 8. სუსტად განვითარებული დასაქმების ინფრასტრუქტურა.
<u>შესაძლებლობები</u>	<u>საფრთხეები</u>
1. შრომის ბაზრის ძლიერი ინფრასტრუქტურის შექმნა; 2. განათლების სისტემის სრულყოფა შრომის ბაზრის მოთხოვნების შესაბამისად; 3. კვალიფიციური კადრების მომზადება-გადამზადება სახელმწიფო, საერთაშორისო და არასამთავრობო ორგანიზაციების, განათლების სისტემის და კერძო სექტორის მიერ; 4. უმუშევრობის დაძლევა კერძო ინვესტიციების ზრდის ხარჯზე; 5. უმუშევრობის დაძლევა მთავრობის ინფრასტრუქტურული პროექტების ხარჯზე; 6. სოციალური დაცვის სისტემის სრულყოფა.	1. მაკროეკონომიკური არასტაბილურობა და არახელსაყრელი საინვესტიციო გარემო; 2. გარე და შიდა მიგრაციის ფართო მასშტაბები; 3. სოციალური პრობლემების გამწვავება; 4. პოლიტიკური არასტაბილურობა.

სტრატეგიული მიმართულებები:

დასაქმების ინფრასტრუქტურის განვითარება:

1. საჭიროა მოხდეს მუნიციპალიტეტების დასაქმების ცენტრებზე ზედამხედველობა **სსიპ აჭარის ა.რ. დასაქმების სააგენტო მხრიდან**, რომელიც 2011 წელს შეიქმნა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებაში.
2. საჭიროა შრომის ბაზრის სისტემატური კვლევა და **სამუშაო ძალაზე მოთხოვნის შესახებ მონაცემთა ბაზის ფორმირება**.

განათლების სისტემის სრულყოფა

3. სამუშაო ძალის მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის ბალანსის დამყარების მიზნით საჭიროა **განათლების სისტემის ორიენტირება შრომის ბაზარზე**, რადგან აჭარაში არსებული ათი სახელობო პროფესიული ცენტრის მიერ მომზადებული კადრები ნაწილობრივ პასუხობს ბაზარზე არსებულ მოთხოვნებს. დამსაქმებელთა უდიდეს ნაწილს პრობლემები აქვს კვალიფიციური მუშა-ხელის მოძიებისა და მოზიდვის სფეროში. საჭიროა, რომ მთავრობამ დაარეგულიროს არსებულ უმაღლეს და პროფესიულ სასწავლებლებში (განსაკუთრებით პროფესიული სწავლების ცენტრებში) საჭირო პროფესიის მუშა-ხელის მომზადების საკითხი პროფესიული კადრების ბაზრის მოთხოვნის შესაბამისად;
4. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მივაქციოთ **აჭარის ეკონომიკის ყველაზე მსხვილ და პერსპექტიულ დარგებში სპეციალისტების მომზადებას** (სოფლის მეურნეობა, საყოფაცხოვრებო მომსახურება, ტურიზმი, მშენებლობა, განახლებადი ენერგეტიკა, ტრანსპორტი, სხვა);
5. **ქედის, შუახევისა და ხულოს მუნიციპალიტეტებისათვის** საჭიროა შეიქმნას **პროფესიული სწავლების/გადამზადების ცენტრი** (თუ შესაძლებელია ორი ცენტრი), რომელიც ორიენტირებული იქნება ამ მუნიციპალიტეტების სპეციფიკაზე;
6. შრომის ბაზრის მოთხოვნის შესაბამისად უნდა შემუშავდეს **უმუშევართა პროფესიული მომზადება-გადამზადების სახელმწიფო პროგრამები**, რომელიც მისაწვდომელი იქნება ყველა ასაკის ადამიანებისათვის;
7. აჭარის და, თუ შესაძლებელია, საქართველოს ტერიტორიაზე სხვადასხვა პროექტის განხორციელების დროს უნდა მოხერხდეს **ადგილობრივი კადრების და სტუდენტების წვრთნა პროექტის ფარგლებში**;
8. **სწავლების/გადამზადების ცენტრებთან** სასურველია შეიქმნას **კოოპერაციული საწარმოები**, სადაც სტუდენტები შეძლებენ სტაჟირებას ან მუშაობას (მაგალითად, მე-7 პუნქტის მიხედვით პროფესიული სწავლების ცენტრის შექმნის შემთხვევაში შეიძლება “კოოპერაციული სამზარეულოს” შექმნა, სადაც ადგილობრივი ფერმერები შეძლებენ ხილის და ბოსტნეულის გადამამუშავებას, კონსერვირებას და შემდგომ გაყიდვას, რაც ხელს შეუწყობს ფერმერების შემოსავლების ზრდას).

ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა:

9. კერძო ინვესტიციების მოზიდვა, პრივატიზება და სახელმწიფო ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელება წარმოადგენენ მთავარ პირობას რეგიონის ეკონომიკური განვითარებისათვის და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნისათვის;
10. მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობა. ბიზნეს ინკუბატორების შექმნა. მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობის პროგრამის განხორციელება, რომლის ფარგლებშიც მოხდება საშეღავათო კრედიტების გაცემა, სუბსიდირება და თანადაფინანსება აჭარაში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებისათვის;
11. დღესდღეობით ეკონომიკური განვითარება და შესაბამისად ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია ინფორმაციულ ტექნოლოგიებზე. ამასთან დაკავშირებით აჭარის მთავრობამ უნდა ხელი შეუწყოს კომპიუტერიზაციის და ინტერნეტის მომსახურების დონის და მასშტაბების ზრდას რეგიონში.

სოციალური დაცვის სისტემის სრულყოფა:

12. სიღარიბის დამლევს მიზნით საჭიროა სიღარიბის მონიტორინგი თითოეული მუნიციპალიტეტის დონეზე და სოციალური მიზნობრივი პროგრამების შემუშავება;
13. საჭიროა მაღალმთიან აჭარაში სტიქიური უბედურების გამო უსახლკაროდ დარჩენილ ოჯახებზე დახმარების პროგრამების განვითარება;
14. მთავრობამ უნდა ჩაატაროს მოსამზადებელი ღონისძიებები შემდგომში უმუშევრებისთვის შემწეობების დაწესების მიზნით ჯანსაღი სოციალური დაცვის სისტემის ჩამოყალიბებისათვის;
15. სასურველია შეიქმნას “სოციალური” მაღაზიების ქსელი, რომლებშიც პენსიონერები და სიღარიბის ზღვარს მიღმა მყოფი ადამიანები შეძლებენ შეიძინონ პროდუქტები დაბალ ფასებში. ამისათვის საჭირო იქნება სპეციალური სოციალური ბარათების სისტემის შემოღება.

საზოგადოებაში პოზიტიური სოციალური გარემოს შექმნა:

16. სოციალური და საქველმოქმედო აქციების ჩატარება. მაგალითად, დახმარება მრავალშვილიან ოჯახებს, პენსიონერებს, მარტოხელა დედებს, შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებს, იძულებით გადაადგილებულ პირებს და სხვა (ფულადი დახმარება, პროდუქტების უფასოდ დარიცხვა);
17. საზოგადოებაში პოზიტიური განწყობის შექმნის მიზნით სხვადასხვა სახალხო კულტურული ღონისძიებების ჩატარება (ზეიმები, ფესტივალები, გამოფენები, ბაზრობები და სხვა), ყველა მუნიციპალიტეტში.

თავი 2. გარემოს დაცვა და ბუნებრივი რესურსები

წყლის რესურსები და წყლის დაბინძურების წყაროები

2010 წლის მონაცემებით სასმელი წყლის მარაგის გამოყენება აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე შეადგენს 39 378 ათას მ³-ს. წყალალბამ მთლიანად შეადგინა 747 130 ათასი მ³, რომელთაგანაც:

- 668 907 ათასი მ³ აღებული იქნა ჰიდროენერგეტიკისათვის;
- 45 164 ათასი მ³ კომუნალური და საყოფაცხოვრებო მიზნებისათვის;
- 25 184 ათასი მ³ სოფლის მეურნეობაში თევზის სატბორე მეურნეობისათვის;
- 962 ათასი მ³ აღებულ იქნა დამოუკიდებელი წყალმომხმარებელი საწარმოების მიერ (საწარმოო დანიშნულების);
- 6 913 ათასი მ³ სასოფლო წყალმომარაგებისათვის.

მთლიანად ბუნებრივი წყლის ობიექტებიდან აღებული წყლის რესურსების 98.7% ზედაპირულია, ხოლო 1.3% მიწისქვეშა.

რეგიონში მიწისქვეშა მტკნარი წყლების გამოყენების ძირითადი წყაროებია ჭოროხისა და კინტრიშის ფილტრატები, საიდანაც მიღებული ბუნებრივი რესურსი გამოიყენება ქალაქ ბათუმისა და ქობულეთის მოსახლეობის სასმელი წყლით მომარაგების მიზნით. გარდა ამისა მიწისქვეშა მტკნარი წყლების გამოყენების წყაროებია რეგიონში დღეის მდგომარეობით მოქმედი 90 ჩასასობ მილიანი ჭაბურღილი, რომლიდანაც ამოღებული წყალი ძირითადად გამოიყენება საწარმოო დანიშნულებით.

2010 წლის მონაცემებით მიწისქვეშა წყლების მოხმარების რაოდენობამ ჯამურად შეადგინა 9 667 000 მ³ მათგან ჭოროხის ფილტრატებიდან ამოღებული იქნა 5 826 000 მ³, კინტრიშის ფილტრატებიდან 2 671 000, დამოუკიდებელი წყალმოსარგებლეების მიერ 840 000 მ³. სასოფლო წყალმომარაგებისათვის კი გამოყენებული იქნა 330 000 მ³. მთლიანად ამოღებული მიწისქვეშა მტკნარი წყლებიდან 8 896 000 მ³ (92.1%) გამოყენებული იქნა კომუნალური და სასმელ-სამეურნეო დანიშნულებით, ხოლო 771 000 მ³ (7.9%) გამოყენებული იქნა საწარმოო მიზნებისათვის .

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში 42 დასახელების მინერალური წყალია, მათგან 4-ზე გაცივებულია ლიცენზია (იხ. დანართი – ცხრილი 2.1). აჭარის ტერიტორიაზე მოედინება 16 მდინარე, რომელთა საერთო სიგრძე 402.6 კმ-ს აღწევს (იხ. დანართი – ცხრილი 2.2). შავი ტბა, პატარა მწვანე ტბა და დიდი მწვანე ტბა განლაგებულია მდინარე აჭარისწყლის ზემო წელში არსიანის ქედის დასავლეთ კალთებზე ზღვის დონიდან 1800-2000 მეტრის სიმაღლეზე. დიდი მწვანე ტბიდან იღებს სათავეს მდინარე აჭარისწყალი (იხ. დანართი – ცხრილი 2.3).

აჭარაში სულ მოქმედი 137 დიდი და პატარა წყლის გამწმენდი ნაგებობაა, 92 849 მ³ საპროექტო სიმძლავრით, რომელთაგანაც ერთი ბიოლოგიურია ხოლო დანარჩენი მექანიკური ტიპისაა.

რეგიონის მოსახლეობის წყალმომარაგების საქმეში არსებული პრობლემები გარკვეულწილად უკავშირდება წყალსადენის სისტემების სანიტარული დაცვის ზონებში გარემოსდაცვითი მოთხოვნების შესრულებას. გამომდინარე აქედან პერიოდულად ტარდება ამ მოთხოვნათა შესრულების მდგომარეობის მონიტორინგი.

დღეის მდგომარეობით 112 წყალსადენ სისტემასა და სათავე ნაგებობაზე დაწესებულია გარემოსდაცვითი ნორმებით გათვალისწინებულ მოთხოვნათა პირობების შესრულების მდგომარეობაზე გარემოსდაცვითი მონიტორინგი.

ჩამდინარე წყლებთან ერთად წყალსატევებში ჩაშვებულია მავნე ნივთიერებები, სულ 4154 ტონა, მათგან:

- ორგანული დაბინძურების სახით (ყ.ბ.მ.) 562 ტონა (13,53%),
- შეწონილი ნაწილაკები 1502 ტონა (36,16%),
- ნავთობპროდუქტები 14,7 ტონა (0,35%),
- ხოლო სხვა დანარჩენი (ქლორიდები, სულფატები, ფოსფატები, ამიაკი და ა.შ.) 2075 ტონა (49,96%).
- ქიმიური დაბინძურების ფაქტები არ დაფიქსირებულა.

რეგიონის მცირე მდინარეთა წყალშემკრები აუზების უმრავლესობა მჭიდროდ დასახლებული ზონებია, რაც თავის მხრივ უარყოფით გავლენას ახდენს მათზე. ხშირად ადგილი აქვს მოსახლეობის მხრიდან წყალდაცვითი ზონების ნაგავსაყრელებად გამოყენების ფაქტებს. მსგავსი დარღვევები გამოვლინდა მდინარეების: მეჯინისწყლის, ყოროლისწყლის, ბარცხანის წყალდაცვით ზონებში. აღნიშნულს ემატება ამ მდინარეთა სანაპიროებზე განლაგებულ საწარმოთა მხრიდან მცირე მდინარეთა უბნების ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნებისათვის გარემოსდაცვითი ღონისძიებების შეუსრულებლობა.

რეგიონში 2011 წელს შესწავლილი იქნა არაკანალიზირებული უბნებისა და მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლების ჩამდინარე-ნახმარი წყლების გაწმენდის ტექნოლოგიური პირობები, იქ არსებული გამწმენდი ნაგებობების ტექნიკური მდგომარეობა და მათი მუშაობის ეფექტურობა.

ჰიდროენერგეტიკული რესურსები

რეგიონს მძლავრი ჰიდროენერგეტიკული პოტენციალი გააჩნია და მდინარეების ჩამონადინების შიგაწლიური განაწილება საკმაოდ მრავალფეროვანია (ერთპიკიანი, ორპიკიანი და თითქმის თანაბარი ჰიდროგრაფებითაც), რაც ზედმიწევნით ხელსაყრელ პირობებს ქმნის, რათა მოეწყოს მცირე ჰესები უშუალოდ მდინარის ჩამონადენებზე. ჰიდროენერგეტიკული რესურსების თვალსაზრისით აჭარა ერთ-ერთი უმდიდრესი რეგიონია. ქვეყნის მაშტაბით იგი აშკარად პროგრესირებად პოზიციაზე იმყოფება. აჭარის ინდექსი – 244 კილოვატ საათი/კვადრატული კილომეტრს აღემატება. ენერგეტიკული თვალსაზრისით რეგიონში მძლავრი მდინარეები არსებობს, ესენია: ჭოროხი, აჭარისწყალი, ჩირუხისწყალი და კინტრიში. ამათგან ყველაზე უხვი მდინარე არის ჭოროხი. საქართველოში იგი წარმოდგენილია მხოლოდ მისი მდინარის სათავეს ბოლო ნაწილით. ექსპერტების გამოთვლების თანახმად, აჭარის მდინარეების პოტენციური სიმძლავრე 1000 მეგავატია, რომელიც წარმოშობს 8760 მილიონ კილოვატ/საათს წელიწადში. უკანასკნელი 20 წლის განმავლობაში წელიწადში 50-დან 92 მილიონ კილოვატ/საათამდე სიმძლავრე იქნა წარმოებული, რაც მისი პოტენციალის მხოლოდ 1%-ს შეადგენს. ნორვეგიულმა კომპანია ქლინ ენერჯი ინვესტმა ტენდერის საფუძველზე მიიღო ლიცენზია საქართველოს ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროსგან პროექტის განხორციელების თაობაზე.

პროექტით დაგეგმილია 3 ჰიდროელექტროსადგურის - შუახევი ჰესი, კორომხეთი ჰესი, ხერთვისი ჰესის მშენებლობა, რომლის დადგმული სიმძლავრე 175-400 მგ.ვტ. შეადგენს, ხოლო საშუალო წლიური გამომუშავება 500-1200 გვტ.სთ-ს. ჰესების მშენებლობის სავარაუდო ღირებულება 300-700 მლნ. აშშ დოლარს შეადგენს. ამასთანავე მიმდინარეობს სამუშაოები თურქული კომპანიის - აჭარა ენერჯი 2007-ის მიერ მდინარე აჭარის წყალზე კირნათი-მარადიდისა და ერგე-ხელვაჩაურის ტერიტორიაზე ორი ჰიდროელექტროსადგურის მშენებლობასთან დაკავშირებით, რომელთა საერთო დადგმული სიმძლავრე 77 მგ.ვტ. შეადგენს, ხოლო ინვესტიციათა რაოდენობა - 125 მლნ აშშ დოლარს.

აჭარაში, საქართველოს ენერგეტიკის მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის თანხმობით, მოქმედებს 5 ჰიდროელექტროსადგური, მათი საერთო სიმძლავრე არის 22,2 ათასი კილოვატ საათი და წლიურად მიღებული ენერგია კი 28,5 მილიონ კილოვატ საათია, რაც საქართველოს პოტენციური ენერგიის მხოლოდ 0,8 პროცენტს შეადგენს. ჰესების სრული სიმძლავრე 23,518 მგვტ-ია და წლიური გამომუშავება კი 55 000_83 000 ათასი კვტ/სთ.

აჭარაში მხოლოდ ერთი, საშუალო სიმძლავრის ჰიდროელექტროსადგურია, დანარჩენები კი მცირე მოცულობის სიმძლავრის ელექტროსადგურებია (იხ. დანართი – ცხრილი 2.4).

ატმოსფერული ჰაერის ხარისხი და მისი დამაბინძურებლის წყაროები

სამმართველო ყოველწლიურად რეგიონში აღრიცხავს სტაციონარული წყაროებიდან გაფრქვეულ მავნე ნივთიერებებს, მათ შორის 2010 წლის განმავლობაში აჭარის საჰაერო აუზში სტაციონარულ წყაროებიდან გაფრქვეულია 17369,8 ტონა მავნე ნივთიერებები, მათგან 17000,4 ტონა აირადი და თხევადი, ხოლო 369,4 ტონა მყარი ნივთიერებებია (მტვერი) (იხ. დანართი – ცხრილი 2.5).

ატმოსფეროში გაფრქვეული აირად და თხევად მავნე ნივთიერებებში 14958 ტონა ნახშირორჟანგია, 65,2 ტონა გოგირდის ანჰიდრიდი, 31,6 ტონა აზოტის ჟანგეულები, 1696,3 ტონა ნახშირწყალბადები, 107,6 ტონა ნახშირორჟანგი, ხოლო 142,2 ტონა სხვა დანარჩენი ნივთიერებებია. სტაციონარული წყაროებიდან გამოყოფილ მავნე ნივთიერებებთან საანგარიშო პერიოდში დაჭერილი და გაუვნებელყოფილია 2228,4 ტონა რაც წინა წლის მაჩვენებელს 4,5 ჯერ აღემატება, თუმცა აღნიშნული მაჩვენებელი მიუთითებს აირ და მტვერდამჭერი დანადგარების მუშაობის დაბალ ეფექტურობას, რაც უარყოფითად აისახება რეგიონის საჰაერო აუზის ხარისხობრივ მაჩვენებლებზე.

რეგიონის საჰაერო აუზის ძირითადი დამაბინძურებელი კერებია ხელვაჩაურის სამრეწველო ზონაში არსებული ასფალტ-ბეტონის ქარხანები, სადაც 2011 წლის აგვისტოს თვემდე საწვავად გამოიყენებოდა მაზუთი, თუმცა 2011 წელს მოხდა მათი ტექნიკური გადაიარაღება ბუნებრივ აირზე გადაყვანასთან დაკავშირებით, რაც მნიშვნელოვნად შეამცირებს საწარმოო გამონაფრქვევების როგორც რაოდენობრივ ასევე თვისობრივ მაჩვენებლებს.

მიზნობრივი პროგრამის „ზღვის სანაპირო ზოლის წყლისა და ატმოსფერული ჰაერის აქტიურ დამაბინძურებელ კერებში გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის მოთხოვნების შესრულების მდგომარეობის მონიტორინგის“ ფარგლებში 2010 წლის განმავლობაში აღებული და გამოკვლეული იქნა ატმოსფერული ჰაერის 70 (მათგან 48 საწარმოო გამონაფრქვევების და 22 გარემოსფონურ მდგომარეობაზე) სინჯი. ჰაერის ანალიზი მოიცავდა შემდეგ პარამეტრებს: მტვერი, SO₂, NO₂, SO₄,

H₂S და CO. ზემოთ აღნიშნული პროგრამის ფარგლებში გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის დარღვევების გამოვლენილ ფაქტებზე გატარდა კანონით გათვალისწინებული ზომები.

ავტონომიურ რესპუბლიკაში საკურორტო სეზონის დადგომამდე აჭარის ზღვის სანაპირო ზოლის დამაბინძურებელ საწარმოებს ეგზავნებათ წერილობითი მიმართვები და რეკომენდაციები გარემოს ხარისხობრივ ნორმებზე კონტროლის დაწესებისა და თვითმონიტორინგის სისტემის გაძლიერების მიზნით (90 ობიექტი).

სასარგებლო წიაღისეული

აჭარის ტერიტორიაზე არსებობს სხვადასხვა სასარგებლო წიაღისეულის საბადოები, ნედლეული შავი მეტალურგიისათვის, ქიმიური და კვების მრეწველობის, აგროქიმიური და სხვა დარგებისათვის, ნედლეული სამშენებლო ინდუსტრიისათვის, ნედლეული კერამიკის წარმოებისათვის, საიუველირო და სანაკეთო წარმოებისათვის ლამპროფირი და ნედლეული მინის და მინის ტარის მისაღებად (იხ. დანართი - ცხრილი 2.6).

ნარჩენების და ქიმიური ნივთიერებების მართვა

ავტონომიურ რესპუბლიკაში დასახლებული პუნქტებიდან და წარმოება დაწესებულებებიდან, მყარი საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვის სისტემის ორგანიზებას ახდენს ქ. ბათუმის მერიის შ.პ.ს. „სანდასუფთავების“ სამსახური. ნარჩენების შეგროვება ხორციელდება სამი ძირითადი: ბუნკერული, კონტეინერული და ზარის სისტემებით. ბუნკერული სისტემა (ნაგავსატარი) ძირითადად მრავალსართულიან (9+) შენობებში გამოიყენება ბათუმში, ქობულეთში და ხელვაჩაურში, სულ 40 საცხოვრებელი სახლია, ნაგავგამტარი მიწები და ბუნკერები (სულ 90) ამ შენობების ნაწილებია, მათი მოცულობები 2-3 მ³-ია და 2 დღემდე უზრუნველყოფს ნარჩენების დაგროვებას (ნარჩენების ჩაყრიდან ჩაყრამდე). ბუნკერული სისტემით, მომსახურების მაჩვენებელი 10% -ს შეადგენს. კონტეინერული სისტემით მომსახურების მაჩვენებელი შეადგენს 85%-ს, კონტეინერები (0,18-1,1 მ³ მოცულობის) განთავსებულია ქუჩებში, შენობებთან, სკოლებში საბავშვო ბაღებში და სხვა დაწესებულებებთან ახლოს. ნარჩენები კონტეინერებიდან გროვდება სპეციალური კონტეინერში მანქანების საშუალებებით. ზარის სისტემით მომსახურება 5%-იანი დატვირთვით გამოიყენება, ასეთი სახის მომსახურება ქალაქის დასახლების გარე პერიფერიაში და მთიანი რაიონების დაბების ტერიტორიაზეა.

არსებული მყარი საყოფაცხოვრებო ნარჩენების წარმოქმნის, შეგროვებისა და გატანის ტექნოლოგიური ხაზი ვერ უზრუნველყოფს მომსახურე პერსონალის მიერ ნარჩენების გადარჩევას, თუმცა მძლოლები, მტვირთავები და ქუჩის გამწმენდები თავად არჩევენ ჯართს, პლასტმასს, მინის ტარას და სხვა საყოფაცხოვრებო ნივთებს. რითაც იღებენ გარკვეულ დამატებით სარგებელს, ოჯახის რჩენაში.

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში მყარი საყოფაცხოვრებო ნარჩენების ტრანსპორტირება ხდება სპეციალური კონტეინერში უცხოური წარმოების მანქანებით, ღია ძარბანი ავტომანქანები გამოიყენება საამშენებლო ნარჩენების ტრანსპორტირებისათვის. მთლიანად რეგიონში ნარჩენების ტრანსპორტირებისათვის გამოიყენება 21 ერთეული სპეცავტომანქანა.

აჭარის ტერიტორიაზე მყარი საყოფაცხოვრებო ნარჩენების დაგროვების დიდი წილი, შავი ზღვის სანაპირო ტერიტორიაზე, ქალაქ ბათუმსა და ქობულეთზე მოდის, ხოლო ხელვაჩაურის, ქედის, შუახევისა და ხულოს რაიონებში მხოლოდ დაბებში დასახლებული მოსახლეობიდან ხდება ნარჩენების მოგროვება, სოფლის დასახლებებიდან საერთოდ არ ხდება ნარჩენების შეგროვება.

ქალაქი ბათუმი შესამჩნევად სუფთაა, ქალაქი აღჭურვილია ახალი ევროსტანდარტული ნაგავმეგროვებელი კონტეინერებით და სპეცმანქანებით, ნარჩენების მოგროვება რეგულარულად ხორციელდება.

ავტონომიურ რესპუბლიკაში დღეის მდგომარეობით ექსპლუატაციაშია 2(ორი) ნაგავსაყრელი პოლიგონი. თუმცა არცერთი მათგანი არ არის სათანადო პირობებით აღჭურვილი. მთლიანად მოქმედი ნაგავსაყრელების მიერ დაკავებული ფართობი შეადგენს 21,5 ჰა-ს, მათგან 19,2-ჰა უჭირავს ქ. ბათუმის ნაგავსაყრელ პოლიგონს, ადლიის დასახლებასთან მდინარე ჭოროხის მარჯვენა სანაპიროსთან. ქობულეთის ნაგავსაყრელ პოლიგონს 2,3-ჰა.

ავტონომიურ რესპუბლიკაში არსებულ მყარი საყოფაცხოვრებო ნარჩენების ნაგავსაყრელებზე დასაწყობება ხდება, როგორც ტოქსიკური, სახიფათო ისე ინერტული ნარჩენებისა, მით მეტი, რომ არსებულ ნაგავსაყრელებზე არ სრულდება არანაირი გარემოსდაცვითი პირობები, თითოეული გარემოს აქტიურ დამაბინძურებელ წყაროებს წარმოადგენენ. მათი ექსპლუატაციისას სავარაუდოდ მოსალოდნელია ატმოსფერული ჰაერის, წყალსატევებისა და ნიადაგების დაბინძურება.

ნარჩენებთან მოპყრობისას ირღვევა სანიტარულ-ჰიგიენური პირობები და მოთხოვნები, რადგანაც არსებულ ნაგავსაყრელებზე აქტიურ საქმიანობას ეწევიან გარეშე მოქალაქეები, რომლებიც აგროვებენ ადრე დაკონსერვებულ ნარჩენებიდან ლითონის ჯართს, მინის ტარას და სხვა საყოფაცხოვრებო ნივთებს, ნაგავსაყრელებზე სისტემატიურად შედიან და იკვებებიან მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი.

ჩატარებული გარემოსდაცვითი მონიტორინგის დროს დაფიქსირდა გარემოს ობიექტების დაბინძურება ნარჩენი-ნავთობპროდუქტებით, ნახმარი ზეთებითა და ხმარებისათვის უვარგისი ქიმიური ნივთიერებებით. ხშირად ამ სახის ტოქსიკური ნარჩენების განთავსება ხდება თვით საწარმოების ტერიტორიებზე. მოქმედ საწარმოებში ტექნოლოგიური პროცესების დროს წარმოიქმნება გარემოსა და ადამიანის ჯანმრთელობისათვის საშიში (ტოქსიკური) ნარჩენები, კერძოდ:

- ნავთობპროდუქტების ნარჩენები (ნახმარი ზეთები, მაზუთი, ნავთობშლამი);
- საყოფაცხოვრებო მოხმარების საგნები (ნახმარი ელემენტები, მაცივრები, კონდიციონერები, ტელევიზორები, აკუმულატორები და სხვა).

აჭარაში ჩამოყალიბდა სახიფათო სამედიცინო ნარჩენების მართვის სისტემა. კერძოდ 2009 წლიდან შპს „სანდასუფთავების“ ბაზაზე შეიქმნა ჯგუფი, რომელიც აღიჭურვა სპეციალური ტექნიკითა და ახორციელებს სამედიცინო ნარჩენების შეგროვებას, ტრანსპორტირებას და თერმულ (დაწვას) გაუვნებელყოფას. პროექტის განხორციელების შედეგად აჭარის სამედიცინო დაწესებულებებში მოწესრიგდა დაახლოებით 40 ტონა სახიფათო სამედიცინო ნარჩენის მართვა.

ბოლო წლებში მნიშვნელოვნადაა გაზრდილი საბიუჯეტო ხარჯები გარემოს დაცვის ღონისძიებებზე. კერძოდ, ქუჩების დასუფთავება, სანიაღვრე მეურნეობის, საყოფაცხოვრებო ნარჩენების შეგროვებისა და უტილიზაციის სამუშაოთა შესრულებაზე.

მიწის რესურსები

აჭარის არ მიწის ბალანსის 2004 წლის მონაცემებით აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფართობი ადმინისტრაციულ საზღვრებში შეადგენს 290 000 ჰა-ს, აქედან კერძო საკუთრების მიწები - 21 772 ჰა, სასოფლო-სამეურნეო პროფილის მიწები ადმინისტრაციულ საზღვრებში - 155 391 ჰა, მათ შორის სასოფლო სამეურნეო სავარგული - 72 862 ჰა, არასასოფლო სამეურნეო პროფილის მიწები - 112 837 ჰა, მათ შორის ტყის ფონდის ფართობი - 104 167 ჰა.

მელიორაცია

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის საავტომობილო გზებისა და სამელიორაციო სისტემების დეპარტამენტი მომსახურებას უწევს ხულოს, შუახევის, ქედის მუნიციპალიტეტების სარწყავ და ხელვაჩაურისა და ქობულეთის მუნიციპალიტეტის დამშრობ სისტემებს. ავტონომიური რესპუბლიკის მუნიციპალიტეტებში კლიმატური ნიადაგის პირობები სხვადასხვაა. მაღალმთიან მუნიციპალიტეტებში ნათესებზე მოქმედებს გვალვები, ხოლო დაბლობ მუნიციპალიტეტებში მოსული ჭარბი ნალექები ქმნიან ზედმეტ ტენიანობას. აქედან გამომდინარე დეპარტამენტს მუშაობა უწევს ორი მიმართულებით, ერთის მხრივ გვალვიანი მიწების მორწყვისა და მეორეს მხრივ ჭარბ ტენიანი მიწების დაშრობის სახით. ავტონომიურ რესპუბლიკაში 2010 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით ირიცხება 8482 ჰა სარწყავი მიწები, აქედან 6963 ჰა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულია.

ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტში სულ ირიცხება 1836 ჰა დამშრობ ქსელიანი ფართობი, აქედან სასოფლო-სამეურნეო სავარგულია 1093 ჰექტარი.

ქობულეთის მუნიციპალიტეტში სულ ირიცხება 3550 ჰა დამშრობ ქსელიანი ფართობი, აქედან სასოფლო-სამეურნეო სავარგულია 2343 ჰექტარი.

ავტონომიურ რესპუბლიკაში მორწყვის წყაროებად ძირითადად გამოყენებულია მდ. აჭარისწყლის შენაერთი მდინარეების, ღელეებისა და ჩამომდინარე რეგულირებით მიღებული წყლები, წყალ მიმღები სათავე ნაგებობები ძირითადად არასაინჟინრო პრიმიტიული ნაგებობებია, სათავე ნაგებობები გაკეთებულია ქვყრილებით, რომელიც წყალდიდობის პერიოდში ზიანდება და რწყვის სეზონის მიმდინარეობის დროს დეპარტამენტს უხდება სათავე ნაგებობების რიგ შემთხვევებში რამოდენიმეჯერ აღდგენა. სარწყავი ფართობები ძირითადად განლაგებულია მაღალმთიან რაიონებში, სადაც რწყვა მიმდინარეობს მიშვებითი მეთოდით.

სულ ირიცხება 235.9 კმ სიგრძის სამეურნეობათაშორისო სარწყავი არხები, რომლის მეშვეობით ირწყვება 1888 ჰა ფართობი, ხოლო შიგასამეურნეოთი კი 4978 ჰა. ფართობის რწყვას ემსახურება 498.5 კმ საერთო სიგრძის შიდასამეურნეო ლოკალური არხები.

აჭარის საავტომობილო გზებისა და სამელიორაციო სისტემების მართვის დეპარტამენტის ბალანსზე ირიცხება 2 საირიგაციო და 1 დამშრობი სატუმბო.

ტყის რესურსები

2007-2011 წლებში აჭარაში სატყეო უბნების რაოდენობა სულ შეადგენდა 17 ერთეულს, ხოლო ტყეების ფართობები – 162 103.6 ჰა-ს (იხ. დანართი – ცხრილი 2.7). აჭარის ტყის მერქნული რესურსი მოიცავს წიწვოვან (ფართობი – 45 237 ჰა, მარაგი – 16 720 600 მ³) და ფოთლოვან (ფართობი – 114 592 ჰა, მარაგი – 25 522 700 მ³) ტყეებს (იხ. დანართი – ცხრილი 2.8). ტყის მერქნის სახეობების ფართობები და მარაგები მუნიციპალიტეტების მიხედვით იხილეთ დანართში – ცხრილები 2.9-2.14. სატყეო განყოფილებების 2011 წლის მონაცემებით სულ აჭარაში დაცული ტყის რესურსის მოცულობა 360.40 მ³-ია, ხოლო მიყენებული ზიანი შეადგენდა 19 211.7 ლარს. 2007-2011 წლის პერიოდისათვის ტყის დაცვის მდგომარეობა მუნიციპალიტეტების მიხედვით იხილეთ დანართში – ცხრილი 2.15.

2011 წელს ავტონომიურ რესპუბლიკაში დაიშვა სოციალური სახის ჭრები და ასათვისებლად გამოიყო 119 927. 99 მ³ ხე-ტყე (I ხარისხის – 14052 მ³; II ხარისხის – 105 775. 99 მ³). აქედან ათვისებულია 71 181. 37 მ³ (I ხარისხის – 222.37 მ³; II ხარისხის – 69 159 მ³). ათვისების არსებული მაჩვენებელი ძირითადად განპირობებულია გამოყოფილ ტყეკაფებში სატყეო-სამეურნეო მნიშვნელობის გზების მცირე რაოდენობის არსებობით და არსებული გზების დაზიანებით. გასულ წელს აჭარის ტყეებში გამარტივებული ტენდერით გაყვანილი იქნა 13,23 კმ ახალი სატყეო სამეურნეო დანიშნულების გზა. გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ქ. ქობულეთის მოსახლეობა სარგებლობს ბუნებრივი აირით და ასევე მეზობელი გურიის რეგიონიდან შემოტანილი შეშით, ხოლო ხულოს მუნიციპალიტეტის დიოკნისის, დეკანაშვილების, ვაშლოვანის, რიყეთის, დიდაჭარის თემებისა და დაბა ხულოს მოსახლეობა სარგებლობს ადიგენიდან შემოტანილი ხე-ტყით. 2011 წლის მონაცემები სოციალური ჭრებისა და ასათვისებლად გამოყოფილი ხე-ტყის შესახებ იხილეთ დანართში – ცხრილი 2.16.

რაც შეეხება აჭარის ტყეების სანიტარულ-ეკოლოგიურ მდგომარეობას: რეგიონში ტყის ძირითადი მავნებლებია: წაბლის ენდოტიური კიბო, ნაღმისებრი ჩრჩილი, მუხის ერთფეროვანი ჩრჩილი, ნადვის დიდი ლაფანჭამია, მბეჭდავი ქერქიჭამია და კენწეროს ქერქიჭამია. სულ დაავადებული ტყის ფართობი შეადგენს 11 788 ჰა - აჭარის ტყეების მთლიანი ფართობის 7,2%. მიუხედავად დაავადებების გავრცელების არეალის მცირე მასშტაბისა, მდგომარეობა საშიშად იქნა მიჩნეული, რადგანაც დაავადებები გამოირჩევა მაღალი ინტენსივობით და გააჩნიათ გავრცელების მრავალი კერა, სადაც ტყის მასივების 70-80% დაავადებულია.

შავი ზღვა

შავი ზღვა მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე დიდი ჩაკეტილი წყლის მასივია. ზღვის სიგრძე უკიდურეს დასავლეთ და აღმოსავლეთ წერტილებს შორის 1167 კმ-ია (ბურგასი-ქობულეთი). სანაპირო ზოლის სიგრძე დაახლოებით 4000 კმ-ია, საიდანაც საქართველოს 320 კმ ეკუთვნის (რუსეთის ფედერაცია-395 კმ, უკრაინა-1340 კმ, რუმინეთი-215 კმ, ბულგარეთი-317 კმ, თურქეთი-1365 კმ). შავი ზღვის ე.წ. ზედა ჟანგბადით მდიდარი "ცოცხალი" ფენა 175-200 მ სიღრმემდე ვრცელდება, 200 მ-დან ფსკერამდე თითქმის უჟანგბადოა და საერთოდ არ გვხვდება ორგანული სიცოცხლე. შავი ზღვის განსაკუთრებულ თავისებურებას, რაც მას მკვეთრად განასხვავებს დედამიწის დანარჩენი ჰიდროგარსისგან, წარმოადგენს წყლის ორიგინალური ფენობრივი ხასიათი. 175-200 მ სისქის მქონე ზედაპირული ფენა სიმკვრივით გამოირჩევა (მსუბუქია) მის ქვეშ მდებარე წყლის მასისაგან. ეს განსხვავება იმდენად მკვეთრია, რომ წყლის აღრევა ფენებს შორის

თითქმის არ წარმოებს. ამის გამო ღრმა წყალში დაგროვილია H_2S გრანდიოზული რაოდენობა. აღსანიშნავია, რომ შავ ზღვაში საერთოდ არ არსებობს საშიში იხტიოფაუნა.

აჭარის ზღვის სანაპირო ზონა დაახლოებით 50 კმ სიგრძის და საშუალოდ 0,1-0,3 კმ სიგანის სუსტად შეზნეილი რკალის სახით არის გაჭიმული მდ. ნატანების შესართავიდან საქართველო-თურქეთის საზღვრამდე. გავრცელების დიდ ნაწილზე სანაპირო ზონა წარმოდგენილია სხვადასხვა სიგანის ქვიშა-კენჭოვანი პლაჟებით და ძველი ნაპირგასწვრივი ქვიშა-კენჭოვანი ზვინულების ზოლით. ეს უკანასკნელი თანამედროვე და ძველი ზვინულებისაგან შედგება და აჭარის ზღვისპირეთის მნიშვნელოვან გეომორფოლოგიურ ელემენტს წარმოადგენს. მხოლოდ ალაგ-ალაგ, ლოკალური უბნების სახით გვხვდება კლდოვანი ვერტიკალური ფლატეებით წარმოდგენილი ნაპირები, რომელთა გასწვრივაც პლაჟები არ არის განვითარებული. ასეთი უბნებია: ციხისძირის კონცხის და მწვანე კონცხის მიდამოებში არსებული სანაპირო უბნები და საქართველო-თურქეთის საზღვრის ჩრდილოეთით მდებარე კალენდერის კონცხის სანაპირო უბანი.

ნაპირგასწვრივი ზვინულების ზოლი ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ზღვის ზვირთცემის მოქმედებით არის შექმნილი, სწორედ ამ სამუშაოზე იხარჯება ზღვის ზვირთცემის ენერგია და აქედან გამომდინარე, სანაპირო ზვინულების ზოლი წარმოადგენს ბუნებრივ ჯებირს, რომელიც სანაპირო ხმელეთს იცავს ზღვის ტალღების ზემოქმედებისაგან.

ქ. ბათუმის ტერიტორიაზე სანაპირო წყალზედა რელიეფის ბუნებრივი მორფოლოგიური იერი საგრძნობლად არის შეცვლილი სხვადასხვა დანიშნულების ნაგებობების მშენებლობით.

ქ. ბათუმის სამხრეთით საქართველო-თურქეთის საზღვრამდე სანაპირო ზონის წყალზედა ნაწილი წარმოდგენილია მაღალი (4,0 მ) პლაჟით და მის უკან განვითარებული თანამედროვე ნაპირგასწვრივი ზვინულით. ამ უკანასკნელის სიგანე საშუალოდ 100-150 მ. საზღვრებში, ხოლო სიმაღლე 3-5 მ საზღვრებში ცვალებადობს. ძველი (რელიქტური) ნაპირგასწვრივი ზვინულების ზოლი არ არის განვითარებული ქ. ბათუმის სამხრეთით მდებარე სანაპირო ზონის გავრცელების დიდ მანძილზე. ეს ფაქტი იმაზე მიანიშნებს, რომ ჭოროხის დელტის სანაპირო ზონა, როგორც თანამედროვე პირობებში, ისე ახლო გეოლოგიურ წარსულში გამოირჩეოდა მაღალი დინამიურობით, ზღვის კიდის გასწვრივ მორფოდინამიკური პროცესების განვითარების ინტენსივობით და, შესაბამისად, სანაპირო ხაზის ოსცილიაციური მიგრაციით, რომლის ამპლიტუდა სავარაუდოდ პირველი ასეული მეტრებით განისაზღვრებოდა.

ძველი და თანამედროვე ნაპირგასწვრივი ზვინულების ზოლი კარგად არის გამოსახული ზღვისპირა რელიეფში ქობულეთის ვაკის სანაპირო ზონაში – ციხისძირის კონცხიდან მდ. ნატანების შესართავამდე. ზვინულების ზოლის სიგანე სანაპიროს აღნიშნულ მონაკვეთზე საშუალოდ 150-250 მ-ს, ხოლო შეფარდებითი სიმაღლე საშუალოდ 3-6 მ-ს საზღვრებში ცვალებადობს. ზვინულების ზოლის ზღვისპირა კალთა დამრეცია და შეუმჩნევლად გადადის პლაჟის ზედაპირში (ამ უკანასკნელის სიგანე აჭარის სანაპირო ზონაში საშუალოდ 30-70 მ საზღვრებში ცვალებადობს). ნაპირგასწვრივი ზვინულების თხემი ზოგადად ბრტყელი ზედაპირით ხასიათდება, რომლის სიგანეც 20-40 მ საზღვრებში მერყეობს. ზვინულების ზოლის აღმოსავლეთი (ხმელეთისაკენ მიმართული კალთა) როგორც წესი ციცაბოდ ეშვება მიმდებარე ზღვისპირა ვაკის ზედაპირისაკენ.

აჭარის სანაპიროს ზოგიერთ მონაკვეთზე სანაპირო ზვინულების ზოლი რელიეფში საკმაოდ მკვეთრად გამოხატული ორი პარალელური ნაპირგასწვრივი ზვინულით არის წარმოდგენილი. ამ

ზვინულებს შორის აღინიშნება 1-2 მ სიღრმის გასწვრივი ჩადაბლება. განსაკუთრებით კარგად ორი ნაპირგასწვრივი ზვინულისაგან შედგენილი სანაპირო ზონის სახმელეთო ნაწილი კარგად არის წარმოდგენილი ქ. ქობულეთის სანაპიროს გასწვრივ, რომლის ზედაპირიც მთლიანად საკურორტო ზონა – „ფიჭვნარს“ უკავია. აჭარის სანაპირო ზონის ზოგიერთ უბანზე (მაგ: ქობულეთის სანაპირო) ნაპირგასწვრივი ზვინულების ზოლის ზედაპირი ხელოვნური ტყით არის დაფარული.

ნაპირგასწვრივი ზვინულების ზოლის ბუნებრივი მორფოლოგიური იერი სხვადასხვა ხარისხით არის დეგრადირებული ადამიანის სამეურნეო მოქმედების შედეგად. ახლო წარსულში, სანაპირო ზვინულების ზოლის ზედაპირზე მოქმედებდა ინერტული მასალის მომპოვებელი კარიერები. აღნიშნულის შედეგად წარსულში ნაპირგასწვრივი ზვინულების ერთიანი ზოლის ნაცვლად მათი ცალკეული ფრაგმენტებია შემორჩენილი. კარიერების მოქმედების ადგილზე კი საკმაოდ მოზრდილი ჩადაბლებებია დარჩენილი, რომლებიც გაბმული წვიმების დროს წყლით ივსება (მაგ: ქ. ქობულეთის სანაპირო ჩრდილო უბანი).

შავი ზღვის აკვატორიის ძირითადად დამაბინძურებელ წყაროებს, რომლებიც უმთავრესად მდინარეთა ჩამონადენით, ატმოსფერულ ნალექებით და ქარით არის გამოწვეული, წარმოადგენენ სამრეწველო, სასოფლო-სამეურნეო და საყოფაცხოვრებო ობიექტები. ამ ანთროპოგენული წარმონაქმნებიდან უმთავრესი დამაბინძურებლები არიან: ფოსფატური და ნიტრატული სასუქები, ჰერბიციდები, შხამქიმიკატები, მძიმე და ტოქსიკური მეტალები, ნავთობპროდუქტები, ორგანული და არაორგანული კომპლექსური ნაერთები, ფეკალური წყლები, ფენოლები და სხვა.

აჭარის ფლორა და ფაუნა

აჭარა მდებარეობს მსოფლიოში აღიარებული კავკასიის „ცხელი წერტილის“ ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში და ერთ-ერთ პრიორიტეტად უნიკალური ტყის ეკოსისტემების დაცვა წარმოადგენს. აჭარაში გვხვდება ფლორის კოლხური, ხმელთაშუაზღვისპირეთის, წინა აზიური სახეობები. ქვიშიანებზე და ნაშალ-ღორღიანებზე გვხვდება სტეპისა და ნახევრადუდაბნოს სახეობებიც. მდიდარია იგი ადვენტიური (კულტურულ მცენარეულობას შემოყოლილი, ძირითადად სარეველები) სახეობებითაც (439), რაც მთელი ფლორის 23%-ს შეადგენს. ენდემური სახეობების რაოდენობა 13-ით განისაზღვრება. აჭარის ფლორა ითვლის 1900-მდე სახეობას, რომლებიც გაერთიანებულნი არიან 725 გვარში და 138 ოჯახში. მერქნიან მცენარეებზე მოდის მთელი ფლორის 10%-ზე მეტი, ხოლო ბალახოვნებზე – 86 %-ზე მეტი. აჭარის რაიონში აღირიცხება ველურად მოზარდი 1837 სახეობა, მათ შორის საქართველოს „წითელი ნუსხით“ დაცულია 20-ზე მეტი სახეობა. აჭარაში გავრცელებული სამკურნალო, ქრობადი და იშვიათი მცენარეების სახეების და ფაუნის წარმომადგენლების ჩამონათვალი დანართში – ცხრილი 2.17.

ცოცხალ ბუნების ძეგლებადაა მიჩნეული რელიქტური - ჭოროხის მუხის – ძვირფასი კორომი (ჩირუხი) წიფლნარ - წაბლნარი - დიდხნოვანი ბუჩის ქვეტყით (მაჭახელა) მესამეული პერიოდის ფლორის რელიქტი წყავმაზა - ტყის ძვირფასი კორომი (ჩირუხი) გავრცელება – ქედის რაიონი, სოფელი მახუნცეთი (აწქეს-ის მიმდებარე ტერიტორია) დიდხნოვანი კოლხური ბუჩის ტყის კორომი – (მაჭახელა) ჩვეულებრივი წაბლი – გავრცელება – ქობულეთის რაიონი, წყავროკა.

არაორგანული ბუნების ძეგლებს შორისაა: მწვანე ტბა ადგილმდებარეობა – ზემო აჭარა, გოდერძის ზეკარის გადაღმა მდებარეობს ზღვის დონიდან 2040 მეტრის სიმაღლეზე. უდიდესი სიგრძე 430 მ-ია. სიგანე 180 მ. უდიდესი სიღრმე 18-20 მ. ფართობი 4500 მ. წყლის ტემპერატურა ზედა ფენებში 11

– 12 გრად. ხოლო ფსკერზე 6 გრად. გოდერძის ნამარხი ტყე ადგილმდებარეობა – ადიგენისა და ხულოს რაიონი, მლაშისა და რიყეთის საკრებულოები, მდინარეების ქობლიანისა და აჭარისწყლის ზემო აუზები. ზღვის დონიდან 1600-2000 მ-ის სიმაღლეზე. დაცულობის სტატუსი – საქართველოს „წითელი წიგნი“ (1982). შავი ტბა – (ჩირუხი) ადგილმდებარეობა – ხულო. სოფელი ხიხადირი, ზღვის დონიდან 2000 მ-ზე ზევით. ქვაკაცა (ჩირუხი) ადგილმდებარეობა – შუახევი. ზღვის დონიდან 2350 მეტრი შედგება სამი შთენილისაგან სიმაღლე 7 მ. 5 მ. და 2 მ. დიამეტრი 4 - 4,5 მ. დაცულობის სტატუსი – შეტანილია საქართველოს „წითელ წიგნში“ (1982). ქოჩახის მაცვივარი ადგილმდებარეობა – ხულო სოფელი ხიხადირი (მთისუბანი). ქვა სვეტი ადგილმდებარეობა – ხულო სოფელი კალოთა წარმოადგენს გეომორფოლოგიურ წარმონაქმნს რომლის სიმაღლე 5-6-მეტრი.

აჭარის დაცულ ტერიტორიებს შორისაა: მტირალას ეროვნული პარკი, ისპანის ნაკრძალი და ქობულეთის აღკვეთილი და კინტრიშის ნაკრძალი.

მტირალას ეროვნული პარკის ტერიტორია რელიქტურ და ენდემურ მცენარეთა იშვიათი მრავალფეროვნებით გამოირჩევა. აქ აღირიცხება 83 ოჯახის 188 გვარის 310 სახეობის ველურად მოზარდი მცენარე. მათ შორის რელიქტური 67 სახეობა, ენდემური 27 სახეობა, მათ შორის კავკასიის ენდემია - 10, კოლხეთის - 10, საქართველოს - 4, აჭარა-ლაზეთის - 3 სახეობა. მტირალას ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე გავრცელებული მერქნიანი მცენარეებიდან საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილია 15 სახეობა. ტერიტორიის მნიშვნელოვანი ნაწილი უჭირავს კოლხური ტიპის შერეული ფოთლოვანი ტყის ტიპის ფიტოცენოზებს წიფლის დომინირებით. პარკის ტერიტორიაზე გავრცელებულია 57 სახეობის სამკურნალო მცენარე. მათ შორის საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ უმაღლესი სტატუსით შეყვანილია ფოცხვერი და გავაზი. ძალზე მაღალი სტატუსი აქვთ ასევე მურა დათვს, არჩვს, თეთრკუდა ფსოვს, კლარკის ხელიკს, კავკასიურ გველგესლას, შავი ზღვის ორაგულს და მწერების რამდენიმე სახეობას. ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე არსებული ფაუნის საქართველოს წითელ ნუსხაში შეტანილი სახეობები იხილეთ დანართში ცხრილი – 2.18.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე არსებობს ქობულეთის დაცული ტერიტორია, ქობულეთის სახელმწიფო ნაკრძალი და ქობულეთის აღკვეთილი. ქობულეთის ნაპირგასწვრივი ზვინულების და დიუნების ზოლის უკან მიმდებარე ვაკის ყველაზე დადაბლებულ ნაწილში მდებარეობს უნიკალური სფაგნუმთან-ტორფიანი ისპანის ჭაობი. ისპანი II მსოფლიოში პირველი პერიციკლური (შეუღწევადი) სფაგნუმის ხელუხლებელი ჭაობია, რომლის ფართობია 331 ჰა (ხოლო აღკვეთილის ისპანი I - 439 ჰა,) სადაც წყლის დანაკარგი აორთქლებით ხორციელდება. საოცარი ჭაობია თითქმის ტბაა ნიადაგის ზედაპირის ზემოთ. ტბას კი ზემოდან საბანივით ახურავს 25-45 სმ სისქის ცოცხალი სფაგნუმი, რომელიც არასოდეს არ იფარება წყლით. ტორფი სფაგნუმისა და გაუხრწნელია დიდი და პატარა ელასტიური ფორმებით და მუდამ წყლის დონის ქვემოთაა.

ფრიად ორგინალურია ისპანის სფაგნუმთან – ტორფიანი ჭაობებისა და მისი განაპირა კოლხური ტყეების მცენარეულობა. აქ იზრდება კოლხეთის რელიქტური და ენდემური სახეობები, როგორებიცაა: ლაფანი, იმერული და ჰართვისის მუხა, რცხილა, ქვეტყეში ხარობს- მმერხლი, ჭყორი უძვირფასესი კოლხური ბზა, ყვითელი და კოლხური დუმფარა, მწერიჭამია დროზერა, სამეფო გვიმრა, მანანა ჩვეულებრივი, ლაზური და ჩრდილოეთის ისლი.

ქობულეთის რაიონში, მდინარე კინტრიშის შუა და ზემო დინებაში, ზღ.დონიდან 450-2000 მ სიმაღლეზე მდებარეობს კინტრიშის ნაკრძალი, რომელიც დაარსდა 1959 წელს. მისი ფართობია 13893 ჰექტარი, ტყით დაფარულია 12817 ჰექტარი, მდელოთი 200 ჰექტარი, წყალსატევებით 966 ჰექტარი. სულ ნაკრძალში დაცულია მცენარეთა 1045 სახეობა, მათ შორის იშვიათი 25, ცხოველთა 22 სახეობა, ფრინველთა 102 თევზის 6 სახეობა. იგი მდიდარია კოლხური ტყეებით, რელიქტური და ენდემური მცენარეებით. მათ შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პონტოს მუხა, მედვედევის არყი, უნგერნის შქერი, სმირნოვის შქერი, ლაფანი და სხვა გვხვდება წაბლის ტყეებიც.

სტიქიურ – გეოლოგიური მოვლენები

როგორც ცნობილია, სტიქიური მოვლენების გააქტიურებაში მოქმედებს რამდენიმე ფაქტორი: კლიმატური, გეოლოგიური და ადამიანის სამეურნეო საქმიანობით გამოწვეული. საკვლევი ტერიტორიები წარმოადგენენ გორაკ-ბორცვიან რელიეფს. გეოლოგიურ აგებულებაში მონაწილეობას ღებულობენ შუა ეოცენის ასაკის ვულკანოგენური ქანები, რომლებიც უმეტეს შემთხვევაში გადაფარულია მეოთხეული ასაკის დელუვიური ნალექებით, ხოლო მდინარეთა ხეობებში ალუვიური ნალექებით. ვულკანოგენური წარმონაქმნები უმეტეს შემთხვევაში ქიმიურად გამოფიტულია და ხასიათდებიან მკვეთრად დაქვეითებული ფიზიკურ-მექანიკური თვისებებით. ეს გარემოება ხელსაყრელ პირობას ქმნის სტიქიური გეოლოგიური პროცესების განვითარებისათვის. ამ პროცესების განვითარებაში დიდ როლს თამაშობს ასევე რელიეფის მორფოლოგია. გრავიტაციული პროცესები (ჩამოქცევა, მეწყერი, ჩამოშლა) უმეტესად ვითარდება ციცაბო რელიეფის პირობებში, რომლის დახრის კუთხე 25°-ს აღემატება. ფერდობების მდგრადობისა და მეწყრული პროცესების განვითარების უმთავრესი კრიტერიუმი აღმოჩნდა ფერდობების ამგები ქანების გაწყლიანება ჭარბი ატმოსფერული ნალექებით, ქანების გაწყლიანება მოხდა როგორც ზედაპირული წყლებით, ასევე გრუნტის წყლებით, რომელთა დონეები მნიშვნელოვნად შეივსო ჩანაჟონი წყლებით, ფერდობების ამგები ქანების გაწყლიანება-გადამძიმებამ გამოიწვია ისედაც სუსტი სტატისტიკური წონასწორობის დარღვევა და გრავიტაციული პროცესების განვითარება. აღსანიშნავია, რომ დაზიანებული ფართობების უმეტესობა გამოყენებულია სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებად, რაც დიდ ზეგავლენას ახდენს მეწყრული პროცესების აქტივიზაციაში. სადრენაჟო არხები არ არის გაყვანილი სასოფლო გზების გასწვრივაც, რის გამოც წარმოქმნილი ღვარცოფული ნაკადები მიედინებიან უსისტემოდ და ხელს უწყობენ გეოლოგიური პროცესების აქტივიზაციას. მდინარეების ხეობებში მნიშვნელოვნად ადიდება გამოიწვია გვერდითი ეროზიის განვითარება, სასოფლო სამეურნეო სავარგულების ეროზია და დატბორვა.

2010 წელს განხორციელდა ადლიის სანაპიროს დროებითი ნაპირგამაგრებითი სამუშაოები. მდ. ჭოროხის შესართავიდან ამოღებულ იქნა და ადლიის სანაპიროზე ჩაიყარა 100 000 მ³ ნატანი. სანაპიროს 3.6 კმ პერიმეტრი დაიყო 3 უბნად. I უბანზე (შესართავიდან 2,3 კმ აეროპორტის მოპირდაპირე მხარე) ჩაიყარა 15 000 მ³ ნატანი; II უბანზე (შესართავიდან 2,3კმ, აეროპორტის მოპირდაპირე მხარე) – 70 000 მ³; III უბანზე – შესართავიდან 3,6 კმ-ზე – 15 000 მ³. სამუშაოების დასრულების შემდეგ ნაპირმა საშუალოდ 6 მეტრით მოიმატა. 2011 წელს ნაპირგამაგრებითი სამუშაოებისათვის მდ. ჭოროხის დელტიდან ამოღებული იქნა და ადლიის სანაპიროზე ჩაიყარა 100 000 მ³ ინერტული მასალა.

2009 წლის 1 იანვრიდან მიმდინარეობდა სტიქიის შედეგად დაზიანებული შენობებისა და მიწის ნაკვეთების შესწავლა. ავტონომიური რესპუბლიკის მასშტაბით განვლილ პერიოდში შესწავლილია მუნიციპალიტეტის გამგეობებიდან და სხვადასხვა უწყებებიდან შემოსული 2596 კორესპონდენცია, აქედან სტიქიის შედეგად დაზარალებულ მოქალაქეთა 2514 საცხოვრებელი სახლი და შენობა-ნაგებობა, მათ შორის 705 საცხოვრებელი სახლი ექვემდებარება გეოლოგიურად მდგრად ადგილზე გადატანას, ხოლო დანარჩენი 1809 საცხოვრებელ სახლს ესაჭიროება სხვადასხვა სახის სარემონტო-გასამაგრებელი სამუშაოების ჩატარება, ხოლო მიმდებარე ტერიტორიებზე აუცილებელია მეწყერ საწინააღმდეგო პროფილაქტიკური სამუშაოების განხორციელება. მონაცემები სტიქიის შედეგად დაზიანებული საცხოვრებელი სახლების შესახებ მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2009 წლის 1 იანვრიდან 2012 წლის 1 იანვრამდე იხილეთ დანართში – ცხრილი 2.19.

მზის და ქარის ენერგორესურსები

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში დაინერგა მზის ენერგიის გამოყენებით წყალ გამაცხელებელი სისტემები, რომლებიც მზის სხივურ ენერგიას გარდაქმნიან თბურ ენერგიად, რაც მოდულის ფართობისა და მზის ინტენსივობის პირდაპირ პროპორციულია და უშუალოდ აცხელებს კოლექტორებში გამდინარე წყალს. ეს სისტემები შედგება ორი ძირითადი ნაწილისაგან მზის კოლექტორები და ბოილერი (ცხელი წყლის ავზი) მზის ენერგოსისტემების გამოყენება დაინერგა: კინტრიშის დაცული ტერიტორიების ვიზიტორთა ცენტრში, აღჭურვილია ჰელიო სისტემით ელექტრო კვებისათვის და წყალგამაცხელებელი სისტემისათვის; მტირალას ეროვნული პარკის რეინჯერთა სახლში, აღჭურვილია ჰელიო სისტემით ელექტრო კვებისათვის; მტირალას ეროვნული პარკის დამხმარე ზონაში ერთი საოჯახო სასტუმრო სოფელი ჩაქვისთავი აღჭურვილია ჰელიო სისტემით ელექტრო კვებისათვის. ანალოგიურად აჭარის სანაპირო ზოლში განლაგებული რამოდენიმე სასტუმროს გააჩნია მზის ენერგიის გამოყენებით წყლის გამაცხელებლები.

მზის ენერგო სისტემების გამართული მუშაობის მიზნით, დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მტირალასა და კინტრიშის ტერიტორიული ადმინისტრაციის თანამშრომლებს ჩაუტარდათ წრთვები ჰელიო სისტემის მოხმარებაში.

ქარის ენერგეტიკული რესურსები, მისი პოტენციური შესაძლებლობით, შესაძლოა გამოყენებული იქნას აჭარის თბო-ენერგეტიკული ბალანსის თვალსაზრისით, ამ მომენტისთვის კი ქარის ენერგია პრაქტიკულად გამოუყენებელია. ქარის ენერგეტიკული პოტენციური რესურსი განსაზღვრულია საშუალო წლიური ქარის სიმძლავრით, მისი ხანგრძლივობით და აქტიური სიჩქარის გამეორებით. ქარის ენერგიის მუშაობის სიჩქარის გამოყენება აჭარაში შემდეგნაირია – $V=3$ მეტრი/წამში (V – აღნიშნავს ქარის სიჩქარეს). ქარის ენერგიის ინდექსი განსაზღვრულია 50 წლიანი მეტეოროლოგიური ფაქტების კვლევებიდან, მეტეოროლოგიური სადგურებიდან გამომდინარე, რომლებიც განლაგებულია შესაფერის შემეცნებით რეგიონებში. ქარის საშუალო სიჩქარის ხანგრძლივობა მერყეობდა 3327 და 6243 საათი, ამ დროის განმავლობაში ამ ტიპის ყველაზე ხანგრძლივი ქარი აღინიშნა შავი ზღვის ყურის ხაზში. ბათუმის ტერიტორიაზე, სადაც სიჩქარეები შემდეგნაირია $V>3$ მეტრი/წამში და გრძელდებიან 5220–6240 საათს წელიწადში, რაც წელიწადში 60–70%-ს შეადგენს. ეს იძლევა შესაძლებლობას ამ ადგილზე განლაგდეს და მოეწყოს ნელი აქტიურობის და ასევე სწრაფი აქტიურობის ქარის ძრავები.

ქარის სამუშაო სიჩქარის ხანგრძლივობა (>3 მეტრი/წამში) ზღვისპირას არის 60-70% შემდეგი სიჩქარისა > 5 მეტრი/წამში, რაც არის 20-40%, $V>3$ მეტრი/წამში – 9-14%, ხოლო $V>10$ მეტრი/წამში საერთო ჯამში 3-8%-ს შეადგენს. ქარის თვითური სიჩქარის მაქსიმუმი ზამთრის პერიოდზე მოდის, მინიმუმი კი ზაფხულის პერიოდზე. საშუალო შეუჩერებელი ქარის ხანგრძლივობა მოცემულ ხაზში $V>3$ მეტრი/წამში გარანტირებულად ვრცელდება ურეკი-ბათუმის ტერიტორიაზე და იცვლება 14 საათიდან 31 საათამდე. საშუალო სიჩქარე წარმოდგენილი მონაცემებიდან გამომდინარე, ქარის სამუშაო სიჩქარის ხანგრძლივობა არის 99%, გარანტირებული ყველა მეტეოროლოგიურ სადგურში. 12 საათი 51-76%-ით, 24 საათი 19-28%-ით აღნიშნული ქარის სიჩქარე 48 საათის ხანგრძლივობისაა და უზრუნველყოფს მთლიანად 4-6%-ს, 1%-ის შემთხვევაში, რომელიც მოდის ბათუმში, ეს ინდექსი აღწევს 120 საათს. აჭარაში ქარის მრავალწლიანი რეჟიმის ტესტები გვიჩვენებს, რომ შავი ზღვის ყურის ხაზი იძლევა შესაძლებლობას ეფექტურად იქნას გამოყენებული ნელი აქტიური ქარის ინსტალაციები. არსებობს ისეთი პირობები, რომლებიც ორივეს ეფექტური გამოყენების საშუალებას იძლევა, როგორც ნელი აქტიური ასევე სწრაფი აქტიური ქარის ძრავების ინსტალირების საშუალებას, კერძოდ კი აჭარაში, კახაბერის მიდამოში. აქ სამუშაო სიჩქარის ხანგრძლივობა 6200 საათს აღემატება, რაც წლიური საათებს აღემატება და 70% შეადგენს, აქედან 40% მოდის ქარის სიჩქარიდან $V>5$ მეტრი/წამში.

აჭარაში თვითმმართველი ერთეულების და აჭარის რესპუბლიკური ბიუჯეტებიდან გარემოს დაცვის ღონისძიებებზე გაწეული ხარჯების დინამიკა იხილეთ დანართში – ცხრილი 2.20.

გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სვოთ ანალიზი

<u>ძლიერი მხარეები</u>	<u>სუსტი მხარეები</u>
1. ბუნებრივი რესურსების მრავალფეროვნება; 2. ხელსაყრელი კლიმატური პირობები და ნოტიო ჰავა; 3. ნაყოფიერი ნიადაგები; 4. განახლებული და განვითარებადი ინფრასტრუქტურა: გზები, გაზგაყვანილობა, ელექტრო გაყვანილობა და წყალგაყვანილობა; 5. რეგიონალური მმართველობის და ადგილობრივი თვითმმართველობის ინტერესის ზრდა გარემოსდაცვითი პრობლემატიკით; 6. ელექტროენერგიის უწყვეტი მიწოდება; 7. ნარჩენების შეგროვება, ტრანსპორტირება, გადამუშავება და განთავსების ორგანიზება; 8. სახიფათო (სამედიცინო) ნარჩენების თერმული გადამუშავების საწარმოს არსებობა; 9. ვადაგასული ნარჩენი პესტიციდების არ არსებობა; 10. მყარი საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვის სისტემის გაუმჯობესების ღონისძიებების მიმდინარეობა; 11. ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესის ზრდა გარემოსდაცვითი საკითხებით; 12. აჭარაში გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მართვის რეგიონული მმართველობის ორგანოს არსებობა და საქმიანობის ეფექტურობის ზრდა; 13. ხელსაყრელი ეკონომიკურ-გეოგრაფიული მდებარეობა; 14. ბიომრავალფეროვნების ნაირსახეობა, დაცული ტერიტორიები, ნაკრძალები და ეროვნული პარკები; 15. მიზნობრივი პროგრამების არსებობა; 16. ნაპირგამაგრებითი სამუშაოები; 17. ვიზუალური საინჟინრო გეოლოგიური დასკვნების მომზადება; 18. რეგიონში არსებული სასარგებლო წიაღისეული და მინერალური წყლები;	1. მწირი ფინანსური რესურსები; 2. გარემოსდაცვითი მონიტორინგისათვის არასაკმარისი აღჭურვილობა; 3. თანამედროვე ტიპის ნაგავსაყრელების არარსებობა, უნებართვო ნაგავსაყრელების სიმრავლე; 4. მოსახლეობის გარემოსდაცვითი ცნობიერების დაბალი დონე; 5. მასმედიის საშუალებების დაბალი ინტერესი გარემოსდაცვითი საკითხების მიმართ; 6. ქალაქების რიგ უბნებსა და სოფლებში წყალსადენის ქსელის და სათავე ნაგებობის არადაამუშავილებელი მდგომარეობა; 7. მუნიციპალიტეტებში ეროზიის მაღალი რისკი; 8. მცირე მდინარეებისა და მათი შენაკადების წყალდაცვით ზოლებში საკანალიზაციო ფეკალური წყლების სათანადო ფილტრაციის გარეშე ჩასვლა მდინარეში და მათი ბაქტერიოლოგიური დაბინძურება; 9. დაბინძურების კერების სიმრავლე; 10. საწარმოები, რომლებიც აბინძურებენ გარემოს; 11. გარემოსდაცვითი ნორმატივების საერთაშორისო სტანდარტებთან შეუსაბამობა და ნორმების არასათანადოდ დაცვა; 12. ზღვის სანაპირო ზოლის დაბინძურება; 13. ჰაერის დაბინძურება (სატრანსპორტო საშუალებებიდან გამონაბოლქვებით); 14. მდინარეების პოტენციური სიმძლავრის დაბალი გამოყენება; 15. მერქნული და სხვა მცენარეული რესურსების არაღეგალური მოპოვება; 16. ტყის უნებართვო ჭრის ფაქტები; 17. გამოყოფილ ტყეკაფებში სატყეო-სამეურნეო მნიშვნელობის გზების

19. მნიშვნელოვანი ჰიდრორესურსების, მინერალური და სუფთა წყლის მარაგი, ბუნებრივი (ტყის და თევზის) რესურსების არსებობა; 20. რეგიონის მტკნარი მიწისქვეშა წყლების და მისი საპროგნოზო-საექსპლუატაციო მარაგი; 21. ხელსაყრელი პირობები მცირე ჰესების მოსაწყობად; 22. გამოყენებისათვის დასაშვები ხე-ტყის მარაგის არსებობა; 23. ქარის ენერგეტიკული რესურსის არსებობა და გამოყენების შესაძლებლობა; 24. ენერგეტიკული და სამრეწველო ობიექტებიდან ჰაერის დაბინძურების შემცირება; 25. აჭარაში არასამთავრობო, არაკომერციული ბუნება დამცველი ორგანიზაციების არსებობა.	არარსებობა და არსებულის დაზიანება; 18. ტყის ჭრის ადგილებზე დარჩენილი ძირნაყარი ხე-ტყე; 19. დაცულ ტერიტორიებზე ბუნებრივი რესურსებით უკანონო სარგებლობა, რიგ ადგილებში სოცო-ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი ინტერესების კონფლიქტი; 20. არა სრულყოფილი ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგი; 21. არ არსებობს ტოქსიკური და სხვა სახის სახიფათო ნარჩენების გადამუშავებისა და გაუვნებლობის საწარმოები ან ნარჩენთა განთავსების ადგილები; 22. ნაგავსაყრელების ექსპლოატაციით გარემოზე ზემოქმედების შეფასების არ არსებობა; 23. რეგიონში არსებული ტოქსიკური და სახიფათო ნარჩენები.
<u>შესაძლებლობები</u> 1. ინფრასტრუქტურის განვითარება; 2. გადამამუშავებელი ეკოლოგიურად სუფთა საწარმოების განვითარება; 3. საწარმოებში ახალი, დაბალი რისკის მქონე ტექნოლოგიების დანერგვა; 4. რეგიონული გარემოსდაცვითი სამსახურის მეტეო და სხვა სახის გამზომი საშუალებებით უზრუნველყოფა; 5. საინვესტიციო პროექტები.	<u>საფრთხეები</u> 1. ეკონომიკური მდგომარეობის შესაძლო გაუარესება; 2. დაფინანსების მოძიებასთან დაკავშირებული სირთულეები; 3. გლობალური დათბობის გავლენით აჭარის კლიმატის ცვლილება; 4. ავტოტრანსპორტის და ენერგო სექტორის მიერ მოხმარებული საწვავის რაოდენობა და შესაბამისად იზრდება ატმოსფეროში მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევა; 5. საფრთხეები ნავთობპროდუქტების (დაღვრის) ტრანსპორტიორი კომპანიების მხრიდან;- ავარიისა და კატასტროფების დროს გარემოს დაბინძურების საფრთხეები.

სტრატეგიული მიმართულებები:

სასმელი და ზედაპირული წყლების ხარისხის გასაუმჯობესებლად განსახორციელებელი გარემოსდაცვითი ღონისძიებები

1. მოსახლეობის კომუნალური და სასოფლო წყალმომარაგების საკმეში არსებული გარემოსდაცვითი პრობლემების შესწავლა და მათი გადაწყვეტის ღონისძიებებში მონაწილეობა;
2. ზედაპირული წყლების გარემოსდაცვითი მონიტორინგის ღონისძიებების განხორციელება.

ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის გასაუმჯობესებლად განსახორციელებელი ღონისძიებები

3. ატმოსფერულ ჰაერის დამაბინძურებელ სტაციონარული საწარმოებში აირ და მტვერდამჭერი მოწყობილობების მუშაობის ეფექტურობის გაუმჯობესებისა და ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის ღონისძიებებში მონაწილეობა; საწარმოებში თვით მონიტორინგის სისტემის უზრუნველყოფის ღონისძიებებში მონაწილეობა;
4. საწარმოო და მოძრავი წყაროებიდან ატმოსფერულ ჰაერში გამონაბოლქვი აირებზე გარემოსდაცვითი მონიტორინგი.

ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობასთან დაკავშირებული გარემოსდაცვითი პრობლემების გადაწყვეტა

5. განახლებადი ენერგორესურსების (ჰიდრორესურსები, მზისა და ქარის ენერგიები) და ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების გამოყენების პროექტების სტიმულირება;
6. რეგიონის საწარმოებში თანამედროვე გარემოსდაცვითი სტანდარტების დანერგვის და ეკოლოგიურად უფრო სუფთა საწარმოების სადემონსტრაციო პროექტებში მონაწილეობა.

სასარგებლო წიაღისეულის სარგებლობისა და გეოლოგიურ პროცესებთან დაკავშირებული პრობლემების გადაწყვეტის ღონისძიებებში მონაწილეობა

7. აჭარის შავი ზღვის სანაპირო ზოლისა და მდინარეთა ნაპირებზე მიმდინარე აბრაზიულ და ეროზიულ პროცესების მონიტორინგი და პრევენციის ღონისძიებები;
8. საბადოებზე ეკოლოგიური მდგომარეობის მონიტორინგი და მათი მუშაობის პროცესში სუფთა ტექნოლოგიების დანერგვა;
9. მიწისქვეშა წყლებზე მონიტორინგის განხორციელება;
10. სტიქიურ-გეოლოგიური და მიწის ეროზიულ პროცესების მონიტორინგი.

ნარჩენებისა და ქიმიურ ნივთიერებათა მართვის სფეროში განსახორციელებელი ღონისძიებები

11. მყარი საყოფაცხოვრებო ნარჩენების ინსტიტუციონალური მართვის სისტემის ღონისძიებათა გაუმჯობესების, ახალი სანიტარული ნაგავსაყრელი პოლიგონის მოწყობისა და არსებული ნაგავსაყრელების დახურვის საჭირო ღონისძიებებში მონაწილეობა;
12. ტოქსიკური და სხვა სახიფათო ნარჩენების ინსტიტუციონალური მართვის სისტემის უზრუნველყოფის ღონისძიებებში მონაწილეობა.

ტყის რესურსებით სარგებლობის სფეროში განსახორციელებელი ღონისძიებები

13. ტყის დაცვის მუშაკების სათანადო მატერიალურ-ტექნიკური საშუალებებით უზრუნველყოფა. საქმიანობის წარმართვაზე კონტროლის გაძლიერება.
14. ტყის ეკოსისტემების მრავალფეროვნების შენარჩუნების მიზნით, ტყის მავნებელ-დაავადებების წინააღმდეგ ბრძოლის, აღდგენის, განახლების ხელშეწყობის და ხანძარ საწინააღმდეგო ღონისძიებების გატარება. კერძო ინვესტიციათა მოზიდვის მიზნით სათანადო პირობების შექმნა;
15. ტყის ფონდის სრული ინვენტარიზაციის და მისი აგროეკოლოგიური, სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტების დეტალური ანალიზების, ადგილობრივი ტყის რესურსების მართვისა და შესაბამისად მდგრადი სატყეო მეურნეობის გაძლიერების ინტეგრირებული სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავებაში მონაწილეობა;
16. ადგილობრივი მოსახლეობის სათბობი შემით და სამასალე ხე-ტყით უზრუნველყოფის მიზნით ტყეკაფების მონიშვნა და გამოყოფა, სატყეო-სამეურნეო გზების მშენებლობა.
17. სამონადირეო და თევზის სატბორე მეურნეობების შემდგომი განვითარების ხელშეწყობა.

შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვისათვის განსახორციელებელი ღონისძიებები

18. ქალაქების ბათუმის, ქობულეთის და ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტის კომუნალური და სანიაღვრე საკანალიზაციო წყალშემკრები და გამწმენდი სისტემების მდგომარეობის გარემოსდაცვითი მონიტორინგი;
19. აჭარის ზღვის ნაპირისა და წყლის ხარისხის მონიტორინგის სისტემაში ჩართულობის უზრუნველყოფა; ბათუმის ნავსადგურში ჩამდინარე და ბალასტური წყლების მონიტორინგი; ნავთობით ავარიული დაბინძურებისას, საჭიროების შემთხვევებში რეაგირების გეგმების შემუშავებაში მონაწილეობა;
20. „ლურჯი დროშის“ პროგრამაში აჭარის სანაპიროს პლაჟებისა და ნავმისადგომების ჩართვისათვის საჭირო ღონისძიებებში მონაწილეობა.

ბიომრავალფეროვნების დაცვის სფეროში განსახორციელებელი ღონისძიებები

21. ბიომრავალფეროვნების შესანარჩუნებლად დაცული ტერიტორიების განვითარებაში მონაწილეობა;
22. მონიტორინგის ჯგუფის შექმნა და მონიტორინგის განხორციელება; ცოცხალი და არაორგანული ბუნების ძეგლების, ენდემური სახეობების, მაღალკონსერვაციული ღირებულების ტყის კორომების აღწერა და მდგომარეობის შეფასება. კონსერვაციული ღონისძიებების დაგეგმვასა და განხორციელებაში მონაწილეობა.

ზოგადი გარემოს დაცვითი ღონისძიებები

23. საზოგადოების გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლება.

თავი 3. ტურიზმი

2011 წლის მონაცემებით აჭარაში სულ დაფიქსირდა 1 319 513 ვიზიტორი, აღნიშნული მაჩვენებელი წინა წლის მაჩვენებელს 35.3% - ით აღემატება, ხოლო 2006 წლის მაჩვენებელს 427.8 %-ით. 2011 წელს შიდა ვიზიტორების რაოდენობა 838 661 კაცი იყო, ხოლო უცხოელი ვიზიტორების – 480 852 (იხ. დანართი - ცხრილი 3.1). აჭარის რეგიონში 2011 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით შემოსული უცხოელი ვიზიტორების რაოდენობით პირველ ადგილზეა თურქეთი (48,4%), მეორეზე სომხეთი (21,7%), შემდეგ აზერბაიჯანი –11,7%, ირანი – 5,6%, უკრაინა - 2,2% (იხ. დანართი-ცხრილი 3.2).

2011 წელს საქართველოში შემოსულ უცხოელ ვიზიტორთა 17,1 % აჭარის რეგიონს ესტუმრა (იხ. დანართი - ცხრილი 3.3). მათ შორის შემოსულ ტურისტთა 88,2% ბათუმისა და ქობულეთის მუნიციპალიტეტებზე მოდიოდა (იხ. დანართი - ცხრილი 3.4). 2012 წლის საპროგნოზო მაჩვენებელით აჭარა უმასპინძლებს ორ მილიონ ტურისტს, ხოლო ქ. ბათუმი - 1 250 ათასს (იხ. დანართი - ცხრილი 3.5,3.6).

საკრუიზო ტურიზმის აღდგენისა და განვითარების მიზნით 2006 წელს ბათუმის პორტი გაწვერიანდა საერთაშორისო საკრუიზო პორტების ასოციაციაში „**Med Cruise**”-ში, რაც საშუალებას იძლევა გაიზარდოს საკრუიზო გემების შემოსვლის სიხშირე ბათუმის პორტში. უკვე 2009 წლიდან კი მსოფლიოში ცნობილი საკრუიზო კომპანიები თავიანთ მარშრუტებში ერთ-ერთ გაჩერების ადგილს “ბათუმს” აღნიშნავენ (Sea born, Holland-America). 2011 წელს ბათუმის პორტში შემოვიდა 8 საკრუიზო გემი (იხ. დანართი - დიაგრამა 3.1).

აჭარის ა. რ-ში 2011 წელს 2006 წელთან შედარებით განთავსების საშუალებების რაოდენობამ 87%-ით იმატა. 2011 წელში არსებული 51.1 ათასი ადგილიდან 80 %-ზე მეტი საოჯახო ტიპის განთავსების საშუალებებზე მოდის. ამავე წელს განთავსების საშუალებების დატვირთვის კოეფიციენტი წლის განმავლობაში საშუალოდ მხოლოდ 16,6 % იყო, ხოლო აგვისტოს თვეში განთავსების საშუალებების დატვირთვის კოეფიციენტი 52,35%-ს აღწევდა (იხ. დანართი-ცხრილი 3.7). განსაკუთრებით ტურისტთა ინტერესი აჭარის მიმართ იზრდება ზაფხულის პერიოდში-ივლისსა და აგვისტოში (იხ. დანართი - ცხრილი 3.8).

აჭარაში 25 ტურისტული სააგენტო და 9 საინფორმაციო ცენტრი მოქმედებს. საინფორმაციო ცენტრებიდან 3 ბათუმში მდებარეობს, ხოლო დანარჩენი ქობულეთის, ხულოს, შუახევის ადმინისტრაციულ ცენტრებშია განლაგებული. ქობულეთის საინფორმაციო ცენტრი, რომელიც ისპანის ჭაობის მიმდებარედ მდებარეობს, ძირითადად ეკოტურიზმს ემსახურება.

საზოგადოებრივი კვების ობიექტების ძირითადი ნაწილი ბათუმსა და ქობულეთშია განლაგებული, კერძოდ: ბათუმში ფუნქციონირებს 126 კვების ობიექტი, ხოლო ქობულეთში 120, აქედან კი 90 სეზონურია (იხ. დანართი-ცხრილი 3.9).

2011 წელს აჭარაში განხორციელებული კერძო ინვესტიციების 43.6% ტურიზმის დარგზე მოდის, რაც განაპირობებს არსებული პოტენციალის ზრდას და ბათუმის როგორც ტურისტული ცენტრის ჩამოყალიბებასა და შემდგომ განვითარებას (იხ. დანართი - ცხრილი 3.10, დიაგრამა 3.2). რეგიონის იმიჯის ზრდას ხელს უწყობს მსოფლიოში ცნობილი სასტუმრო ოპერატორების ბრენდების შემოსვლა. ახალი სასტუმროების მშენებლობით აჭარაში 2012 წლისათვის დამატებით 4000 განთავსების ადგილი შეიქმნება.

2010 წელს აჭარის არ ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტის მიერ ჩატარებული მარკეტინგული კვლევის შედეგები:

- 2010 წელს ტრანსპორტი რომლითაც ყველაზე ხშირად ისარგებლეს ვიზიტორებმა აჭარაში ჩამოსასვლელად იყო ავტობუსი 25.2% და მატარებელი 22.3% (იხ. დანართი – დიაგრამა 3.3). დიდი რეზერვი არსებობს საზღვაო და საჰაერო ტრანსპორტით ვიზიტორთა მოზიდვის მხრივ.
- აჭარაში დამსვენებელთა უმეტესობა (43.3%) 20-დან 29 წლამდე და (32.7%) 30-39 წლის ასაკის ადამიანებს შეადგენს (იხ. დანართი – დიაგრამა 3.4).
- ყველა ასაკობრივ ჯგუფში ვიზიტორთა უმრავლესობა ჩამოვიდა აჭარაში დასვენების მიზნით. 20, და 20-29, 56-65 და 66 წელზე ზემოდ ასაკობრივ ჯგუფებში ამ მონაცემებმა მიაღწია - 86%, 94.5%, 91.2 % და 100%-ს შესაბამისად. 40-დან 55 წლამდე ასაკობრივი ჯგუფის წარმომადგენელთა 15%-ისათვის აჭარაში ვიზიტის მიზანი იყო ბიზნესი, რაც გაცილებით მეტია სხვა ასაკობრივ ჯგუფებთან შედარებით (იხ. დანართი – დიაგრამა 3.5). ვიზიტორთა უმრავლესობა დღიურად ხარჯავდა: 32% – 21-დან 30 ევრომდე, 31% – 20 ევრომდე, ხოლო 14% - 31-დან 40 ევრომდე. ყველაზე მეტს ყოველდღიურად თურქეთიდან და ევროპიდან შემოსული ვიზიტორები ხარჯავენ, მათ შემდეგ სომეხი და შიდა ვიზიტორები მოდიან, შემდეგ ვიზიტორები აზიიდან და ამერიკიდან (იხ. დანართი – დიაგრამები 3.6-3.8).
- აჭარაში დამსვენებელთა შორის ყველაზე დიდი პოპულარობით სარგებლობდა 1-დან 5 დღემდე ხანგრძლივობის ტურები, დამსვენებელთა 56 პროცენტმა სწორედ დროის ეს პერიოდი გაატარა აჭარაში. თურქეთიდან შემოსულ ვიზიტორებში ყველაზე მეტი პოპულარობით 1-5 დღიანი ტურები სარგებლობს (76 %) და 20-დღეზე ზემოთ ტურები (10%), სომხეთიდან შემოსულ ვიზიტორებში პოპულარობით სარგებლობს 5-10 დღიანი (36%) და 10-20 დღიანი ტურები (32%), რაც შეეხება ევროპიდან, ამერიკის ქვეყნებიდან და შორეული აღმოსავლეთიდან შემოსულ ტურისტებს, ისინი უპირატესობას 5 დღემდე ტურებს ანიჭებენ (56%-56%), ხოლო განთავსების ადგილად ირჩევენ კერძო ბინებს (იხ. დანართი – დიაგრამები 3.9-3.11).

ტურიზმის სვოთ ანალიზი:

<u>ძლიერი მხარეები</u>	<u>სუსტი მხარეები</u>
1. ტურისტული რესურსების მრავალფეროვნება; 2. უნიკალური ტურისტული პროდუქტის არსებობა (ბულვარი, ბოტანიკური ბაღი, ისპანის ჭაობი, დაცული ტერიტორიები, მაჭახელას ხეობა და სხვა); 3. უვიზო მიმოსვლა მიზნობრივ ტურისტულ ბაზრებთან (თურქეთი, უკრაინა, აზერბაიჯანი, სომხეთი, ირანი, პოლონეთი); 4. ლიბერალური სავიზო პოლიტიკა სხვა ქვეყნების მიმართ; 5. მიზნობრივ ბაზრებთან მეგობრული, კეთილგანწყობილი ურთიერთობა; 6. სწრაფად განვითარებადი სათამაშო ბიზნესი; 7. საერთაშორისო აეროპორტის არსებობა რეგიონში; 8. ინვესტიციების ყველაზე დიდი ნაკადი ტურიზმის სფეროში; 9. ცნობილი სასტუმრო ბრენდების შემოსვლა 10. უსაფრთხო გარემო.	1. მოკლე ტურისტული სეზონი; 2. ტურისტული საწარმოების (სასტუმროები, კვების, გართობის ობიექტების და სხვა) ნაკლები დატვირთვა; 3. პლაჟების და ზღვის დაბინძურება; 4. პლაჟზე არასაკმარისი ინფრასტრუქტურა; 5. ტურისტული პროდუქტის ფასისა და ხარისხის შეუსაბამობა; 6. ადგილობრივი ტურისტული სააგენტოების გამოუცდელობა და ნაკლები ინტერესი შემომყვანი ტურიზმის მიმართ; 7. მომსახურების დაბალი დონე; 8. უცხოელ ტურისტებთან კომუნიკაციის დროს ენობრივი ბარიერი; 9. საზოგადოების დაბალი ცნობიერება ტურიზმის, როგორც დარგის მიმართ; 10. საგზაო ინფრასტრუქტურის სუსტი განვითარება საექსკურსიო ობიექტებთან, ტურისტებისთვის საგზაო ნიშნების სიმცირე; 11. ტურისტული ინფრასტრუქტურის სიმცირე; 12. რეგიონის შესახებ ინფორმაციის სიმცირე (პიარი და რეკლამა).
<u>შესაძლებლობები</u>	<u>საფრთხეები</u>
1. ახალი ბაზრების ათვისება; 2. ავიახაზებზე ფასების შემცირება; 3. ბაზრის მოთხოვნებიდან გამომდინარე დაბალბიუჯეტისანი ავიაკომპანიების შემოყვანა, ჩარტერული რეისების დანიშვნა, პირდაპირი სარკინიგზო მიმოსვლა აზერბაიჯანთან, სამომავლოდ თურქეთთან; 4. საავტომობილო სატრანსპორტო მომსახურების გაუმჯობესება; 5. ტურისტული სეზონის გახანგრძლივება მრავალფეროვანი ტურისტული	1. კონკურენციის ზრდა სხვა ქვეყნების მხრიდან; 2. ეკოლოგიური პრობლემები; 3. ქვეყანაში არსებული კონფლიქტური რეგიონების გამო საქართველოს არასახარბიელო იმიჯი საერთაშორისო ასპარესზე. ინფრასტრუქტურული პროექტების გახანგრძლივება.

პროდუქტების ფორმირების გზით; 6. სხვადასხვა ღონისძიებების (ფესტივალების, კონფერენციების, სპორტული, კულტურული ღონისძიებების) ჩატარება; 7. უცხოური ინვესტიციების ზრდა; 8. საგადასახადო შეღავათების დაწესება.	
---	--

სტრატეგიული მიმართულებები:

სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება

1. „იაფფასიანი“ ავიაკომპანიების მოზიდვა და ჩარტერული ავიარეისების განხორციელების ხელშეწყობა;
2. შავ ზღვაზე არსებულ კრუიზებში ბათუმის პორტის ჩართვა, პორტის ხელმძღვანელობასთან კონსულტაციების ჩატარება პორტის პოლიტიკის შეცვლაზე საკრუიზო ტურების მიმართ (ტარიფების შემცირება, ნავსადგურის გაზრდა, რათა შესაძლო იყოს უფრო მსხვილი საკრუიზო გემების მიღება);
3. სარკინიგზო სადგურების მოწყობა ევროსტანდარტებთან მისადაგება (სერვისები: ბარგის შენახვის მომსახურება, საინფორმაციო სერვისი, საინფორმაციო დაფა ტურისტული რუკით, სწრაფი კვების კაფე, WiFi ზონა, და სხვა; სისუფთავე და წესრიგი);
4. ავტოსადგურების ევროსტანდარტებთან მისადაგება (სერვისები: ბარგის შენახვის მომსახურება, საინფორმაციო სერვისი, საინფორმაციო დაფა ტურისტული რუკით, სწრაფი კვების კაფე, WiFi ზონა, და სხვა; სისუფთავე და წესრიგი);
5. ტურისტების დიდი რაოდენობით თავმოყრის ადგილებთან პარკინგის სივრცის გაზრდა;
6. გზებზე უსაფრთხოებისა და წესრიგის დაცვა – შუქნიშნები, გადასასვლელები, პოლიციის მხრიდან მეტი სიმკაცრე დამრღვევების მიმართ, საგზაო ტრანსპორტის სტანდარტების დარეგულირება;
7. საველოსიპედო ხაზების შექმნა აჭარის ძირითად გზებზე, განსაკუთრებით ქალაქებში და დაბებში;
8. ტაქსის მომსახურების ინფრასტრუქტურის თანამედროვე სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანა; გასაქირავებელი ტრანსპორტის უზრუნველყოფა;
9. საერთაშორისო სტანდარტების ავტობანის გაყვანა აჭარის ტერიტორიაზე სარფიდან ქობულეთამდე (ფოთამდე). განსაკუთრებით, მნიშვნელოვანია ქობულეთისა და ბათუმის შემოვლითი გზების გაკეთება, რათა განიტვირთოს ამ ქალაქებში მოძრაობა;
10. გზის ხარისხის გაუმჯობესება ბათუმიდან ახალციხემდე, რათა უზრუნველყოფილი იყოს მანქანების მოძრაობა ამ მიმართულებით მთელი წლის განმავლობაში ეს მიმართულება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სომხეთიდან და ირანიდან ტურისტების მოზიდვისათვის. სასურველია მე-8 და მე-9 პუნქტებში აღნიშნული გზების სრულყოფა მოხდეს უმოკლეს ვადებში;
11. ტურისტულ ობიექტებთან მისასვლელი გზების ხარისხის გაუმჯობესება.

აჭარის რეგიონის ცნობადობის ზრდა

12. აჭარის ბრენდინგზე მუშაობა: სამუშაო ჯგუფის შექმნა და კონკურსის გამოცხადება აჭარის რეგიონის ტურისტული სლოგანის და ლოგოს შექმნის მიზნით, რომლებშიც გამოჩნდება აჭარის რეგიონის უნიკალურობა და უპირატესობა;
13. არსებული ტურისტული საინფორმაციო ცენტრების მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესება, ახლადშექმნილ ტურისტულ სააგენტოსთან ერთობლივი საინფორმაციო ქსელის შექმნა;
14. აჭარაში ტურისტული საინფორმაციო ვებ-გვერდის შექმნა, მაგალითად www.ajara.net (შედარებისთვის იხილეთ www.southafrica.net), სადაც მთელი აჭარის ტურისტული

ინფრასტრუქტურა იქნება წარმოდგენილი. კერძოდ ინფორმაცია ბათუმის განთავსების საშუალებების, კვების ობიექტების, მუზეუმების, კინო-თეატრების, ღონისძიებების, კონცერტების, გამოფენების, სატრანსპორტო განრიგის შესახებ. მაგალითად მუზეუმის საიტზე შესაძლებელი იქნება ტურისტმა ნაწილობრივ მაინც დაათვალიეროს ექსპოზიციები, ასევე ნახოს თეატრის საიტზე სპექტაკლის ნაწყვეტი, რესტორნის საიტზე მენიუ და ა.შ. ასევე შესაძლებელი იქნება ბილეთის, მაგიდის დაჯავშვნა. ამ ვებ-გვერდის ინფორმაციული უზრუნველყოფა დაეკისროს ახლადშექმნილ ტურისტულ სააგენტოს;

15. **ტურიზმის კვირეულის** დაწესება და აღნიშვნა ყოველწლიურად, ღონისძიებების ჩატარება სკოლებში და სხვა სასწავლებლებში (ექსკურსიები, გაკვეთილები), გადამზადების კურსების ორგანიზება კვირეულის ფარგლებში, სპეციალური ღონისძიებების ორგანიზება;
16. **გამოფენა-ბაზრობებზე** აქტიური მონაწილეობა;
17. **აჭარაზე დოკუმენტური ფილმის** გადაღება და მისი დუბლირება მიზნობრივი ბაზრების ენებზე, რომელიც იქნება საინტერესო ტურისტებისათვის, და მისი ჩვენება სხვადასხვა არხებზე;
18. მსოფლიოს სხვადასხვა ცნობილ პორტალებზე აჭარის რეკლამირება ბლოგის შექმნის მეშვეობით, მაგალითად, youtube.com, facebook.com, wayn.com, dig.com, livejournal.com, და სხვა;
19. **ინფორმაციული ბროშურების** გავრცელება სასტუმროებში და სხვა ტურისტული ხასიათის დაწესებულებებში.

ტურისტული სეზონის გახანგრძლივება

20. ტრადიციული ტურისტული პროდუქტის გვერდით, რომელიც ძირითადად ზღვაზე დასვენებას გულისხმობს მრავალფეროვანი ტურისტული პროდუქტების ფორმირება. აჭარაში შესაძლებელია განვითარდეს შემდეგი ტურისტული მიმართულებები:

- ეკოტურიზმი,
- აგროტურიზმი,
- სამედიცინო ტურიზმი,
- გამაჯანსაღებელი და SPA ტურიზმი,
- კულტურული ტურიზმი,
- აქტიური სათავგადასავლო ტურიზმი,
- ზამთრის სპორტის ტურიზმი,
- საკრუიზო ტურიზმი,
- იახტინგი;
- სათამაშო ტურიზმი,
- სპეციალურ ინტერესთა ტურიზმი,
- ტურიზმი „გააკეთე შესვენება“,
- MICE ტურიზმი (ყრილობები, კონფერენციები, გამოფენები),
- საგანმანათლებლო (მაგალითად, ქართული სამზარეულოს შესწავლის კურსები),

ტურიზმის დეპარტამენტმა უნდა მოამზადოს ტურიზმის ამ სახეობების განვითარების სამუშაო გეგმები. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ეკოტურიზმის

განვითარებას, რომელიც წარმოადგენს დიდ ინტერესს ტურისტებისათვის განვითარებული ქვეყნებიდან (დასავლეთი ევროპა, აშშ, კანადა, ავსტრალია და სხვა);

21. ფესტივალების, კულტურული, სპორტული ღონისძიებების მოწყობა არატურისტული სეზონის დროს. მაგალითად, საახალწლო ღონისძიებები, ბათუმობა, სპორტული შეჯიბრები და მარათონები, სახალისო ღონისძიებები. აუცილებელია ევროპული სტანდარტების სტადიონის მშენებლობა;
22. ერთობლივი ტურების შექმნა საქართველოს სხვა რეგიონებთან და მეზობელ ქვეყნებთან ერთად;
23. სათამაშო ტურების ორგანიზება.

ტურისტული მომსახურების კონკურენტუნარიანობის ზრდა

24. მომსახურების ხარისხის რეგულირება კანონმდებლობის შესაბამისად, სტანდარტების განსაზღვრა, ტურისტული ობიექტების რეგულარული შემოწმება;
25. განათლების სისტემის მისადაგება ტურიზმის შრომის ბაზრის მოთხოვნებთან (იხილეთ თავი “დემოგრაფია და შრომის ბაზარი”);
26. საერთაშორისო დონორების დახმარებით და საერთაშორისო ინვესტორთა ასოციაციის მხარდაჭერით ტურისტული ობიექტებისათვის სემინარების ჩატარება სპეციფიურ ტურისტულ თემატიკაზე, რომლებიც ხელს შეუწყობენ ტურისტული მომსახურების ხარისხის ამაღლებას;
27. უცხო ენის სპეციალიზირებული შემსწავლელი კურსების შეთავაზება ტურისტული ინფრასტრუქტურაში მომუშავე პერსონალისთვის: გიდებისთვის, მაღაზიის გამყიდველებისთვის, მიმტანებისთვის და ა.შ. განსაკუთრებით, თურქული და ინგლისური ენის კურსები;
28. სასტუმროების სატელეფიო პაკეტში ევროპის ძირითად ენებზე არსებული არხების ჩართვა;
29. ტურისტულ ობიექტებზე Wi-Fi ზონების შექმნა;
30. გართობის ინფრასტრუქტურის განვითარების ხელშეწყობა და რეგულირება (კინოთეატრები, 3D ჩათვლით; კონცერტები; საბავშვო გასართობი ცენტრები; ღამის კლუბები; და სხვა);
31. საშუალო და დაბალი შემოსავლების მქონე ტურისტების მოთხოვნების გათვალისწინება. საკემპინგო ადგილების, მანქანების ღამის სადგომების მოწყობა, სადაც შეიძლება ღამის გათევება, გზებზე მოტელის ტიპის სასტუმროების არსებობა, ხოლო ახალგაზრდული სეგმენტისთვის ჰოსტელების შექმნა უნივერსიტეტების ბაზაზე.

აჭარის ტურისტულ-საკურორტო რესურსებისა და გარემოს დაცვა

32. ნაგვის ყუთების საკმარისი რაოდენობით განთავსება, მათი რეგულარული დაცარიელება ტერიტორიის დასუფთავებასთან ერთად;
33. ტურიზმის ცნობიერების, სისუფთავის კულტურის ამაღლების კამპანიების შემუშავება და ორგანიზება, მაგალითად, აქცია “შევიწარჩუნოთ ჩვენი პლაჟი და ბულვარი სუფთა მდგომარეობაში!";
34. ცნობიერების ჩამოყალიბების კამპანიებში სასწავლო დაწესებულებების ჩართვა;
35. სკოლის პროგრამებში გარემოს დაცვის ფაკულტატივის ჩართვა;

36. აჭარის ბუნების რესურსების და გარემოს დაცვაზე და გაუმჯობესებაზე ორიენტირებული კანონმდებლობის შემუშავება. მაგალითად, დაბინძურებაზე ჯარიმების შემოღება;
37. “ლურჯი დროშის” (Blue Flag) პროგრამის ან მსგავსი პროგრამის დანერგვა აჭარის კურორტებზე.

ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობი ფინანსური და ეკონომიკური ბერკეტების ამუშავება

38. უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა;
39. ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარების სწორად დაგეგმვა;
40. საგადასახადო შეღავათების დაწესება სამშენებლო და ტურისტულ ბიზნესზე.

თავი 4. სოფლის მეურნეობა

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორია სულ 290 ათასი ჰექტარია, საქართველოს ტერიტორიის 4.1 %-ი. აქედან 80% მთას უკავია, 15% მთისწინეთს და დაბლობი მხოლოდ 5%-ია (14.5 ათასი ჰა) (იხ. დანართი – დიაგრამა 4.1). 2005 წლის მიწის ბალანსის მიხედვით აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მიწის ფონდის სტრუქტურას შემდეგი სახე აქვს: მრავალწლიანი ნარგავები – 15 899 ჰა, სახნავი მიწები – 10 309 ჰა, სათიბი მიწები – 7 159 ჰა, ნასვენ მიწები – 1 736 ჰა (იხ. დანართი – დიაგრამა 4.2).

აჭარაში სოფლის მეურნეობის ძირითადი დარგებია: მეციტრუსეობა, მეხილეობა, მებოსტნეობა, მეცხოველეობა; ტრადიციული: მევენახეობა, მეთევზეობა, მემარცვლეობა, მეფუტკრეობა; დამხმარე დარგებია: მეჩაიეობა, მეაბრეშუმეობა, მეთამბაქოეობა, სამკურნალო მემცენარეობა.

აჭარაში ციტრუსოვნებს 5200 ჰექტარი უკავია. 2010-2011 წლების სეზონზე წარმოებული იქნა 46 200 ტონამდე ციტრუსი, აქედან რეალიზებულია 39 888 ტონა. საქართველოში წარმოებული ციტრუსის 80 %-მდე აჭარაზე მოდის. 2006-2011 წლებში მონაცემები ციტრუსის რეალიზაციის შესახებ იხილეთ დანართში – ცხრილი 4.1.

მიწის ბალანსით აჭარაში ირიცხება 5700 ჰა ჩაის ფართობი, რომლის ძირითადი ნაწილი დასარევილიანებული და ამორტიზირებულია. 2004-2011 წლებში რეაბილიტირებულია 600 ჰა-მდე ჩაის პლანტაცია. რეგიონში ჩაის გადამამუშავებელი 8 საწარმო მოქმედებს. საქართველოში წარმოებული ჩაის ნედლეულის 9.26 % აჭარაზე მოდის. 2011 წლის მონაცემებით ჩაის ფართობი სულ შეადგენს 5616 ჰა-ს, რომლის 63% მოდის ქობულეთზე, 35% ხელვაჩაურზე, ხოლო დანარჩენი ქედაზე (იხ. დანართი – ცხრილი 4.2).

2015 წლამდე **სხვა სუბტროპიკული კულტურებიდან** შემოსავალი 8-10 მილიონ ლარს გადააჭარბებს. პროდუქციის ძირითადი ნაწილი იქნება ექსპორტირებული, ნაწილი კი გამოყენებული იქნება საკონსერვო წარმოებისთვის. საქართველოში წარმოებული სუბტროპიკული კულტურების (სუბტრ. ხურმა, ფეიჰოა, აქტინიდა, დაფნა) 14% აჭარაზე მოდის (იხ. დანართი – ცხრილი 4.3).

2009 წლისათვის **ხეხილოვანთა ფართობი 4420 ჰექტარს** შეადგენს და მოსავალი 11,0 ათას ტონას არ აღემატება. საქართველოში წარმოებული ხილის 8%-ი აჭარაზე მოდის. ხეხილის ფართობების დინამიკა 2004-2011 წლებში, მუნიციპალიტეტების მიხედვით და ხილის მოსავალი იხილეთ დანართში – ცხრილები 4.4, 4.5.

მე -20 საუკუნის 90 - იან წლებამდე აჭარაში **ვენახის** ნარგავებს 500 ჰა-მდე ფართობი ეკავა (მათ შორის სამრეწველო ვენახებს 242 ჰა) და ადგილობრივი ვაზის 40-მდე ჯიშით ხარობდა. წარმოება წლის განმავლობაში 2 ათას ტონას აჭარებდა საშუალოდ 1 ჰა-ზე 8 ტონა ყურძენი იწარმოებოდა. 2011 წელს აჭარაში ვაზის ნარგავები (გაფანტული ნარგავების ჩათვლით) მხოლოდ 177 ჰექტარზეა და ყურძნის წარმოება საშუალოდ 1340 ტონას შეადგენს. საქართველოში წარმოებული ყურძნის 0,8 % აჭარაზე მოდის. ვენახის ფართობით და მოსავლიანობით გამოირჩევა ქედის მუნიციპალიტეტი (იხ. დანართი – ცხრილები 4.6, 4.7).

მემარცვლეობის მხრივ, აჭარის ა.რ. სასოფლო სამეურნეო სავარგულების სტრუქტურაში ერთწლიან კულტურებს (სიმინდი, სოია, ლობიო) სახნავი ფართობის სიმცირის გამო მოკრძალებული ადგილი უჭირავს. 2011 წლის მონაცემებით სიმინდი დათესილი იქნა 5876 ჰა-ზე,

ლობიო და სოია – 246 ჰა-ზე. საქართველოში წარმოებული მარცვლეული კულტურების 5 %-მდე აჭარაზე მოდის. 2011 წლის მონაცემებით აჭარაში სულ წარმოებული იყო 11 225 ტონა სიმინდი, 467 ტონა ლობიო. მარცვლეული კულტურების წარმოება მუნიციპალიტეტების მიხედვით იხილეთ დანართში, ცხრილი 4.8.

ამჟამად ადგილობრივი **ბოსტნეულით** მოსახლეობის დაკმაყოფილების მაჩვენებელი 10 -15% -ის ფარგლებშია. ტურიზმისა და საკურორტო ინფრასტრუქტურის განვითარების პირობებში დეფიციტი მინიმუმ ორჯერ გაიზრდება. საქართველოში წარმოებული ბოსტნეულ-ბაზჩეული კულტურების 14 %-მდე აჭარაზე მოდის. 2011 წელს ბოსტნეულის წარმოებამ 11 250 ტონა შეადგინა, აქედან 59 411 ტონა კარტოფილის წარმოებაზე მოდის. ბოსტნეულ-ბაზჩეული კულტურების წარმოება 2004-2011 წლებში, მუნიციპალიტეტების მიხედვით იხილეთ დანართში – ცხრილი 4.9.

2011 წლის მონაცემებით რეგიონში 109.4 ათასი სული **მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი** ირიცხებოდა. ყოველწლიურად საშუალოდ იწარმოება: 2-5 ათასი ტონა **ხორცი**, 48-55 ათასი ტონა **რძე და რძის პროდუქტი**. საქართველოში წარმოებული მეცხოველეობის პროდუქტების 10 % აჭარაზე მოდის (იხ. დანართში – ცხრილები 4.10-4.12).

2011 წელს აჭარაში წარმოებული იქნა 359 ტონა **თაფლი**, 317%-ით მეტი 2006 წელთან შედარებით. გასულ წელთან შედარებით თაფლის წარმოებამ 5%-ით იმატა. თაფლის წარმოება მუნიციპალიტეტების მიხედვით იხილეთ დანართში – ცხრილი 4.13. თაფლის წარმოებით გამოირჩევა ძირითადად ქობულეთის მუნიციპალიტეტი, მასზე მოდის წარმოებული თაფლის 53%.

აჭარაში **მეფრინველეობის** განვითარებაზე და შესაბამისად კვერცხის წარმოებაზე 2004-2011 წლებში მეტყველებს ცხრილები 14 და 15. ჩანს, რომ 2004-2005 წლებთან შედარებით მეფრინველეობის პროდუქციის წარმოებამ იკლო (იხილეთ დანართი – ცხრილები 4.14, 4.15).

აჭარაში დღესდღეობით მოქმედებს 72 **სათევზე მეურნეობა**, რომლის ფაქტიური მწარმოებლურობაა 277,2 ტონა, ხოლო მაქსიმალური - 678 ტონა. მათ მიერ დაკავებული მიწის ფართობი შეადგენს 17 840 კვ. მ. სათევზე მეურნეობებში დასაქმებულთა რაოდენობა 200 კაცს აღწევს (იხ. დანართი – ცხრილი 4.16).

2011 წელს **სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის** მხრივ აჭარაში სულ ტრაქტორების რაოდენობა 352-ია, სატვირთო მანქანები – 403, სატრაქტორო გუთნები - 38. სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის რაოდენობა მუნიციპალიტეტების მიხედვით – ცხრილი 4.17.

2011 წელს აჭარაში იმპორტირებული იქნა 293 584 ტონა სასურსათო პროდუქცია, სულ 296 522 ათასი ლარის ღირებულების, 37%-ით მეტი წინა წელთან შედარებით. 2011 წელს ექსპორტმა 23 744 ტონა შეადგინა. 45%-ით ნაკლები 2010 წელთან შედარებით. აჭარაში სოფლის მეურნეობის პროდუქტების **ექსპორტ-იმპორტის** მაჩვენებლები 2008-2011 წლებში იხილეთ დანართში – ცხრილი 4.18. 2011 წლის სოფლის მეურნეობის პროდუქტების ექსპორტ-იმპორტის მაჩვენებლები პროდუქტის სახეობების მიხედვით იხილეთ დიაგრამაზე 4.3, 4.4. აგროსასურსათო პროდუქციის ექსპორტში რეგიონის უმსხვილეს სავაჭრო პარტნიორებს წარმოადგენენ უკრაინა, სომხეთი, ბელორუსია, იტალია (იხ. დანართი – დიაგრამა 4.5), ხოლო ამავე წელს უმსხვილესი სასაქონლო პოზიციები აგროსასურსათო პროდუქციის ექსპორტში ეკავა მანდარინს, თხილს, ხურმას, მზესუმზირის ზეთსა და დაფნას (იხ. დანართი – დიაგრამა 4.6). რაც შეეხება იმპორტს უმსხვილესი სასაქონლო პოზიციები ეკავა ხორბალს, შაქარს, კარტოფილს, ზეთსა და ხახვს (იხ. დანართი – დიაგრამა 4.7).

2011 წელს კვების პროდუქტების ფასების დინამიკა იხილეთ დანართში - დიაგრამა 4.8. ძირითად პროდუქტებზე (პური, ხორბლის ფვილი, წიწიბურა, საქონლის ხორცი, მცენარეული ზეთი, შაქარი, მარილი) ფასები გარკვეულ წილად მატულობს აპრილის თვეში და აქტიური ტურისტული სეზონის დროს (ივლისი, აგვისტო, სექტემბერი).

2006-2011 წლებში სოფლის მეურნეობაში განხორციელებულმა ინვესტიციებმა შეადგინა 102 117 919 ლარი. 2010-2011 წლებში განხორციელდა 31 543 897 ლარის ინვესტიცია 227%-ით მეტი 2009 წელთან შედარებით, დასაქმდა 1793 ადამიანი. ინვესტიციების განხორციელების მხრივ გამოირჩევა ისეთი დარგები, როგორებიცაა: ფქვილის წარმოება, ხილის გადამამუშავება, პურპროდუქტების, ბოსტნეულის, ზეთის, ჩაის, ალკოჰოლიანი და უალკოჰოლო სასმელების წარმოება. 2006-2011 წლებში სოფლის მეურნეობაში ინვესტიციების და დასაქმების შესახებ მონაცემები იხილეთ დანართში – ცხრილი 4.19.

რეგიონში სოფლის მეურნეობის პრიორიტეტული საინვესტიციო მიმართულებები

- ✓ ბოსტნეული კულტურების წარმოებისათვის სასათბურე მეურნეობის განვითარება;
- ✓ მერძეულ-მეხორცული მიმართულების მეცხოველეობის ფერმების განვითარება;
- ✓ მეკვერცხული და მეხორცული მიმართულების მეფრინველეობის ფერმების განვითარება;
- ✓ ხილისა და ბოსტნეულის გადამამუშავებელი მრეწველობის განვითარება;
- ✓ თევზპროდუქტების, ხორცპროდუქტების, საკონდიტრო ნაწარმის, ჩიფსებისა და ა.შ. წარმოების განვითარება;
- ✓ რძის პროდუქტების წარმოების განვითარება;
- ✓ ხილისა და ბოსტნეულის შესანახი სამაცივრე მეურნეობის განვითარება;
- ✓ სასოფლო-სამეურნეო და სასურსათო პროდუქციის საბითუმო ბაზრების მოწყობა.

სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულის გადამამუშავებელი მრეწველობა 2011 წელს:

- შპს „აგროფირმა ქობულეთი“-ს საწარმო აღჭურვილია ჩაის კლასიკური ტექნოლოგიით გადამამუშავების მანქანა-დანადგარებით, ჩაის ერთჯერადი დაფასებისა და აგურა ჩაის წარმოების ხაზებით. ფაბრიკას ჩაის ნედლეულით უზრუნველყოფს შპს „მილენიუმ-ტრანსი“. 2011 წელს საწარმოში მიღებული და გადამამუშავებული იქნა 533 ტონა ჩაის ფოთოლი, საიდანაც წარმოებულია 40,1 ტონა შავი ბაიხის ჩაი, 30,7 ტონა მწვანე ბაიხის ჩაი და 85 ტონა ლაო ჩაის ნახევარფაბრიკატი. ბაიხის ჩაის წარმოებაზე გახარჯულია 288 ტონა, ხოლო ლაო ჩაის ნახევარფაბრიკატის წარმოებაზე - 245 ტონა ჩაის ფოთოლი. ასევე, წარმოებულია 186 ტონა მწვანე აგურა ჩაი;
- შპს „ემირი“-ს მიერ წარმოებულია 170 ტონა მწვანე აგურა ჩაი, რომელიც ექსპორტირებული იქნა მონღოლეთსა და ბელორუსიაში;
- შპს „აჭარა ინვესტ ჩაი“-ს ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტში გააჩნია 2 მიკრო ფაბრიკა. კომპანიის მიერ 2011 წელს გადამამუშავებული იქნა 65 ტონა ხარისხოვანი ჩაის ფოთოლი, საიდანაც წარმოებული იქნა 16 ტონა პირველადი წარმოების შავი ბაიხის ჩაი. ადგილობრივ სამომხმარებლო ბაზარზე მიწოდებული იქნა 0,5 ტონა ერთჯერადი და დაფასოებული ჩაის ბრენდი „მარადიდი“;

- შპს „აგროექსპორტი“-ს საწარმოში კლასიკური ტექნოლოგიის გამოყენებით მზადდება მაღალი კლასის ერთჯერადი მოხმარების შავი ჩაი „ელიტა“ და მწვანე ჩაი „ბათუმი“. მოსახლეობისაგან 2-3 ფოთლიანი დუყი შესყიდული იქნა 0.8-1.0 ლარად. 2011 წელს გადამუშავებულია 3,0 ტონა ხარისხოვანი ჩაის ფოთოლი და დამზადებულია 0.7 ტონა ბაიხის ჩაი. ადგილობრივ სამომხმარებლო ბაზარს მიეწოდა 2500 კოლოფი ერთჯერადი ჩაი;
- 2011 წელს შპს „ADJARIAN TOBACCO“-ს მიერ წარმოებული იქნა 3.5 ტონამდე თამბაქოს მშრალი ნახევარფაბრიკატი, საიდანაც დამზადდება ქართული სიგარა;
- 2011 წელს შპს „აიკონ ჯგუფის“ მიერ 1,1 ჰა ფართობზე დახურულ გრუნტში წარმოებული იქნა 500 ტონამდე პომიდორი;
- შპს „სენს-სელექშენი“-ს მიერ 2011 წელს წარმოებულია 30 ტონამდე სალათის ფურცელი და 500 კგ-მდე „ჩერი“-ს ჯიშის პომიდორი;
- 2011 წელს რეგიონში ხორბლის გადამუშავებას ახორციელებდა 5 წისქვილკომბინატი, რომელთა მიერ წლის განმავლობაში გადამუშავდა 56 051 ტონა ხორბალი, საიდანაც წარმოებული იქნა 36 269 ტონა უმაღლესი ხარისხის პურის ფქვილი;
- შპს „ბათუმის ლუდის ქარხნის“ მიერ 2011 წელს წარმოებული იქნა 3 მლნ 300 ათასი ლიტრი ლუდი „ბათუმური“, რომლის რეალიზაცია ადგილობრივ ბაზარზე განხორციელდა;
- შპს „ბათოილი“-ს მიერ 2011 წელს წარმოებული იქნა 7 173 966 ლიტრი რაფინირებული ზეთი,
- შპს „კოკოტაური“-ს მიერ 2011 წელს წარმოებული იქნა 170 000 ბოთლი მინერალური წყალი „კოკოტაური“;
- შპს „Farm land“- მა 2011 წელს აწარმოა 2 800 ათას ცალამდე ფრინველის კვერცხი;
- შპს „აჭარული ღვინის სახლი“ - კომპანიის მიერ ადგილობრივი მოსახლეობისაგან შესყიდული იქნა 9 ტონა „ჩხავერის“ ჯიშის ყურძენი, საიდანაც წარმოებული იქნა 5800 ლიტრი ჩამოსასხმელი ღვინო, ასევე შესყიდული და გადამუშავებული იქნა 13 ტონა „ცოლიკოურის“ ჯიშის ყურძენი და წარმოებულია 8400 ლიტრი ღვინო. კომპანიის მიერ 2011 წელს წარმოებული იქნა 5000-მდე ბოთლი სამარკო ღვინო „პორტო ფრანკო“, რომელიც უკვე მიეწოდება სამომხმარებლო ბაზარს;
- შპს „ხელვაჩაურის პურის კომბინატი“ - ს მიერ წარმოებული იქნა 2 700 ათასი ლარის ღირებულების 1950 ტონა პური და ექსპლოატაციაში გაშვებული იქნა საკონდიტრო საწარმო;
- შპს „ციტრო“- 2011 წელს კომპანიის მიერ წარმოებული იქნა 250 გრ-იანი 45 000 ცალი 7 სახეობის ხილის წვენი და 1 ლიტრიანი 25 000 ცალი 4 დასახელების ხილის წვენი
- შპს „ჯეოლოკი“ - კომპანია ამოქმედდა 2011 წლის ნოემბრის თვეში და მისი ძირითადი საქმიანობა მაკარონის წარმოებაა. საწარმო უშვებს 6 სახეობის 0,5 და 1,0 კგ შეფუთვის მაკარონის ნაწარმს. 2011 წელს კომპანიის მიერ წარმოებული იქნა 46 ტონა მაკარონის პროდუქცია, საიდანაც ადგილობრივ ბაზარზე რეალიზებულია 15 ტონა.

საერთაშორისო და ადგილობრივი დონორი ორგანიზაციების მიერ 2011 წელს განხორციელებული პროექტები

- ✓ ევროკავშირის პროგრამა SPSP „სექტორის განვითარების მხარდაჭერა“ ფარგლებში სამინისტროში ერთთვიანი სამუშაო ვიზიტით იმყოფებოდა ჰოლანდიელი ექსპერტი - ქალბატონი პეტრა გერეიტი, რომლის მიერ მომზადებული იქნა საპროექტო განაცხადი, რომელიც განსახილველად წარდგენილია ევროკავშირში. პროექტი ითვალისწინებს ა(ა)იპ „აგროსერვის ცენტრის“, ფერმერული მეურნეობებისა და სამინისტროს ინსტიტუციონალურ განვითარებას. პროექტის სავარაუდო ბიუჯეტი 3 მლნ ევროს შეადგენს.
- ✓ რეგიონში ბიო-გაზის დანადგარებისა და სასათბურე მეურნეობის განვითარების პროექტი დაფინანსდა **ლიტვის საგარეო საქმეთა სამინისტროს მიერ**. პროგრამის ფარგლებში ხულოს, შუახევისა და ქედის მუნიციპალიტეტებში მოეწყო თითო პილოტური ბიო-გაზის დანადგარი და სასათბურე მეურნეობა
- ✓ **ჩეხეთის განვითარების სააგენტოს** მიერ დაფინანსდა ჩეხური საერთაშორისო ორგანიზაცია **კარიტას-ჩეხეთის**, ქართული არასამთავრობო ორგანიზაცია **ABCO-სა** და სამინისტროს მხარდაჭერით მომზადებული პროექტი „ხულოს მუნიციპალიტეტში მეკარტოფილე ფერმერთა საკონსოლიდაციო ცენტრის მოწყობა“. პროექტის ფარგლებში ასოციაციის წევრებს ჩაუტარდა ტრენინგები, მიეწოდათ სხვადასხვა სამექანიზაციო საშუალებები
- ✓ **გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP)** ფარგლებში ა(ა)იპ „აგროსერვის ცენტრი“ დაფინანსდა 122 800 ლარით, რომლის ფარგლებში 1 ჰა-ზე მოეწყო მრავალწლიანი კულტურების სანერგე მეურნეობა

ინფორმაცია აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ 2004-2011 წლებში განხორციელებული პროექტების შესახებ იხილეთ დანართი – ცხრილი 4.20.

სახელმწიფო პროგრამა „იაფი კრედიტის“ პირობებში სესხი დაუმტკიცდა 14 კომპანიას, სულ გაცემული იქნა 5 630 ათასი ლარის ოდენობის სესხი (იხ. დანართი –ცხრილი 4.21)

2004-2011 წლებში განხორციელებული **მიზნობრივი პროგრამები ითვალისწინებდნენ შემდეგ ღონისძიებებს**: ამერიკული თეთრი პეპელას საწინააღმდეგო ღონისძიებები, ეროზიის საწინააღმდეგო ღონისძიებები, აჭარის აგროკლიმატურ პირობებში ეკოლოგიურად სუფთა ბიოტექნოლოგიური მეთოდის გამოყენება მარცვლოვანი კულტურების მოსავლიანობისა და ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით, მოსახლეობის უზრუნველყოფა ჯიშობრივად გაუმჯობესებული სხვადასხვა სახის სარგავი მასალით, ციტრუსოვანთა მავნებელ დაავადებების წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებების ხელშეწყობა, ციტრუსოვანთა ნაყოფის ექსპორტზე რეალიზაციის ხელშეწყობა, ფერმერთა სწავლება-კონსულტირება და მათი უზრუნველყოფა სახელმძღვანელო-საცნობარო ლიტერატურით, მცირე მექანიზაციის საშუალებების შეძენა, სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის შეძენა, სასმელი წყლის ხარისხის კონტროლის მიზნით ლაბორატორიული კვლევა, ცხოველებისა და ადამიანის საერთო სნეულებების საწინააღმდეგო პროფილაქტიკური ღონისძიებები (აცრები), ერთწლიანი კულტურების ჯიშთ განახლებისათვის ფერმერთა ხელშეწყობა, სურსათის ხარისხის კონტროლის მიზნით ლაბორატორიული კვლევის პროგრამა, სასოფლო-სამეურნეო ამხანაგობების განვითარების ხელშეწყობა, ა(ა)იპ – აგროსერვის ცენტრის განვითარება, სსიპ –სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ლაბორატორიის გადაიარაღება (იხ. დანართი - ცხრილები 4.22- 4.29).

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ 2004-2011 წლებში
მიზნობრივი პროგრამების დაფინანსების დინამიკა

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
პროგრამების დაფინანსება (ლარი)	89 442	306 014	348 346	721 508	1 634 841	1 221 725	1 056 027	2 239 600

სოფლის მეურნეობის სვოთ ანალიზი

<u>ძლიერი მხარეები</u>	<u>სუსტი მხარეები</u>
1. რეგიონის ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობა; 2. უნიკალური სუბტროპიკული და კონტინენტალური ბუნებრივ-კლიმატური პირობები; 3. ორგანული პროდუქციის წარმოები-სათვის ხელსაყრელი ნიადაგურ-კლიმატური პირობები; 4. დასამუშავებელი სასოფლო-სამეურნეო მიწის ფართობების არსებობა; 5. ადგილობრივი წარმოების სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციაზე მუდმივად მზარდი მოთხოვნილება; 6. შრომითი რესურსების არსებობა; 7. სასოფლო სამეურნეო პროდუქციის ექსპორტისათვის ხელსაყრელი სავაჭრო რეჟიმები; 8. რეგიონის აგრარული სექტორის მრავალდარგობრიობა.	1. სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწების გამოყენების დაბალი დონე; 2. მსხვილ და საშუალო სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა სიმცირე; 3. ახალი ტექნოლოგიების დეფიციტი და აგროტექნიკის დაბალი დონე; 4. მექანიზაციის დაბალი დონე, სოფლად ხელით შრომის მაღალი ხვედრითი წილი; 5. სანაშენე, სანერგე, მეთესლეობის, ჯიშთა გამოცდისა და მცენარეთა დაცვის, სამელიო-რაციო, ვეტერინარული, აგროსაინჟინრო და სხვა სახის ინფრასტრუქტურის განვითარების დაბალი დონე; 6. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის შემგროვებელი, სასაწყობო და სარეალიზაციო მომსახურების ინფრასტრუქტურის დაბალი დონე; 7. რეგიონში ეროზიული ზონების არსებობა და მოსახლეობის მაღალი სიმჭიდროვე; 8. სოფლად ინფრასტრუქტურის დაბალი დონე (შიდა სასოფლო გზები, გაზიფიკაცია, წყალგაყვანილობა, ტელეფონი, ინტერნეტი და სხვა); 9. ადგილობრივ ბუნებრივ-კლიმატურ პირობებთან ადაპტირებული, დაავადებებისადმი მდგრადი ჯიშების ინტროდუქციისა და ჯიშთგანახლების დაბალი დონე; 10. მრავალწლიანი ნარგავების ამორტიზებულობის მაღალი დონე და მეჩხერიანობა; 11. დაბალი მოსავლიანობა; 12. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის დაბალი სასაქონლო სახე, არასტანდარტული პროდუქციის მაღალი ხვედრითი წილი; 13. მაღალი დანახარჯები ერთეულ პროდუქციაზე 14. აგროსასურსათო პროდუქციის ვიწრო საექსპორტო არეალი; 15. აგრომეწარმეთა აგროტექნიკური და მარკეტინგული ცოდნის დაბალი დონე, კონსერვატიული დამოკიდებულება სიახლეებისადმი;

	16. აგრომეწარმეთა საინფორმაციო-საკონსულტაციო უზრუნველყოფის დაბალი დონე; 17. აგროსასურსათო სექტორში დასაქმებულთა შორის კოოპერაციისა და კონსოლიდაციის დაბალი დონე; 18. საბანკო/საკრედიტო/სალიზინგო ორგანიზაციების დაბალი დაინტერესება აგროსასურსათო სექტორით და მომსახურების არახელსაყრელი პირობები (მაღალი საპროცენტო განაკვეთი) და სხვა; 19. რეგიონის აგროსასურსათო სექტორში სადაზღვევო მომსახურების არარსებობა; 20. სურსათის უვნებლობის და ხარისხის დაბალი დონე.
<u>შესაძლებლობები</u> 1. სასოფლო-სამეურნეო ინფრასტრუქტურის განვითარება; 2. აგროსასურსათო პროდუქციის წარმოების მოცულობის ზრდა; 3. ადგილობრივი და უცხოური ბიზნესსაზოგადოების ორიენტირება რეგიონის აგროსასურსათო სექტორში ინვესტიციების განხორციელებაზე; 4. ახალი საექსპორტო ბაზრების ათვისება; 5. აგრომეწარმეთა შემოსავლების ზრდა; 6. მსოფლიო და ადგილობრივ ბაზრებზე ბიო პროდუქტებზე მოთხოვნის ზრდა; 7. საერთაშორისო და დონორი ორგანიზაციების ორიენტირება რეგიონის აგროსასურსათო სექტორზე; 8. ტურისტთა რაოდენობის ზრდა; 9. აგრო, ეკო, სამთო, სამონადირეო ტურიზმის განვითარების შესაძლებლობები; 10. რეგიონის სრული გაზიფიცირება; 11. ადგილობრივი და საერთაშორისო საგზაო ინფრასტრუქტურის განვითარება.	<u>საფრთხეები</u> 1. გლობალური ეკონომიკური კრიზისი 2. ინფლაცია; 3. გლობალური დათბობა, ბუნებრივი კატაკლიზმები, ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუარესება და ა. შ ; 4. ბაზრების მრავალფეროვნების ნაკლებობა; 5. ცხოველთა და მცენარეთა დაავადებების მასიური გავრცელება; 6. მომხმარებლის ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შექმნა სურსათის უვნებლობის სისტემის არარსებობის გამო; 7. იმპორტული პროდუქციის დემპინგი.

სტრატეგიული მიმართულებები:

სასოფლო სამეურნეო მიწების ეფექტიანად გამოყენების ხელშეწყობა

1. სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების პრივატიზაციის პროცესის გააქტიურების და მიწათსარგებლობაზე ხელმისაწვდომობის გაზრდის მიზნით სოფლის მეურნეობის სამინისტროსთან და გარემოს დაცვის სამმართველოსთან ერთად მსხვილკონტურიანი მიწის ფართობების შესწავლა, დარგის სპეციფიკიდან გამომდინარე მათი ზომების დადგენა, პირობებიანი აუქციონის ფორმით გაყიდვის ან იჯარით გაცემის ხელშეწყობა;
2. მიწათსარგებლობის ეფექტიანობის ამაღლებისა და ქონების დარეგისტრირების პროცესის გააქტიურებისათვის სასოფლო სამეურნეო მიწაზე ქონების გადასახადის ადმინისტრირების გაუმჯობესება, რადგან გადასახადის დარიცხვის საფუძველია მიწის საკუთრების დამადასტურებელი დოკუმენტი, რაც ხელს შეუწყობს მიწის მესაკუთრეთა ცნობიერების ამაღლებას;
3. ფერმერებსა და აგრომეწარმეებს შორის კოოპერაციისა და კონსოლიდირების ხელშეწყობის მიზნით პროგრამებისა და პროექტების ორიენტირება;
4. სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების რაციონალურად გამოყენების და ეკოლოგიური უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზნით პროგრამების განხორციელების ხელშეწყობა;
5. რეგიონის აგრარულ სექტორზე საინფორმაციო ელექტრონული ბაზის შექმნის ხელშეწყობა.

წარმოების ინტენსიფიკაციის დონის ამაღლების ხელშეწყობა

6. აგრომეწარმეთა სოფლის მეურნეობის მექანიზაციის საშუალებებით, მათ შორის მცირე მექანიზაციის საშუალებებით, უზრუნველყოფის პროგრამების განხორციელების ხელშეწყობა;
7. მთიან აჭარაში ბიოგაზის დანადგარების დანერგვისასთვის (თანადაფინანსების) პროგრამის განხორციელების ხელშეწყობა;
8. მემცენარეობაში, მეფრინველეობასა და მეცხოველეობაში პერსპექტიული ჯიშების გავრცელებისა და ჯიშთგანახლების ხელშეწყობა;
9. ადგილობრივ ბუნებრივ-კლიმატურ პირობებთან ადაპტირებული, მაღალშემოსავლიანი მცენარეთა მდგრადი ჯიშების გავრცელების პროგრამების ამოქმედების ხელშეწყობა;
10. მეცხოველეობის განვითარების ხელშეწყობა ცხოველთა იდენტიფიკაციის, ხელოვნური დათესვლის სერვისცენტრების და სასაკლაოების მოწყობით;
11. მეთევზეობისა და მეფუტკრეობის დარგების განვითარების ხელშეწყობა;
12. ნიადაგის ნაყოფიერების ამაღლების ხელშეწყობა.

აგრო განათლების დონის ამაღლების ხელშეწყობა

13. თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისი ფერმერთა საკონსულტაციო-სასწავლო ცენტრის შექმნა;
14. აგრარულ სექტორში დასაქმებულთა სწავლება-კონსულტირება (ტრენინგები) და მათი უცხოეთში სტაჟირების ხელშეწყობა;
15. სოფლის მეურნეობის სპეციალისტთა (აგრონომი, ვეტექიმი, ვეტერინარი, ენტომოლოგი და სხვა) დეფიციტის დაძლევის მიზნით უცხოეთში სწავლების მხარდაჭერა;
16. დეფიციტურ აგრარულ სპეციალობებზე სტუდენტთა სწავლების სტიმულირება.

სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ინფრასტრუქტურის განვითარების ხელშეწყობა

17. პროდუქციის წარმოებისათვის ნედლეულის შემგროვებელ, სასაწყობო და გადამამუშავებელ საწარმოთა შექმნის სტიმულირება;
18. სანაშენე და სათესლე მეურნეობების ჩამოყალიბების სტიმულირება;
19. ფერმერთა მომსახურების ცენტრების განვითარების ხელშეწყობა;
20. პრიორიტეტული სასოფლო-სამეურნეო პროექტების სუბვენცირება, გარანტიით უზრუნველყოფა და თანადაფინანსება.

აგრობიზნესის განვითარების ხელშეწყობა

21. ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემოს ჩამოყალიბების ხელშეწყობა;
22. დაკრედიტების, დაზღვევისა და ლიზინგის სისტემების განვითარების ხელშეწყობა;
23. საექსპორტო ბაზრების დივერსიფიკაციისა და ექსპორტის ინფრასტრუქტურის განვითარების ხელშეწყობა;
24. აგროტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა;
25. ბიზნეს ფორუმებისა და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გამოფენების ორგანიზება;
26. მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობა;
27. დამხმარე ინფრასტრუქტურის განვითარების ხელშეწყობა (დენი, წყალი, გაზი, გზა და ა.შ.);
28. საერთაშორისო სტანდარტების (ISO, HACCP, GLOBAL GAP, CODEX ALIMENTARIUS და ა.შ.) დანერგვის ხელშეწყობა.

სურსათის უვნებლობის და ხარისხის უზრუნველყოფის, ვეტერინარიის და მცენარეთა დაცვის სისტემის ხელშეწყობა

29. სურსათის უვნებლობისა და ხარისხის, მცენარეთა დაცვის, ფიტოსანიტარული მდგომარეობისა და მეცხოველეობის პროდუქციის კეთილსაიმედოობის გასაუმჯობესებლად ზედამხედველობის, მონიტორინგისა და სახელმწიფო კონტროლის განხორციელების ხელშეწყობა;
30. მცენარეთა დაავადებებისა და მავნებლების, ადამიანისა და ცხოველთა საშიში ინფექციური დაავადებების წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებების განხორციელების ხელშეწყობა;
31. თანამედროვე სტანდარტების ლაბორატორიის შექმნის ხელშეწყობა.

თავი 5. მშენებლობა

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში 2010 წელს მთლიან დამატებით ღირებულებაში მშენებლობის წილი 10,3 პროცენტი იყო და შეადგინა 142,5 ათასი ლარი (იხ. დანართი – დიაგრამები 5.1, 5.2). აღნიშნული მაჩვენებელი 2006 წელთან შედარებით გაზრდილია 49 %-ით.

ქვეყნის მასშტაბით მშენებლობაში (ბიზნეს სექტორი) გამოშვებული პროდუქციის მთლიან მოცულობაში აჭარის არ-ის ხვედრითი წილი ბოლო წლების განმავლობაში ზრდის ტენდენციით ხასიათდებოდა. 2010 წელს გამოშვებული პროდუქციის მოცულობამ 218,9 მლნ. ლარი შეადგინა (იხ. დანართი – ცხრილი 5.1; დიაგრამა 5.3), რაც წინა წელთან შედარებით 14,6%-ით გაზრდილია. აჭარა თბილისის შემდეგ პირველ ადგილს იკავებს რეგიონებს შორის მშენებლობაში პროდუქციის გამოშვების მოცულობით.

აჭარის ა. რ-ში 2010 წელს მშენებლობაში ბრუნვის მოცულობამ 208,1 მლნ. ლარი შეადგინა, რაც წინა წელთან შედარებით გაზრდილია 13 %-ით, ხოლო ამ დარგში დამატებული ღირებულება 2010 წელს 84,6 მლნ. ლარი იყო, ეს მაჩვენებელი 2009 წელთან შედარებით 16,8 %-ით გაიზარდა (იხ. დანართი - დიაგრამები 5.4, 5.5).

2010 წელს მშენებლობაში განხორციელებული კერძო ინვესტიციები 79,24 მლნ. ლარს შეადგენდა. წინა წელთან შედარებით გაიზარდა 25,84 მლნ. ლარით (იხ. დანართი - დიაგრამა 6). 2010 წელს აჭარაში სამშენებლო ბიზნესში საშუალო შრომის ანაზღაურებამ 846,9 ლარი შეადგინა, ეს მაჩვენებელი წინა წელთან შედარებით გაზრდილია 238,1 ლარით – 39,1 %-ით, ხოლო საქართველოს მასშტაბით 2010 წელს საშუალო ხელფასმა 674,6 ლარი შეადგინა (იხ. დანართი - ცხრილი 5.2).

აჭარის არ-ში 2010 წელს მშენებლობაში 4064 კაცი იყო დასაქმებული, ეს არის ქვეყნის მასშტაბით ამ დარგში დასაქმებულების დაახლოებით 10 პროცენტი (იხ. დანართი-ცხრილი 5.3; დიაგრამა 5.7). აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა ეკონომიკის სამინისტროს 2011 კვლევის შედეგების თანახმად მშენებლობის დარგში დაქირავებით დასაქმებულთა რაოდენობა 6500 კაცს აღემატებოდა.

2011 წლის განმავლობაში კომერციული ბანკებისა და მიკროსაფინანსო ორგანიზაციების მიერ მშენებლობის დარგზე გაცემული სესხების მოცულობა 47270,28 ათ. ლარია, რეგიონის ეკონომიკის ყველა დარგზე გაცემული მთლიან სესხებში 14% მშენებლობაზე მოდის.

აჭარის ტერიტორიაზე 2011 წელს გაცემული იქნა მშენებლობის 792 ნებართვა, მათ შორის ბათუმში – 516, ქობულეთში - 67, ხელვაჩაურში - 191, ქედაში – 3, შუახევიში – 4, ხულოში – 11 (იხ. დანართი- დიაგრამა 5.8).

2011 წლის განმავლობაში თვითმმართველ ქალაქ ბათუმში ძირითადად ნებართვები გაიცემოდა საცხოვრებელი სახლების შენებაზე. დაახლოებით 359 855 კვ.კმ მიწის ნაკვეთზე აშენდება საცხოვრებელი სახლები (იხ. დანართი-დიაგრამა 5.9-5.14).

2011 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით აჭარის არ-ში მშენებარე ობიექტების რაოდენობაა 603, აქედან 509-ის მშენებლობა მიმდინარეობს და 94 შეჩერებულია (იხ. დანართი-ცხრილი 5.4).

მშენებლობის სვოთ ანალიზი

<i>ძლიერი მხარეები</i>	<i>სუსტი მხარეები</i>
1. ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემო; 2. ლიბერალური საგადასახადო პოლიტიკა; 3. ეკონომიკური ზრდის მაღალი პოტენციალი; 4. ნებართვების გაცემის გამარტივებული წესი: ერთი ფანჯრის პრინციპი, ნებართვებზე მოსაკრებლების ოდენობის სიმცირე; 5. პრივატიზაციის ფართო არიალი; 6. იაფი მუშახელი; 7. კერძო საამშენებლო და საპროექტო კომპანიების სიმრავლე; 8. დაკვეთების მრავალფეროვანი კონიუნქტურა; 9. მსხვილი და მცირე ინფრასტრუქტურული პროექტების მასშტაბური განხორციელება; 10. მშენებლობის სახელმწიფო მხარდაჭერის პროგრამები; 11. ეკონომიკის სხვა დარგებში ინვესტიციების ზრდა; 12. რეგიონის სანაპირო ზოლის როლისა და სატრანზიტო ფუნქციის გაზრდასთან დაკავშირებით შესაბამისი ინფრასტრუქტურის განვითარების მაღალი ტემპი; 13. საშენ მასალათა წარმოებისათვის სასარგებლო წიაღისეულის მარაგების არსებობა; 14. რეგიონის გაზიფიცირების პროგრამა; 15. საზოგადოების მზადყოფნა; ცვლილებებისა და რეფორმებისადმი 16. საბიუჯეტო სახსრებით და საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტების თანამონაწილეობით ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელება.	1. ენერგორესურსების დამზოგი და ეკოლოგიურად უსაფრთხო ტექნოლოგიებისა და მასალების გამოყენების დაბალი აქტივობა; 2. კვალიფიციური და პროფესიონალი კადრების დეფიციტი; 3. მშენებლობის მენეჯმენტის არასათანადო დონე; 4. მშენებლობაში ხარისხის მართვისა და კონტროლის სისტემის არაეფექტურობა; 5. მომხმარებლების არასაკმარისი ნდობა საამშენებლო დეველოპერული კომპანიებისადმი; 6. მომხმარებელთა ინტერესების დაცვის მექანიზმების არასრულყოფილება; 7. იზოთეკური სესხის მაღალი პროცენტი; 8. საამშენებლო ბიზნესზე საბანკო სესხის მაღალი პროცენტი; 9. საამშენებლო მასალების მწარმოებელი საწარმოების სიმცირე და გამოშვებული პროდუქციის არასაკმარისი რაოდენობა; 10. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის, მუნიციპალიტეტების, დასახლებების სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის დოკუმენტაციის არ არსებობა; 11. სხვადასხვა პროექტების განხორციელებაში (მათ შორის დაგეგმარების კუთხით) საზოგადოების დაბალი ჩართულობა და საჯაროობის არასრულყოფილება; 12. საზოგადოების შედარებით დაბალი სამართლებრივი კულტურა და არასათანადო დამოკიდებულება ურბანული მემკვიდრეობისადმი; 13. სხვადასხვა დონის საჯარო მოხელეთა არასათანადო კვალიფიკაცია; 14. შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოების სტრუქტურული ერთეულების ინსტიტუციური მოწყობისა და კომპლექტაციის არასრულყოფილება, მათი მწირი დაფინანსება და არასაკმარისი მატერიალურ-ტექნიკური აღჭურვა; 15. საამშენებლო სფეროში სადაზღვევო

	კომპანიების ჩართულობის დაბალი დონე და სავალდებულო დაზღვევის არ არსებობა; 16. სოციალურად დაუცველი ფენებისთვის საბინაო ფონდის სიმცირე; 17. საქალაქო მეურნეობის განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის არასრულყოფილება და მესაკუთრეთა (მათ შორის ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობების) ინტერესების, უფლებება/მოვალეობებისა პასუხის-მგებლობების ჩამოუყალიბებლობა; 18. სამშენებლო ნარჩენების გადამამუშავებელი საწარმოების და ნაგავსაყრელებისთვის ტერიტორიის არ არსებობა.
<u>შესაძლებლობები:</u> 1. საბანკო სექტორის გააქტიურება, იპოთეკურ და მშენებლობაზე გაცემული კრედიტების პროცენტის შემცირება; 2. ინფრასტრუქტურული პროექტებით საერთაშორისო ორგანიზაციების დაინტერესება; 3. მშენებლობის პროდუქციაზე მოთხოვნის არსებობა და მოსახლეობის ნდობის ზრდა; 4. სადაზღვევო კომპანიების სერვისის გაუმჯობესება; 5. საზოგადოების ინტერესების დაცვის მექანიზმის გაუმჯობესება; 6. აჭარისადმი უცხოელ და ადგილობრივ ინვესტორთა ინტერესის ზრდა; 7. რეგიონში არსებული სამრეწველო ზონების განვითარება; 8. მესაკუთრეთა მძლავრი ფენის შექმნა; 9. შესაბამისი ნორმატიული აქტების მიღების შედეგად დასახლებული პუნქტების მდგრადი განვითარება; 10. სამშენებლო სფეროში პროგრესული საწარმოო სტრუქტურების განვითარება, დასაქმებისა და მატერიალური კეთილდღეობის ამაღლება; 11. საქართველოსა და მეზობელი ქვეყნების რეგიონებთან საწარმოო კავშირების განვითარება.	<u>საფრთხეები:</u> 1. ინვესტიციების სიმცირე; 2. გლობალური ეკონომიკური კრიზისი, ინფლაცია; 3. მშენებლობაში გამოყენებულ მასალებზე ფასების ზრდა; 4. კვალიფიციური კადრების გადინება; 5. სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის დოკუმენტაციის შემუშავების გაჭიანურებით ტერიტორიების არარაციონალური გამოყენება, ქაოსური მშენებლობები; 6. საშენ მასალათა წარმოებისათვის სასარგებლო წიაღისეულის მარაგების გამოყენებასთან და წარმოებასთან დაკავშირებული ეკოლოგიური პრობლემები.

სტრატეგიული მიმართულებები:

სამშენებლო სფეროში განათლების დონის და დასაქმებულთა კვალიფიკაციის ამაღლება

1. მშენებლობაში დასაქმებულთა სწავლება-კონსულტირება (ტრეინინგები) და მათი სტაჟირება;
2. მშენებლობისა და არქიტექტურის დარგში დეფიციტურ სპეციალობებზე სტუდენტთა სწავლების თანადაფინანსება, როგორც უმაღლეს სასწავლებლებში, ისე პროფესიულ სკოლებში;
3. მშენებლობის სპეციალისტთა დეფიციტის დაძლევის მიზნით უცხოეთში სწავლების ფინანსური მხარდაჭერის პროგრამის ამოქმედება;
4. მშენებლობის კუთხით სპეციალისტთა სავალდებულო პროფესიული სერთიფიცირების სისტემის შემოღება;
5. საკანონმდებლო ცვლილებებზე დროული ინფორმირება, სემინარების ორგანიზება თემებზე: უძრავი ობიექტების მშენებლობის სამართლებრივი რეგულირება, საგადასახადო ასპექტები, სამშენებლო საქმიანობის შესახებ პრაქტიკული კითხვები;
6. ქალაქგეგმარებასა და მსხვილ საპროექტო სამუშაოებში ადგილობრივი კადრების ჩართულობა.

მშენებლობაში სავალდებულო დაზღვევის შემოღების მიზნით საკანონმდებლო ინიციატივა

7. დასაქმებულთა სავალდებულო დაზღვევა;
8. სამშენებლო პროდუქტის სავალდებულო დაზღვევა;
9. სამშენებლო ტექნიკის სავალდებულო დაზღვევა;
10. რისკების სავალდებულო დაზღვევა.

სამშენებლო ბიზნესის სახელმწიფო მხარდაჭერა

11. კონკურენტუნარიანი სამშენებლო მასალების წარმოების განვითარების მიზნით თავისუფალ ინდუსტრიულ ზონაში საწარმოების შექმნისა და მოდერნიზაციის ხელშეწყობა;
12. მშენებლობაში დამწყები კომპანიებისთვის ბიზნეს ინკუბატორის შექმნა;
13. სამშენებლო სექტორის სახელმწიფო ხელშეწყობის პროგრამა;
14. სამშენებლო მასალების და ტექნიკის გამოფენა-ბაზრობების ორგანიზება;
15. ყოველკვარტალურად ან ყოველწლიურად მარკეტინგული კვლევების ჩატარება და შესაბამისი ინფორმაციის პერიოდულ გამოცემებში გამოქვეყნება;
16. საშენ მასალათა წარმოებისათვის საჭირო სასარგებლო წიაღისეულის მარაგების დადგენა და რეალიზაცია.

მშენებლობაში ხარისხის მართვისა და კონტროლის სისტემის სრულყოფა

17. სამშენებლო პროდუქტის ხარისხის დამდგენი ლაბორატორიების შექმნა და მათი აკრედიტაციის პროცესების სრულყოფა;
18. სახელმწიფო და კერძო დაკვეთების შესრულების დროს ენერგოდამზოგი ტექნოლოგიების, მსუბუქი კონსტრუქციების, ეკოლოგიურად სუფთა და თბოდამზოგი საშენი მასალების და ნაკეთობების გამოყენების სტიმულირება.

ქალაქმშენებლობის პროცესის საჯაროობის უზრუნველყოფა და ურბანული მემკვიდრეობის დაცვა

19. საზოგადოების აქტიური ჩართულობის მიზნით ქალაქმშენებლობითი პროექტების საჯარო განხილვა და მასმედიით გაშუქება;
20. საზოგადოებასთან ურთიერთობის გაუმჯობესების მიზნით საკონსულტაციო ჯგუფების ფორმირება.

ქალაქმშენებლობის დარგში სახელმწიფო სტრუქტურების საქმიანობის სრულყოფა

21. მუნიციპალიტეტებს მიეცეთ რეკომენდაცია ქალაქმშენებლობის დარგში სახელმწიფო პოლიტიკის ეფექტურად გატარების მიზნით შექმნან ერთიანი სტრუქტურული ორგანო, რომელიც უფლებამოსილი იქნება მშენებლობის ნებართვის გაცემასა და არქიტექტურულ-სამშენებლო საქმიანობაზე სახელმწიფო ზედამხედველობის განხორციელებაზე, აგრეთვე ამ სამსახურების კოორდინაციის მიზნით განისაზღვროს რესპუბლიკის ტერიტორიაზე ამ დარგში სახელმწიფო პოლიტიკის განმსაზღვრელ ორგანოსთან (ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო) ურთიერთდამოკიდებულება;
22. ქალაქმშენებლობის დარგში სახელმწიფო სტრუქტურების თანამედროვე დონის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზით აღჭურვა;
23. საჯარო სამსახურში დასაქმებულთა გადამზადება, კვალიფიკაციის ამაღლება და პერიოდული ატესტაცია.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის, მუნიციპალიტეტების, დასახლებების სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის დოკუმენტაციის შემუშავება

24. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის, მუნიციპალიტეტების, დასახლებების სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის დოკუმენტაციის შემუშავების დაჩქარება;
25. დოკუმენტაციის შემუშავებამდე ბარაკული ტიპის დასახლებების, ყოფილი სამრეწველო ობიექტებისა და თავისუფალი ტერიტორიების, აგრეთვე სხვა მნიშვნელოვანი რესურსების მქონე არელების ქაოსური მშენებლობებისაგან დაცვის ღონისძიებების დაგეგმვა;
26. მშენებლობა დაუმთავრებელი ობიექტების საბოლოო ბედის გადაწყვეტა.

საქალაქო მეურნეობის განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის სრულყოფა

27. სემინარების სისტემატურად ორგანიზება თემაზე: ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობების მართვა, მათი უფლებები, მოვალეობები, და პასუხისმგებლობა;
28. სახელმწიფო და საზოგადოებრივი საბინაო ფონდის პრივატიზების პროცესის დასრულება;
29. სოციალურად დაუცველი ფენებისათვის საბინაო და სამანევრო ფონდის შექმნის მიზნით სათანადო პროგრამების შემუშავება.

თავი 6. მრეწველობა

2004 წლიდან მნიშვნელოვნად დაჩქარდა რეგიონის ეკონომიკის განვითარება. სწრაფი ტემპით დაიწყო ეკონომიკის რეაბილიტაცია და ინტეგრაცია, როგორც ქვეყნის ეკონომიკაში, ისე გლობალურ ეკონომიკურ სისტემაში. შესაბამისად, სწრაფი ტემპით გაიზარდა რეგიონში შექმნილი მთლიანი დამატებული ღირებულება.

2012 წლის 1 იანვრის მდომარეობით საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ინფორმაციით აჭარის რეგიონში მრეწველობის დარგში ფუნქციონირებს 419 მსხვილი, საშუალო და მცირე ზომის საწარმო, მათ შორის: 397 წარმოადგენს დამამუშავებელ მრეწველობას, 17 სამთომოპოვებითს და 5 ელექტროენერგიის, აირის და წყლის წარმოება და განაწილებას (იხ.დანართი-ცხრილი 6.1).

მრეწველობაში შექმნილი მთლიანი დამატებული ღირებულება 2010 წელს 2006 წელთან შედარებით 72%-ით გაიზარდა. აჭარაში შექმნილ მთლიან დამატებულ ღირებულებაში მრეწველობის ხვედრითი წილი ამავე პერიოდში 5,6–8,1%-ის ფარგლებში მერყეობს, 2010 წელს ეს მაჩვენებელი წინა წელთან შედარებით შემცირდა 8,5%-ით (იხ.დანართი-დიაგრამა 6.1).

2010 წელს აჭარის რეგიონში მრეწველობაში ბიზნეს სექტორის მიერ გამოშვებული პროდუქციის მოცულობამ შეადგინა 155 მლნ ლარი, რაც ქვეყნის მასშტაბით ამავე დარგში გამოშვებული პროდუქციის მოცულობის 3,2%-ს შეადგენს. ხოლო ბრუნვის მოცულობამ შეადგინა 159 მლნ. ლარი (იხ.დანართი-ცხრილი 6.2; დიაგრამა 6.2,6.3).

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით აჭარის არ-ში 2010 წელს მრეწველობაში 6377 კაცი იყო დასაქმებული და წინა წელთან შედარებით დასაქმებულების რაოდენობა გაზრდილია 4,3 %-ით (იხ. დანართი -ცხრილი 6.3, დიაგრამა 6.4). მრეწველობის სფეროში დასაქმებული ადამიანების 91% მოღვაწეობენ დამამუშავებელ მრეწველობაში. დასაქმებულთა დიდი ნაწილი მოდის ტექსტილისა და ტექსტილის ნაწარმის წარმოებაზე - 41% და საკვები პროდუქტებისა (სასმელების ჩათვლით) და თამბაქოს წარმოებაზე -30% (იხ. დანართი–დიაგრამა 6.5).

2005-2011 წლებში ძველი უმოქმედო ან დაბალრენტაბელური სამრეწველო საწარმოების პრივატიზების შედეგად შეიქმნა და ამუშავდა თანამედროვე ტექნოლოგიით აღჭურვილი საწარმოები, სადაც 2004-2011 წლებში განხორციელდა 145 მილიონ აშშ დოლარზე მეტი კერძო ადგილობრივი და უცხოური ინვესტიცია. 2011 წლის განმავლობაში განხორციელდა 36 მილიონი ლარის ინვესტიცია, რაც 2008 წლის ანალოგიურ მაჩვენებელს 4-ჯერ აღემატება (იხ. დანართი–დიაგრამა 6.6).

მრეწველობის სვით ანალიზი

<i>ძლიერი მხარეები:</i>	<i>სუსტი მხარეები:</i>
1. ხელსაყრელი პირობები გადამამუშავებელი მრეწველობის განვითარებისათვის; 2. ახლოს არსებული იაფი ნედლეულის წყარო (პირველადი სოფლის მეურნეობა); 3. იაფი სამუშაო ძალა; 4. გარკვეული პოტენციალი ხის დამუშავებისა და სამშენებლო ინდუსტრიის სფეროში; 5. საზღვაო ნავსადგურის, რკინიგზის და საავტომობილო გზების (ინფრასტრუქტურა) არსებობა; 6. მსოფლიო ბაზრებზე ფასების ზრდის ფონზე გადამამუშავებელი დარგის რენტაბელობის ზრდის პოტენციალი; 7. მრეწველობის განახლებადი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა.	1. გრძელვადიანი და იაფი საკრედიტო რესურსების ნაკლებობა; 2. კაპიტალისა და ინვესტიციების სიმცირე; 3. მდარე ხარისხის ფალსიფიცირებული და არასტანდარტული პროდუქციით გაჯერებული ბაზარი; 4. მენეჯმენტის დაბალი დონე; 5. ადგილობრივი წარმოების ნედლეულისა და მასალების სამრეწველო ათვისების დაბალი დონე; 6. სამრეწველო წარმოებაზე ორიენტირებული ბიზნეს ინტელექტის ნაკლებობა და აქტიურობის დაბალი დონე; 7. შრომის ნაყოფიერების დაბალი დონე; 8. კადრების დაბალი კვალიფიკაცია და შრომის დაბალი ანაზღაურება; 9. შრომითი რესურსების შეუსაბამობა საბაზრო მოთხოვნებთან; 10. მარკეტინგის დაბალი დონე; 11. საგარეო ბაზრების მოძიების სისუსტე, უცხოურ ბაზრებზე დამკვიდრების დაბალი ხარისხი; 12. საწარმოების არასრული დატვირთვა და პროდუქციის წარმოების მაღალი ხარჯები; 13. ცალკეულ სამრეწველო საწარმოებში არსებული მოძველებული ტექნიკა და ტექნოლოგიები; 14. სტრატეგიული განვითარების გრძელვადიანი გეგმის არ ქონა; 15. პროდუქციისა და ბაზრების მრავალფეროვნების სიმცირე; 16. ხარისხის მართვისა და კონტროლის სისტემის გაუმართაობა; 17. მომხმარებელთა უფლებების დაცვის სახელმწიფოებრივი ზედამხედველობის უზუნველყოფის დაბალი დონე და შესაბამისი უფლებამოსილი სახელმწიფო სტრუქტურების არარსებობა ; 18. საზოგადოების საკმაოდ დიდი ნაწილის მომხმარებელთა უფლებების და საქონლის

	ხარისხის შესახებ დაბალი ინფორმირებულობა; 19. მსხვილ და საშუალო საწარმოთა ნაკლებობა, გარე და შიდა ბაზრების მარკეტინგული კვლებისათვის რესურსების სიმცირე; 20. ბიზნეს ასოციაციების ნაკლებობა.
შესაძლებლობები: 1. სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული ინფრასტრუქტურული პროექტები; 2. საექსპორტო შესაძლებლობების ზრდა და ახალი ბაზრების ათვისება; 3. შემოსავლების ზრდა; 4. იაფი და გრდმელვადიანი საკრედიტო რესურსების ხელმისაწვდომობის გადიდება; 5. კერძო სამეწარმეო ინტერესის ზრდა; 6. პრივატიზაცია, სახელმწიფოს ხელში ნაკლები საწარმო; 7. შიდა მოთხოვნის არსებობა; 8. თავისუფალი ინდუსტრიული ზონის ამოქმედება; 9. ინდუსტრიული საწარმოებისათვის აუცილებელი ინვესტიციების მოზიდვა 10. ბიზნეს გარემოს გაუმჯობესება; 11. ხელისუფლების და საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციების მიერ მრეწველობის სექტორის მხარდაჭერა; 12. მაკროეკონომიკური სტაბილურობა, მდგრადი განვითარება; 13. საგადასახადო სისტემის გამარტივება; 14. მდარე და არასტანდარტული სამრეწველო პროდუქციის იმპორტის შეზღუდვა.	საფრთხეები: 1. მსოფლიო ფინანსური კრიზისი; 2. იმპორტული პროდუქციის დემპინგი; 3. არასტაბილური ეკონომიკური მდგომარეობა.

სტრატეგიული მიმართულებები:

1. მრეწველობის განვითარების ხელშეწყობი ინფრასტრუქტურული ღონისძიებების განხორციელება და საწარმოო პროცესში ტექნოლოგიური ინოვაციების დანერგვაში მხარდაჭერა (მაგალითად, ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის თანადაფინანსება სტრატეგიული მნიშვნელობისა და პრიორიტეტული დარგების საწარმოებში). სახელმწიფო მნიშვნელობის მრეწველობის დარგების სუბვენციებისა და თანადაფინანსების პროგრამები;
2. სამრეწველო ბიზნეს ინკუბატორების შექმნა იმ ტერიტორიებზე, სადაც მომავალში შესაძლებელია სამრეწველო ზონების განვითარება (ხელვაჩაურის და ქობულეთის მუნიციპალიტეტებში);
3. თავისუფალი ინდუსტრიული ზონის შექმნის ხელშეწყობა: ზონის ინფრასტრუქტურის განვითარება, რათა უფრო მიმზიდველი გახდეს ინვესტორისათვის; ზონის რეკლამირება (შესაძლოა საინფორმაციო საიტის შექმნა);
4. მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობის პროგრამის განხორციელება, რომლის ფარგლებშიც მოხდება საშელავათო კრედიტების გაცემა, სუბსიდირება და თანადაფინანსება აჭარაში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებისათვის;
5. მრეწველობის სფეროში შრომის ნაყოფიერების გაზრდის მიზნით დასაქმებულ მუშაკთა გადამზადებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების ხელშეწყობა. მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების და მენეჯერების დეფიციტის აღმოფხვრის მიზნით მათი სწავლების მხარდამჭერი ღონისძიებები, ტრენინგები, სტაჟირება, გადამზადება, სწავლება-კონსულტაცია. ბიზნესსა და განათლებას შორის თანამშრომლობის ხელშეწყობა ადგილობრივი დასაქმებისა და უწყვეტი სწავლების უზრუნველსაყოფად;
6. ქართული პროდუქციის მიმართ შიდა და უცხოურ ბაზრებზე ნდობის მოპოვების მიზნით აუცილებელია საერთაშორისო სტანდარტების მოთხოვნების დანერგვა. ამისათვის საჭიროა სათანადო საკანონმდებლო ღონისძიების ჩატარება, მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ კანონის შესრულებაზე სრულფასოვანი სახელმწიფოებრივი ზედამხედველობის უზრუნველყოფა, შესაბამისი უფლებამოსილი სახელმწიფო სტრუქტურების შექმნის გზით;
7. ბიზნეს ასოციაციებიდან თანამშრომლობა და მათი მხარდაჭერა;
8. სამრეწველო ბიზნეს ფორუმების და გამოფენების მოწყობა.

თავი 7. ინფრასტრუქტურა

I. ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა

აჭარაში ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის დარგში მთლიანმა დამატებულმა ღირებულებამ 2010 წელს 103.9 მლნ. ლარი შეადგინა, რაც წინა წელთან შედარებით 20%-ით გაიზარდა. ამ დარგის ხვედრითი წილი 2006-2010 წლებში მთლიან დამატებულ ღირებულებაში 7.3-11.5 %-ის ფარგლებში მერყეობდა (იხ. დანართი-დიაგრამა 7.1).

მთლიანად ქვეყანაში ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის დარგში პროდუქციის გამოშვება 2003-2010 წლებში ზრდის, ხოლო 2009 წელს კი უმნიშვნელო კლების ტენდენციით ხასიათდება. 2010 წელს გამოშვებული პროდუქცია 132.4 მლნ. ლარი იყო, რაც წინა წელთან შედარებით გაზრდილია 12.9 %-ით. ამავე დარგში ბრუნვის მაჩვენებელი 2010 წელს წინა წელთან შედარებით გაზრდილია 4.9%-ით და 133.5 მლნ ლარი შეადგენა. 2003-2010 წლებში ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის დარგში პროდუქციის გამოშვება და ბრუნვის მოცულობა რეგიონების მიხედვით და აჭარაში ტრანსპორტის და კავშირგაბმულობის დარგში პროდუქციის გამოშვება და ბრუნვის მაჩვენებლების დინამიკა იხილეთ დანართში – ცხრილი 7.1 და დიაგრამები 7.2, 7.3.

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ინფორმაციით აჭარის არ-ში ტრანსპორტის და კავშირგაბმულობის დარგში 2011 წლის მდგომარეობით მოქმედებს 180 ორგანიზაცია, მათ შორის 13 მსხვილი, 19 საშუალო, 120 მცირე და 28 უცნობი.

აჭარის არ. 2010 წელს ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობაში 3225 კაცი იყო დასაქმებული, წინა წელთან შედარებით დასაქმებულების რაოდენობა შემცირებულია 19.8 %-ით, როცა მთლიანად საქართველოს მაშტაბით შემცირდა 2%-ით (იხ. დანართი - ცხრილი 7.2 და დიაგრამა 7.4) 2010 წელს აჭარაში ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის დარგში საშუალო თვიური შრომის ანაზღაურება წინა წელთან შედარებით გაიზარდა 19.8 %-ით, შრომითი დანახარჯები კი 8.3 პროცენტით შემცირდა (იხ. დანართი - ცხრილი 7.3 და დიაგრამა 7.5).

საზღვაო ნავსადგური უკავშირდება კავკასიის, ცენტრალური აზიის, უკრაინისა და თურქეთის ქვეყნებს საავტომობილო და სარკინიგზო გზებით.

ბათუმის ნავსადგური გამოირჩევა თავისი გეოსტრატეგიული და ბუნებრივი უპირატესობებით, კერძოდ:

- ნავსადგური მდებარეობს ბუნებრივ ღრმაწყლიან უბეში, რაც იძლევა დიდტონაჟიანი გემების მიღების საშუალებას;
- ნავსადგურში შესასვლელად არ არის საჭირო არხის გავლა;
- ნავსადგური კარგადაა დაცული სანაპიროდან;

ნავსადგური გამოიყენება აგრეთვე, როგორც მთავარი სატრანზიტო ნავსადგური ყაზახეთისა და აზერბაიჯანის ნავთობის გადასამუშავებლად.

ბათუმის საზღვაო ნავსადგური შავი ზღვის აუზის აღმოსავლეთ სანაპიროზე სატრანსპორტო-საკვანძო ფუნქციას ასრულებს, რომლის მეშვეობით ხორციელდება "TPACECA"-ს მარშრუტზე

გატარებული ენერგომატარებლების 94%-ის გადატვირთვა, ასევე ამ მიმართულებისა და საქართველოს სამხრეთით განლაგებული ქვეყნების მშრალი ტვირთების გადაზიდვები.

ნავსადგურს გააჩნია 5 ტერმინალი: ნავთობტერმინალი, მშრალი ტვირთის ტერმინალი, საკონტეინერო ტერმინალი, სარკინიგზო-საბორნე გადასასვლელი და სამგზავრო ტერმინალი.

ბათუმის ნავთობტერმინალის 100% წილის მფლობელი 2008 წლიდან გახდა ყაზახეთის რესპუბლიკის ნავთობისა და გაზის სახელმწიფო კომპანია „კაზმუნაიგაზი“. ნავთობტერმინალი სპეციალიზებულია ნედლი ნავთობის გადამუშავებაზე და პრაქტიკულად ყველა სახის ნავთობპროდუქტებზე.

გარდა სატვირთო ოპერაციებისა ტერმინალზე მიმდინარეობს ნარეცხი წყლების, ბინძური ბალასტის და ლოილაური წყლების მიღება სპეციალურ დანადგარებში.

ნავთობტერმინალს აქვს ტექნოლოგიური ფართი 3 ჰექტარზე.

შპს “ბათუმი ოილ ტერმინალის” ტვირთბუნვა ტვირთების სახეობებისა და საბაჟო რეჟიმების მიხედვით იხილეთ დანართში – ცხრილი 7.4.

შპს „ბათუმის საერთაშორისო საკონტეინერო ტერმინალი“ სპეციალიზებულია მრავალპროფილიანი მშრალი ტვირთებისთვის, უპირატესად კონტეინერებისათვის. ასევე სარკინიგზო-საბორნე გადასასვლელი გამოიყენება მშრალი ნაყარი და გენერალური ტვირთებისათვის.

2007 წლის სექტემბერში ფილიპინურმა კომპანია **"International Container Terminal Services Inc."**-მა მიიღო კონცესია ბათუმის ნავსადგურის საკონტეინერო ტერმინალისა და სარკინიგზო-საბორნე გადასასვლელის შემდგომი განვითარებისა და ამოქმედების შესახებ. გაფორმებული ხელშეკრულების შესაბამისად, **"ICTSI"**-ის შვილობილი კომპანია “ბათუმის საერთაშორისო საკონტეინერო ტერმინალი” (**BICTL**) ექსკლუზიურად ახორციელებს საკონტეინერო ტერმინალისა და საბორნე გადასასვლელის მართვას ბათუმის პორტში. ბათუმის საერთაშორისო საკონტეინერო ტერმინალში 2008-2011 წლის განმავლობაში გადამუშავებული კონტეინერების შესახებ და 2009-2011 წლების განმავლობაში საბორნე გადასასვლელზე გადამუშავებული ტვირთების შესახებ მონაცემები იხილეთ დანართში – ცხრილები 7.5, 7.6.

შპს „ბათუმის საზღვაო ნავსადგური“ – მშრალი ტვირთების ტერმინალი სპეციალიზებულია ნაყარი, ყრილი და გენერალური ტვირთების გადამუშავებაზე. მშრალი ტვირთების ტერმინალის ოპერირებას 2008 წლიდან ახორციელებს ყაზახეთის რესპუბლიკის სახელმწიფო კომპანია. 2011 წელს შპს „ბათუმის საზღვაო ნავსადგურის“ ტვირთბუნვამ შეადგინა 1517,1 ათასი ტონა, მათ შორის 653 ათასი ტონა ტრანზიტზე მოდის, 432 ათასი ტონა – იმპორტზე, ხოლო 432 ათასი ტონა ექსპორტზე (იხ. დანართში – ცხრილი 7.7). ბათუმის საზღვაო ნავსადგურის მთლიანი ეკონომიკური ტვირთბუნვა 2008 - 2011 წლებში (ბათუმის ნავთობჩამომსხმელ, საბორნე გადასასვლელის, საკონტეინერო და მშრალი ტვირთების ტერმინალში გადამუშავებული ტვირთების მაჩვენებლები) იხილეთ დანართში – დიაგრამა 7.6.

შპს „ბათუმის საზღვაო ნავსადგური“ (სამგზავრო ტერმინალი) მდებარეობს ქ. ბათუმის ცენტრში. გააჩნია საზღვაო სადგურის შენობა და ორი ნავმისადგომი. 2011 წელს საზღვაო ტრანსპორტით გადაყვანილ მგზავრთა რაოდენობამ შეადგინა 23 141 კაცი 189%-ით მეტი 2008 წელთან შედარებით

(იხ. დანართი – ცხრილი 7.8). საზღვაო სამგზავრო გადაყვანები ხორციელდება ძირითადად რუსეთის, თურქეთისა და უკრაინის მიმართულებით და შესაბამის ექსპლუატაციას აწარმოებს საქართველოს რეზიდენტი კომპანიები: შპს "ირაკლი-2008" და შპს "ექსპრეს-ბათუმი". ასევე ბორანის საშუალებით, კერძოდ ბათუმი-ილიჩოვსკის (უკრაინა) მიმართულებით.

აჭარის სარკინიგზო კვანძს და მის ინფრასტრუქტურას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საქართველოს გავლით ნედლი ნავთობის, ნავთობპროდუქტებისა და მშრალი ტვირთების რკინიგზით ტრანსპორტირების საკითხში. აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში სალიანდაგო მეურნეობის განვითარება შემდეგია: მთავარი ხაზის სიგრძე, ჩოლოქიდან ბათუმამდე შეადგენს 34 კილომეტრს; სადგურების სალიანდაგო განვითარება შეადგენს 35,7 კილომეტრს. სადგური „ბათუმი“-ს სატვირთოს მუშაობის მაჩვენებლები 2008-2011 წლებში იხილეთ დანართში - ცხრილი 7.9.

2006 წელს აჭარაში აშენდა და მოდერნიზება ჩაუტარდა მახინჯაურისა და ქობულეთის რკინიგზის სადგურებს. შედეგად, მახინჯაურის რკინიგზის სადგური საათში 600 მგზავრს ემსახურება. **სამგზავრო გადაყვანები ხორციელდება ძირითადად ქვეყნის შიგნით, თუმცა ვინაიდან აჭარა წარმოადგენს ტურისტულ რეგიონს და ტურისტთა დიდი ნაკადი სომხეთის რესპუბლიკაზე მოდის,** საქართველოს რკინიგზის მიერ გათვალისწინებულ იქნა აღნიშნული და 2007 წლიდან ამოქმედდა სეზონური მარშრუტი ერევანი-მახინჯაურის მიმართულებით. შესაბამისად, 2008-2011 წლებში რკინიგზით გადაყვანილ მგზავრთა რაოდენობა მახინჯაურის ცენტრალური სადგურიდან იხილეთ დანართში – ცხრილი 7.10. 2011 წელს აჭარის რკინიგზის მომსახურებით სულ ისარგებლა 1 061 813 კაცმა, 45%-ით მეტმა ვიდრე 2010 წელს.

2007 წელს განხორციელებული თურქული ინვესტიციის შედეგად გაიხსნა და ექსპლუატაციაში შევიდა **ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტი**. ის აღჭურვილია თანამედროვე ტექნოლოგიებით და პასუხობს საერთაშორისო სტანდარტებს. ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტის მენეჯმენტს დღეისათვის ახორციელებს შპს „ტავ ჯორჯია“. ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტით სარგებლობა ხელსაყრელია არა მხოლოდ საქართველოს მოქალაქეებისათვის, არამედ თურქეთის რესპუბლიკის ჩრდილო-დასავლეთ ტერიტორიის საკმაოდ მრავალრიცხოვანი მოსახლეობისთვისაც. ეს გარემოება ერთიორად ზრდის აჭარის რეგიონის როლს როგორც თავად საქართველოს, ასევე მეზობელი თურქეთის ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში. ასევე, ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტის ფუნქციონირება ხელს უწყობს აჭარის რეგიონს ტურიზმის განვითარებაში.

- ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტში მგზავრთა გამტარუნარიანობა შეადგენს 300 მგზავრს საათში;
- ბათუმის აეროპორტის შენობის ფართობია - 4000 კვ.მ;
- თვითმფრინავებისთვის განკუთვნილი ასაფრენ-დასაფრენი ზოლის ფართობი შეადგენს (2500მ x 45მ) - 112500 კვ.მ.

ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტიდან გარდა ადგილობრივი რეისების სრულდება საერთაშორისო რეგულარული რეისები თურქეთისა და უკრაინის მიმართულებით, ხოლო სეზონურად აზერბაიჯანისა და სომხეთის მიმართულებით. 2011 წელს შესრულდა სულ 1998 საერთაშორისო და 1518 შიდა რეისი, გადაყვანილი იქნა შესაბამისად 111 921 საერთაშორისო, 21 969 შიდა და სულ ჯამში 133 890 მგზავრი. 2008 წელთან შედარებით გადაყვანილია 65%-ით მეტი

მგზავრი. **ბათუმის** საერთაშორისო აეროპორტიდან 2008-2011 წლებში შესრულებული რეისების რაოდენობა და მგზავრთბრუნვა იხილეთ დანართში – ცხრილი 7.11.

აჭარის არ საავტომობილო გზებისა და სამელიორაციო სისტემების მართვის დეპარტამენტის ბალანსზე ირიცხება **2958,79 კმ საავტომობილო გზა** მათ შორის: ა/ბეტონის გზები - 205 კმ; ხრეშოვანი საფარის გზები - 1025 კმ; გრუნტის გზები - 1728,79კმ; აგრეთვე არის ერთი გვირაბი სიგრძით 657 მ; აჭარის გზებზე განლაგებულია 430 ცალი ხიდი. საგზაო ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაციის სხვა მრავალ პროექტთა გარდა, საქართველოს მთავრობის ინიციატივით და აზიის განვითარების ბანკის (ADB) ფინანსური მხარდაჭერით საფუძველი ჩაეყარა და მიმდინარეობს მშენებლობა ქვეყნისათვის და კერძოდ, აჭარის რეგიონისათვის ძალზედ მნიშვნელოვან პროექტს, რომელიც ითვალისწინებს აჭარაში შემოვლითი, სატრანზიტო, გზის მშენებლობას ფოთი-ბათუმი-სარფის მონაკვეთზე. გზა შემოვლის ბათუმის და ქობულეთს ცენტრალურ ნაწილს და მივა თურქეთის საზღვრამდე. შედეგად, მთლიანად განიტვირთება ბათუმი და ქობულეთი, აჭარის შემოვლითი გზის მშენებლობის შედეგად სატვირთო მანქანები სანაპირო ზოლის დასახლებულ პუნქტებს აღარ გაივლიან. რაც მნიშვნელოვანია აჭარისთვის ერთის მხრივ როგორც ტურისტული რეგიონისათვის და, მეორეს მხრივ, როგორც ქვეყნის სატრანზიტო დერეფნის შემდგომი განვითარებისათვის. 2007-2011 წლებში აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ადგილობრივი მნიშვნელობის საავტომობილო გზებისა და სამელიორაციო სისტემების მართვის დეპარტამენტის მიერ რეგიონში ფართო მასშტაბის ღონისძიებები განხორციელდა. მონაცემები შესრულებული სამუშაოების შესახებ იხილეთ დანართში – ცხრილი 7.12.

აჭარაში საავტომობილო სამგზავრო გადაყვანების სტრუქტურის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ საგარეუბნო მარშრუტებზე გადაყვანილ მგზავრთა რაოდენობა და მგზავრთბრუნვა ყველაზე დიდია, რაც ბუნებრივიცაა. ცნობისათვის უნდა აღინიშნოს, რომ აჭარის რეგიონი 64 თემისაგან შედგება, რომლებიც დაახლოებით 340 სოფელს აერთიანებს. შესაბამისად, აქ მოსახლეთა მგზავრობათა გენერაცია ყოველდღიური და ინტენსიურია. სულ 240 საგარეუბნო მარშრუტს ყოველდღიურად დაახლოებით 600 ავტობუსი ემსახურება და დღიური მგზავრთბრუნვა 48000 შეადგენს (იხ. დანართი – ცხრილი 7.13). აჭარიდან ასევე სრულდება საქალაქთაშორისო და საერთაშორისო სამგზავრო გადაყვანები. საქალაქთაშორისო სამგზავრო გადაყვანები ხორციელდება საქართველოს ყველა მიმართულებით. ხოლო საერთაშორისო სამგზავრო გადაყვანები ძირითადად თურქეთის, საბერძნეთის და სომხეთის მიმართულებებით. ქვეყნის ეკონომიკის აღმავლობის პირობებში სატრანსპორტო საშუალებების რაოდენობის გაზრდის, საგზაო მშენებლობის განვითარების, ახალი ავტოგზაგზლებისა და სადგურების მშენებლობის, ტურიზმისა და კურორტების განვითარების საფუძველზე, მნიშვნელოვნად გაიზარდება აჭარის მოსახლეობის და მისი სტუმრების სატრანსპორტო მომსახურება, რაც კიდევ უფრო შეუწყობს ხელს მგზავრთნაკადის შემდგომ ზრდას. მონაცემები 2008-2011 წლებში მგზავრთბრუნვის შესახებ ტრანსპორტის სახეობათა მიხედვით იხილეთ დანართში – დიაგრამა 7.7.

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში ფიქსირებული სატელეფონო კავშირი წარმოდგენილია ორი კომპანიით: ა) შპს „სილქნეტი“ (სულ 32 000 აბონენტი, მათ შორის 27 500 კერძო პირი და 4500 კორპორატიული, რომელის დაფარვის ზონაა ქ. ბათუმი და ყველა მუნიციპალიტეტი, გარდა გარკვეული სოფლებისა), რომელიც შეიქმნა კომპანია „ვანექსის“, „აჭარის ელექტროკავშირისა“ და „გაერთიანებული ტელეკომის“ გაერთიანების შედეგად. აღნიშნული კომპანიის საქმიანობის სფერო მთლიანად მოიცავს ელექტრონული კომუნიკაციების საშუალებებით მომსახურებას,

როგორცაა ადგილობრივი სატელეფონო კავშირი, საქალაქთაშორისო და საერთაშორისო კავშირი, ინტერნეტ მომსახურება, სატელეგრაფო კავშირი და რადიო-უზრუნველყოფა. ასევე ფიქსირებულ სატელეფონო კავშირის უზრუნველყოფას ახდენს შპს „ა-ნეტი“ (810 აბონენტი, დაფარვის ზონა ქ. ბათუმი).

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში **ინტერნეტქსელით** ფიქსირებულ მომსახურებას ეწევიან შემდეგი ინტერნეტ პროვაიდერული კომპანიები: ა) შპს „სილქნეტი“ (19 000 აბონენტი, ქ. ბათუმი, ხელვაჩაური და ქ. ქობულეთი); ბ) შპს „კავკასუს ონლაინი“ (730 აბონენტი); დ) შპს „ა-ნეტი“ (ქ. ბათუმი, 721 აბონენტი). ხოლო უკაბელო ინტერნეტ მომსახურებას ახდენენ შპს „ვიტელ ჯორჯია“ (იგივე მაქსიმალი, 2000-ზე მეტი აბონენტი), რომელთა დაფარვის ზონა ჯერჯერობით მხოლოდ ქ. ბათუმის ტერიტორიაა. ხოლო რაც შეეხება აჭარის მაღალმთიანი რეგიონის მოსახლეობას მათი მცირეოდენი ნაწილი ახერხებს ინტერნეტით სარგებლობას (შპს „მაგთიკომი“-ს ტელეფონის - „მაგთიფიქსი“-ს ინტერნეტით).

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა ითვლება ფიჭური კავშირით მომსახურების ფართო დაფარვის ზონად. აჭარის მოსახლეობა სარგებლობს მობილური კომპანიების შპს „მაგთიკომი“-ს, შპს „ჯეოსელი“-სა და შპს „მობიტელი“-ს მომსახურებით.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკაში **ტელემაუწყებლობას** ახორციელებს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის საქვეუწყებო დაწესებულება აჭარის ტელევიზიისა და რადიომაუწყებლობის დეპარტამენტი, რომლის დაფარვის ზონაა მთლიანად აჭარის რეგიონია. ასევე ტელემაუწყებლობას ახორციელებს შპს „ტელეარხი-25“.

II. კომუნალური მომსახურება

აჭარის რეგიონის მოსახლეობის ბუნებრივი აირით უზრუნველყოფას ახდენს შპს „სოკარ ჯორჯია გაზი აჭარა“ და შპს „აჭარის ბუნებრივი აირი“.

აჭარის ა.რ-ში შპს „სოკარ ჯორჯია გაზი აჭარა“-მ გაზიფიკაციის სფეროში 2008 წლიდან 2011 წლის ჩათვლით 16.4 მლნ. ლარის ინვესტიცია განახორციელა. რაც შეეხება მთლიან საინვესტიციო თანხას, რომელსაც აღნიშნული კომპანია აპირებს დააბანდოს ბუნებრივი აირის მშენებლობაში აჭარის ტერიტორიაზე განისაზღვრება დაახლოებით 41 მლნ. ლარით. სულ აჭარის ა.რ ტერიტორიაზე შპს „სოკარ ჯორჯია გაზი აჭარა“-ს მიერ 2008 წლიდან 2011 წლის ჩათვლით აშენებულ იქნა 189 045 გრძივი მეტრის გაზსადენი (საშუალო წნევა 116 153 გრძივი მეტრი და დაბალი წნევა 72 892 გრძივი მეტრი). 2011 წლის განმავლობაში ქ. ბათუმში აშენებულია საშუალო წნევის 11 632 და დაბალი წნევის 33 628 გრძივი მეტრის გაზსადენები, ქ. ქობულეთში - საშუალო წნევის 788 და დაბალი წნევის 2452 გრძივი მეტრის და ხელვაჩაურში - საშუალო წნევის 13 733 და დაბალი წნევის 4 118 გრძივი მეტრის გაზსადენები (იხ. დანართი – ცხრილი 7.14).

აჭარის რეგიონში შპს „სოკარ ჯორჯია გაზი აჭარა“-ს გაზიფიცირების ქსელში ჩართულია სულ 50 337 აბონენტი, ხოლო პოტენციური აბონენტების რაოდენობა შეადგენს – 12 023-ს. მონაცემები აჭარის რეგიონში შპს „სოკარ ჯორჯია გაზი აჭარა“-ს აბონენტთა რაოდენობის შესახებ 2011 წლის მდგომარეობით იხილეთ დანართში – ცხრილი 7.15. 2011 წლის მდგომარეობით აჭარის რეგიონში

შპს „სოკარ ჯორჯია გაზი აჭარაში“ სამშენებლო და საწარმოო პროცესში დასაქმებულია 304-მდე თანამშრომელი.

აჭარის რეგიონის მოსახლეობის ბუნებრივი აირით უზრუნველყოფას ასევე ახდენს შპს „აჭარის ბუნებრივი აირი“. აღნიშნული კომპანია 2011 წლის მდგომარეობით ფლობს ქ. ბათუმში: 29 700 მაღალი წნევის, 46 179 საშუალო წნევის და 54 802 დაბალი წნევის გრძივი მეტრის გაზსადენებს. კომპანია ასევე ფლობს ქობულეთში საშუალო (6224 გრძივი მეტრი) და დაბალი (65 343 გრძივი მეტრის) წნევის მქონე გაზსადენებს (იხ. დანართი – ცხრილი 7.16). შპს „აჭარის ბუნებრივი აირი“ 2011 წლის მდგომარეობით ქ. ბათუმში და ქ. ქობულეთში სულ 15 394 აბონენტს აწვდის ბუნებრივ აირს, ხოლო დასაქმებულთა რაოდენობა შეადგენს 121 კაცს (იხ. დანართი – ცხრილი 7.17).

აჭარის რეგიონში წყალმომარაგებისა და საკანალიზაციო სისტემის მართვა ადგილობრივი თვითმმართველობების მიერ დაფუძნებული შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებების მართველობის სფეროში შედის.

ეს დარგი აჭარაში წარმოდგენილია შემდეგი იურიდიული პირებით:

- ქ. ბათუმი - შპს „ბათუმის წყალი“;
- ქობულეთის მუნიციპალიტეტი - შპს „ქობულეთის წყალკანალი“ და შპს „ქობულეთის სოფლის წყალი“;
- ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტი - შპს „ხელვაჩაურის წყალკანალი“
- ქედის მუნიციპალიტეტი - შპს „ქედის წყალკანალი“;
- შუახევის მუნიციპალიტეტი - შპს „შუახევის წყალკანალი“;
- ხულოს მუნიციპალიტეტი - შპს „ხულოს წყალკანალი“.

აჭარის რეგიონში ამჟამად მნიშვნელოვანი სამუშაოები ტარდება ქ. ბათუმისა და ქ. ქობულეთის წყლისა და კანალიზაციის სექტორის რეაბილიტაციასთან დაკავშირებით. ამასთანავე მუნიციპალური მიზნობრივი პროგრამებითა და სოფლის მხარდაჭერის სახელმწიფო პროგრამით ხორციელდება მუნიციპალიტეტებში დაბებისა და სოფლების წყლისა და კანალიზაციის რეაბილიტაცია.

მნიშვნელოვანი სამუშაოები მიმდინარეობს და დაგეგმილია ქ. ბათუმის წყლისა და კანალიზაციის რეაბილიტაციასთან დაკავშირებით. აღნიშნულ სამუშაოების ძირითადად აფინანსებს გერმანიის განვითარების ბანკი (KfW), რომელთა მიერაც ამ ეტაპზე ქ. ბათუმის მერიისათვის გამოყოფილ იქნა 55 379 043 ევრო შეღავათიანი სესხის სახით, სამუშაოების პირველი და მეორე ეტაპის განსახორციელებლად. აღნიშნული რეაბილიტაციის პროექტი ხორციელდება 2007 წლიდან. გარდა გერმანიის განვითარების ბანკის მიერ გამოყოფილი სესხისა, აღნიშნული პროექტის ორივე ეტაპს აფინანსებს ქ. ბათუმის მერია, საერთო თანხით – 14 694 104 ევრო. მოცემულ წყლისა და კანალიზაციის რეაბილიტაციის ორივე ეტაპისათვის საერთო ჯამში გამოყოფილი 70 073 147 ევროს შესაბამის დამატებით ღირებულებების გადასახადის გადახდას ახორციელებს ქ. ბათუმის მერია.

გერმანიის განვითარების ბანკის მიერ გარდა ქ. ბათუმისათვის გამოყოფილი სესხისა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკისათვის გამოყოფილ იქნა 6 700 000 ევრო, ზღვის სანაპირო ზოლის (სარფი, კვარიათი, გონიო, ახალსოფელი) წყალმომარაგებისა და საკანალიზაციო სისტემის

რეაბილიტაციისათვის, რომლის შესაბამისი დამატებით ღირებულების გადასახადის გადახდა ხდება აჭარის რესპუბლიკური ბიუჯეტიდან.

ქ. ბათუმის წლისა და კანალიზაციის რეაბილიტაციის პროექტის ფარგლებში ამ ეტაპზე განხორციელებულ იქნა და ასევე დასრულების სტადიაშია შემდეგი სამუშაოები:

დასრულებული პროექტები:

- ქ.ბათუმის წყლის და კანალიზაციის რეაბილიტაციის მთავარი სამუშაოები;
- კანალიზაციის სატუმბო სადგურების რეაბილიტაცია (2 ერთეული);
- წყლის სამარაგო რეზერუარების მშენებლობა;
- მეჯინისწყლისა და ბარცხანის სატუმბო სადგურების რეაბილიტაცია;
- წყლის სათავე ნაგებობის რეაბილიტაცია (3 ერთეული);
- მაგისტრალური წყალსადენი მილის მშენებლობა (64 კმ);
- წყლის ახალი გამანაწილებელი მილების მშენებლობა სახლების მიერთებების ჩათვლით (564 კმ);
- ახალი საკანალიზაციო მილების მშენებლობა სახლების მიერთებების ჩათვლით (352 კმ)

მიმდინარე პროექტები:

- ინჯალოს რეზერუარის მშენებლობა (95%)
- წყლის სისტემების სარეაბილიტაციო სამუშაოები შავშეთის, მეჯინისწყლის, მელიქიშვილის, გ. ბრწყინვალეს და მთისძირის ქუჩებზე (40%);
- წყლის გამრიცხველიანება - 1 082 კარადა;
- ზღვის სანაპირო ზოლის სარფი-გონიო-კვარიათის საკანალიზაციო სისტემის მოწყობა (80%);
- ადლიის გამწმენდი შენობა-ნაგებობის მშენებლობა (65%);
- ზღვაში ჩამშვები საკანალიზაციო მილის მშენებლობა (45%)

ქ. ბათუმის წყლისა და კანალიზაციის რეაბილიტაციის მესამე ეტაპს ძირითადად აფინანსებს ასევე გერმანიის განვითარების ბანკი (KfW), რომლის მიერაც გამოყოფილ იქნა 20 მლნ. ევროს სესხი. აღნიშნული პროექტის მესამე ეტაპსაც ასევე აფინანსებს ქ. ბათუმის მერია, საერთო თანხით – 2 მლნ. ევრო. მოცემულ წყლისა და კანალიზაციის რეაბილიტაციის ეტაპისათვის გამოყოფილი 22 მლნ. ევროს ევროს შესაბამისი დამატებით ღირებულების გადასახადის გადახდას ახორციელებს ქ. ბათუმის მერია.

ქ. ქობულეთის წყლისა და კანალიზაციის სისტემის რეაბილიტაცია ხორციელდება საქართველოს მუნიციპალური განვითარების ფონდის მიერ. სამუშაოები ჩატარდა ორ ეტაპად. რეაბილიტაციის პირველ ეტაპისათვის გამოყოფილი იყო 5,8 მლნ ლარი, ხოლო მეორე ეტაპისათვის - 25 მლნ. ლარი.

ქ. ქობულეთის წყლისა და კანალიზაციის სისტემის რეაბილიტაციის პირველ ეტაპზე განხორციელდა წყლის სათავე ნაგებობისა და წყლის რეზერუარების მშენებლობა, ხოლო მეორე ეტაპზე ქალაქის წყალ-კანალიზაციის მაგისტრალების მშენებლობა და შიდა ქსელის დაახლოებით 80 %-ის რეაბილიტაცია. ამჟამად მიმდინარეობს მესამე ეტაპისათვის საჭირო ღონისძიებების დაგეგმარება, რის შემდეგაც განხორციელდება კანალიზაციის გამწმენდი ნაგებობის მშენებლობა.

აჭარის არ ტერიტორიაზე წყალმომარაგების სისტემაში ჩართული აბონენტთა (მათ შორის გამრიცხველიანებულთა) რაოდენობა თვითმმართველი ერთეულების მიხედვით იხილეთ დანართში - ცხრილი 7.18 და დიაგრამა 7.8. აჭარის არ ტერიტორიაზე წყალმომარაგებისა და საკანალიზაციო სისტემაში დასაქმებულთა რაოდენობა 2011 წლის მონაცემებით შეადგენს 560 კაცს. დასაქმება თვითმმართველი ერთეულების მიხედვით იხილეთ დანართში - ცხრილი 7.19.

2006-2011 წლებში აჭარის ა.რ-ის ტერიტორიაზე წყლისა და საკანალიზაციო სისტემაში განხორციელებული/მიმდინარე მიზნობრივი პროგრამები თვითმმართველი ერთეულების მიხედვით იხილეთ დანართში - ცხრილი 7.20.

აჭარის რეგიონში ელექტროენერგიის განაწილების სისტემა და მისი მიწოდება ბოლო პერიოდებში საგრძნობლად გაუმჯობესდა. ელექტროენერგიის მიწოდებას უზრუნველყოფს სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“. ამ ეტაპზე რეგიონი საკმარისი რაოდენობით იღებს ელექტროენერგიას და მიწოდების 24 საათიანი გრაფიკია თუ არ ჩავთვლით ავარიულ გამორთვებს. მეორეს მხრივ სისტემას მაინც ახასიათებს გარკვეული მერყეობა (მაგ. დაბალი ვოლტაჟი), რაც გამოწვეულია დისტრიბუციის სისტემაში არსებული დეფექტების გამო. ამჟამად თითქმის მთელს რეგიონში აქტიურად მიმდინარეობს ინდივიდუალური გამრიცხველიანება.

აჭარის არ-ში სს „ენერგო-პრო ჯორჯიას“ მიერ განხორციელებული ინვესტიციები 2008-2011 წლებში შეადგენს 38,4 მლნ. ლარს, მათ შორის აწჳესის ჰიდროელექტრო სადგურის რეაბილიტაციისათვის 7,2 მლნ ლარი იქნა დახარჯული. **აბონენტთა** რაოდენობა 2011 წელს შეადგენდა - 111 232 (იხ. დანართი - ცხრილი 7.21 და დიაგრამა 7.9).

აჭარის რეგიონში სს „ენერგო-პრო ჯორჯიას“ აბონენტთა 84% (93 453 აბონენტი) არის ინდივიდუალურად გამრიცხველიანებული (იხ. დანართი – ცხრილი 7.22). სს „ენერგო-პრო ჯორჯიას“ არსებული გეგმით აჭარის რეგიონში ინდივიდუალური გამრიცხველიანება უნდა დასრულდეს 2013 წლის ბოლოსათვის. 2012-2013 წლებში აჭარის რეგიონში ინდივიდუალური გამრიცხველიანების სს „ენერგო-პრო ჯორჯიას“ გეგმა იხილეთ დანართში - ცხრილი 7.23. აღნიშნული კომპანიის მიერ აჭარის რეგიონში ამჟამად **დასაქმებულია 600 კაცი** (იხ. დანართი - ცხრილი 7.24).

ინფრასტრუქტურის სვოთ ანალიზი:

<u>ძლიერი მხარეები</u>	<u>სუსტი მხარეები</u>
1. აჭარის გეოგრაფიული ადგილმდებარეობა: • ბათუმის საზღვაო-სავაჭრო ნავსადგურის გეოსტრატეგიული და ბუნებრივი უპირატესობა; • ხელსაყრელი და სტაბილური სანავიგაციო ვითარება. 2. რეგიონში არსებული სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა: • ბათუმის აეროპორტის საერთაშორისო მნიშვნელობა; • თანამედროვე ტექნოლოგიებით აღჭურვილი და საერთაშორისო სტანდარტების აეროპორტი; • სარკინგზო-საბორნე გადასასვლელი ბათუმის პორტში, რომელიც შავი ზღვის აუზის აღმოსავლეთ სანაპიროზე სატრანზიტო-საკვანძო ფუნქციას ასრულებს და ამ მიმართულებითა და საქართველოს სამხრეთით განლაგებული ქვეყნების მშრალი ნაყარი და გენერალური ტვირთების გადასაზიდვად გამოიყენება; • აჭარის სარკინიგზო კვანძისა და მისი ინფრასტრუქტურის მნიშვნელობა საქართველოს გავლით ნედლი ნავთობის, ნავთობპროდუქტების და მშრალი ტვირთების რკინიგზით ტრანსპორტირების საკითხში კასპიის ზღვის რეგიონიდან ევროპისაკენ და პირიქით; • თბილისი-ბათუმი-სტამბულის ავტომაგისტრალით საერთაშორისო გადაზიდვების წარმოება; 3. აჭარის რეგიონის როლი ქვეყნის სატრანზიტო დერეფნისა და ლოგისტიკის შემდგომი განვითარების კუთხით;	1. მოძველებული სატრანსპორტო საშუალებები და მათი შეუსაბამობა საერთაშორისო ეკოლოგიურ და ტექნიკურ ნორმებთან, რომლებიც გათვალისწინებულია საერთაშორისო კონვენციებით; 2. ტრანსპორტის დარგში დამხმარე სატრანსპორტო მეურნეობების განვითარების დაბალი დონე (დასაქმებული პერსონალისა და მენეჯმენტის არაკვალიფიციურობა, სათანადო სტანდარტების ტექნიკური საშუალებების სიმცირე, რაც წინაპირობაა გარემოსდაცვითი, ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების საკითხების უგულვებელყოფისა); 3. სატრანსპორტო ეკოლოგიური პრობლემები (დარგში დასაქმებული საწარმოებისა და ორგანიზაციების მიერ საჰაერო ემისიების, წყალმომარაგების, ჩამდინარე წყლების ჩაშვების, ნარჩენების მართვის, მავნე ნივთიერებების უტილიზაციის და სხვა მსგავსი საკითხებისადმი პოლიტიკის არ არსებობა); 4. სატრანსპორტო ეკოლოგიური საკითხებისადმი მარეგულირებელი და მაკონტროლებელი ორგანოების არ არსებობა მუნიციპალიტეტების დონეზე; 5. თანამედროვე სტანდარტების ავტოფარეხების და ავტოსადგურების არ არსებობა; 6. აჭარის რეგიონის საკურორტო ზონებში (სარფი, კვარიათი, ქობულეთი) სატრანზიტო გზით გამოწვეული ეკოლოგიური პრობლემები; 7. აჭარის რეგიონში საავტომობილო გზების თანამედროვე სტანდარტებთან შეუსაბამობა; 8. სოფლის გზების ცუდი მდგომარეობა; 9. მდგრადი ურბანული მუნიციპალური

4. ინფრასტრუქტურულ პროექტებში სახელმწიფო ინვესტიციების ზრდა; 5. საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციების თანამონაწილეობა ინფრასტრუქტურულ პროექტებში; 6. ფიჭური სატელეფონო კავშირების ხელმისაწვდომობა; 7. ქ. ბათუმის, ქობულეთის და ხელვაჩაურის მოსახლეობის უზრუნველყოფა ბუნებრივი აირით. შპს 'სოკარ ჯორჯიას' მიერ მიმდინარე და გასატარებელი (დაგეგმილი) ღონისძიებები ბათუმის, ქობულეთის და ხელვაჩაურის გაზიფიცირებასთან დაკავშირებით; 8. ქ. ბათუმსა და ქ. ქობულეთში წყლისა და კანალიზაციის სისტემის რეაბილიტაციის I და II ეტაპის სამუშაოები მიმდინარეობა.	სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის განუვითარებლობა (საგზაო ნიშნების და საგზაო შუქნიშნების სიმცირე; დაუხაზავი ქუჩები, გადასასვლელები ფეხით მოსიარულეთათვის; მოუწესრიგებელი საზოგადოებრივი ტრანსპორტის მოსაცდელები, ავტოპარკირება; უნარშეზღუდული პირების გადაადგილებისათვის სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა შეუსაბამოა); 10. მუნიციპალიტეტებს და სოფლებს შორის არარეგულარული სატრანსპორტო განრიგი და მარშრუტები; 11. ქ. ბათუმში სატრანზიტო გზის არ არსებობა, რაც ხელს შეუწყობდა ქალაქის განტვირთვას ავტოსატრანსპორტო საშუალებებისაგან; 12. ლოგისტიკური მომსახურების დარგში ინსტიტუციონალური განუვითარებლობა, რაც ხელს უშლის ამ დარგში მოქმედი სატრანსპორტო კომპანიების კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას და ზეგავლენას ახდენს მომსახურების ხარისხსა და ტარიფებზე; 13. ქ. ბათუმის ტერიტორიაზე განლაგებული სარკინიგზო-სატვირთო სადგურის უარყოფითი ზეგავლენა ტურიზმზე; 14. აჭარის რეგიონის ტურისტულ ზონებში (მახინჯაური, ჩაქვი, ციხისძირი) სარკინიგზო-სალიანდაგო ინფრასტრუქტურის არსებობა ხელს უშლის ტურიზმის შემდგომ განვითარებას; 15. აჭარის რეგიონში მგზავრთა გადაყვანისა და ტვირთების გადაზიდვებზე (საჰაერო, საზღვაო, სახმელეთო ტრანსპორტი) მოქმედი მაღალი ტარიფები უარყოფით ზეგავლენას ახდენს მგზავრობათა და ტვირთების მოძრაობათა გენერაციაზე; 16. ქალაქისა და სოფლის მოსახლეობის ინტერნეტით უზრუნველყოფის უთანასწორობა; 17. რეგიონის მამტაბით საკაბელო ტელეფონების ხელმისაწვდომობის დაბალი დონე;
--	---

	18. აჭარის ა.რ. მთლიანი ტერიტორიის არასრული გაზიფიცირება, განსაკუთრებით მაღალმთიანი რეგიონის; 19. არ ხდება აჭარაში მაღალმთიანი რაიონების მოსახლეობის ბუნებრივი აირით უზრუნველყოფა; 20. წყლისა და საკანალიზაციო სისტემის მომსახურების დარგში მოქმედ საწარმოთა მფლობელობაში არსებული ამორტიზირებული მატერიალურ ტექნიკური ბაზა, რომელიც საჭიროებს განახლებას; 21. წყლის ხარისხის შესამოწმებელი ლაბორატორიების ნაკლებობა და თანამედროვე სტანდარტებთან შეუსაბამობა; 22. მიმდინარე პერიოდში მოუწესრიგებელი უწყვეტი წყალმომარაგება და მიწოდებული წყლის ხარისხის დაბალი დონე; 23. არსებული წყლისა და საკანალიზაციო სისტემების ამორტიზირებული მდგომარეობა და მისი გამტარუნარიანობის დაბალი დონე; 24. ქ. ბათუმში, ქ. ქობულეთში, და მუნიციპალიტეტის დაბებში წყალმომარაგების სისტემაში გამრიცხველიანების დაბალი დონე; 25. აჭარის მუნიციპალიტეტებში ენერგომომარაგების სისტემაში ინდივიდუალური გამრიცხველიანების დაბალი დონე.
--	---

<u>შესაძლებლობები</u>	<u>საფრთხეები</u>
1. სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის განვითარებაში განსახორციელებელი ინვესტიციებით რეგიონის ტურიზმის განვითარებისათვის ხელშეწყობა; 2. აჭარის შემოვლითი მაგისტრალური გზის მშენებლობა; 3. უცხოური ინვესტიციების ზრდა, სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურაში; 4. გზების რეაბილიტაცია. საგზაო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სისტემური ღონისძიებების გატარება; 5. სატრანზიტო ინფრასტრუქტურის განვითარება; 6. დამატებითი სატრანსპორტო სეზონური მარშრუტები; 7. საჰაერო გადაზიდვებთან დაკავშირებული ინფრასტრუქტურის შემდგომი განვითარება; 8. ელექტრონული მართველობის განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავებაში რეგიონის აქტიური მონაწილეობა; 9. ინფრასტრუქტურის მოვლა შენახვის მდგრადი სისტემის შექმნა;	1. ეკოლოგიური პრობლემის ზრდა; 2. ეკონომიკური კრიზისი; 3. ინვესტიციების მოცულობის შემცირება; 4. საწვავზე ფასების ზრდა.

სტრატეგიული მიმართულებები:

ტრანსპორტი

1. მოწესრიგდეს მდგრადი ურბანული სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა (დამონტაჟდეს შუქნიშნები (მოწესრიგდეს არსებული შუქნიშნები), საგზაო ნიშნები, საზოგადოებრივი ტრანსპორტის მოსაცდელები და სატრანსპორტო მარშრუტების ამსახველი რუკები, დაიხაზოს ქუჩები და ფეხით გადასასვლელები, შეიქმნას გადაადგილებისათვის საჭირო სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა უნარშეზღუდულთათვის) ტურისტულ ობიექტებთან მანქანების გასაჩერებელი ადგილების უზრუნველყოფა;
2. რეგულარული საავტობუსო სამგზავრო გადაყვანების ორგანიზაციის და ხარისხის გაუმჯობესებისთვის შესაბამისი რეკომენდაციების შემუშავება მუნიციპალიტეტებს და სოფლებს შორის სატრანსპორტო განრიგის და მარშრუტების რეგულირების მიზნით;
3. აჭარის მუნიციპალიტეტებს და ქ. ბათუმის თვითმმართველობას მიეცეთ რეკომენდაცია სატრანსპორტო ეკოლოგიური საკითხებისადმი მაკონტოლებელი ან მარეგულირებელი სამსახურების შექმნის შესახებ, ან შესაბამისი, არსებული ზედამხედველობის სამსახურებისადმი, ასეთი, დამატებითი ფუნქციების მინიჭება.
4. შეირჩეს ხელსაყრელი ტერიტორია, ავტოსადგურებისა და ავტოფარეხების ასაშენებლად, მომზადდეს შესაბამისი ტერიტორია საპრივატიზებოდ და მოიძებნოს დაინტერესებული ინვესტორი, რომელიც ააშენებს საერთაშორისო სტანდარტების ავტოსადგურებსა და ავტოფარეხებს;
5. რეგიონში მიმდინარე შემოვლითი სატრანზიტო გზის მშენებლობის პროცესის მხარდაჭერა, რათა განიტვირთოს ცენტრალური გზები საცობებისაგან და თავიდან იქნეს აცილებული საკურორტო ზოლში (სარფი, კვარიათი, ქობულეთი) სატრანზიტო გზით გამოწვეული ეკოლოგიური პრობლემები;
6. გზის ხარისხის გაუმჯობესება ბათუმიდან ახალციხემდე, რათა უზრუნველყოფილი იყოს მანქანების მოძრაობა ამ მიმართულებით მთელი წლის განმავლობაში;
7. ბათუმში რკინიგზისა და საავტომობილო გზის კვეთებში მოეწყოს სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა (ხიდები), რომელიც უზრუნველყოფს ორივე სატრანსპორტო ნაკადების შეუფერხებელ მოძრაობას;
8. სარკინიგზო ინფრასტრუქტურის სანაპირო ზონიდან გადატანა, რათა ხელი შეეწყოს ტურიზმის განვითარებას ქობულეთი-ჩაქვი-მახინჯაურის მონაკვეთზე;
9. საველოსიპედო ხაზების შექმნა აჭარის ძირითად გზებზე, განსაკუთრებით ქალაქებში და დაბებში;
10. ეკოლოგიურად უსაფრთხო სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის განვითარება; ბათუმის გადაქცევა "მწვანე ქალაქად", მუნიციპალური ელექტრო ტაქსის სისტემის დანერგვა.
11. ბათუმში და ქობულეთში იახტებითა და სხვა მცირე ხომალდებით მოგზაურთათვის პატარა ნავსადგურების მოწყობა;
12. სახელმწიფო ავიაკომპანიის შექმნა.

კავშირგაბმულობა

13. რეგიონის მაქსიმალური ინტერნეტიზაციის მიზნით ღონისძიებების გატარების ხელშეწყობა;

კომუნალური მომსახურება

14. კომუნალური ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაცია, რათა გაიზარდოს მომხმარებლის საიმედო და მდგრადი უზრუნველყოფა ნორმატიული ხარისხის კომუნალური რესურსებით; ავარიული სიტუაციებისა და მომსახურების შეფერხების მინიმიზაცია, მიწოდებული მომსახურების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ზრდა;
15. აჭარის სრული გაზიფიკაციის ხელშეწყობა;
16. ქ. ბათუმში წყლისა და კანალიზაციის სისტემის სრული რეაბილიტაციისათვის (III ფაზა) საჭიროა 45-50 მლნ. ევროს მოძიება და შესაბამისი სამუშაოების გატარება, რაც საშუალებას მოგვცემს ქ. ბათუმში XXI საუკუნის განმავლობაში სრულად იქნეს უზრუნველყოფილი წყლისა და კანალიზაციის სისტემის გამართული ფუნქციონირება;
17. ქობულეთის წყლისა და კანალიზაციის სისტემის სრული რეაბილიტაციისათვის საჭიროა სახსრების მოძიება, პროექტის მომზადება და შესაბამისი სამუშაოების ჩატარება, რომლის საფუძველზე ქ. ქობულეთი სრულად იქნება უზრუნველყოფილი წყლისა და საკანალიზაციო სისტემის გამართული ფუნქციონირებით;
18. მუნიციპალიტეტებში წყალმომარაგებისა და საკანალიზაციო სისტემაში მიზნობრივი მუნიციპალური პროგრამების განხორციელება, რაც მოგვცემს საშუალებას მუნიციპალიტეტების დაბეზი და სოფლები უზრუნველყოფილნი იყვნენ წყალმომარაგებისა და საკანალიზაციო სისტემის გამართული მუშაობით;
19. ქ. ბათუმში, ქ. ქობულეთში და მუნიციპალიტეტის დაბეზში, გატარდეს შესაბამისი ღონისძიებები არსებულ აბონენტთა გამრიცხველიანებასთან დაკავშირებით.

თავი 8. ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვა

2012 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით აჭარაში მოქმედებს 12 სახელმწიფოს 100%-იანი წილობრივი მონაწილეობით დაფუძნებული სამედიცინო დაწესებულება. საქართველოს მთავრობის 2007 წლის 26 იანვრის #11 დადგენილებით - „ჰოსპიტალური სექტორის განვითარების გეგმის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს პროექტებით ეტაპობრივად განხორციელდება ჰოსპიტალური სექტორის ოპტიმიზაცია, რეაბილიტაცია და აღჭურვა. ხოლო რაც შეეხება პირველადი ჯანდაცვის ქსელს – მისი რეაბილიტაცია-აღჭურვა დასრულდა 2008 წელს (იხ. ცხრილი 8.1).

პარალელურად მიმდინარეობს კერძო სამედიცინო სექტორის განვითარება. კერძო სექტორი ძირითადად წარმოდგენილია სტაციონარების, დიაგნოსტიკური ცენტრების, სტომატოლოგიური პოლიკლინიკებისა და კაბინეტების სახით. 2011 წლის მონაცემებით რეგიონში 11 სავადმყოფო, 2 სამშობიარო სახლი, 5 სასწრაფო დახმარების ცენტრი, 3 დიაგნოსტიკური ცენტრი, 3 სამკურნალო სადიაგნოსტიკო ცენტრი და 1 პოლიკლინიკური სექტორი ფუნქციონირებდა (იხ. დანართი - ცხრილი 8.2). აჭარაში სამედიცინო დაწესებულებებში საწოლთა ფონდი 2011 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით შეადგენს 1076-ს, საწოლთა დატვირთვის მაჩვენებელი – 169,0. ინფორმაცია სამედიცინო დაწესებულებების მუშაობის შესახებ მუნიციპალიტეტების მიხედვით იხილეთ დანართში – ცხრილი 8.3.

2010 წელს აჭარაში შემთხვევათა საერთო რაოდენობამ შეადგინა 202 795, ავადობა 53 934 (100 000 მოსახლეზე). 15 წლამდე ასაკობრივ ჯგუფში აღირიცხა 34668 შემთხვევა, შესაბამისად ავადობა – 54 942 (100 000 - 15 წლამდე მოსახლეზე). პოლიკლინიკური დახმარება მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2011 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით და მონაცემები ჰოსპიტალიზაციისა და ლეტალობის შესახებ იხილეთ დანართში – ცხრილები 8.4-8.6.

ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სფერო მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული სახელმწიფო დაფინანსებაზე. თუმცა პარარელურად ვითარდება კერძო სექტორიც, რომლის წილიც სამედიცინო სერვისების მიწოდებაში დინამიურად იზრდება. მოსახლეობას სამედიცინო მომსახურება მიეწოდება სახელმწიფო და ადგილობრივი პროგრამების სახით, რომელთა სამედიცინო მომსახურების მთლიან ღირებულებას ან მნიშვნელოვან ნაწილს იხდის სახელმწიფო. იზრდება ფასიანი სამედიცინო მომსახურების სერვისებიც. ვითარდება როგორც ინდივიდუალური ასევე კორპორაციული სამედიცინო დაზღვევა. ეტაპობრივად მიმდინარეობს სახელმწიფო და ადგილობრივი სამედიცინო პროგრამების ნაწილის მოსახლეობის სოციალურად დაუცველი კატეგორიების სახელმწიფო სამედიცინო დაზღვევით ჩანაცვლება, რაც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დარგის შემდგომი განვითარებისათვის. სახელმწიფო, აჭარის რესპუბლიკური და ადგილობრივი თვითთმმართველი ერთეულების ბიუჯეტებიდან 2011 წელს დაფინანსებულ იქნა 23 523 148 ლარის ჯანმრთელობის დაცვისა და 80 535 219 ლარის სოციალური დახმარების პროგრამები (საპენსიო დახმარების ჩათვლით) (იხ. დანართი - ცხრილები – 8.7,8.8).

აჭარაში სულ 63 007 კაცი იღებს პენსიას, მათ შორის ძირითადი 45 987 არის ასაკობრივი პენსიონერი. პენსიონერების 30 % ბათუმში მცხოვრებია (იხ. დანართი – ცხრილი 8.9, დიაგრამა 8.1) პენსიის ჯამური თანხა რომელიც გაიცა 2011 წლის დეკემბრის თვეში 5 823 610 ლარს შეადგენს (იხ. დანართი – ცხრილი 8.10).

2011 წლის მონაცემებით თვითმმართველობების მიხედვით პენსიონერთა განაწილებას შემდეგი სახე აქვს: ბათუმი – 19 765 კაცი, ქობულეთი – 14 824 კაცი, ხელვაჩაური – 13 421 კაცი, ქედა – 4 003 კაცი, შუახევი – 4 276 კაცი და ხულო – 6 718 კაცი. 2008-2011 წლებში აჭარაში პენსიონერების რაოდენობა თვითმმართველობების მიხედვით იხილეთ დანართი – დიაგრამა 8.2.

აჭარაში 2012 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით სულ **31 060 საარსებო შემწეობის მიმღები პირია**. მათი წილი მთელ მოსახლეობაში – 8%-ია. საარსებო შემწეობას აჭარაში იღებს 7 350 ოჯახი. 2011 წელს გადარიცხულმა თანხამ – 12 491 796 ლარი შეადგინა (იხ. დანართი – ცხრილი 8.11 და დიაგრამა 8.3).

აჭარის არ-ში სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი სულ 18 387 ოჯახია, რომლებიც ჯანმრთელობის დაზღვევის პოლისს იღებს (იხ. დანართი – ცხრილი 8.12).

2010 წელს ჯანდაცვის სფეროში შექმნილი მთლიანი დამატებული ღირებულება იყო 117,4 მლნ. ლარი, რაც წინა წელთან შედარებით 2.4%-ით გაიზარდა. ეს მაჩვენებელი ზრდის ტენდენციით ხასიათდება დინამიკაშიც (იხ. დანართი – დიაგრამა 8.4).

ჯანდაცვის დარგში პროდუქციის გამოშვება წლების განმავლობაში იმატებს, 2010 წელს 33911,5 ათ. ლარი იყო, რაც 2009 წელთან შედარებით 17,8 %-ითაა გაზრდილი. ბრუნვის მოცულობაც ზრდის ტენდენციით ხასიათდება, 2010 წელს ბრუნვამ შეადგინა 30727,6 ათ. ლარი, წინა წელთან შედარებით გაიზარდა 17,7 %-ით. 2010 წელს ჯანდაცვის სფეროში შრომის ანაზღაურება 299,4 ლარი იყო, ხოლო დასაქმებულთა რაოდენობა 5258 კაცს შეადგენდა, ეს მაჩვენებელი წინა წელთან შედარებით 11,1%-ით გაზრდილია (იხ. დანართი – დიაგრამები 8.5-8.7).

2010 წლის მონაცემებით **სახელმწიფო სექტორში დასაქმებულია 960 ექიმი**, 1102 საშუალო სამედიცინო პერსონალი და 416 ადმინისტრაციული და დაბალი სამედიცინო პერსონალი. რაც შეეხება **კერძო სექტორს**: დასაქმებულია 300 ექიმი, 259 საშუალო სამედიცინო პერსონალი და 157 ადმინისტრაციული და დაბალი სამედიცინო პერსონალი. 2005-2010 წლებში სამედიცინო კადრების დასაქმების შესახებ მონაცემები იხილეთ დანართში – ცხრილი 8.13.

1989 წლიდან საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში **მაღალმთიანი აჭარიდან განსახლებული იქნა სულ 9072 ოჯახი** (ქვემო ქართლი – 2610 ოჯახი, შიდა ქართლი – 170 ოჯახი, კახეთი – 853 ოჯახი, სამცხე-ჯავახეთი – 1379 ოჯახი, სამეგრელო – 339 ოჯახი, იმერეთი – 333 ოჯახი, გურია – 3388 ოჯახი) (იხ. დანართი – დიაგრამა 8.8).

2012 წლის 01 იანვრისათვის რეგიონში აღრიცხულია სტიქიით დაზარალებული 4434 ოჯახი, ამათგან I და II კატეგორიას მიეკუთვნება 189 ოჯახი (სახლი ან მისი ნაწილი დანგრეულია ან არ არის დანგრეული, მაგრამ გამოუსადეგარია საცხოვრებლად, აღდენას არ ექვემდებარება); III-კატეგორიას - 1491 ოჯახი (სახლი დაზიანებულია სტიქიური მოვლენების შედეგად, რომელშიც ამჟამად ცხოვრობენ, სახლი აღდგენას ექვემდებარება); IV კატეგორიას - 2754 ოჯახი (სახლი საცხოვრებლად ვარგისია, მაგრამ მიმდებარე ტერიტორია დაზიანებულია სტიქიური მოვლენების შედეგად) (იხ. დანართი – ცხრილი 8.14).

2011 წლის განმავლობაში მნიშვნელოვანი ღონისძიებები იქნა განხორციელებული ავტონომიურ რესპუბლიკაში მცხოვრებ სტიქიის შედეგად დაზარალებული მოსახლეობის პრობლემების შესწავლისა და გადაწყვეტის მიზნით. სალიკვიდაციო შერეული სამთავრობო კომისიის გადაწყვეტილებებით, ფინანსური დახმარება გამოეყო 155 ოჯახს. რომლის საერთო თანხა შეადგენს

706 500 ლარს. ამასთან, ხულოს მუნიციპალიტეტში ყოფილი საყოფაცხოვრებო მომსახურების სამმართველოს შენობის რეაბილიტაციისათვის აჭარის ა.რ. ბიუჯეტიდან გამოიყო 281 000 ლარი. ასევე სტიქიით და ხანძრის შედეგად დაზარალებულ ოჯახებს მუნიციპალიტეტებმა თავიანთი სარეზერვო ფონდიდან გასცეს 218 196 ლარი 938 ოჯახზე.

აჭარის არ-ში 2010 წლის მონაცემებით რეგისტრირებულია 4455 აფხაზეთიდან იძულებით გადაადგილებული პირი. ორგანიზებულ სექტორში ჩასახლებულია - 328 ოჯახი ხოლო კერძო სექტორში 1520 ოჯახი. მუნიციპალური განვითარების ფონდის მეშვეობით თამარის დასახლებაში აშენდა 22 - საცხოვრებელი კორპუსი სადაც შესახლებული იქნა 600 იძულებით გადაადგილებული ოჯახი.

ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სვოთ ანალიზი

<u>ძლიერი მხარეები</u>	<u>სუსტი მხარეები</u>
1. ჯანდაცვის და სოციალური სექტორისადმი ხელისუფლების კეთილი ნება, დარგის რეორგანიზაციაში ხელისუფლების თანადგომა; 2. ჯანმრთელობის დაცვის სექტორის სადაზღვევო მომსახურებაზე გადაყვანა: - კორპორაციული დაზღვევის ხელშეწყობა; - სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი მოსახლეობის დახმარება და მათზე დაზღვევის პოლისების გაცემა; - პედაგოგების დაზღვევა; 3. სპეციალისტების მაღალი დონის საბაზისო განათლება; 4. ზოგიერთი სოციალური ჯგუფებისათვის ჯანდაცვის მომსახურების ხელმისაწვდომობა; 5. ჯანდაცვის ინფრასტრუქტურის განვითარება; 6. კერძო ინვესტიციების ზრდა ჯანდაცვის სფეროში; 7. მიმდინარე პოლიტიკური სტაბილურობა და კორუფციის დაბალი დონე.	1. სამედიცინო მომსახურების ხარისხის და ეკონომიკური ეფექტიანობის დაბალი დონე (დაბალტექნოლოგიური სამედიცინო მომსახურება); 2. აუცილებელი სამედიცინო მომსახურების დაბალი მოხმარება; 3. დაბალი ნდობა ადგილობრივი პერსონალის მიმართ; 4. თანამედროვე ტექნიკური აღჭურვილობის ნაკლებობა; 5. სამედიცინო დაწესებულებების ჭარბი ამორტიზირებული მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა; 6. არაკვალიფიცირებული კადრების სიჭარბე; 7. სუსტი მენეჯმენტი; 8. მარგინალური სოციალური ჯგუფების სამედიცინო მომსახურებაზე ხელმისაწვდომობის დაბალი დონე; 9. სუსტი ინსტიტუციური ბაზა; 10. დაბალი საპენსიო უზრუნველყოფა; 11. მოსახლეობის მედიკამენტებზე დაბალი ხელმისაწვდომობა; 12. სოციალური დახმარებების შეზღუდული შესაძლებლობები; 13. კერძო სამედიცინო სექტორის არასაკმარისი განვითარება; 14. სოციალური შემწეობის მიმღები მოსახლეობის მაღალი ხვედრითი წილი მთლიან მოსახლეობაში; 15. ჯანდაცვის სფეროში ჩართულ სუბიექტებს შორის რეგულაციების არარსებობა; 16. მოსახლეობის ინფორმირებულობის ნაკლებობა.

<u>შესაძლებლობები</u>	<u>საფრთხეები</u>
1. კადრების გადამზადების შესაძლებლობები, მათ შორის უცხოეთის კლინიკებში; 2. დონორების და ინვესტორების მოზიდვის პერსპექტივები; 3. უმუშევრობის და სიღარიბის დონის შემცირება; 4. ინფორმაციის გამჭვირვალობა.	1. ჯანდაცვის ობიექტების სტატუსისა და საკუთრების ფორმის განსაზღვრის გაჭიანურება; 2. მოსახლეობის გარკვეული ფენის ინტერესების შესაძლო გაუთვალისწინებლობა რეფორმირების პროცესში; 3. სამედიცინო მომსახურებაზე და მედიკამენტებზე ფასების მატება.

სტრატეგიული მიმართულებები:

რეგიონში სამედიცინო ინფრასტრუქტურისა და მომსახურების მიწოდების განვითარების ხელშეწყობა

1. სამედიცინო დაწესებულებების რეაბილიტაციის, მატერიალურ ტექნიკური ბაზის განახლების, მოსახლეობისთვის თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისი მომსახურების მიწოდების მიზნით საავადმყოფოების ქსელის რეორგანიზაცია, მათი მიზნობრივი პრივატიზება და ინვესტიციების მოზიდვა;
2. რეგიონის მოსახლეობის მოთხოვნების შესაბამისად, საავადმყოფოების რეორგანიზაციის პირობებში მათი პროფილის განსაზღვრა. მაღალმთიან რაიონებში სამედიცინო მომსახურების გეოგრაფიული ხელმისაწვდომობის შენარჩუნება, ამ პრობლემის მქონე სოფლების იდენტიფიკაცია, მათთვის პირველადი სამედიცინო მომსახურების პროდუქტის შექმნა;
3. დაავადებიათობისა და ავადობის საფუძველზე ამბულატორიული, სტაციონალური და სამედიცინო-პროფილაქტიკური პროგრამების შემუშავება;
4. სოციალურად დაუცველი ფენებისათვის, პენსიონერებისათვის სამედიცინო მომსახურების უფასოდ ან შეღავათით მიწოდების ორგანიზაცია;
5. მცირე და საშუალო სიმძლავრეების კერძო სამედიცინო სექტორის ეტაპობრივი განვითარების ხელშეწყობა;
6. სახელმწიფოს მხრიდან პირველადი ჯანდაცვის ცენტრების შექმნისადმი ხელშეწყობა და მათი მომსახურების დონის ამაღლება;
7. სამედიცინო ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა.

მოსახლეობის უფლებების დაცვა

8. სამედიცინო მომსახურებით მოსახლეობის კმაყოფილების გაზომვა;
9. ცხოვრების ჯანსაღი წესის დამკვიდრება;
10. ინფექციური და პარაზიტული დაავადებების პრევენცია;
11. ეპიდზედამხედველობა და ეპიდსიტუაციების მართვა.

სოციალური მომსახურების გაუმჯობესება

12. შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა სოციალური რეაბილიტაციის ხელშეწყობა;
13. შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვთა სოციალური რეაბილიტაციისა და საზოგადოებაში ინტეგრაციის ხელშეწყობა;
14. მშობლების ზრუნვას მოკლებული და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვებისათვის საოჯახო ტიპის ბავშვთა სახლების შექმნის ხელშეწყობა და მათი საზოგადოებაში ინტეგრაციის ხელშეწყობა;
15. მუდმივი საცხოვრებელი ადგილის არ მქონე მოსახლეობის რეესტრის შექმნა (დამის თავშესაფარების არსებობა);
16. სოციალური სახლების (მოხუცთა თავშესაფარი) შექმნა;
17. დევნილებისთვის და ეკომიგრანტებისთვის სოციალური პირობების გაუმჯობესება. ეკოლოგიური საფრთხის ქვეშ მყოფი მოსახლეობის ფაქტობრივი საჭიროებების შეფასება და წინადადებების მომზადება. მათი უსაფრთხო ადგილზე განსახლების ორგანიზება,

ადაპტაცია-ინტეგრაციის პრობემის შექმნა, საცხოვრებელი სახლის მშენებლობა და სოციალური დაცვა;

18. აჭარის მაღალმთიანი მუნიციპალიტეტების მჭიდროდ დასახლებული სოფლებიდან, მთის განტვირთვის მიზნით, მოსახლეობის ინტეგრაცია მეტროპოლიტანურ ზონებში;
19. ეკომიგრანტი ოჯახებისათვის ბინათმშენებლობა და ინტეგრაცია აჭარის მეტროპოლიტანურ ზონებში;
20. მრავალშვილიანი ოჯახების ხელშეწყობა.

ექიმთა გადამზადების და უწყვეტი სამედიცინო განათლების ხელშეწყობის პროგრამა

21. დასაქმებული სამედიცინო პერსონალის უწყვეტი პროფესიული განათლების ხელშეწყობა;
22. გადაუდებელი სამედიცინო დახმარების საკითხებში სამედიცინო პერსონალის მომზადება.

სადაზღვეო სისტემის სრულყოფა

23. ჯანმრთელობის დაზღვევის სისტემის განვითარების ხელშეწყობა;
24. სადაზღვეო კომპანიების და სამედიცინო დაწესებულებების ურთიერთობების სრულყოფა.

თავი 9. განათლება, კულტურა და სპორტი

განათლება

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში განათლების სფეროში მოქმედებს ყველა ტიპის საგანმანათლებლო დაწესებულება. დანართში ცხრილი 9.1 გვიჩვენებს კერძო საგანმანათლებლო დაწესებულებების ზრდის ტენდენციას. ცხრილი 9.2 გვიჩვენებს კერძო და საჯარო სკოლებში მოსწავლეთა გადანაწილებას. 2011 წლისათვის მოსწავლეთა 12% კონცენტრირებულია კერძო სკოლებში. კერძო სექტორის გააქტიურება ხელს უწყობს სკოლებს შორის კონკურენციის ზრდასა და განათლების ხარისხის ამაღლებას. მიზანშეწონილია საგანმანათლებლო სფეროში კერძო ინვესტიციების მოზიდვა.

აჭარაში 2011 წლისათვის 352 სერტიფიცირებული მასწავლებელია, რაც აჭარაში დასაქმებულ მასწავლებელთა დაახლოებით 5%-ია. აღსანიშნავია, რომ სერტიფიცირებულ მასწავლებელთა დიდი წილი ბათუმის საჯარო სკოლებშია განაწილებული. დანართში ცხრილი 9.3 გვიჩვენებს მასწავლებელთა გადანაწილებას რაიონების მიხედვით. მიზანშეწონილია მასწავლებელთა კვალიფიკაციის ამაღლების ხელშეწყობა.

საქართველო, როგორც ევროსაბჭოს წევრი ქვეყანა, ენობრივად და კულტურულად მრავალფეროვან სივრცეში შევიდა. უცხოური ენების ცოდნის გარეშე შეუძლებელია ამ სივრცეში ინტეგრირება და საკუთარი პიროვნული შესაძლებლობების სრულფასოვანი რეალიზება. რაც შეეხება ფიზიკა-მათემატიკური საგნების მნიშვნელობას, თანამედროვე ეპოქაში ფიზიკა - მათემატიკა ფართოდ გამოიყენება ადამიანის საქმიანობის ყველა სფეროში: მეცნიერებასა და ტექნოლოგიებში, მედიცინაში, ეკონომიკაში, გარემოს დაცვასა და აღდგენა-კეთილმოწყობაში, სოციალურ გადაწყვეტილებათა მიღებაში. მიზანშეწონილია უცხო ენებისა და ფიზიკა - მათემატიკის გაძლიერებულად სწავლების ხელშეწყობა. ქვემოთ მოცემულია ინფორმაცია ამ მიმართულებით 2011 წელს სამინისტროს მიერ გაწეული საქმიანობის შესახებ.

- ქალაქ ბათუმის N4 საჯარო სკოლაში ინგლისური ენისა და ქალაქ ბათუმის №6 საჯარო სკოლაში ფიზიკა-მათემატიკის გაძლიერებული სწავლების ცენტრები გაიხსნა.
- 2011 წელს ფიზიკა-მათემატიკის გაძლიერებული სწავლების ცენტრში სწავლობდა 197 მოსწავლე, ხოლო ინგლისური ენის სწავლების ცენტრში კი - 100.

განათლების ხარისხის ხელშეწყობის მიზნით სამინისტრო ახორციელებს არაერთ საკონკურსო პროგრამას. მიზანშეწონილია მსგავსი პროგრამების გამრავალფეროვნება და მასშტაბების გაზრდა.

ქვემოთ მოცემულია ინფორმაცია 2011 წელს სამინისტროს მიერ განხორციელებული კონკურსების შესახებ.

- სასკოლო კლუბების განვითარების პროგრამის ფარგლებში 2011 წელს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის განათლების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრომ 35 000 ლარი გამოყო. დაფინანსდა სასკოლო კლუბების 13 ინიციატივა.
- 2011 წელს კონკურსში „ბავშვები და ხელოვნება 2011“, რომლის მიზანია აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში სახვითი ხელოვნების ნიჭით დაჯილდოვებული

მოსწავლეების აღმოჩენა და წახალისება, მონაწილეობდა ბათუმის საჯარო და კერძო სკოლების 684 მოსწავლე. ამათგან გამოვლინდა 12 გამარჯვებული მოსწავლე.

- 2011 წელს კონკურსში „ფოტოგრაფია 2011“, რომლის მიზანია აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში ნიჭიერი ფოტოგრაფების აღმოჩენა და წახალისება, მონაწილეობდა აჭარის საჯარო და კერძო სკოლების 61 მოსწავლე. კონკურსის შედეგად გამოვლინდა პირველი, მეორე და მესამე ადგილის მფლობელი 3 გამარჯვებული მოსწავლე.

რესურსცენტრების მიერ მოწოდებული ინფორმაციით სკოლებში არსებული ვაკანსიების შესახებ დგინდება, რომ ზოგიერთი მუნიციპალიტეტის (ქედა, შუახევი, ხულო) სკოლებში ამა თუ იმ საგნის მასწავლებელი საერთოდ არ არსებობს. განსაკუთრებით პრობლემურია უცხო ენების, ზუსტი და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებების საგნობრივი ჯგუფის მასწავლებლები. მიზანშეწონილია მასწავლებელთა მიმაგრება მაღალმთიან რაიონებში.

სამინისტროს ინიციატივით 2011 წლიდან ამოქმედდა პროგრამა „ვასწავლოთ მომავალი წარმატებისათვის“, რომლის ფარგლებშიც შეირჩა 7 მასწავლებელი. პროგრამის დასაფინანსებლად აჭარის ბიუჯეტიდან 2012 წელს გამოიყო 80 000 ლარი.

სწავლისას ბევრი ბავშვი განიცდის სწავლასთან დაკავშირებულ სირთულეებს, რაც შეიძლება გამოწვეული იყოს მოსწავლის ფიზიკური, ინტელექტუალური, სოციალური, ემოციური, ლინგვისტური თუ სხვა მდგომარეობით. ქვეყნის საგანმანათლებლო სისტემის ვალდებულებას კი წარმოადგენს მოძებნოს ყველა ბავშვის წარმატებით სწავლების გზები. ინკლუზიური განათლების საერთაშორისო მოდელის მიხედვით, სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლე ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის და კლასის სრულუფლებიანი წევრია. ის სრულად უნდა მონაწილეობდეს სასკოლო და საკლასო აქტივობებში. მიზანშეწონილია სსმ მოსწავლეებისათვის შესაბამისი საგანმანათლებლო სერვისების შექმნა.

2011 წლიდან სამინისტროს ინიციატივით სკოლების რეაბილიტაციისას გათვალისწინებულია სსმ მოსწავლეთა საჭიროებები. ასევე, ინკლუზიური ჯგუფი ფუნქციონირებს ბათუმის N6 საჯარო სკოლაში, სადაც 39 სსმ მოსწავლეს სპეციალურ საგანმანათლებლო სერვისებს სთავაზობენ სპეციალური განათლების მქონე მასწავლებლები. აღნიშნულის დაფინანსებისათვის 2011 წელს აჭარის ბიუჯეტიდან გამოიყო 54 600 ლარი.

აჭარაში 4 სკოლა პანსიონია: სალიბაურის (ხელვაჩაური), ჩაისუბნის (ქობულეთი), მერისის (ქედა) და დაბა შუახევის (შუახევი). სკოლა-პანსიონებში საპანსიონო მომსახურებას გადის 427 მოსწავლე. სკოლა-პანსიონების კონტინგენტი ძირითადად სოციალურად დაუცველი ან მზრუნველობამოკლებული მოსწავლეებისაგან შედგება. 2012 წელს აღნიშნული სკოლების საპანსიონო მომსახურებისათვის სუბსიდიის სახით სამინისტროდან გამოიყო 674 300 ლარი. აღსანიშნავია, რომ სალიბაურის სკოლა-პანსიონის გარდა ყველა პანსიონი საჭიროებს რეაბილიტაციას. მიზანშეწონილია სკოლა-პანსიონების სუბსიდირება და რეაბილიტაცია.

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში 229 საჯარო სკოლაა. 2004 წლიდან აქტიურად მიმდინარეობს სკოლების შენობა-ნაგებობების მშენებლობა-რეაბილიტაცია, სულ რეაბილიტირებული და აშენებული იქნა 163 საჯარო სკოლა, საჯარო სკოლების საერთო რაოდენობის 71%, რისთვისაც აჭარის ბიუჯეტიდან დაიხარჯა 41 884 588 ლარი. მიზანშეწონილია სკოლების მშენებლობა-რეაბილიტაციის გაგრძელება.

მოსწავლეთა სასკოლო ფორმებით უზრუნველყოფის პროგრამის მიზანია მოსწავლეთა შორის ჯანსაღი ატმოსფეროს შექმნა და ბავშვის თავისუფალ პიროვნებად ჩამოყალიბება. **სხვა დადებით მხარეებთან ერთად პროგრამის განხორციელება გარკვეულწილად სოციალურად დაუცველი ოჯახების პრობლემების გადაჭრასაც შეუწყობს ხელს.** 2005 წლიდან 2011 წლამდე პროგრამის ფარგლებში შეიკერა 104 978 ერთეული სასკოლო ფორმა, რისთვისაც აჭარის ბიუჯეტიდან დაიხარჯა 4 101 400 ლარი. მიზანშეწონილია მოსწავლეთა სასკოლო ფორმებით უზრუნველყოფა.

სამინისტროს ინიციატივით 2011 წლიდან ფუნქციონირებს ა(ა)იპ „აჭარის განათლების ფონდი“, რომელიც მიზნად ისახავს განათლების ხარისხის ამაღლებას საზოგადოებაში. კერძოდ, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე მცხოვრებ ნებისმიერ მოქალაქეს 18 წლის ასაკიდან აქვს შესაძლებლობა უფასოდ შეისწავლოს ინგლისური ენა ქ. ბათუმსა და ყველა მუნიციპალიტეტებში. ა(ა)იპ „აჭარის განათლების ფონდის“ ძირითადი ფუნქციებია, უცხო ენების სწავლება სხვადასხვა დონეებზე და ზოგადად განათლების პოპულარიზაცია. აჭარის მასშტაბით უფასო ინგლისური ენის სწავლების კურსები გაიარა 4467 მსმენელმა. 2012 წლიდან დაგეგმილია მუნიციპალიტეტებში უფასო კომპიუტერული კურსები. მიზანშეწონილია უწყვეტი განათლების ხელშეწყობა.

უცხოეთის დაწესებულებებში სტაჟირების მიზნობრივი პროგრამის დასაფინანსებლად 2011 წელს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის განათლების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროს ბიუჯეტიდან გამოიყო 28 500 ლარი. 2011 წელს პროგრამაში მონაწილეობა მიიღო 12-მა აპლიკანტმა.

კულტურა

აჭარის რეგიონში 2011 წლის მონაცემებით ფუნქციონირებს 15 **მუზეუმი**, აქედან 6 ქ. ბათუმში და 9 მუნიციპალიტეტებში. ძირითადი სამუზეუმო ორგანიზაციების (პეტრას ციხე, ბათუმის არქეოლოგიური მუზეუმი, ძმები ნობელების სახელობის ბათუმის ტექნოლოგიური მუზეუმი, აჭარის ხარიტონ ახვლედიანის სახელობის მუზეუმი (4 ფილიალი), გონიო-აფსაროსის მუზეუმ ნაკრძალი, აჭარის ხელოვნების მუზეუმი) ბიუჯეტი 2011 წელს შეადგენდა 940 800 ლარს. ვიზიტორთა რაოდენობა კი - 41 805-კაცს შეადგენდა, 46%-ით მეტი 2010 წელთან შედარებით (იხ. დანართი - ცხრილი 9.4,9.5).

- მუნიციპალიტეტებში მოქმედი კულტურული ცენტრების შესახებ მონაცემები იხილეთ დანართში – ცხრილი 9.6.
- 2011 წლის მონაცემებით საზოგადოებას ემსახურება 3 თეატრი და 4 საკონცერტო-სანახაობითი დაწესებულება. 2009-2011 წლებში თეატრებში მაყურებელთა საშუალო რაოდენობა 18 000-ზე მეტი იყო (იხ. დანართი – ცხრილი 9.7).

სპორტი

აჭარის ა.რ. სპორტის სფეროში მუნიციპალური ბიუჯეტიდან 2009-2010 წლებში მიზნობრივი პროგრამების დაფინანსება ზრდის ტენდენციით ხასიათდება. 2010 წელს მუნიციპალური ბიუჯეტიდან დაფინანსებამ შეადგინა 1 337 317 ლარი, რაც წინა წელთან შედარებით გაზრდილია 35,1%-ით. აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში სპორტის სფეროში განხორციელებული ინვესტიციები 2007-2010 წლებში იხ. დანართში – ცხრილი 9.8, დაიგრამა 9.1.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკაში სპორტის სფეროში მოქმედი ფედერაციები და რესპუბლიკური ბიუჯეტიდან დაფინანსებულმა ღონისძიებებმა 2011 წელს 510 00 ლარი შეადგინა. რეგიონში სულ 30 სპორტული ფედერაცია, 6 სახელმწიფო სპორტული სკოლა და 11 კერძო სპორტული კლუბი მოქმედებს (იხ. დანართი - ცხრილები 9.9-9.11).

ახალგაზრდობის საქმეთა ღონისძიებებისთვის 2011 წელს სპორტისა და ახალგაზრდობის საქმეთა დეპარტამენტისთვის რესპუბლიკური ბიუჯეტიდან გამოიყო 70 000 ლარი.

განათლების, კულტურისა და სპორტის სვოთ ანალიზი

ძლიერი მხარეები: 1. ქვეყანაში მიმდინარე განათლების რეფორმა; 2. აჭარის არ განათლების, კულტურის და სპორტის სამინისტროს არსებობა; 3. აჭარის მთავრობის აქტიური მონაწილეობა განათლების, კულტურისა და სპორტის სფეროს განვითარებაში; 4. რეფორმებისადმი საზოგადოების მხარდაჭერა; 5. მართვის სისტემა, რომელიც აგებულია გამჭვირვალობისა და ანგარიშვალდებულების პრინციპზე.	სუსტი მხარეები: 1. საგანმანათლებლო, კულტურულ და სპორტულ დაწესებულებათა არაეფექტური მართვა; 2. დაბალ კონკურენტუნარიანი გარემო; 3. არასრულყოფილი ერთიანი საინფორმაციო ბაზა; 4. არასრულყოფილი საკანანმდებლო ბაზა კულტურისა და სპორტის სფეროში; 5. მომსახურების საბაზრო მოთხოვნებთან შეუსაბამობა; 6. დაბალკვალიფიციური და არასაკმარისი ადამიანური რესურსი; 7. განათლების დაბალი ხარისხი და მისი შეუსაბამობა საერთაშორისო სტანდარტებთან; 8. დაბალი ინტერესი უმაღლესი და პროფესიული განათლების ზოგიერთი სპეციალობის მიმართ 9. ახალგაზრდების არასაკმარისი დაინტერესება სპორტითა და კულტურით; 10. ინვესტიციების სიმცირე სპორტისა და კულტურის სფეროში.
შესაძლებლობები: 1. განათლების, კულტურისა და სპორტის სფეროში ინვესტიციების ზრდა; 2. საერთაშორისო კულტურული და სპორტული ღონისძიებების ორგანიზება და მონაწილეობა; 3. განათლების სისტემის ადაპტირება შრომის ბაზრის მოთხოვნების შესაბამისად; 4. შედეგზე ორიენტირებული მართვის სისტემის შექმნა; 5. საერთაშორისო ურთიერთობების გაძლიერება; 6. არასამთავრობო სექტორთან და დონორებთან ურთიერთობა.	საფრთხეები: 1. განათლების, კულტურისა და სპორტის პოლიტიკის არასტაბილურობა; 2. ეკონომიკური მდგომარეობის შესაძლო გაუარესება და ინვესტიციების შემცირება; 3. კვალიფიციური კადრების გადინება.

სტრატეგიული მიმართულებები

განათლება

ზოგადი განათლების ხარისხის გაუმჯობესება

1. გაძლიერებული სწავლების ხელშეწყობა - ფიზიკა/მათემატიკა/ინგლისური/სპორტი - სპეციალიზირებული სკოლების ხელშეწყობა;
2. სასკოლო ინიციატივების, კონკურსებისა და ოლიმპიადების მხარდაჭერა;
3. მასწავლებელთა კვალიფიკაციის ამაღლების ხელშეწყობა - მასწავლებელთა გადამზადება/ მომავალ მასწავლებელთა მომზადება;
4. მასწავლებელთა მიმაგრება მაღალმთიან რაიონებში - მასწავლებელთა დეფიციტის აღმოფხვრა.

განათლების ხელმისაწვდომობის გაზრდა

5. სკოლების ინფრასტრუქტურის ადაპტირება სსმ მოსწავლეთა საჭიროებებზე მოსარგებად;
6. სპეციალური საგანმანათლებლო სერვისების სუბსიდირება;
7. სკოლა-პანსიონების სუბსიდირება.

ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება

8. სკოლების მშენებლობა-რეაბილიტაცია;
9. მოსწავლეთა სასკოლო ფორმებით უზრუნველყოფა;
10. საჯარო სკოლების ინვენტარით უზრუნველყოფა;
11. სასკოლო ბიბლიოთეკების განვითარება;
12. სკოლა- პანსიონების რეაბილიტაცია და მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფა.

პროფესიული და უმაღლესი განათლების რეგიონის საჭიროებებზე ორიენტირება

13. დეფიციტური პროფესიების გამოვლენა (საჭიროებათა კვლევა);
14. კერძო პროფესიულ და უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებზე საშეღავათო პირობების შემუშავება და დაწესება პრიორიტეტულ პროფესიების განვითარებაზე;
15. დეფიციტურ სპეციალობებზე სტუდენტებისათვის სპეციალური დაფინანსების მოდელის შემუშავება და დანერგვა.

უწყვეტი განათლების ხელშეწყობის პროგრამა

16. უცხო ენებისა და კომპიუტერის უფასო კურსები მოსახლეობისათვის;
17. საერთაშორისო სტაჟირებებზე სპეციალისტების მივლინების დაფინანსება.

კულტურა

საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა

18. სამუშაო ჯგუფის შექმნა;
19. კანონპროექტის მომზადება;
20. საზოგადოებისათვის და დაინტერესებულ პირთათვის კანონპროექტის წარდგენა/განხილვა.

აჭარის კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა-შენარჩუნება, პოპულარიზაცია და აჭარის ტერიტორიაზე არსებული კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ერთიანი საინფორმაციო ბაზის გაუმჯობესება

21. ძირითად ძეგლებზე ძირეული საკონსერვაციო და სარეაბილიტაციო სამუშაოების შესრულება;
22. ექსპერტების მოწვევა და სამუშაო ჯგუფის შექმნა;
23. სამოქმედო გეგმის/გრაფიკის შედგენა;
24. სამუშაოების მონიტორინგი;
25. კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებთან საგზაო ნიშნების და საინფორმაციო დაფების განთავსების პროექტის დასრულება;
26. აუდიო გიდების და ვირტუალური ტურების პროექტის დასრულება;
27. კულტურული ტურიზმის ტურების დაგეგმვა;
28. სუვენირების წარმოებისა და რეალიზაციის ხელშეწყობა.

აჭარის მუზეუმების და გალერეების მოდერნიზება და პროგრამული განვითარება

29. მუზეუმების ქსელის გაფართოება და არსებული ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაცია;
30. მუზეუმების მართვის სისტემის გაუმჯობესება საინფორმაციო პროგრამების ამოქმედების ხელშეწყობა;
31. მუზეუმებში სამეცნიერო და საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავების ხელშეწყობა;
32. მუზეუმების თანამშრომელთა კვალიფიკაციის ამაღლება სემინარებში, ტრენინგებსა და სხვადასხვა საგანმანათლებლო პროგრამებში მონაწილეობის გზით .

ფოლკლორის და ხალხური შემოქმედების ხელშეწყობა, შენარჩუნება, და პოპულარიზაცია

33. ინვენტარის შექმნა ფოლკლორული ანსამბლებისათვის (მუსიკალური ინსტრუმენტები და სასცენო კოსტიუმები);
34. ფოლკლორული ანსამბლების გასტროლების მხარდაჭერა;
35. მასტერ კლასების ჩატარების ხელშეწყობა;
36. ფოლკლორული და ხალხური შემოქმედების ფესტივალებისა და კონკურსების ჩატარების მხარდაჭერა;

37. ეთნოგრაფიის სფეროში სამეცნიერო საქმიანობის მხარდაჭერა სამეცნიერო კვლევების განხორციელების, ნაშრომების, პუბლიკაციების, აუდიო და ვიზუალური მასალების გამოცემის მხარდაჭერის გზით.

სახვითი, გამოყენებითი და მულტიმედიური ხელოვნების ხელშეწყობა და მისი შემდგომი პოპულარიზაცია

38. აქტუალურ სახელოვნებო სფეროებში (კინო და თანამედროვე ხელოვნება) კვლევების ჩატარების, რესურს ბაზების შექმნის, და განვითარების გეგმის შემუშავების ხელშეწყობა;
39. საექსპოზიციო და საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავების და მათი შემდგომი ამოქმედებისა და განვითარების ხელშეწყობა;
40. საკონკურსო პროგრამების, სხვადასხვა კულტურული და სახელოვნებო ღონისძიებების ხელშეწყობა;
41. ფოტო, სახვითი და თანამედროვე ხელოვნების კატალოგების გამოცემა;
42. უცხოეთში გამოფენებში, ბიენალეებში და ფესტივალებში მონაწილეობის მხარდაჭერა.

სასცენო და სამუსიკო დაწესებულებების განვითარების ხელშეწყობა

43. სასცენო და სამუსიკო დაწესებულებების განვითარების გეგმის შემუშავების ხელშეწყობა;
44. სასცენო და სამუსიკო დაწესებულებების შენობების რეაბილიტაცია და არსებული ინფრასტრუქტურის განვითარება;
45. სასცენო და მუსიკალური ღონისძიებების მხარდაჭერა;
46. ანგარიშვალდებულების კრიტერიუმების შემუშავება და დანერგვა;
47. აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში მოქმედი სასცენო და სამუსიკო დაწესებულებების გასტროლების მხარდაჭერა და თეატრალური და მუსიკალური დასების, ანსამბლების მიღება;
48. სასცენო და სამუსიკო სფეროში სხვადასხვა მასტერ კლასების/ვორკშოპების მხარდაჭერა, საერთაშორისო და ადგილობრივი კონკურსების ჩატარება;
49. შეფასების და მონიტორინგის განახლებული სქემის შექმნა და დანერგვა.

სახელოვნებო განათლების ხარისხის ამაღლება და კულტურისა და ხელოვნების სფეროს კვალიფიციური კადრების მომზადება

50. სახელოვნებო სკოლების ინფრასტრუქტურისა და მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გაუმჯობესება;
51. ხელოვნების სასწავლო უნივერსიტეტის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გაუმჯობესება და ინსტიტუციური განვითარების გეგმის შემუშავება;
52. ნიჭიერი ახალგაზრდების მხარდაჭერა;
53. სახელოვნებო –საგანმანათლებლო დაწესებულებების პედაგოგთა/პროფესორ – მასწავლებელთა კვალიფიკაციის ამაღლება.

სპორტი და ახალგაზრდობა

საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა

- 54. სამუშაო ჯგუფების შექმნა;
- 55. კანონპროექტის მომზადება;
- 56. საზოგადოებისთვის და დაინტერესებულ პირთათვის წარდგენა/განხილვა.

სპორტისა და ჯანსაღი ცხოვრების წესის პოპულარიზაცია

- 57. წახალისების სისტემის შემუშავება;
- 58. ინფრასტრუქტურის განვითარება;
- 59. ადგილობრივი და საერთაშორისო სპორტული ღონისძიებების ორგანიზება;
- 60. მწვრთნელთა კვალიფიკაციის ამაღლება.

პროფესიული სპორტის განვითარება

- 61. წახალისების სისტემის შემუშავება;
- 62. ინფრასტრუქტურის განვითარება;
- 63. ადგილობრივი და საერთაშორისო სპორტული ღონისძიებების ორგანიზება;
- 64. მწვრთნელთა კვალიფიკაციის ამაღლება.

ახალგაზრდული ინიციატივების მხარდაჭერა

- 65. ახალგაზრდული პროექტების შემუშავება და განხორციელება;
 - 66. არაფორმალური და სამოქალაქო განათლების ხელშეწყობა;
 - 67. მიმდინარე პროექტების შესახებ საინფორმაციო უზრუნველყოფა;
- აქტიური კომუნიკაცია უმაღლეს სასწავლებლებთან, დონორ ორგანიზაციებთან და ახალგაზრდულ საქმიანობებზე ორიენტირებულ არასამთავრობო სექტორთან.

დასკვნები

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის რეგიონული განვითარების სტრატეგიული მიმართულებები დარგების მიხედვით შემდეგია:

დემოგრაფია და შრომის ბაზარი

1. დასაქმების ინფრასტრუქტურის განვითარება;
2. განათლების სისტემის სრულყოფა (ორიენტირება შრომის ბაზრის მოთხოვნილებებზე);
3. ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა;
4. სოციალური დაცვის სისტემის სრულყოფა;
5. საზოგადოებაში პოზიტიური სოციალური გარემოს შექმნა.

ტურიზმი

1. სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება, აჭარის ხელმისაწვდომობის გაზრდა;
2. აჭარის რეგიონის ცნობადობის ზრდა, “პიარი”;
3. ტურისტული სეზონის გახანგრძლივება, ახალი ტურისტული პროდუქტების შექმნა;
4. ტურისტული მომსახურების კონკურენტუნარიანობის ზრდა;
5. აჭარის ტურისტულ-საკურორტო რესურსებისა და გარემოს დაცვა;
6. ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობი ფინანსური და ეკონომიკური ბერკეტების ამუშავება.

სოფლის მეურნეობა

1. სასოფლო სამეურნეო მიწების ეფექტიანად გამოყენების ხელშეწყობა;
2. წარმოების ინტენსიფიკაციის დონის ამაღლების მიზნით გასატარებელი ღონისძიებები და განსახორციელებელი პროგრამები;
3. აგრო განათლების დონის ამაღლება;
4. სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ინფრასტრუქტურის განვითარების ხელშეწყობა;
5. სურსათის უვნებლობის და ხარისხის უზრუნველყოფის, ვეტერინარიის და მცენარეთა დაცვის გაუმჯობესება.

მშენებლობა

1. სამშენებლო სფეროში განათლების დონის და დასაქმებულთა კვალიფიკაციის ამაღლება;
2. მშენებლობაში სავალდებულო დაზღვევის შემოღების მიზნით საკანონმდებლო ინიციატივა;
3. სამშენებლო ბიზნესის სახელმწიფო მხარდაჭერა;
4. მშენებლობაში ხარისხის მართვისა და კონტროლის სისტემის სრულყოფა;
5. ქალაქმშენებლობის პროცესის საჯაროობის უზრუნველყოფა და ურბანული მემკვიდრეობის დაცვა;
6. ქალაქმშენებლობის დარგში სახელმწიფო სტრუქტურების საქმიანობის სრულყოფა;
7. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის, მუნიციპალიტეტების, დასახლებების სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის დოკუმენტაციის შემუშავება;
8. საქალაქო მეურნეობის განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის სრულყოფა.

გარემოს დაცვა და ბუნებრივი რესურსები

1. სასმელი წყლისა და ზედაპირული წყლების ხარისხის გასაუმჯობესებლად განსახორციელებელი ღონისძიებები;
2. ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის გასაუმჯობესებლად განსახორციელებელი ღონისძიებები;
3. ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობასთან დაკავშირებული გარემოსდაცვითი პრობლემების გადაწყვეტა;
4. ნარჩენების მართვის სფეროში განსახორციელებელი ღონისძიებები;
5. მიწის რესურსებით რაციონალური სარგებლობის სფეროში განსახორციელებელი ღონისძიებები;
6. ტყის რესურსებით სარგებლობის სფეროში განსახორციელებელი ღონისძიებები;
7. შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვისათვის განსახორციელებელი ღონისძიებები;
8. ბიომრავალფეროვნების დაცვის სფეროში განსახორციელებელი ღონისძიებები;
9. ზოგადი გარემოს დაცვითი ღონისძიებები.

მრეწველობა

1. სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული სამრეწველო პოტენციალის “შეფუთვა” და რეკლამირება კერძო სამეწარმეო ინტერესებში მოქცევის მიზნით;
2. მრეწველობის განვითარების ხელშეწყობი ინფრასტრუქტურული ღონისძიებების განხორციელება და საწარმოო პროცესში ტექნოლოგიური ინოვაციების დანერგვაში მხარდაჭერა;
3. სამრეწველო ბიზნეს ინკუბატორების შექმნა;
4. თავისუფალი ინდუსტრიული ზონის შექმნის ხელშეწყობა.

ტრანსპორტი

1. მდგრადი ურბანული სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის მოწესრიგება;
2. შემოვლითი სატრანზიტო გზის მშენებლობა;
3. გზის ხარისხის გაუმჯობესება ბათუმიდან ახალციხემდე;
4. სოფლებთან მისასვლელი გზების ხარისხის გაუმჯობესება;
5. რკინიგზის სანაპირო ზონიდან გადატანა;
6. სავაჭროსივლითი ხაზების შექმნა აჭარის ძირითად გზებზე, განსაკუთრებით ქალაქებში და დაბებში;
7. ეკოლოგიურად უსაფრთხო სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის განვითარება (მეტრო, ტრამვაი);
8. პატარა ნავსადგურების (“მარინა”) მოწყობა.

კავშირგაბმულობა

1. რეგიონის მაქსიმალური ინტერნეტიზაცია.

კომუნალური მომსახურება

1. კომუნალური ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაცია;
2. რეგიონის სრული გაზიფიკაცია;

3. რეგიონში არსებული წყალმომარაგებისა და საკანალიზაციო სისტემების სრული რეაბილიტაცია, ახალი სისტემების მშენებლობა;
4. ღონისძიებები გამრიცხველიანებასთან დაკავშირებით.

ჯანდაცვა

1. რეგიონში სამედიცინო ინფრასტრუქტურის განვითარების ხელშეწყობა;
2. სამედიცინო მომსახურების ხარისხის რეგულირება;
3. პრევენციული მედიცინის ინფრასტრუქტურის განვითარება;
4. სოციალური მომსახურების გაუმჯობესება;
5. ექიმთა გადამზადების და უწყვეტი სამედიცინო განათლების ხელშეწყობის პროგრამა;
6. სადაზღვეო სისტემის სრულყოფა.

განათლება, კულტურა და სპორტი

1. რეგიონში ადამიანური რესურსების კონკურენტუნარიანობის ზრდის ხელშეწყობა;
2. კულტურის განვითარების ხელშეწყობა და კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლთა დაცვა და პოპულარიზაცია;
3. სპორტისა და ახალგაზრდულ მიმართულებათა განვითარების ხელშეწყობა;
4. განათლების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროს ინსტიტუციური განვითარება.

აჭარის განვითარების ძირითადი ფასეულობები:

- ჯანმრთელობა
- უსაფრთხოება
- თავისუფლება
- სუფთა გარემო
- სტაბილური ეკონომიკური ზრდა
- განვითარებული ინფრასტრუქტურა
- ცხოვრების მაღალი დონე
- განათლებისა და კულტურის მაღალი დონე
- სასიამოვნო დასვენება და გართობა

აჭარის განვითარების მთავარი რისკები:

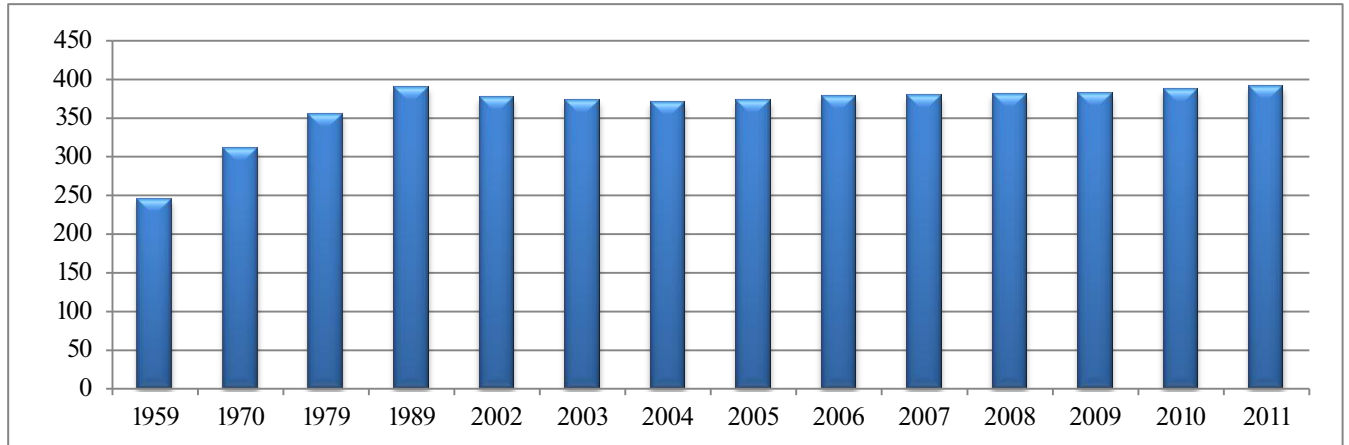
- ეკონომიკური არასტაბილურობა
- საკვები პროდუქტებით უზრუნველყოფის არასტაბილურობა
- ბუნებრივი რესურსების არაეფექტურად გამოყენება
- გარემოს დაბინძურება
- კლიმატური ცვლილებები
- თვითმმართველობების პასიური როლი რეგიონის განვითარების პროცესებში
- სამოქალაქო საზოგადოების პასიური როლი რეგიონის განვითარების პროცესებში.

დანართი

თავი 1. დემოგრაფია და შრომის ბაზარი

დიაგრამა 1.1. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მოსახლეობა (1 იანვრის მდგომარეობით)

(ათასი კაცი)

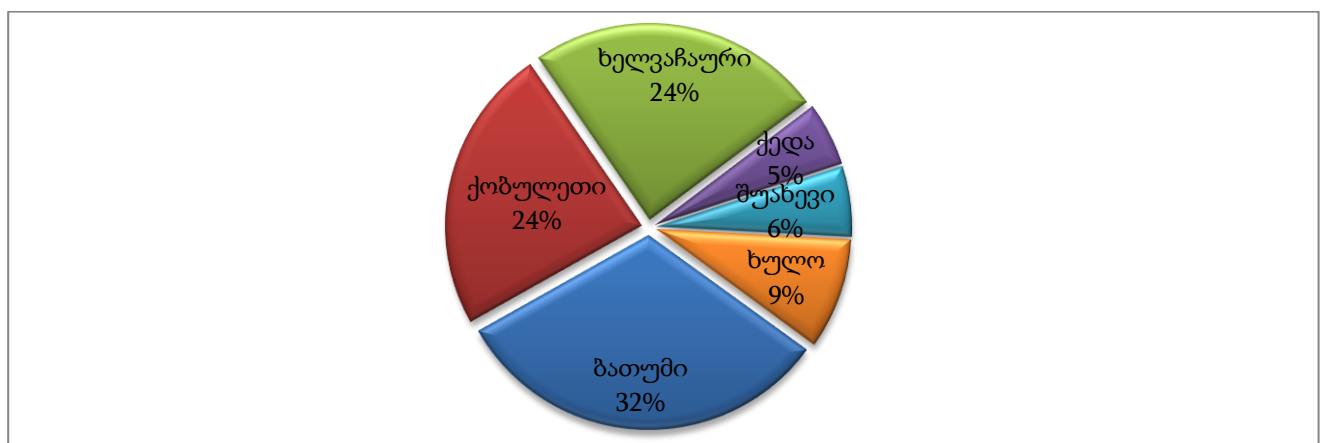
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 1.1. მოსახლეობის რიცხოვნობა თვითმართველი ერთეულების მიხედვით 2000-2011 წლებში (ათასი კაცი)

დასახელება	2000	2001	2002*	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
აჭარის არ	381,0	379,3	376,0	373,3	370,1	373,0	377,2	378,8	380,2	382,4	386,9	390,6
ქ. ბათუმი	126,0	124,4	121,8	121,0	120,2	121,2	122,1	122,2	122,2	122,5	123,5	124,3
ქედა	20,6	19,9	20,0	19,9	19,5	19,6	19,7	19,8	19,9	20,0	20,2	20,4
ქობულეთი	91,0	89,2	88,1	87,4	86,6	87,2	88,9	89,2	89,4	89,8	91,1	92,1
შუახევი	21,5	21,4	21,9	21,6	21,2	21,3	21,6	21,8	22,0	22,3	22,6	22,8
ხელვაჩაური	89,0	92,4	90,8	90,2	89,6	90,5	91,3	91,8	92,2	92,8	94,4	95,2
ხულო	32,9	32,0	33,4	33,2	33,0	33,2	33,6	34,0	34,5	35,0	35,5	35,8

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 1.2. აჭარის რეგიონის მოსახლეობა

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 1.2. მოსახლეობის სიმჭიდროვე მოსახლეობის 2002 წლის აღწერის მონაცემების მიხედვით

დასახელება	მოსახლეობის რაოდენობა (ათასი კაცი)	ტერიტორია (კვ. კმ)	მოსახლეობის სიმჭიდროვე (კაცი/1 კვ.კმ-ზე)
აჭარა	376,0	2912,3	129,1
ქ. ბათუმი	121,8	29,0	4200,0
ქედა	20,0	452,0	44,3
ქობულეთი	88,1	720,0	122,4
შუახევი	21,9	588,0	37,2
ხელვაჩაური	90,8	413,3	219,7
ხულო	33,4	710,0	47,0

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 1.3. საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობა რეგიონების მიხედვით 2002-2011 წლებში

(ათასი კაცი)

დასახელება	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
საქართველო	4 371,5	4 342,6	4 315,2	4 321,5	4 401,3	4 394,7	4 382,1	4 385,4	4 436,4	4469,2
თბილისი	1 081,7	1 079,1	1 078,2	1 079,7	1 103,3	1 101,1	1 136,6	1 136,6	1152,5	1162,4
აფხაზეთის არ	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9
აჭარის არ	376,0	373,3	370,1	373,0	377,2	378,8	380,2	382,4	386,9	390,6
გურია	143,4	142,1	139,2	138,7	139,3	139,0	138,8	138,8	139,8	140,3
იმერეთი	699,7	694,9	690,2	689,0	700,1	697,6	694,2	693,5	700,4	704,5
კახეთი	407,2	403,8	401,3	399,9	404,8	403,6	401,9	401,4	404,5	406,2
მცხეთა- მთიანეთი	125,4	124,6	122,5	122,5	124,5	124,1	105,2	105,2	108,8	109,3
რაჭა- ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	51,0	50,2	49,7	49,1	49,1	48,6	48,2	47,7	47,6	47,3
სამეგრელო- ზემო სვანეთი	466,1	462,8	459,5	460,4	471,0	469,8	467,7	468,0	474,1	477,1
სამცხე- ჯავახეთი	207,6	206,2	202,6	203,5	208,5	208,3	207,7	208,1	211,3	212,8
ქვემო ქართლი	497,5	493,2	491,1	494,7	507,6	508,3	486,9	488,8	499,9	505,7
შიდა ქართლი	314,0	310,5	308,9	309,1	314,0	313,6	312,8	313,0	310,6	313,0

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 1.4. აჭარის მოსახლეობა სქესისა და ასაკის მიხედვით (მოსახლეობის 2002 წლის აღწერით)

მუდმივი მოსახლეობა სულ:	ორივე სქესი	კაცი	ქალი
შრომისუნარიანზე უმცროსი	90349	46648	43701
შრომისუნარიანი	245949	122756	123193
შრომისუნარიანზე უფროსი	39620	11671	27949
მოსახლეობის საშუალო ასაკი	32.8	31.4	34.2
მოსახლეობის მედიანური ასაკი	30.2	28.0	31.3

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 1.5. აჭარის მოსახლეობა სქესისა და ასაკის მიხედვით (მოსახლეობის 2002 წლის აღწერით)

მთლიან მოსახლეობაში წილი	ორივეს ქვესი (%)	კაცი (%)	ქალი (%)
შრომისუნარიანზე უმცროსი	24,03	12,41	11,63
შრომისუნარიანი	65,43	32,65	32,77
შრომისუნარიანზე უფროსი	10,54	3,10	7,43

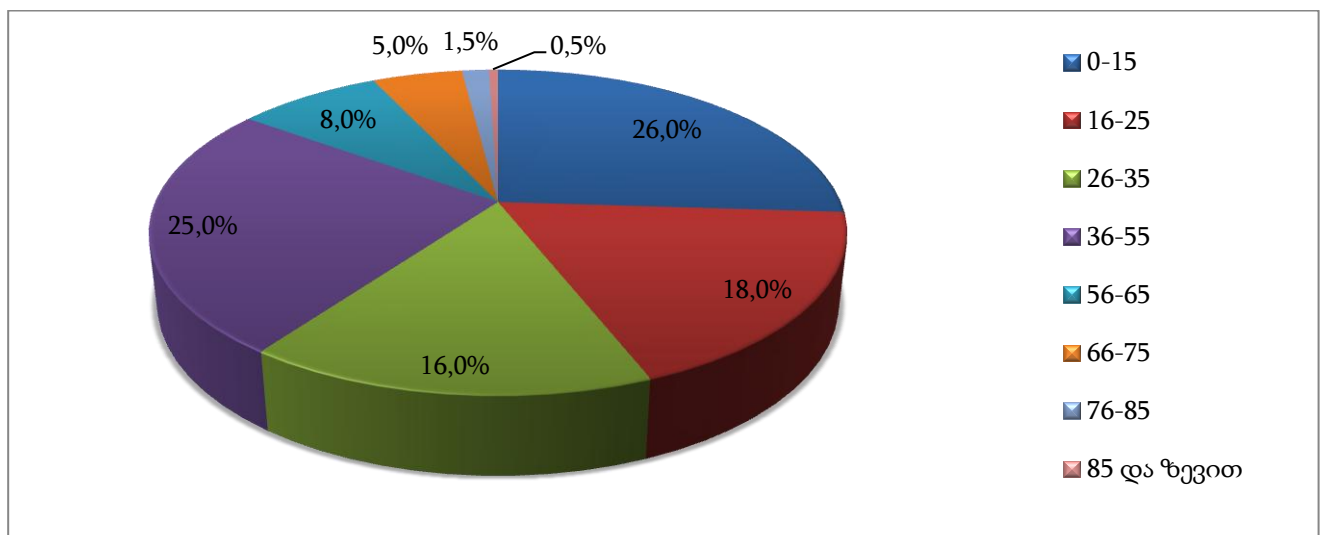
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 1.6. მოსახლეობის სტრუქტურა ასაკისა და სქესის მიხედვით (მოსახლეობის 2002 წლის აღწერით)

აჭარის მოსახლეობა	ორივე სქესი	კაცი	ქალი
0-15	97464	50187	47277
16-25	64905	32046	32859
26-35	58598	28598	30000
36-55	94777	45182	49595
56-65	30310	13391	16919
66-75	20915	8890	12025
76-85	7284	2359	4925
85 წლის და ზევით	1763	486	1277

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 1.3. აჭარის მოსახლეობის დაყოფა ასაკის მიხედვით (მოსახლეობის 2002 წლის აღწერით)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 1.7. აჭარის მოსახლეობის სტრუქტურა ასაკის და თვითმმართველი ერთეულების მიხედვით (მოსახლეობის 2002 წლის აღწერით)

დასახელება	აჭარა	ბათუმი	ქობულეთი	ხელვაჩაური	ქედა	შუახევი	ხულო
მოსახლეობის საერთო რიცხოვნობა	375918	121806	88063	90843	20024	21752	33430
შრომისუნარიანზე უმცროსი	90349	25791	20198	22803	5099	6292	10166
შრომისუნარიანი	245949	83615	58410	59617	12365	12652	19290
შრომისუნარიანზე უფროსი	39620	12400	9455	8423	2560	2808	3974
მოსახლეობის საშუალო ასაკი	32.8	33.9	33.4	31.7	33.1	31.7	31.1
მოსახლეობის მედიანური ასაკი	30.2	31.7	30.9	28.2	28.8	27.0	26.5

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 1.8. აჭარის ა. რ. მოსახლეობის განაწილება სქესის მიხედვით (მოსახლეობის 2002 წლის აღწერით)

დასახელება	მუდმივი მოსახლეობა (კაცი)		
	ორივე სქესი	კაცი	ქალი
აჭარის ა.რ. მოსახლეობა	376016	181139	194877
ქ. ბათუმი	121806	56171	65635
ქედა	20024	9951	10073
ქობულეთი	88063	43268	44795
შუახევი	21850	10746	11104
ხელვაჩაური	90843	44739	46104
ხულო	33430	16264	17166

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 1.9. აჭარისა. რ. მოსახლეობის განაწილება სქესის მიხედვით (მოსახლეობის 2002 წლის აღწერით)

დასახელება	მუდმივი მოსახლეობა	
	კაცი (%)	ქალი (%)
აჭარის ა. რ. მოსახლეობა	48	52
ქ. ბათუმი	46.1	53.9
ქედა	49.7	51.3
ქობულეთი	49.1	50.9
შუახევი	49.2	50.8
ხელვაჩაური	49.2	50.8
ხულო	48.6	51.4

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 1.10. 2000-2010 წლებში აჭარის რეგიონის შრომითი პოტენციალი (ათასი კაცი)

დასახელება	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
სულ აქტიური მოსახლეობა (სამუშაო ძალა)	169,4	180,7	162,2	189,3	173,1	164,2	150,5	139,6	164,2	190,2	181,1
მომუშავე	144,2	154,5	138,4	166,3	142,5	130,8	122,0	104,2	122,2	148,2	148,6
დაქირავებული	55,1	64,3	57,6	48,0	47,8	46,6	45,1	38,3	44,7	50,4	54,8
თვითდასაქმებული	75,7	85,0	80,2	118,3	94,5	84,2	76,6	65,8	77,4	97,7	93,7
გაურკვეველი	13,4	5,2	0,5	0,0	0,2	0,0	0,3	0,0	0,1	0,0	0,2
უმუშევარი	25,2	26,2	23,9	23,0	30,5	33,4	28,5	35,4	42,1	42,1	32,5
უმუშევრობის დონე (%)	14,9	14,5	14,7	12,1	17,6	20,4	18,9	25,4	25,6	22,1	17,9
აქტიურობის დონე (%)	58,9	61,8	62,9	71,7	60,6	56,7	50,2	48,8	59,6	64,7	64,7
დასაქმების დონე (%)	50,1	52,9	53,7	63,0	50,0	45,2	40,7	36,4	44,4	50,4	53,1

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

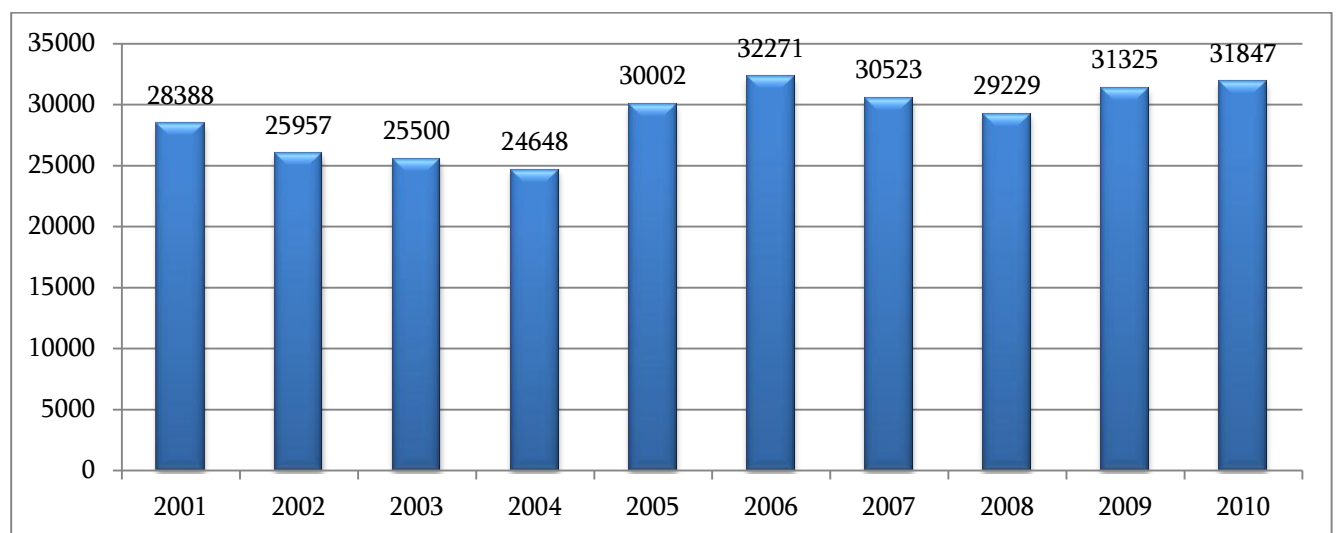
ცხრილი 1.11. 2001-2010 წლებში აჭარის არ ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა

ეკონომიკური საქმიანობის სახეები	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
სოფლის მეურნეობა, ნადირობა და სატყეო მეურნეობა	312	253	203	261	368	151	234	243	199	1230
თევზჭერა, მეთევზეობა	59	70	43	38	54	51	38	12	54	43
სამთომშპოვებითი მრეწველობა	78	110	106	84	170	117	142	123	227	178
დამამუშავებელი მრეწველობა	4094	3334	3402	3057	3605	4056	3972	4092	5521	5787
ელექტროენერგიის, აირისა და წყლის წარმოება-განაწილება	1583	1576	1728	2044	1796	2081	1140	444	365	412
მშენებლობა	1842	2018	1283	1346	2883	4942	4740	5351	5591	4064
ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი	5131	3726	3982	3838	5147	4773	4831	4507	4886	4767
სასტუმროები და რესტორნები	980	888	717	954	1626	2209	1978	1700	1816	2278

ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა	6657	6740	6857	5602	5548	5008	3988	3670	4023	3225
საფინანსო შუამავლობა	52	40	40	31	52	...	...	...		
ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების გაწევა	1435	1197	1063	1140	1634	1925	1461	1568	1189	1899
განათლება	915	814	783	745	1102	1224	1769	1346	1629	1698
ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება	4435	4384	4456	4727	5112	4863	5413	4811	4720	5258
კომუნალური, სოციალური და პერსონალური მომსახურების გაწევა	815	807	837	781	905	872	817	1363	1105	1008
სულ	28388	25957	25500	24648	30002	32271	30523	29229	31325	31847

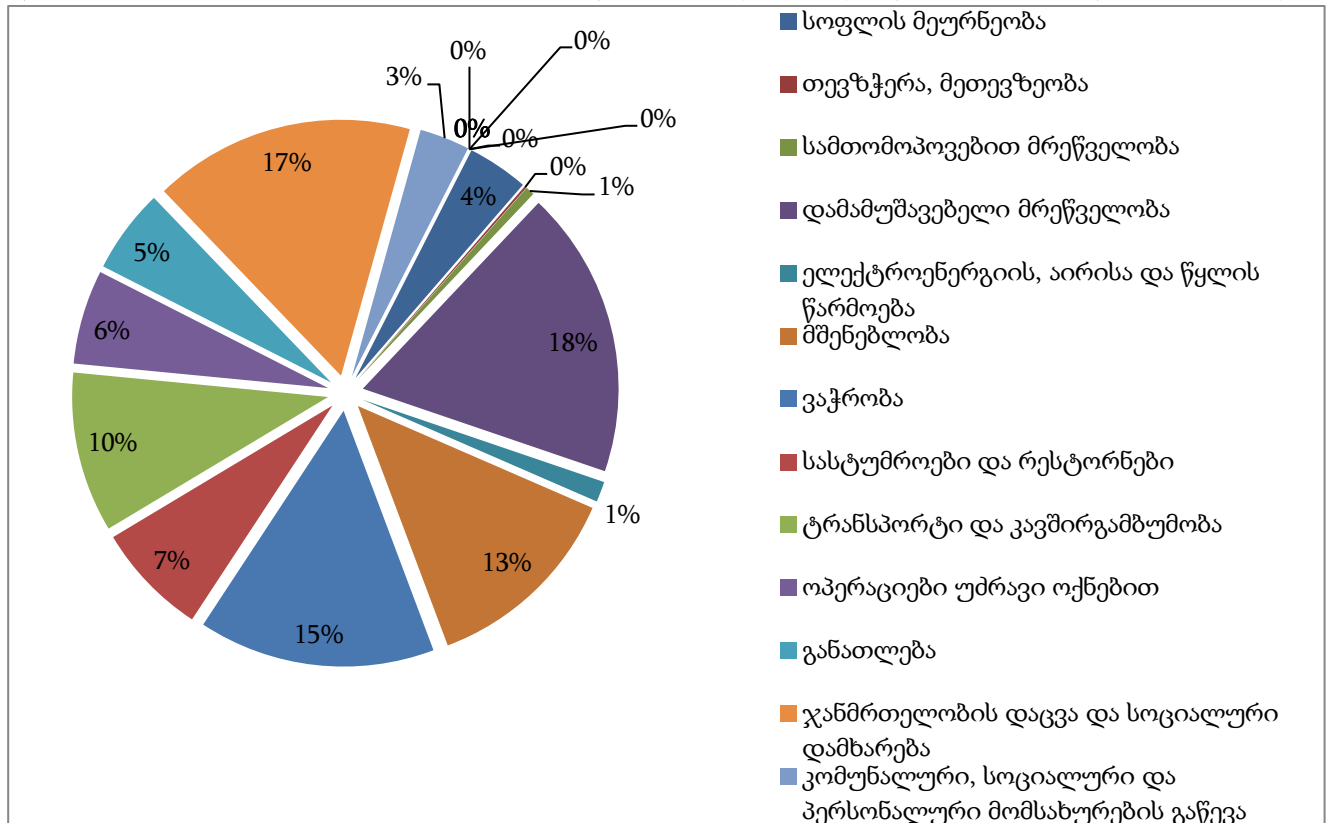
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 1.4. აჭარის ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა 2001-2010 წლები

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 1.5. აჭარის არ ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა წილი დარგების მიხედვით 2010 წელი

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 1.12. კადრების დეფიციტი დარგების მიხედვით

სოფლის მეურნეობა	აგრონომი, იხტიოლოგი, ვეტექიმი
მრეწველობა	ელექტრიკოსი, ფარმაცევტული წარმოების ტექნოლოგი, კვების ტექნოლოგი, ხარატი, მდარავი, დურგალი, გაყიდვების მენეჯერი, პოლიგრაფიის სპეციალისტი და სხვა
მშენებლობა	ელექტრო-შემდუღებელი, ინჟინერ-მშენებელი, ინჟინერ-ელექტრიკოსი, ინჟინერ-გეოდეზისტი, ინჟინერ-მექანიკოსი, საგზაო-ინჟინერი, სამშენებლო ტექნიკის ტექნიკოსი, საგზაო ტექნიკის ტექნიკოსი, სამშენებლო ტექნიკის ოპერატორი, ელექტრიკოსი, ფართო პროფილის მშენებელი, მებათქაშე, მღებავი და სხვა
ვაჭრობა	ელექტრიკოსი, გაყიდვების კონსულტანტი, ბუღალტერი.
სასტუმროები და რესტორნები	მიმტანი, სასტუმროს ადმინისტრატორი, მზარეული, ბარმენი, მასაჟისტი, სანტექნიკოსი, მარკეტოლოგი
ტრანსპორტი და სასაწყობო მეურნეობა	ხარატი, IT-სპეციალისტი, ელექტრიკოსი
კავშირგაბმულობა	კავშირგაბმულობის სპეციალისტი
საფინანსო შუამავლობა	საკრედიტო ექსპერტი, ეკონომისტი, IT—სპეციალისტი.

განათლება	ინფორმატიკის, მუსიკის პედაგოგები
ჟანრები	ულტრაბგერითი დიაგნოსტიკის სპეციალისტი, ექიმი ოტოლარინგოლოგი, ოფთალმოლოგი, ექიმი თერაპევტი, ოჯახის ექიმი, კარდოლოგი, ოკულისტი, ფიზიო- თერაპევტი, უროლოგი, დერმატოლოგი, ტრავმატოლოგი, ექიმი-ანესთეზიოლოგი, პედიატრი.
მოსახლეობის მომსახურების სფერო	მკერავი, მობილური ტელეფონების შემკეთებელი, ელექტრო- შემკეთებელი, ავტო-ზეინკალი, აუდიო-ვიდეო აპარატურის შემკეთებელი

წყარო: მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია

ცხრილი 1.13. კადრების დეფიციტურობის მიზეზები (%-ით გამოკითხულ დამსაქმებელთა რაოდენობასთან)

ძირითადი მიზეზი	აჭარა სულ:	ბათუმი	ქობულეთი	ხელვაჩაური	ქედა	შუახევი	ხულო
ვერ მომიძებნია სასურველი კვალიფიკაციის კადრი	32	30	64	40	40	60	40
ქვეყანაში ამ პროფესიის კადრები არ მზადდება	15	13	36	20	-	-	-
არ ვიცი, ვის მივმართო საჭირო კანდიდატურის მოსაძიებლად	18	7	19	60	60	60	60

წყარო: მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია

ცხრილი 1.14. მომუშავეთა კატეგორიები, რომელთა მოზიდვა რთულია (გამოკითხვის შედეგებით)

(%)

	აჭარა სულ:	ბათუმი	ქობულეთი	ხელვაჩაური	ქედა	შუახევი	ხულო
კვალიფიციური მუშები	56	62	50	-	33	-	10
უმაღლესი განათლების კვალიფიციური სპეციალისტები	37	30	50	80	67	75	90
არაკვალიფიციური კადრები	7	8	-	20	-	25	-

წყარო: მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია

ცხრილი 1.15

ძირითადი პროფესიები, რომლებზე მოთხოვნა იქნება უახლოესი ერთი წლის მანძილზე	ძირითადი პროფესიები, რომლებზეც მოთხოვნა იქნება უახლოესი 2-3 წლის მანძილზე
ქ. ბათუმი ბარმენი, მიმტანი, სასტუმროს ადმინისტრატორი, ელექტრიკოსი, ეკონომისტი, პედაგოგი, მეზატეაშე, მღებავი, მოლარე-ოპერატორი, გამყიდველი, ფარმაცევტი, ელ. შემდუღებელი, ელექტრიკოსი, მძღოლი, ექთანი.	ქ. ბათუმი ეკონომისტი, იურისტი, მძღოლი, გამყიდველი, მოლარე-ოპერატორი, მიმტანი, ბარმენი, მზარეული, მცხოვრელი, ფარმაცევტი, პედაგოგი, ბუღალტერი, აიტი-სპეციალისტი, პროგრამისტი, მენეჯერი
ზღვისპირააჭარა (ქობულეთი, ხელვაჩაური) მძღოლი, ეკონომისტი, ბუღალტერი, მიმტანი, ბარმენი, მზარეული, მცხოვრელი, კვებისტექნოლოგი, ელ. შემდუღებელი, მორიგე-კონტროლიორი (ტრანსპორტი), მატარებლისშემდგენელი, სანტექნიკოსი, სასტუმროსადმინისტრატორი, მგზავრთაგადაყვანისსპეციალისტი, ფართოპროფილისმშენებელი. ექიმი_თერაპევტი, ექთანი, სანიტარი, ვეტერინარი, აგრონომი, პედაგოგი, ქირურგი, კარდეოლოგი, რენდგენოლოგი, ალერგოლოგი, ოფთალმოლოგი, მენეჯერი.	ზღვისპირააჭარა (ქობულეთი, ხელვაჩაური) მძღოლი, ელექტრიკოსი, სანტექნიკოსი, კვებისტექნოლოგი, ეკონომისტი, მორიგე-კონტროლიორი, (ტრანსპორტი), ინჟინერ-ელექტრიკოსი, ელ. შემდუღებელი, მიმტანი, ბარმენი, დაცვის მუშაკი, სასტუმროს ადმინისტრატორი, გაყიდვების კონსულტანტი, ბუღალტერი, აიტი სპეციალისტი, აგრონომი, მენეჯერი, იურისტი, ფინანსისტი, ფარმაცევტი, ვეტერინარი, პედაგოგი, ხელოვნებათმცოდნე, ენტემოლოგი (მცენარეთადაცვისსპეციალისტი), კინოლოგი, ეკოლოგი, ინჟინერ-მექანიზატორი.
მთიანი აჭარა ექიმი-თერაპევტი, რეანიმატოლოგი, კვების ტექნოლოგი, ვეტერინარი, აგრონომი, ნიადაგმცოდნე, ენტემოლოგი (მცენარეთა დაცვის სპეციალისტი), ინჟინერ-მექანიკოსი, ინჟინერ-ტექნოლოგი. ტრაქტორისტი, მექანიზატორი, ვეტექიმი, მენეჯერი, კარდეოლოგი, ოფთალმოლოგი, პედიატრი, ექიმი ოტოლარინგოლოგი, ექთანი, გეოლოგი, პედაგოგი, ფართო პროფილის მშენებელი. ელექტრიკოსი, ავტო-ზეინკალი, უცხო ენის სპეციალისტი.	მთიანი აჭარა ინჟინერ-მექანიზატორი, აგრონომი, იხტიოლოგი, ენტემოლოგი (მცენარეთა დაცვის სპეციალისტი), ვეტერინარი, ექიმი-თერაპევტი, კვების-ტექნოლოგი, ინჟინერ-ელექტრიკოსი, ინჟინერ-მშენებელი, ფართო პროფილის მშენებელი, ნიადაგმცოდნე, მელიორატორი, მენეჯერი, გიდი. ტრაქტორისტი, ექიმი-ოტოლარინგოლოგი, ოფთალმოლოგი, კარდეოლოგი, პედიატრი, ექთანი, ელექტრიკოსი, ელ. შემდუღებელი, აიტი-სპეციალისტი, ავტო-ზეინკალი.

წყარო: მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია

თავი 2. გარემოს დაცვა და ბუნებრივი რესურსები

ცხრილი 2.1. აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში არსებული მინერალური წყლები

#	მინერალური წყაროს ადგილმდებარეობა	წყლის ტიპი ქიმიური შემადგენლობის მიხედვით	დებეტი (ლ/დღე-ღამეში)	ტემპერატურა C	pH	ქიმიური შემადგენლობა
1	2	3	4	5	6	7
1	კოკოტაური (ქედის რაიონი)	ჰიდროკარბონატულ-სულფატური კალციუმიან-მაგნიუმიანი	50000	10 C	6.6	$\text{HCO}_2,76\text{SO}_4,22\text{Cl}_{12}$ $\text{CO}_2\text{O}_2,92$ $\text{Ca}50\text{Mg}26\text{Na}22$
2	ნამონასტრევი (ქედის რაიონი)	სულფატური ჰიდროკარბონატული კალციუმიან-ნატრიუმიანი	16000	12 C	6.7	$\text{SO}_4,46\text{HCO}_2,40\text{Cl}_{134}$ $\text{CO}_2\text{O}_2,728$ $\text{Ca}50\text{Na}28\text{Fe}6\text{Mg}8$
3	ცხმორისი (ქედის რაიონი)	სულფატური ჰიდროკარბონატული კალციუმიან-ნატრიუმიანი	60000	31 C	7.6	$\text{Cl}_{152}\text{SO}_4,40\text{Cl}_{134}$ $\text{H}_2\text{S}_{0,003}\text{M}_{1,8}$ $\text{Na}58\text{Ca}40$
4	დუმბაძეების წყარო (ქედის რაიონი)	სულფატური-ჰიდროკარბონატულ-ქლორიდული ნატრიუმიან-კალციუმიანი	200000	14 C	4.0	$\text{SO}_4,46\text{HCO}_2,20\text{Cl}_{114}$ $\text{M}_{1,34}$ $\text{Ca}42\text{Na}30\text{Mg}18$
5	საქაჯია (ქედის რაიონი)	სულფატურ-ჰიდროკარბონატული კალციუმიან-მაგნიუმიანი	3000	13 C	6.5	$\text{SO}_4,46\text{HCO}_2,20\text{Cl}_{114}$ $\text{CO}_2,0,7\text{M}_{2,4}$ $\text{Ca}72\text{Mg}17\text{Fe}11$
6	საინი (ქედის რაიონი)	სულფატურ-ჰიდროკარბონატული კალციუმიან-მაგნიუმიანი	30000	13.5 C	3.8	$\text{SO}_4,62\text{HCO}_2,37$ $\text{M}_{0,34}$ - $\text{Ca}72\text{Mg}18\text{Fe}11$
7	ბაკანეთი (ქედის რაიონი)	სულფატურ-ჰიდროკარბონატული რკინიან-კალციუმიანი	5000	14.5 C	4.8	$\text{SO}_4,90\text{HCO}_2,6\text{Cl}_{13}$ $\text{M}_{0,4}$ $\text{Fe}52\text{Ca}32\text{Mg}8\text{Na}6$
8	წისკვილის ღელე (ქედის რაიონი)		20000	11.5 C	4.6	$\text{SO}_4,92\text{HCO}_2,8$ $\text{M}_{0,4}$ $\text{Fe}62\text{Ca}28\text{Mg}6\text{Na}4$
9	მერისის აბანო (ქედის რაიონი)		30000	12 C	4.6	$\text{SO}_4,93\text{HCO}_2,7$ $\text{M}_{0,4}$ $\text{Fe}64\text{Ca}32\text{Mg}14$
10	დვალბეების აბანო (ქედის რაიონი)	სულფატურ-ჰიდროკარბონატული რკინიან-კალციუმიანი	70000	12 C	3.4	$\text{SO}_4,87\text{HCO}_2,\text{HCl}_{12}$ $\text{M}_{0,36}$ - $\text{Fe}58\text{Ca}36\text{Al}_{12}\text{Na}3$
11	ჭიდლის ხევი (ქედის რაიონი)	სულფატურ-რკინიან-კალციუმიანი	6000	13 C	4.4	$\text{SO}_4,\text{HCl}_{16}$ $\text{M}_{0,37}$ $\text{Fe}48\text{Ca}42\text{Al}_{18}\text{Na}2$

12	სარეცხელა (ქედის რაიონი)	სულფატურ-ჰიდროკარბონატული რკინიან-კალციუმიანი	2000	13 C	4.4	SO_4 91 HCO_2 7C12 $\text{M}_{0,3}$ ----- Fe62 Ca36Mg2
13	გუნდაურის წყარო (ქედის რაიონი)	სულფატურ-ჰიდროკარბონატული რკინიან-კალციუმიანი	4000	14 C	4.5	SO_4 92 HCO_2 6C12 $\text{M}_{0,3}$ ----- Fe58 Ca34Mg4A13
14	ასანიშვილების წყარო (ქედის რაიონი)	სულფატურ-ჰიდროკარბონატული კალციუმიან-ნატრიუმიანი	50000	13 C	4.6	SO_4 42 HCO_2 6C12 $\text{M}_{0,3}$ ----- Ca28Na18Mg6Fe10
15	ისტარიშვილების წყარო (ქედის რაიონი)	სულფატურ-ჰიდროკარბონატული კალციუმიანი	1200	13 C	4.4	SO_4 67 HCO_2 32 $\text{Fe}_{0,04}\text{M}_{0,3}$ ----- Ca52A128
16	წყალბოკელა (ქედის რაიონი)	სულფატურ-ჰიდროკარბონატული კალციუმიან-ნატრიუმიანი	12000	11 C	6.0	SO_4 95 HCO_2 4CH $\text{M}_{0,3}$ ----- Ca78Na19Mg6
17	უჩამბა (შუახევის რაიონი)	სულფატურ-ჰიდროკარბონატული ნატრიუმიანი	20000	9 C	6.4	SO_4 84 HCO_2 16 $\text{M}_{0,3}$ ----- Na66 Fe21O12Mg2
18	ტომაშეთი (შუახევის რაიონი)	თერმული, სულფატურ-ჰიდროკარბონატული-ნატრიუმიანი	100000	29 C	7.4	SO_4 84 HCO_2 16 $\text{M}_{0,3}$ ----- Na 76 Ca12Fe6Mg6
19	შუახევი (შუახევის რაიონი)	თერმული, გოგირდწყალბადიანი, ქლორიდულ-სულფატური ნატრიუმ-კალციუმიანი	10000	30 C	6.0	C153 SO_4 32 $\text{H}_2\text{SM}_{1,3}$ ----- Na58Ca44
20	შუახევი (ბოგილი)	სულფატურ-ჰიდროკარბონატული	86000	6.6 C	5.8	SO_4 52 HCO_3 46C12 $\text{M}_{0,3}$ ----- Na 76 Ca12Fe6Mg6
21	წყალამპარა (შუახევის რაიონი)	ჰიდროკარბონატული კალციუმიან-ნატრიუმიანი	60000	11 C	5.8	HCO_2 84 SO_4 15Cl $\text{M}_{1,0}$ ----- Fe45 Ca35Na 20
22	ბაბანური (შუახევის რაიონი)	ჰიდროკარბონატული ნატრიუმიან-კალციუმიანი	31000	7 C	5.0	HCO_2 87 SO_4 13 $\text{M}_{0,76}$ ----- Na 72 Ca24Fe4
23	გოგოლაძეების წყარო (შუახევის წყარო)	სულფატურ-რკინა-ნატრიუმიანი	3000	10 C	4.3	SO_4 95C15 $\text{M}_{0,25}$ ----- Fe68 Na26A16
24	ჩანჩხალო (შუახევის რაიონი)	ჰიდროკარბონატული რკინიანი	600	8 C	7.6	HCO_2 88 SO_4 12 $\text{M}_{0,76}$ ----- Fe84 Ca10Na 6
25	ჭირუხის ხევი (შუახევის რაიონი)	ჰიდროკარბონატულ-სულფატური-ნატრიუმიან-კალციუმიანი	2000	10 C	6.6	SO_4 28 HCO_2 64Cl8 $\text{M}_{0,87}$ ----- - Na 68 Ca30 Fe2

26	იაკუბარა (შუახევის რაიონი)	ჰიდროკარბონატ-სულფატური ნატრიუმთან-კალციუმთან	12000	9 C	4.6	$\text{HCO}_2 70 \text{ SO}_4 28 \text{ Cl} 2$ $\text{M}_{0,76}$ ----- Ca 58 Na 40 Fe2
27	ტბეთი (შუახევის რაიონი)	სულფატურ-რკინიან-ნატრიუმთან	1200	9 C	3.4	$\text{SO}_4 100$ $\text{Fe}_{1,65} \text{M}_{0,76}$ ----- Na 54 Ca 21
28	წაბლანა (ხულოს რაიონი)	სულფატური რკინიან-ნატრიუმთან	12000	10 C	4.2	$\text{SO}_4 98 \text{ Cl} 2$ $\text{M}_{1,3}$ ----- - Fe54 Na 21 Mg12 Al1
29	დომის წყაროები (შუახევის რაიონი)	სულფატურ-ჰიდროკარბონატული კალციუმთან ნატრიუმთან	22000	8 C-10 C	3.3-4.8	$\text{SO}_4 64 \text{ HCO}_2 32 \text{ Cl} 4$ $\text{M}_{0,2}$ ----- - Ca34 Na 38 Mg12 Fe7
30	ხიხამირი (ხულოს რაიონი)	ჰიდროკარბონატულ-ქლორიდულ-სულფატური ნატრიუმთან-კალციუმთან	4500	11 C	6.4	$\text{HCO}_2 38 \text{ Cl} 34 \text{ SO}_4 28$ $\text{M}_{1,0}$ ----- Na 68 Ca24 Mg8
31	დანისპარაული (ხულოს რაიონი)	ჰიდროკარბონატული ნატრიუმთან-მაგნიუმთან	2000	10 C	6.7	$\text{HCO}_2 98 \text{ Cl} 2 \text{ SO}_4 0,8$ $\text{CO}_2 0,8 \text{M}_{4,8}$ ----- Na 68 Ca24 Mg8
32	დიოკნისი (ხულოს რაიონი)	სულფატურ-ჰიდროკარბონატული ნატრიუმთან-კალციუმთან-მაგნიუმთან	2500	11 C	7.7	$\text{SO}_4 56 \text{ HCO}_2 24 \text{ Cl} 20$ $\text{CO}_2 0,8 \text{M}_{4,8}$ ----- Na 44 Ca44 Mg10 Fe2
33	აბანოსყელი (ხულოს რაიონი)	სულფატურ-ჰიდროკარბონატული რკინიან-კალციუმთან	45000	11 C	6.0	$\text{SO}_4 52 \text{ HCO}_2 48$ $\text{M}_{0,4}$ ----- Fe42 Ca38 Mg 10 Na 8
34	ყინჩაური (ხულოს რაიონი)	ჰიდროკარბონატულ-სულფატური-კალციუმთან-რკინიან	8000	5.5 C	7.5	$\text{HCO}_2 58 \text{ SO}_4 42$ $\text{M}_{0,2}$ ----- Ca 62 Fe35 Na 3
35	მახინჯაური (ხელვაჩაურის რაიონი)	თერმული, გოგირდწყალბადიანი ქლორიდულ-ჰიდროკარბონატულ-სულფატური ნატრიუმთან-კალციუმთან	240000	26 C	8.4	$\text{Cl} 144 \text{ HCO}_2 26 \text{ SO}_4 8$ $\text{H}_2 \text{S}_{0,007} \text{M}_{0,24}$ ----- Na 88 Ca 8 Mg4
36	ხალა (ქობულეთის რაიონი)	სულფატურ-ჰიდროკარბონატული ნატრიუმთან-კალციუმთან	2100	12 C	7.0	$\text{SO}_4 56 \text{ HCO}_2 44$ $\text{M}_{0,18}$ ----- - Na 58 Ca 32 Mg5Fe4
37	შუაღელე (ბობოყვათი, ქობულეთის რაიონი)	გოგირდწყალბადიანი, ქლორიდულ-ჰიდროკარბონატული ნატრიუმთან	1500	18 C	7.4	$\text{Cl} 180 \text{ HCO}_2 18$ $\text{H}_2 \text{S}_{0,001} \text{M}_{0,4}$ ----- Na 95
38	კვირიკე (ლანჩას აბანო) (ქობულეთის რაიონი)	გოგირდწყალბადიანი, ქლორიდულ-ჰიდროკარბონატული ნატრიუმთან	6000	16 C	7.6	$\text{HCO}_2 71 \text{ Cl} 22$ $\text{H}_2 \text{S}_{0,003} \text{M}_{0,19}$ ----- Na 83

39	ხუცუბანი (აბანოს დელე) (ქობულეთის რაიონი)		2000	15 C	7.2	$C_{176}HCO_2^{23}$ $H_2S_{0,001}Fe_{0,08}MO_{0,4}$ Na 80
40	ბულუარი (ხულოს რაიონი)	თერმული, გოგირდწყალბადიანი, ქლორიდულ-ჰიდროკარბონატულ-ნატრიუმთან-კალციუმთან	3500	24 C	6.0	$C_{160}HCO_2^{22}SO_4^{18}$ $H_2S_{0,001}MO_{0,4}$ Na 54Ca40Mg6
41	შუბანი (შუახევის რაიონი)	თერმული, სულფატურ-ჰიდროკარბონატული კალციუმთან-ნატრიუმთან	100000	31 C	5.3	$SO_4^{66}HCO_2^{28}Cl_{16}$ $MO_{0,4}$ Ca44 Na 32 Fe18 Mg6
42	ჩაქვი (ქობულეთის რაიონი)	გოგირდწყალბადიანი, ქლორიდულ-ჰიდროკარბონატული-ნატრიუმთან-კალციუმთან	12000	14 C	6.0	$C_{169}HCO_2^{28}$ $H_2S_{0,001}MO_{0,4}$ Na 53 Ca36

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.2. აჭარის მდინარეები

მდინარეები	სიგრძე კმ.	წყლის საშუალო ხარჯი მ³/წ	შენიშვნა
მდ. ჩოლოქი	24	7,03	—
მდ. კინტრიში	45	17,03	—
მდ. აჭყვა	19	1,66	—
მდ. ჩაქვისწყალი	22	9,89	—
მდ. ყოროლისწყალი	13	3,3	—
მდ. ბარცხანა	8,6	1,3	—
მდ. ჯოჭოსწყალი	6	0,98	—
მდ. ჭარნალი	13	1,2	—
მდ. ჭოროხი	438	278	საქართველოში 26,0 კმ
მდ. მაჭახელასწყალი	37	20,8	საქართველოში 21,0 კმ
მდ. აჭარისწყალი	90	51,5	—
მდ. საციხური	14,0	4,07	—
მდ. აკავერეთა	19,0	5,51	—
მდ. სხალთა	19,0	7,54	—
მდ. ჩირუხის წყალი	32,0	0,9	—
მდ. ჭვანისწყალი	21,0	4,62	—

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.3 ტბები

დასახელება	სიღრმე, მ.	წყლის ზედაპირის ფართობი, მ²	მოცულობა, მ³
მწვანე ტბა - პატარა	14,5	4851	975
მწვანე ტბა - დიდი	17	46986	85424
შავი ტბა	7	21648	22570
ნურიგელი	4,3	0,06 კმ²	244 627
არდაგანი	2,7	0,045	182 400

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.4. აჭარაში არსებული ჰიდროელექტროსადგურები

ელექტროსადგურის სახელწოდება	ელექტროსადგურის სიმძლავრე კვადრატულ ტონებში	ელექტროენერგიის წარმოება მილიონ კილოვატ/ტონაში	კუთვნილება
ელექტროსადგურიაწვესი	16.00	4.00	კერძო
ელექტროსადგური მაჭახელა	1.43	7.09	კერძო
ელექტროსადგური კინკიშა	0.74	2.27	სახელმწიფო
ელექტროსადგური სანალია	3.00	13.00	კერძო
ელექტროსადგური აჭი	1.03	2.14	სახელმწიფო
სულ	22.20	28.50	

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.5. დაბინძურების სტაციონალური წყაროებიდან ატმოსფერულ ჰაერში მავნე ნივთიერებათა გამოფრქვევის მდგომარეობა მუნიციპალიტეტების მიხედვით (ტონებში)

მუნიციპალიტეტები	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ქ.ბათუმი	26300	24100	24640	28063	31452	27935	26404	19449	13198	12744
ქობულეთი	25	37	23	40	35	49	45	31	11	13,5
ხელვაჩაური	5900	6300	5100	8692	9150	8700	11200	6300	4356	4610
ქედა	3.2	3.4	2.7	5.0	5.0	4.5	7.0	4.0	1,72	1,45
შუახევი	0.4	0.3	0.4	0.5	0.5	0.5	0.6	0.6	0,5	0,4
ხულო	0.4	0.3	0.4	0.5	0.6	0.6	0.5	0.4	0,6	0,5

წყარო: აჭარის ა.რ. გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.6. აჭარის ა.რ-ში არსებული საბადოები მუნიციპალიტეტების მიხედვით და მათი მარაგები

#	საბადოს დასახელება	მარაგები (მლნ. მ³)	შენიშვნები
ქობულეთი			
1	დაგვის მიკროტუფობრექციების საბადო	1,14	საბადოს ტერიტორია დასახლებულია
2	ქობულეთის რაიონის კერამზიტული, სააგურე და ცეცხლგამძლე თიხის საბადოები		მარაგები დღეისათვის ჩამოწერილია დაძიებიდან 35 წლიანი ვადის გასვლის გამო
	ა) ოჩხამურის კერამზიტული თიხების საბადო	2,02	ნედლეული ვარგისია კერამზიტული ხრეშის წარმოებისათვის
	ბ) ცეცხლაურის ცეცხლგამძლე თიხის საბადო	1,8	საბადოს მარაგები ჩამოწერილია
	გ) ჯიხანჯურის სააგურე-საკრამიტე თიხის საბადო	1,03	საბადო არ მუშავდება. მარაგები ჩამოწერილია
3	ხალისთავის გაბრო-დიორიტის საბადო	1,8	
4	ხალისთავის ოქროს გამოვლინება		შესასწავლია
5	ჩაქვისთავის ოქროს გამოვლინება		შესასწავლია
ხელვაჩაური			
6	ჭოროხის ქვიშისა და ხრესის საბადო	0,84	ბათუმის სანაპირო ზოლის აკვატორიაში ნეგატიური დინამიური პროცესების განვითარების გამო მიზანშეუწონელია მასალის მოპოვება საბადოდან
7	ახალშენის ტუფობრექციებისა და პორფირიტების საბადო	11,0	
8	ხეყრუს დიორიტ-პორფირიტის საბადო	1,1	
9	კირნათის ოქროს გამოვლინება		შესასწავლია
10	მარადიდის ოქროს გამოვლინება		შესასწავლია
11	ჭარნალის ოქროს გამოვლინება		შესასწავლია
ქედა			
12	მერისის მადნიანი კვანძის ოქროს საბადოები:		
	ა) ობოლო-კანლი-კაია		შესასწავლია
	ბ) ვარაზა		შესასწავლია
	გ) წყალბოკელა		შესასწავლია
	დ) ვერხნალა		შესასწავლია
	ე) ველიბური		შესასწავლია
	ვ) ვაიო		შესასწავლია
13	მერისის სპილენძ-პოლიმეტალური საბადო	108,84	მარაგები დამტკიცებულია 1955-1970 წწ-ში
14	ზეკარა-ლაშეს ალუნიტების საბადო	2,3	პროგნოზული მარაგი
15	დოლოგნის ანდეზიტებისა და პორფირიტების საბადო	7,36	
16	ნამონასტრევის გრანიტ-დიორიტის საბადო	0,5	
შუახევო			
17	ჟანიერის გაბროს საბადო	1,4	
18	სანალიას ანდეზიტ-დაციტის საბადო	0,45	
19	წაბლანა-დიდელის გოგირდ-კოლჩედანის საბადო	75,0	პროგნოზული მარაგი
20	ბრილის სააგურე-კერამიკული თიხის საბადო	1,02	
ხულო			
21	დანისპარაულის ანდეზიტ-დაციტის საბადო	2,3	წარმოების უზრუნველყოფა მარაგებით _ 73 წელი

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.7. 2011 წლის პერიოდისთვის ტყის ფართობისა და მერქნის რაოდენობა მუნიციპალიტეტების მიხედვით

მუნიციპალიტეტი	სატყეო უბნის რაოდენობა	კვარტლების რაოდენობა სატყეო უბანში	ტყეთა ფართობი
ქობულეთი	4	130	23790,8 ჰა
ხელვაჩაური	4	170	23470,8 ჰა
ქედა	3	269	37679,5 ჰა
შუახევი	3	183	39980,3 ჰა
ხულო	3	139	37182,2 ჰა

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.8. აჭარის ტყის მერქნული რესურსი ფართობები და მარაგი

სახეობა	ფართობები ჰა	მარაგი მ³	ფართობები %	მარაგი%
წიწვოვანი	45237	16 720 600	28,30	39,58
ფოთლოვანი	114592	25 522 700	71,70	60,42

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.9. ტყის მერქნიანი სახეობები

დასახელება	ფართობი	მარაგები მ³	ფართობი %	მარაგი %
სულ	159829	42243300		
სოჭი	19213	8406000	12,02	19,90
ნაძვი	24321	7997400	15,22	18,93
ფიჭვი	1587	298500	0,99	0,71
რიპტომერია	166	18700	0,07	0,04
წიფელა	64697	18604900	40,48	44,04
მუხა	6804	715100	4,26	1,69
რცხილა,ჯაგრცხილა	5576	786000	3,49	1,86
წაბლი, კაკალი	20301	4202000	12,7	9,95
ნეკერჩხალი,იფანი,თელა	31	8200	0,02	0,02
თხმელა	9794	1060400	6,13	2,51
ვერხვი, ტირიფი	217	142000	0,14	0,03
ხე-ტიტა	35	6600	0,02	0,02
ცაცხვი	104	13400	0,07	0,03
აკაცია, გლეგიჩია	64	9300	0,04	0,02
ხურმა	51	4300	0,03	0,01
ბზა, ევკალიპტი	106	11700	0,07	0,03
ბუჩქნარი	6812	86600	4,26	0,21

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.10. ქობულეთის მუნიციპალიტეტის ტყის მერქნული რესურსი ფართობები და მარაგები

სახეობა	ფართობი ჰა	მარაგი მ3	ფართობი %	მარაგი %
წიწვოვანი	875	366300	3,76	6.65
ფოთლოვანი	22404	5146000	96.24	93,35

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.11. ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტის ტყის მერქნული რესურსი ფართობები და მარაგები

სახეობა	ფართობი ჰა	მარაგი მ3	ფართობი %	მარაგი %
წიწვოვანი	341	94500	1,46	2,51
ფოთლოვანი	22948	3669600	98,54	97,49

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.12. ქედის მუნიციპალიტეტის ტყის მერქნული რესურსი ფართობები და მარაგები

სახეობა	ფართობი ჰა	მარაგი მ³	ფართობი %	მარაგი %
წიწვოვანი	889	253200	2,39	2,11
ფოთლოვანი	36244	11724700	97,61	97,89

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.13. შუახევის მუნიციპალიტეტის ტყის მერქნული რესურსი-ფართობები და მარაგები

სახეობა	ფართობი ჰა	მარაგი მ³	ფართობი %	მარაგი %
წიწვოვანი	21080	9502100	53.60%	68.09
ფოთლოვანი	18250	4452300	46.40%	31.91

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.14 . ხულოს მუნიციპალიტეტის ტყის მერქნული რესურსი ფართობები და მარაგები

სახეობა	ფართობი ჰა	მარაგი მ³	ფართობი %	მარაგი %
წიწვოვანი	22052	6504500	59,93	92,46
ფოთლოვანი	14746	530100	40,07	7,54

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.15. 2007-2011 წლის პერიოდისათვის ტყის დაცვის მდგომარეობა მუნიციპალიტეტების მიხედვით

სატყეო განყოფილების	2007		2008		2009		2010		2011	
დასახელება	მოც. მ3	ზიანი (ლარი)	მოც. მ3	ზიანი (ლარი)	მოც. მ3	ზიანი (ლარი)	მოც. მ3	ზიანი (ლარი)	მოც. მ3	ზიანი (ლარი)
ქობულეთი	389	31358	100	3520	202	12625	147	6931	24	1464
ხელვაჩაური	233	14047	135	7485	617	55007	303	10111	77	4507
ქედა	371	30999	360	12867	711	48671	68	2861	37	887
შუახევი	437	24350	410	33188	513	20115	886	54569	80	4910
ხულო	573	43521	197	5624	420	12517	647	16860	143	7443
სულ	2003	144275	1203	62683	2464	148935	2051	91332	360	19212

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.16. სოციალური ჭრები და ასათვისებლად გამოყოფილი ხე-ტყე (2011 წელი)

სატყეო რესურსების მართვის განყოფილება	სოციალური ჭრა						
	სააგენტოს მიერ გამოყოფილი (მ³)			ასათვისებელი (მ³)			
	I ხარისხი	II ხარისხი	სულ	I ხარისხი	II ხარისხი	სულ	შესრულ %
ქობულეთი	492	10 273	10 766	63	7971	8 035	78 %
ხელვაჩაური	503	19 301	19 805	163	12 244	12 408	62 %
ქედა	1 346	23 347	24 693	184	14 268	14 453	58 %
შუახევი	6 408	19 419	25 828	829	14 100	14 928	57 %
ხულო	5 302	33 435	38 737	783	20 575	21 378	55 %
სულ	14 052	10 5776	11 9828	20 22	69 159	71 181	59 %

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.17. აჭარის ფლორა და ფაუნა

აჭარაში გავრცელებული სამკურნალო მცენარეები	
ხარიშუბლა	Senecio rhombifolius var. platyphyloides
ენდრო	Rubia tinctorum var. iberica
კუნელი	Crataegus curvicepala
კატაბალახა	Valeriana alliarifolia
შვიტა მინდვრის	Equisetum arvense
ვირისტერფა	Tussilago farfara
ხბოშუბლა	Galega officinalis
	Achillea millefolium

ფარსმანდუკი	
აჭარის იშვიათი და ქროზადი სახეები	
ტორფის ხავსი	Sphagnum imbricatum
ლიკოპოდიუმი ჭაობის	Lycopodium inundatum
მარსილია ოთხფოთოლა	Marsilia quadrifolia
სამეფო გვიმრა	Osmunda regalis
ჰიმენოფილუმი თუნბრიჯის	Hymenophyllum thunbridgense
დროზერა ინგლისური	Drosera anglica
დუმფარა კოლხური თეთრი	Nymphaea colchica
იორდასალამი დიდფოთოლა	Paeonia macrophylla
ნარი ლურჯი, გიგანტური	Eringium giganteum
მედვედევის რამფიკარპა	Rhamphicarpa medwedewii
ფურისულა მრგვალფოთოლა	Primula megaseifolia
ყოჩივარდა აჭარის	Cyclamen adzhagicum
თეთრყვავილა ალპური	Galanthus alpinus
თეთრყვავილა კრასნოვის	Galanthus krasnowii
ზამბახი ჭანური	Iris lazica
ისლი ჩრდილოეთის	Mollinia litoralis
შროშანი მთის	Lilium szowitsianum
შროშანი ზღვის	Pancratium maritimum
ცხენისკბილა	Leucojum aestivum
ძმერხლი	Ruscus hypophyllum
არყი მედვედევის	Betula medwedewii
ბზა კოლხური	Buxus colchica
ეპიგეა	Epigaea gaultherioides
ლაფანი	Pterocarya pterocarpa
მანანა ჩვეულებრივი	Calluna vulgaris
მუხა პონტოს	Quercus pontica
მუხა ჭოროხის	Quercus dschorochensis
ურთხმელი	Taxus baccata
უხრავი	Ostrya carpinifolia
შქერი უნგერნის	Rhododendron ungerii
შქერი სმირნოვის	Rhododendron Smirnovii
ხემარწყვა	Arbutus andrachne
თელადუმა ელიფსური	Ulmus elliptica
დროზერა მრგვალფოთოლა	Drosera rotundifolia
დროზერა შუალედური	Drosera intermedia
წყლის კაკალი მალეერვის	Trapa maleevi
აჭარა –შავშეთის ენდემები	

ჩადუნა ქემულარიას ჩადუნა ანგელოზა აჭარის მაჩიტა მაყაშვილის ასისტავა აჭარის ერისიმუმი ბაია ჩაწყობილა კურდღლისცოცხა აჭარის დიყი აჭარის მზიურა დიდებული ქერიფქლა აჭარის ონოსმა ზურაბის ფურისულა მრგვალფოთოლა თეთრყვავილა კრასნოვის ზამბახი ჭანური წყავმაზა ხეჭრელი ტყის შქერი უნგერნის მაყვალა აჭარის არყი მედვედევის	Dryopteris kemularia Dryopteris liliana Angelica adjarica Campanula makashvili Centaurea adjarica Erysimum contractum Ficaria popovii Genista adjarica Hieracium adjaricum Inula magnifica Verbascum adzhari Onosma ambigens subsp. zurabiana Primula megaseifolia Galanthus krasnovii Iris lazika Osmanthus decora Rhamnus microcarpa Rhododendron ungerii Rubus adzharicus Betula medwedewii
აჭარის ფაუნა	
წავი კავკასიური ფოცხვერი შველი არჩვი (ფსიტი) კავკასიური მურა დათვი მგელი მელა ტურა მაჩვი გარეული ღორი ზღარბი	Lutra lutra meridionalis Ogn. Felix lynx orientalis Sat. Capreolus capreolus Rupicapra rupicapra L. Ursus arctos caucasicus Canis lupus Linne Vulpes Canis aureus Meles meles Sus scrofa tridactylus europaeus
ფრინველები	
კასპიური შურთხი შავარდენი მთის არწივი შაკი კავკასიური როჭო სვავი ორბი დიდი ოყარი ანუ დიდი თეთრი ყანჩა პატარა ოყარი ანუ პატარა თეთრი ყანჩა	Tetraogallus caspius Gmelin Falco peregrinus Gmelin Aquila chrysaetos Linnaeus Pandion haliaetus Linnaeus Lyrurus mlokosiewiczi Taczanowskii Aegypius monachus Linnaeus Gyps fulvus Hablize Egretta alba Linnaeus Egretta garzetta Linnaeus

მყივანი (ყვითელნისკატრა) გელი დიდი კოჭობა	Cygnus cygnus Linnaeus Carpodacus rubicilla Gldenstdt
ქვეწარმავლები	
გრძელი მცურავი	Elaphe longissima Laurenti
ამფიბიები	
მცირეაზიური ტრიტონი კავკასიური გრძელკუდა სალამანდრა კავკასიური ჯვარულა	triturus vittatus jenins, Mertensiella caucasicus Pelodytes caucasicus
თევზები	
სვია ჯარღალა (ფორეჯი) ტარღანა ატლანტური ზუთხი შავი ზღვის ორაგული მცირეაზიური ხრამული	Huso huso Linne Acipenser nudiventris Lovetzky Acipenser stellatus Pallas Acipentes sturio Linne Salmo fario morpha labrax Varicorhinus tinca (Heskel)

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.18. ფაუნის საქართველოს წითელ ნუსხაში შეტანილი სახეობები,რომლებიც გვხვდება ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე

	ლათინური დასახელება	ქართული დასახელება	IUCN-ის კატეგორია	ეროვნული სტატუსი
	ძუძუმწოვრები			
1	Rhinolophus euryale	სამხრეთული ცხვირნალა	VU	VU
2	Barbastella barbastellus	ევროპული მაჩქათელა	VU	VU
3	Sciurus anomalus	კავკასიური ციყვი	VU	VU
4	Lynx lynx	ფოცხვერი		CR
5	Ursus arctos	მურა დათვი		EN
6	Rupicapra rupicapra	არჩვი		EN
	ფრინველები			
7	Ciconia nigra	ყარყატი		VU
8	Haliaeetus albicilla	თეთრკუდა ფსოვი		EN
9	Accipiter brevipes	ქორცქვიტა		VU
10	Aquila clanga	დიდი მყივანი არწივი	VU	VU
11	Falco cherrug	ავაზი	CR	CR
12	Falco vespertinus	თვალშავი		EN
	ქვეწარმავლები			

13	Vipera kaznakovi	კავკასიური გველგესლა	EN	EN
	ამფიბიები			
14	Mertensiella caucasica	კავკასიური სალამანდრა	VU	VU
	თევზები			
15	Salmo fario	მდინარის / ტბის კალმახი		VU
	მწერები			
16	Manduca atropos	სფინქსი მკვდართავა		EN
17	Deilephila nerii	ოლენდრის სფინქსი		EN
18	Callimorpha dominula	დათუნელა ჰერა		VU
19	Parnassius apollo	აპოლონი	VU	VU
20	Parnassius nordmanni	კავკასიური აპოლონი		EN
21	Allancastris caucasica	კავკასიური ზერინთია	VU	VU
22	Erebia hewistonii	ჰევისტონის ავერდულა		VU
	რგოლიანი ჭიები			
23	Alollobophora kintrishiana	კინტრიშის ჭიაყელა		EN

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

CR– გადაშენების კრიტიკული საფრთხის ქვეშ მყოფი; E– გადაშენების საფრთხის ქვეშ მყოფი;

VU – მოწყვლადი სახეობა.

ცხრილი 2.19. სტიქიის შედეგად დაზიანებული საცხოვრებელი სახლები მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2009 წლის 1 იანვრიდან 2012 წლის 1 იანვრამდე

მუნიციპალიტეტების დასახელება	2009 წელი	2010 წელი	2011 წელი
ქობულეთი	137	291	74
ხელვაჩაური	429	284	78
ქედა	115	97	64
შუახევი	83	179	50
ხულო	148	274	211
სულ	912	1125	477

წყარო: აჭარის არ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამმართველო

ცხრილი 2.20. აჭარაში თვითმართველი ერთეულების და აჭარის არ რესპუბლიკური ბიუჯეტიდან გარემოს დაცვის ღონისძიებებზე გაწეული ხარჯების დინამიკა

(ლარი)

დასახელება	2008	2009	2010	2011	2012 (გეგმა)
რესპუბლიკური	1 934 500	1 110 776	3 050 816	1 333 905	2 148 000
ქ. ბათუმი	6 305 500	9 055 600	11 230 869	10 805 552	10 910 400
ქობულეთი	821 081	844 396	1 562 272	2 460 309	2 650 471
ხელვაჩაური	616 085	412 628	487 771	329 298	277 600
ქედა	19 971	23 999	35 287	85 779	79 000
შუახევი	47 861	138 044	69 653	143 787	139 358
ხულო	97 139	46 191	63 400	114 103	136 795
სულ	9 842 137	11 631 634	16 500 068	15 272 733	16 341 624

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო

თავი 3. ტურიზმი

ცხრილი 3.1. აჭარის ა.რ-ში ვიზიტორთა რაოდენობის დინამიკა (2004-2011 წლებში)

დასახელება	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ვიზიტორთა რაოდენობა სულ	83000	147000	250000	352085	285000	554150	974563	1319513
მათ შორის: შიდა ვიზიტორები	75000	120000	182523	239786	208782	392091	662288	838661
უცხოელი ვიზიტორები	8000	27000	67477	112299	76218	162059	312275	480852

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

ცხრილი 3.2. აჭარაში ვიზიტორთა რაოდენობა ქვეყნების მიხედვით (2011 წ.)

წლები	სულ	შიდა	სულ უცხოელები	აზერბაიჯანი	თურქეთი	ირანი	ისრაელი	სომხეთი	უკრაინა	სხვა
2005	147000	120000	27000	1700	2369	230	55	20000	250	2396
2006	250000	182523	67477	2498	10062	514	105	46273	1349	6676
2007	352085	239786	112299	4628	39588	634	956	54996	1785	9712
2008	285000	208782	76218	3757	30804	330	1740	26130	1704	11753
2009	554150	392091	162059	12811	70476	232	405	60636	2309	15190
2010	974563	662288	312275	43970	136341	4536	967	98995	7706	19760
2011	1319513	838661	480852	56178	232506	27021	10064	104561	10657	39865
ზრდის % 2010 წლის შესაბამის მაჩვენებელთან	35,4	26,6	54,0	27,8	70,5	495,7	940,7	5,6	38,3	101,7
ზრდის % 2009 წლის შესაბამის მაჩვენებელთან	138,1	113,9	196,7	338,5	229,9	11547,0	2384,9	72,4	361,5	162,4

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

ცხრილი 3.3. საქართველოში და მათ შორის აჭარის რეგიონში შემოსულ უცხოელ ვიზიტორთა რაოდენობა (2004-2011 წლებში)

დასახელება	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
საქართველო	368 312	560 021	983 114	1 051 769	1 290 107	1 500 049	2 032 586	2 820 185
აჭარა	8 000	27 000	67 477	112 299	76 218	162 059	312 275	480 852

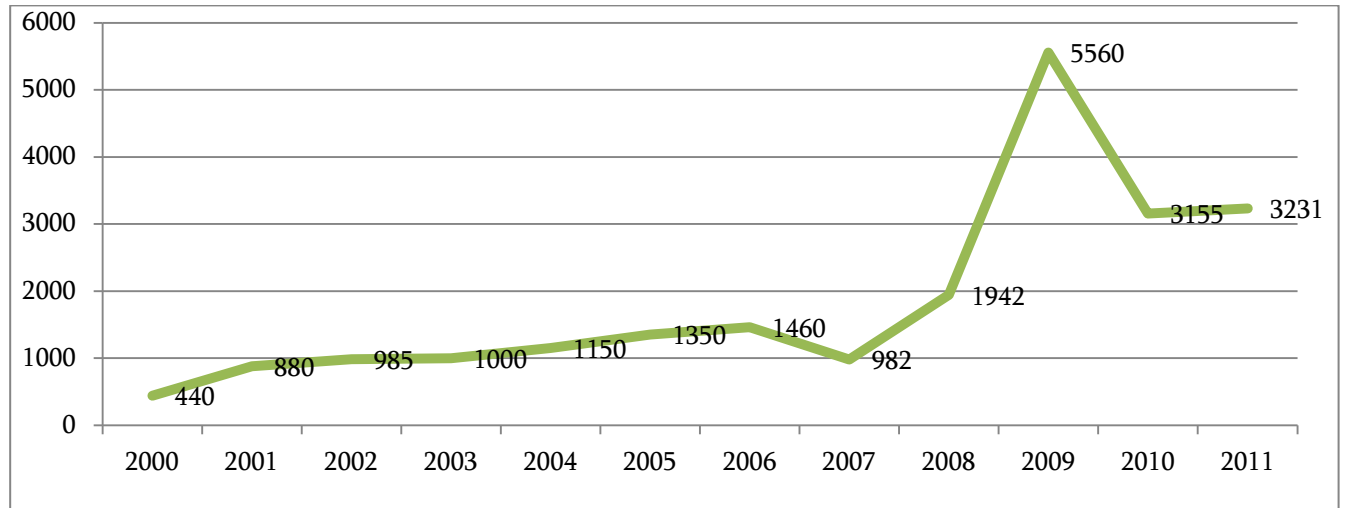
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

ცხრილი 3.4. ტურისტთა რაოდენობა აჭარის რეგიონის მუნიციპალიტეტების მიხედვით (2004-2011 წლებში)

წლები	ბათუმი			ქობულეთი			ხელვაჩაური			ხულო			შუახევი			სულ აჭარა		
	შიდა	უცხოელი	სულ	შიდა	უცხოელი	სულ	შიდა	უცხოელი	სულ	შიდა	უცხოელი	სულ	შიდა	უცხოელი	სულ	შიდა	უცხოელი	სულ
2004	36 000	3 800	39 800	30 000	2 700	32 700	8 000	1 500	9 500	1 000		1 000				75 000	8 000	83 000
2005	53 655	13 120	66 775	50 808	10 037	60 845	14 087	3 843	17 930	1 450		1 450				120 000	27 000	147 000
2006	102 079	32 165	134 244	53 567	25 010	78 577	23 347	10 302	33 649	3 530		3 530				182 523	67 477	250 000
2007	131 059	58 637	189 696	75 668	43 274	118 942	26 100	10 388	36 488	6 959		6 959				239 786	112 299	352 085
2008	129 092	50 636	179 728	47 036	20 394	67 430	20 084	5 188	25 272	12 570		12 570				208 782	76 218	285 000
2009	181 160	80 623	261 783	144 199	63 651	207 850	63 474	17 785	81 259	3 258		3 258				392 091	162 059	554 150
2010	390 306	167 333	557 639	174 499	102 381	276 880	86 170	42 561	128 731	11 313		11 313				662 288	312 275	974 563
2011	543 046	297 801	840 847	205 067	117 687	322 754	83 893	65 270	149 163	4 771	59	4 830	1 884	35	1 899	838 661	480 852	1 319 513

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

დიაგრამა 3.1. საკრუიზო გემებით შემოსულ ვიზიტორთა რაოდენობა (2000-2011)

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

ცხრილი 3.5. პროგნოზი აჭარის ა.რ-ში ვიზიტორთა რაოდენობის შესახებ (2012-2013 წლებში)

წელი	სულ	შიდა ვიზიტორები	უცხოელი ვიზიტორები
2012	2 000 000	1 100 000	900 000
2013	2 500 000	1 290 000	1 210 000

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

ცხრილი 3.6. პროგნოზი ქ.ბათუმში ვიზიტორთა რაოდენობის შესახებ (2012-2013 წლებში)

წელი	სულ	შიდა ვიზიტორები	უცხოელი ვიზიტორები
2012	1 250 000	700 000	550 000
2013	1 645 000	845 000	800 000

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

ცხრილი 3.7. განთავსების ობიექტების მიერ გაწეული ტურისტთა მომსახურების დინამიკა (2006-2011 წლებში)

წელი	ორგანიზაციის რაოდენობა	საწოლთა რიცხვი (ათასი ადგილი)			დამსვენებელთა რაოდენობა სულ									
		კერძო ბინები	სასტუმრო	სულ	შიდა ტურისტი (ათასი კაცი)			უცხოელი (ათასი კაცი)			კაცი (ათასი)	კაც-დღე (ათასი)		
					კერძო ბინები	სასტუმრო	სულ	კერძო ბინები	სასტუმრო	სულ		კერძო ბინები	სასტუმრო	სულ
2006	66	24.0	3.0	27.3	144.7	37.9	182.6	53.5	13.9	67.4	250	901..3	188.2	1089.6
2007	73	24.0	3.2	27.2	192.6	47.3	239.9	97.4	14.8	112.2	352.1	1256.9	171.4	1428.3
2008	99	25.1	3.7	28.8	156.5	52.3	208.8	53.2	23	76.2	285	1228.5	194.5	1423.0
2009	103	27.8	4.9	32.7	129.5	99.4	392.0	120.7	41.4	162.1	554.1	1689.6	371.8	2061.4
2010	243	34.1	9.5	43.6	545.2	117	662.2	237.7	713.6	309.1	912.4	3198.2	523.9	3722.1
2011	278	40.9	10.2	51.1	659.6	179.0	838.6	317.6	163.2	480.8	1319.5	2310.0	769.2	3079.2

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

ცხრილი 3.8. აჭარაში ტურისტთა რაოდენობა თვეების მიხედვით (2007-2011 წლებში)

თვეები/ტურისტთა რაოდენობა	2007	2008	2009	2010	2011
იანვარი	2 232	3 915	2 231	29 720	44 727
თებერვალი	2 340	3 910	3 339	6 602	16 118
მარტი	2 537	4 578	2 469	11 190	25 244
აპრილი	3 494	6 210	2 899	12 791	25 450
მაისი	4 608	6 922	4 469	18 810	36 728
ივნისი	23 891	25 200	30 583	103 298	168 284
ივლისი	64 298	86 240	94 752	237 457	353 576
აგვისტო	162 917	55 356	259 458	318 501	330 311
სექტემბერი	47 717	49 673	57 801	93 209	69 917
ოქტომბერი	22 870	24 048	39 525	60 571	68 419
ნოემბერი	3 682	13 110	14 516	20 860	45 097
დეკემბერი	11 499	5 838	42 108	61 554	135 642
სულ	352 085	285 000	554 150	974 563	1 319 513

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

ცხრილი 3.9. კვების ობიექტების რაოდენობა (ცალი)

დასახელება	რაოდენობა
ქ. ბათუმი	126
ხელვაჩაური	37
ქობულეთი	120 (აქედან სეზონური 90)
ქედა	10
შუახევი	8
ხულო	10

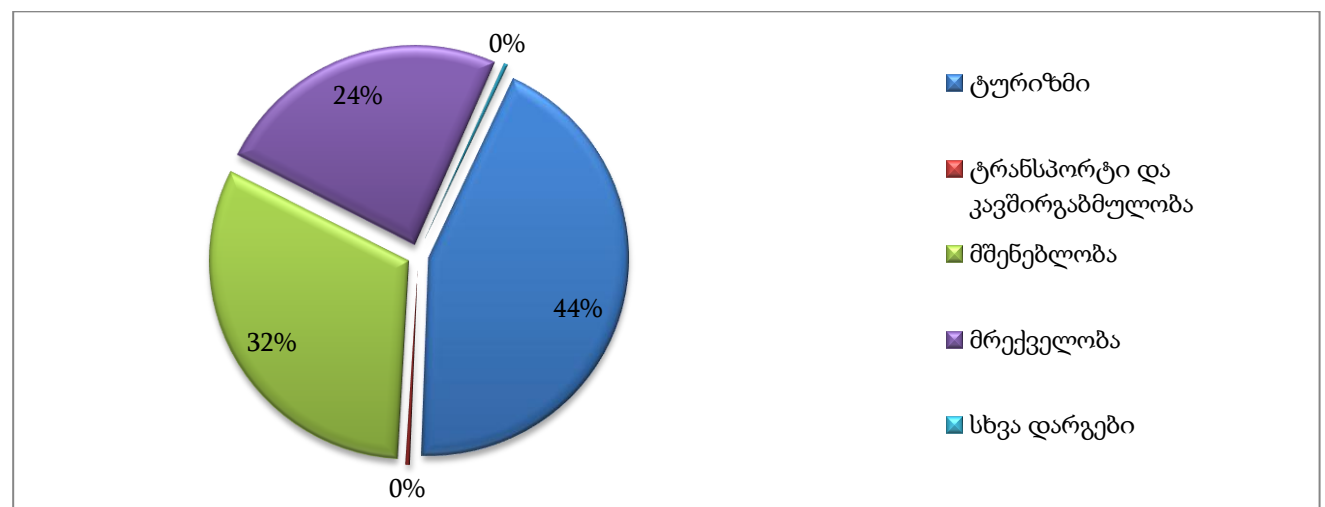
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

ცხრილი 3.10. კერძო ინვესტიციების დარგობრივი განაწილება 2004-2011 წლებში (მლნ. აშშ დოლარი)

დასახელება	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
სულ ინვესტიციები	50	100	140	200	130	140	147	149
ტურიზმი	14	34	56	79	60	68	72	65
ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა	18	30	40	55	8	2	1	0.5
მშენებლობა	12	25	29	39	49	56	30	47
მრეწველობა	4	7	12	24	9	11	43	36
სხვა დარგები	3	4	4	4	5	5	1	0.5

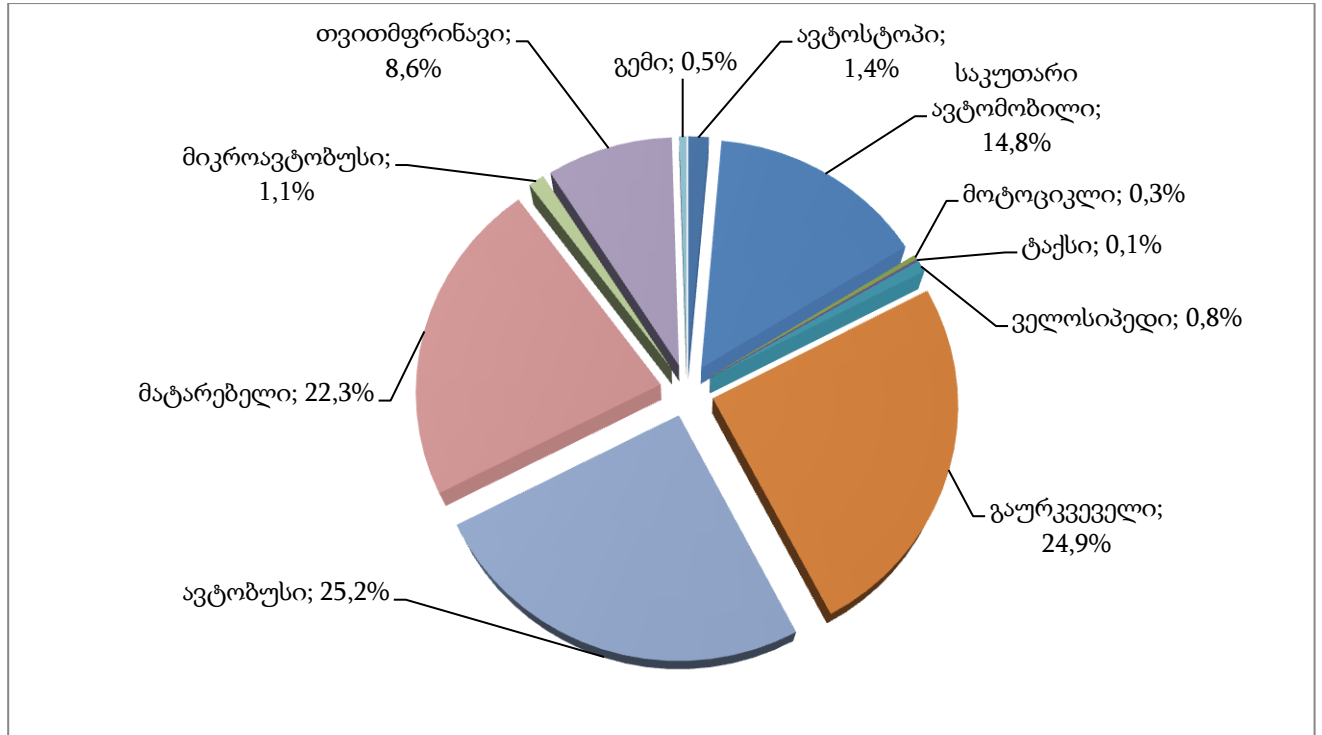
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო

დიაგრამა 3.2. ინვესტიციების დარგობრივი განაწილება (2011 წელი)

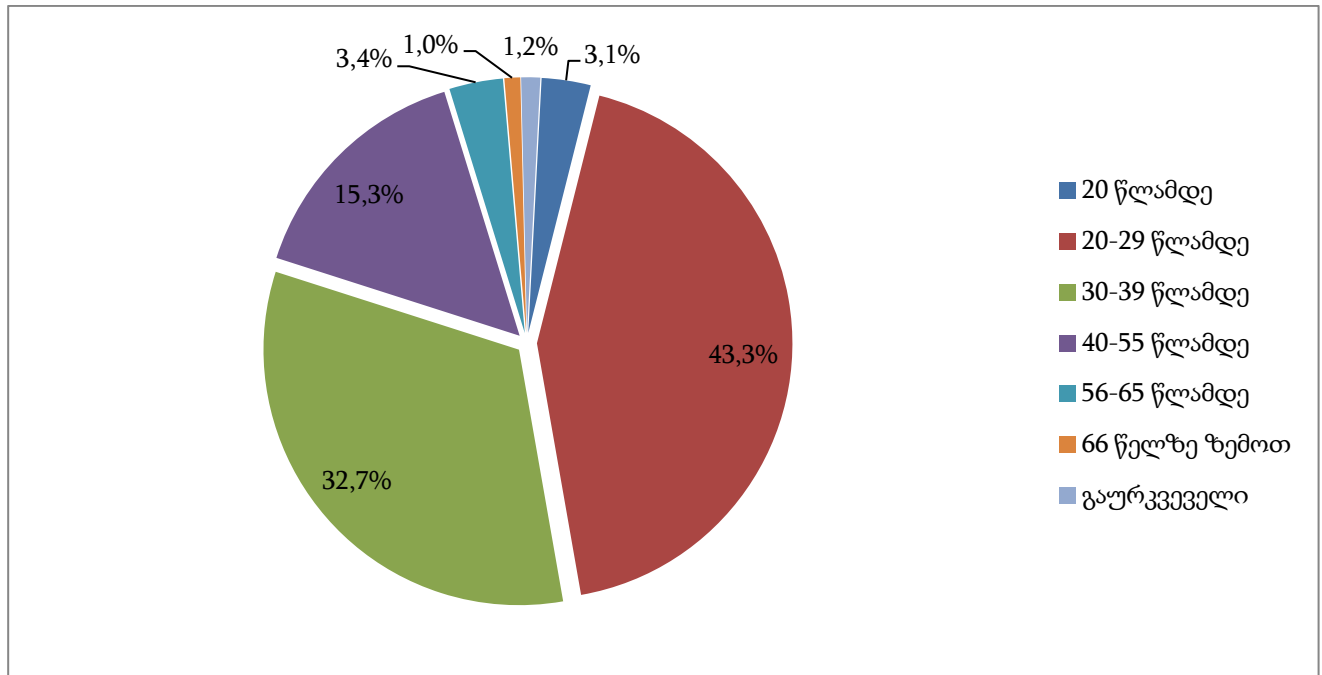
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო

დიაგრამა 3.3. ტრანსპორტი რომლითაც ისარგებლეს ვიზიტორებმა აჭარაში ჩამოსასვლელად (2010 წელი) ავტობუსი, მატარებელი

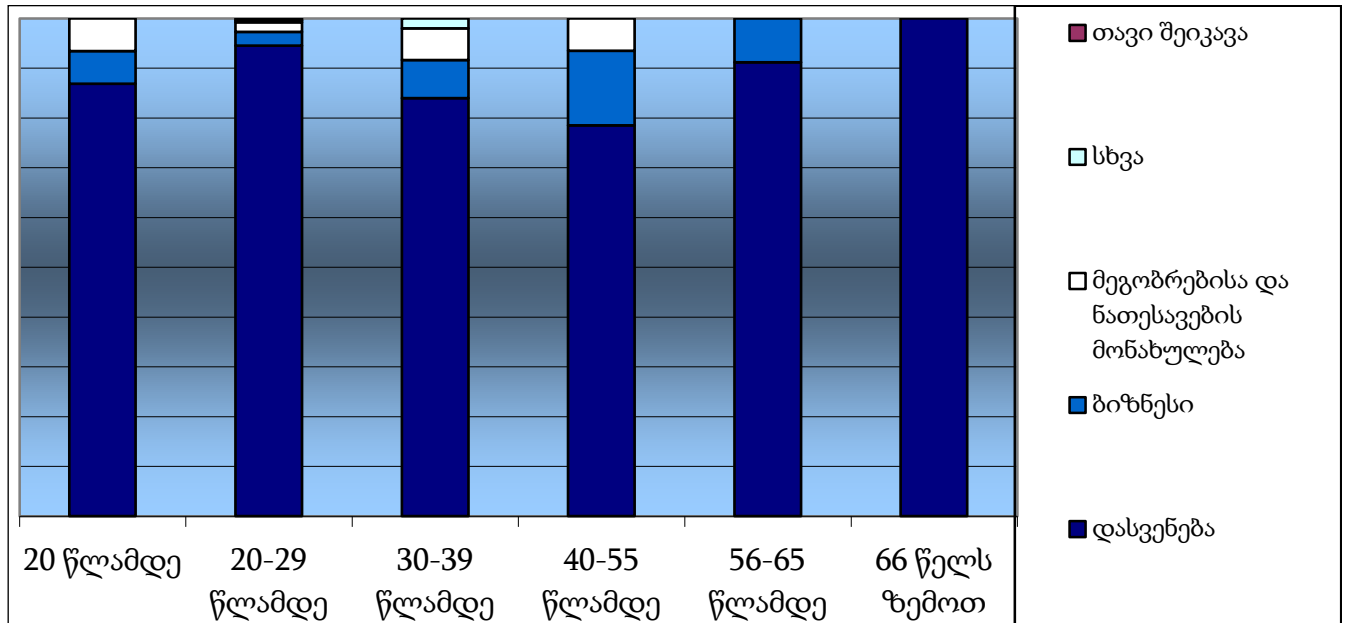
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

დიაგრამა 3.4. აჭარაში დამსვენებელთა ასაკობრივი შემადგენლობა (2010 წელი)

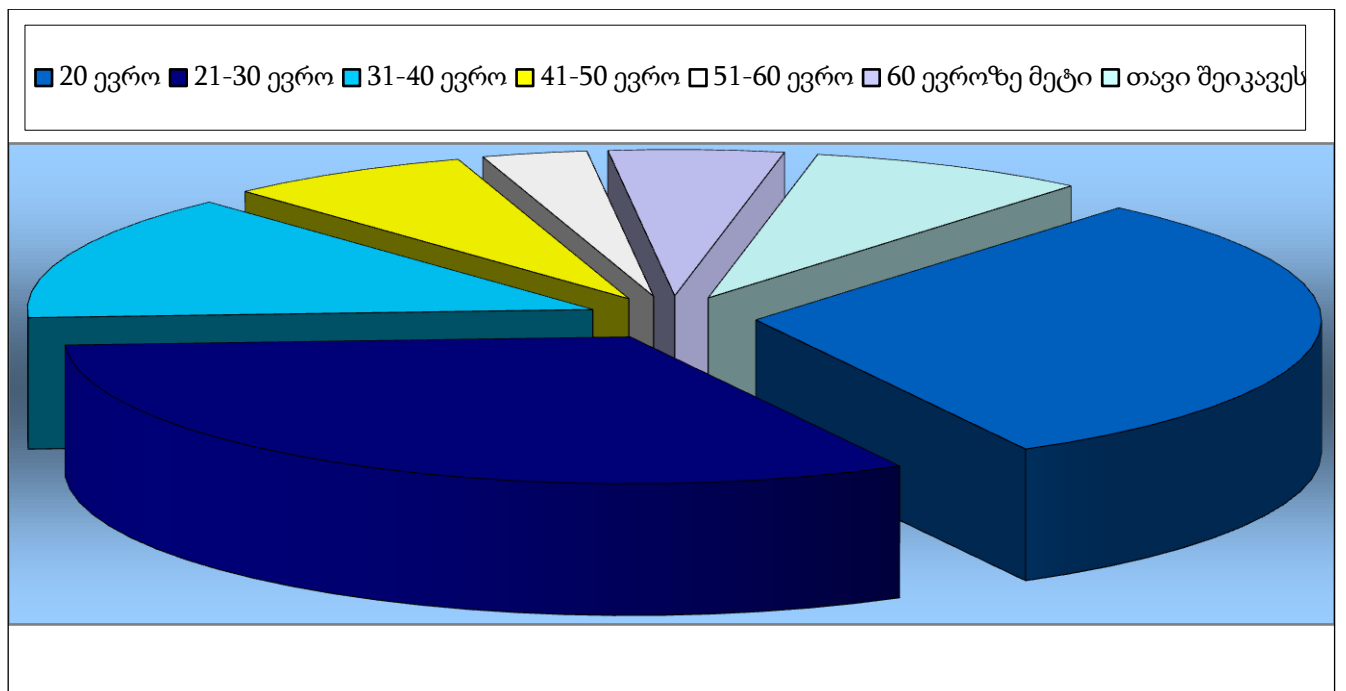
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

დიაგრამა 3.5. აჭარაში ვიზიტის მიზნები ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით (2010)

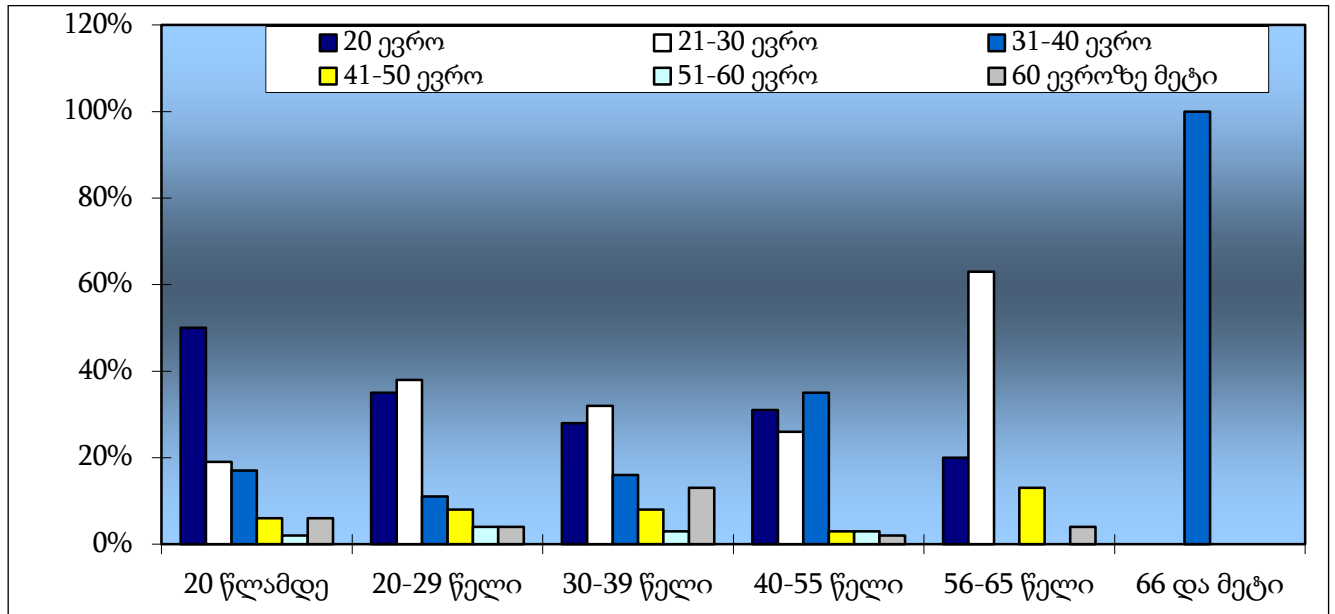
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

დიაგრამა 3.6. ვიზიტორთა დანახარჯების ხვედრითი წილი (2010)

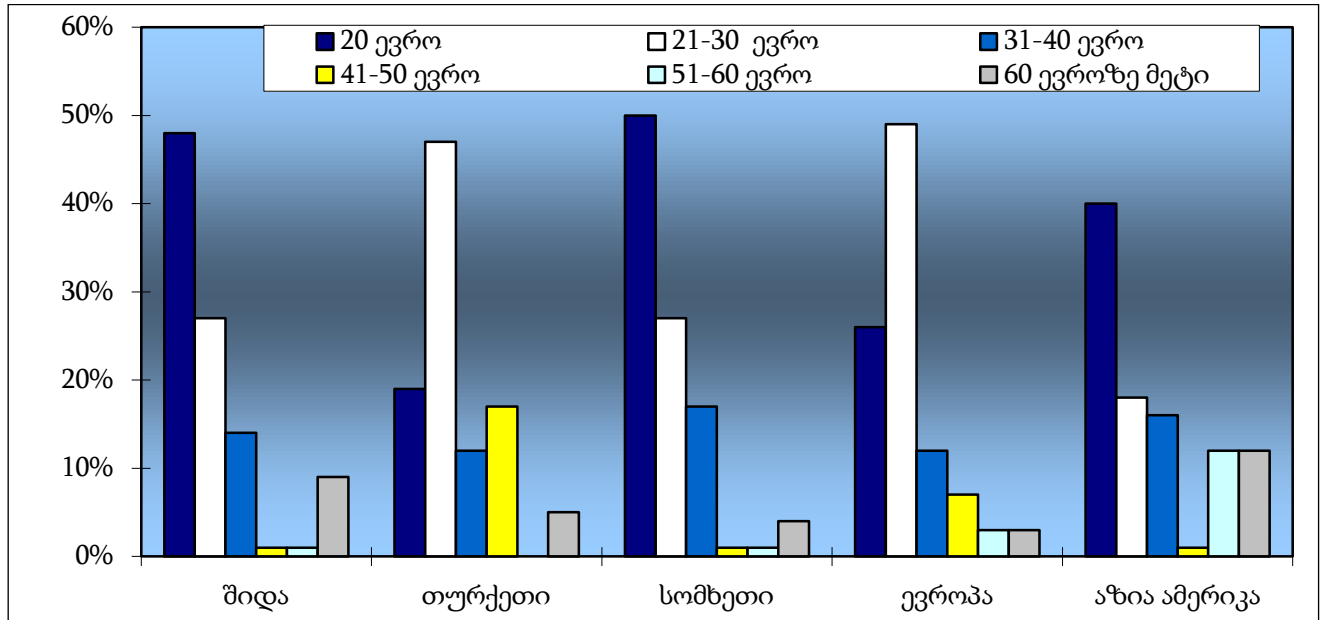
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

დიაგრამა 3.7. ვიზიტორთა დანახარჯები ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით (2010)

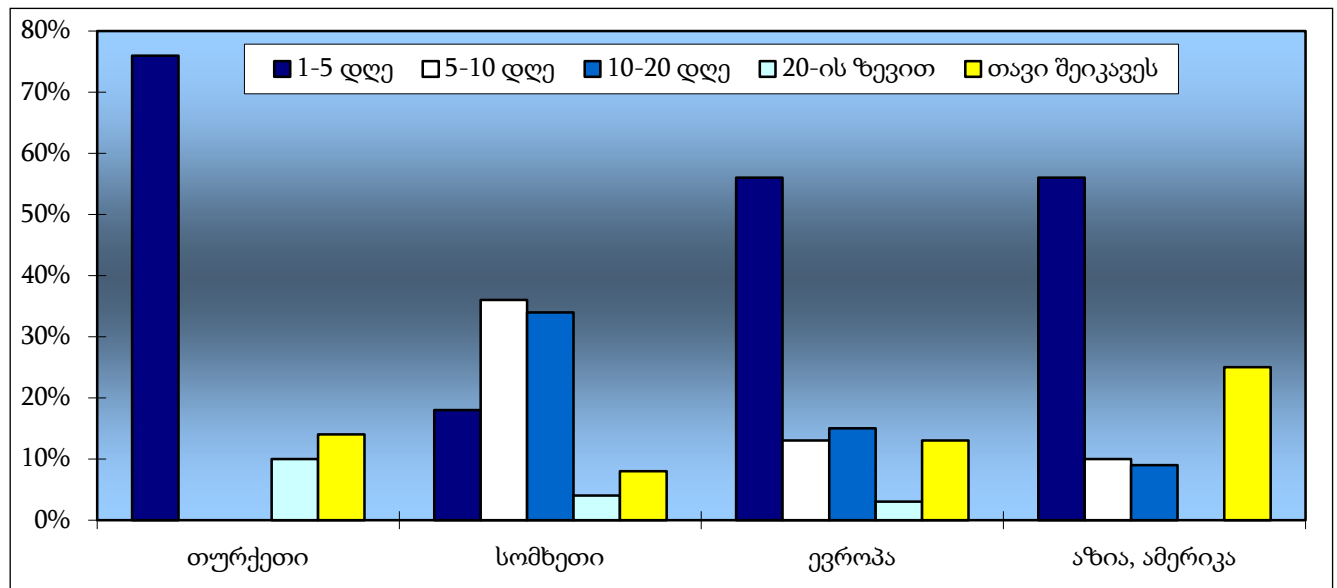
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

დიაგრამა 3.8. ვიზიტორთა დანახარჯები ქვეყნების მიხედვით (2010)

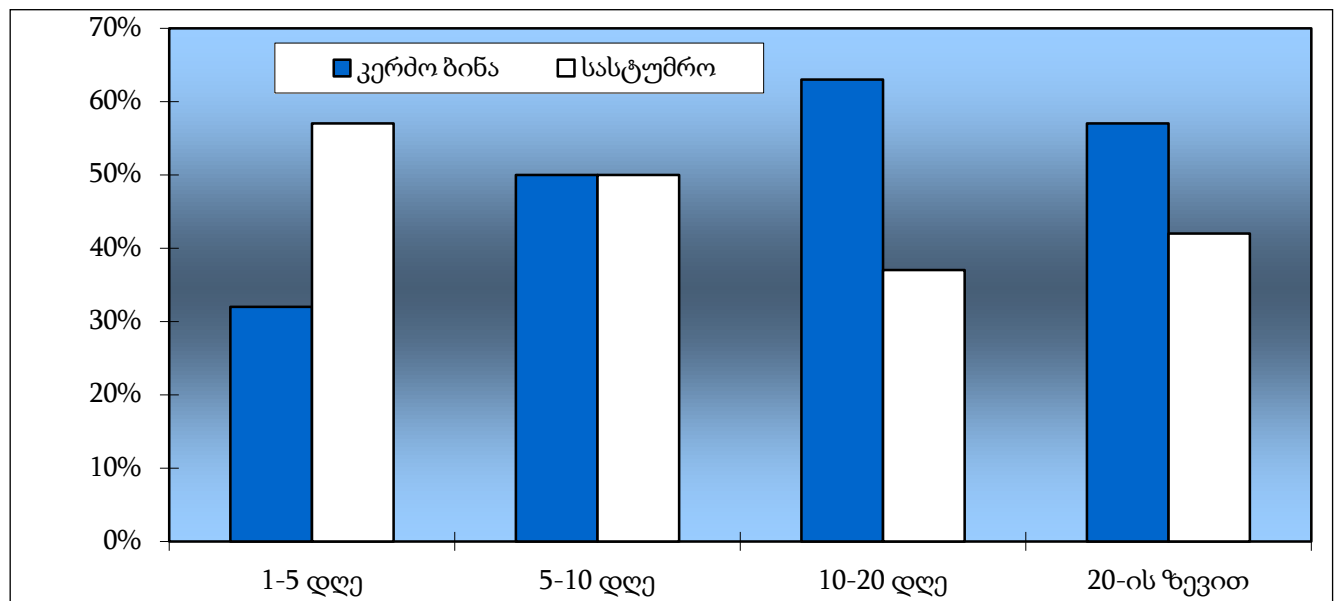
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

დიაგრამა 3.9. ვიზიტის ხანგრძლივობის ტურისტთა კატეგორიების მიხედვით (2010)

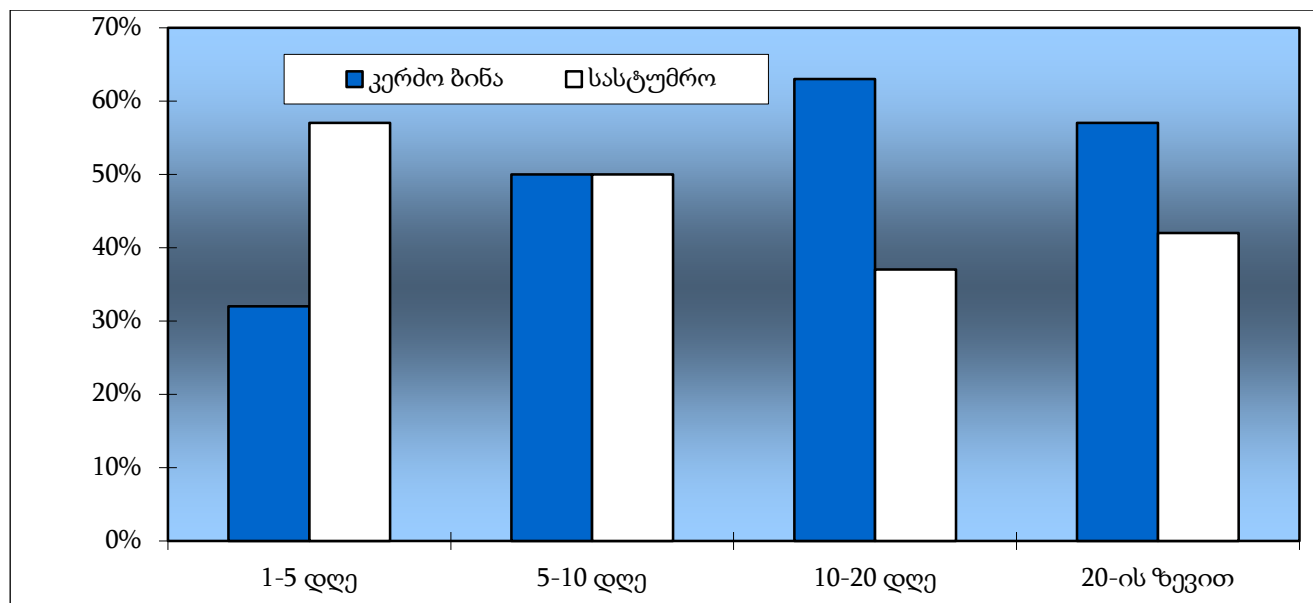
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

დიაგრამა 3.10. განთავსების საშუალებების კლასიფიცირება ტურების ხანგრძლივობის მიხედვით (2010წელი)

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

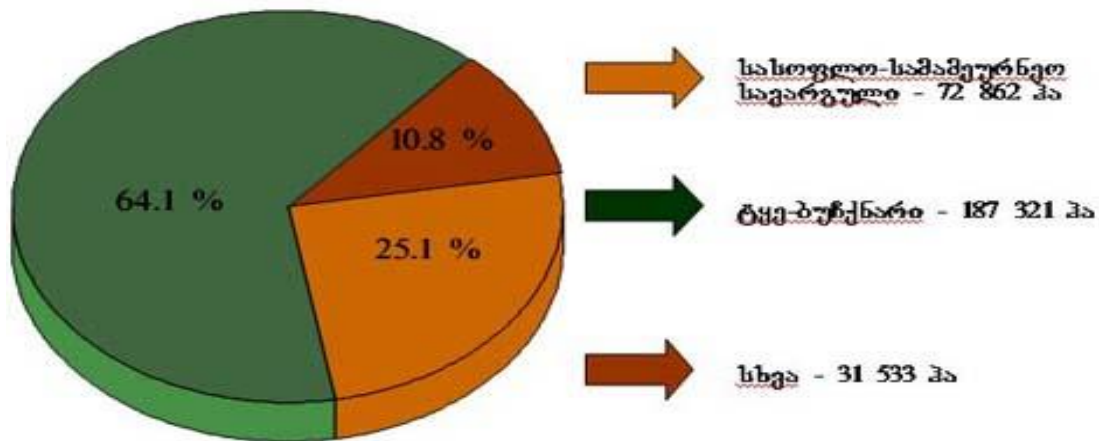
დიაგრამა 3.11 .განთავსების საშუალებების კლასიფიცირება ტურების ხანძრულობის მიხედვით (2010წელი)

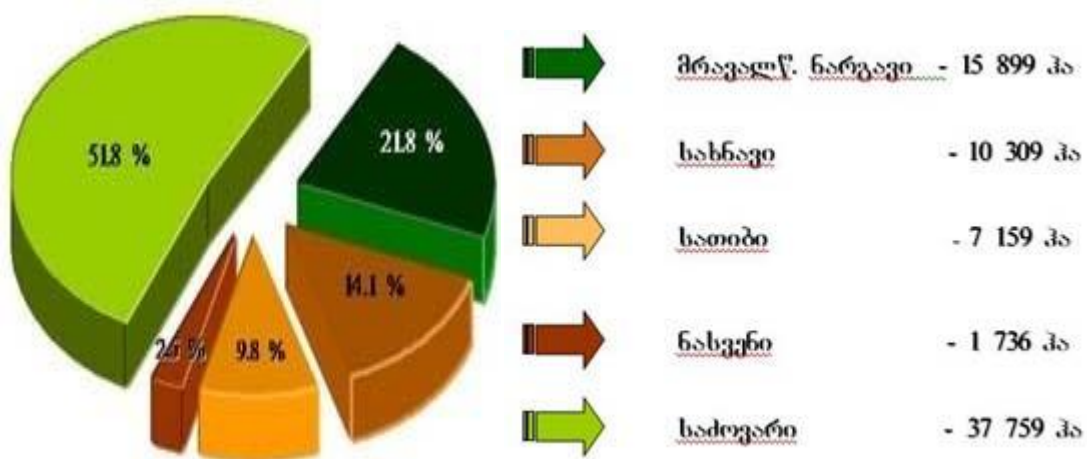
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი

თავი 4. სოფლის მეურნეობა

დიაგრამა 4.1.

დიაგრამა 4.2. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მიწის ფონდის სტრუქტურა, 2005 წლის მიწის ბალანსის მიხედვით

ცხრილი 4.1. ციტრუსის მოსავლის რეალიზაციის შესახებ

(ტონა)

დასახელება	წლები				
	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
წარმოებულია	45403	104530	44500	105000	46200
რეალიზებულია სულ:	22526.0	89462.0	34394.7	97698.0	39888
აქედან: <i>ექსპორტზე</i>	14518.0	67545.0	23951.2	84928.0	33168
მ.შორის: უკრაინა	8884.0	41348.0	11543.40	43924	21523
ბელორუსია	-	80.0	401.3	1439	807
მოლდავეთი	-	74.0	72.2	153.4	138

რუსეთი	-	-	34.0	-	
სომხეთი	3594.0	18094.0	3578.80	7029	5809
აზერბაიჯანი	2040.0	7754.0	8321.50	31787	4777
უზბეკეთი	-	175.0	-	18.0	45
ყაზახეთი	-	20.0	-	334.8	69
კუვეითი	-	-	-	205	
ჩეხეთი	-	-	-	37.4	
საქართველოს შიდა ბაზარზე	8008.0	21917.0	10443.5	12770.0	6720
<i>აქედან:</i> სამომხმარებლო ბაზრები	6654.0	10787.0	9938.40	12180.0	6720
საკონსერვო გადამამუშავება (ხილის გადამამუშავება)	1354.0	11130.0	505.1	590	
მ.შორის შპს „ხილის კომპანია ნარინჯი“	354.0		470.1	494	
შპს „ციტრო“			35.0	96	40
შპს „ქართული პროდუქტი“	1000.0	11130.0			
შპს „აქტივების მართვის ქართული ინდუსტრიული ჯგუფი“	-	-	-	-	2200

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.2. ჩაის ფართობები მუნიციპალიტეტების მიხედვით

(ჰა)

მაჩვენებლები	წ ლ ე ბ ი							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ჩაი ფართობი სულ (მიწის ბალანსით)	5616	5616	5616	5616	5616	5616	5616	5616
ქობულეთი	3528	3528	3528	3528	3528	3528	3528	3528
ხელვაჩაური	1969	1969	1969	1969	1969	1969	1969	1969
ქედა	119	119	119	119	119	119	119	119
აქედან, ფოთოლსაკრეფი	1713	1708	1605	1100	250	250	328	520
ქობულეთი	1358	1358	1200	1000	250	250	300	470
ხელვაჩაური	350	350	400	100			28	50
ქედა	5		5					

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.3. სხვა სუბტროპიკული კულტურები აჭარაში

დასახელება	ფართობი, ჰა			მოსავალი, ტონა		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
სუბტროპიკული ხურმა	403.0	403.0	403	2557.0	2638.0	2895
მ/შ მოსავლიანი	60.0	65.0	67			
ფეიჭოა	2.0	6.0	6.0	5.0	15.0	16.0
აქტინიდია	10.0	12.0	13.0	125.0	180	180
დაფნა	85.0	85.0	85.0	20.0	21.0	26.5

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.4. ხეხილის ფართობის დინამიკა აჭარაში მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2004 -2011 წლებში

(ჰა)

დასახელება	წ ლ ე ბ ი							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ხეხილის ბაღები სულ (გაფანტული ნარგავების ჩათვლით)	4420	4420	4420	4420	4420	4420	4420	4420
ქობულეთი	1673	1673	1673	1673	1673	1673	1673	1673
ხელვაჩაური	1251	1251	1251	1251	1251	1251	1251	1251
ქედა	466	466	466	466	466	466	466	466
შუახევი	476	476	476	476	476	476	476	476
ხულო	474	474	474	474	474	474	474	474
ქ. ბათუმი	80	80	80	80	80	80	80	80
აქედან მოსავლიანი	3242	3242	3242	3242	3242	3242	3242	3242
ქობულეთი	1170	1170	1170	1170	1170	1170	1170	1170
ხელვაჩაური	901	901	901	901	901	901	901	901
ქედა	383	383	383	383	383	383	383	383
შუახევი	394	394	394	394	394	394	394	394
ხულო	394	394	394	394	394	394	394	394

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.5. ხილის მოსავალი აჭარაში მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2004 -2011 წლებში

(ტონა)

დასახელება	წ ლ ე ბ ი							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ხილი	6054	10882	8629	15945	15755	11302	12693	10753
ქობულეთი	1640	2108	3556	5523	5410	3250	4528	4280
ხელვაჩაური	900	2140	3506	4625	4486	3135	3540	3521
ქედა	690	710	1041	1794	1849	1167	675	625
შუახევი	1624	1624	476	1930	1935	1207	1350	825
ხულო	1200	4300	50	2073	2075	2543	2600	1502

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.6. ვენახის ფართობის დინამიკა აჭარაში მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2004-2011 წლებში

(ჰა)

დასახელება	წ ლ ე ბ ი							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ვენახის ფართობი სულ (მიწის ბალანსით)	88	88	88	88	88	88	88	88
ხელვაჩაური	5	5	5	5	5	5	5	5
ქედა	66	66	66	66	66	66	66	66
შუახევი	13	13	13	13	13	13	13	13
ხულო	4	4	4	4	4	4	4	4
ვენახის ფართობი გაფანტული ნარგავების ჩათვლით, სულ	133	134	154	170	177	177	177	177
ქობულეთი	31	31	32	32	32	32	32	32
ხელვაჩაური	22	22	28	29	30	30	30	30
ქედა	66	66	72	77	82	82	82	82
შუახევი	10	11	18	22	23	23	23	23
ხულო	4	4	4	10	10	10	10	10

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.7. ყურძნის მოსავალი აჭარაში მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2004-2011 წლებში

(ტონა)

დასახელება	წ ლ ე ბ ი							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ყურძნის მოსავალი სულ:	435	859	1076	1370	1410	1253	1090	1335
მ/შორის: ქობულეთი	60	65	280	217	223	285	250	250
ხელვაჩაური	70	216	317	192	205	220	205	255
ქედა	190	462	378	769	785	535	395	550
შუახევი	90	90	31	140	142	162	180	220
ხულო	25	26	70	52	55	51	60	60

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.8. მარცვლეული კულტურების წარმოება აჭარაში მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2004-2011 წლებში

(ტონა)

დასახელება	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
მარცვლეული სულ:	11691	12311	9464	9900	12075	14869	10807	10692
მ/შორის:სიმიზი	11401	11992	9162	9558	11665	14571	10426	11225
აქედან: ქობულეთი	1837	2870	1473	951	1955	3945	1860	2000
ხელვაჩაური	2000	1631	1099	1460	2250	1870	1910	2010
ქედა	3363	3268	3083	3623	3866	4052	2416	3015
შუახევი	2680	2673	2349	2284	2175	2909	2600	2550
ხულო	1521	1550	1158	1240	1419	1795	1640	1650
პარკოსანი (ლობიო)	290	319	302	342	410	362	381	467
აქედან: ქობულეთი	44	48	75	92	135	180	155	165
ხელვაჩაური	19	14	54	25	35	52	45	62
ქედა	35	42	30	55	60	38	30	50
შუახევი	60	60	58	80	85	38	46	67
ხულო	132	155	85	90	95	54	105	123

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.9. ბოსტნეულ-ბაღჩეული კულტურების წარმოება აჭარაში მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2004-2011 წლებში

(ტონა)

მაჩვენებლები	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ბოსტნეულის წარმოება სულ:	7209	6038	6500	10620	13870	11754	9477	11250
აქედან: კობულეთი	1350	1360	1526	2264	2975	1900	2200	2620
ხელვაჩაური	850	837	584	1470	2850	2681	2650	3140
ქედა	1209	1091	2074	1788	2480	2330	1922	2335
შუახევი	600	600	674	1802	1975	1138	1315	1480
ხულო	3200	2150	1642	3296	3590	3705	1390	1675
კარტოფილის წარმოება სულ:	24820	31747	28550	35560	45560	43065	49700	59411
აქედან: კობულეთი	400	400	550	645	2940	1000	1030	1120
ხელვაჩაური	220	335	590	557	985	1700	1580	1875
ქედა	1100	1112	1960	1836	2635	2565	1890	2780
შუახევი	3000	3600	2838	5960	7050	6750	8800	10236
ხულო	20100	26300	22612	26562	31950	31050	36400	43400

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.10. პირუტყვის სულადობა აჭარაში მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2004-2011 წლებში

(სული)

დასახელება	წ ლ ე ბ ი							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი სულ:	109029	112554	110518	113765	110900	113492	110330	109445
მ/შორის: კობულეთი	18021	18087	18120	19685	18500	19988	19960	19975
ხელვაჩაური	15776	16083	15310	14950	14500	14500	14350	14970
ქედა	12096	12109	10210	12000	12300	12203	11620	12000
შუახევი	27175	27175	27278	27800	25600	25500	23200	23000
ხულო	36700	39100	39600	39330	40000	41301	41200	39500
წვრილფეხა რქოსანი პირუტყვი (თხა, ცხვარი) სულ:	9678	13783	5893	6085	4350	8404	7067	6255
მ/შორის: კობულეთი	914	910	580	1060	1100	1901	1850	1860
ხელვაჩაური	2100	2300	1540	1636	1600	1600	1600	1600
ქედა	944	1300	704	468	350	728	487	425
შუახევი	2520	3263	1544	510	400	2400	2220	1500
ხულო	3200	6010	1525	2411	900	1775	910	870

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.11. ხორცის წარმოება-გამოზრდა აჭარაში მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2004-2011 წლებში

(ცოცხალი წონა, ტონა)

დასახელება	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ხორცის წარმოება- სულ:	2143	1804	4277	5260	5370	5213	5135	5140
მ/შორის: ქობულეთი	470	474	607	800	833	340	320	340
ხელვაჩაური	469	144	538	706	722	706	650	700
ქედა	114	96	352	475	485	1062	1090	1100
შუახევი	490	490	990	1365	1390	1460	1420	1400
ხულო	600	600	1790	1914	1940	1645	1655	1600

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.12. რძის წარმოება აჭარაში მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2004-2011 წლებში

(ტონა)

დასახელება	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
რძის წარმოება სულ	55699	48401	48500	50528	54548	53536	54760	54615
მ/შორის: ქობულეთი	7435	7741	8445	8640	9550	10056	9200	9300
ხელვაჩაური	17058	11518	13385	11875	12848	10600	10500	10530
ქედა	3210	2996	2280	3385	3980	4060	4360	4000
შუახევი	11896	11896	11980	11560	12360	12320	14200	14200
ხულო	16100	14250	12410	15068	15810	16500	16500	16585

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.13. თაფლის წარმოება აჭარაში მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2004-2011 წლებში

(ტონა)

დასახელება	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
თაფლის წარმოება სულ:	86	86	86	250	306	306	342	359
მ/შორის: ქობულეთი	30	30	30	60	172	172	180	190
ხელვაჩაური	20	20	20	40	55	55	58	65
ქედა	20	20	20	80	25	25	36	33
შუახევი	10	10	10	30	30	30	38	41
ხულო	6	6	6	40	24	24	30	30

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.14. მეფრინველობა აჭარაში მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2004-2011 წლებში

(ათ. ფრთა)

დასახელება	წ ლ ე ბ ი							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ფრინველი სულ	364,3	346,2	29,8	115	126	107	117.1	128.5
მ/შორის: ქობულეთი	209	196	12,5	44	48	44	50	58
ხელვაჩაური	80	80,5	4,5	20	21	20	25	28
ქედა	31	27	7,5	16	18	16	16	18
შუახევი	18,3	18,2	1,8	15	16	12	10.8	8.5
ხულო	26	24,5	3,5	20	23	15	15.3	16

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.15. კვერცხის წარმოება აჭარაში მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2004-2011 წლებში

(მლნ. ცალი)

დასახელება	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
კვერცხის წარმოება სულ	17,4	14	1,02	9,2	10,7	9,6	9.8	10.7
მ/შორის: ქობულეთი	6,2	6,2	0,5	2,2	2,5	3,1	2.8	3.2
ხელვაჩაური	7	4,8	0,1	1,7	3,9	2,9	3.0	3.3
ქედა	0,6	0,4	0,3	2,6	2,2	1,8	2.1	2.4
შუახევი	1,1	1,1	0,1	1,1	1	0,9	1.0	0.8
ხულო	2,5	1,5	0,02	1,6	1,1	0,9	0.9	1.0

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.16. აჭარის ტერიტორიაზე არსებული სათევზე მეურნეობები და მათი ძირითადი მაჩვენებლები

მუნიციპალიტეტი	სათევზე მეურნეობების რაოდენობა (ცალი)			მწარმოებლობა (ტონა)		დაკავებული მიწის ფართობი (კვ.მ)			დასაქმებული რაოდენობა (კაცი)	გამოყენებული საკვები (ტონა)
	სულ	მათ შორის		ფაქტური	მაქსიმალური	სულ	მათ შორის			
		მოქმედი	უმოქმედო				სახ-ფო	კერძო		
ქობულეთი	9	8	1	40.5	105	3950	2800	1150	31	40
ხელვაჩაური	18	16	2	40.2	199	3840	140	3700	39	43
ქედა	56	41	15	177.5	340	9350	7055	2295	112	198
შუახევი	6	5	1	16	28	500	60	440	13	6
ხულო	2	2	0	3	6	200	0	200	3	3
სულ	91	72	19	277.2	678	17840	10055	7785	198	290

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.17. სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის რაოდენობა 2004-2011 წლებში

(ცალი)

დასახელება	2004	2005	2008	2011
ტრაქტორები (მძიმე მოტობლოკები) შულ:	455	550	22	352
მ/შორის: ქობულეთი	222	222	8	95
ხელვაჩაური	126	181	7	82
ქედა	14	7	3	52
შუახევი	59	26	3	40
ხულო	65	114	3	83
სატვირთო ავტომანქანები სულ:	618	847	-	403
მ/შორის: ქობულეთი	300	300	-	68
ხელვაჩაური	188	259	-	82
ქედა	6	36	-	114

შუახვევი	59	39	-	118
ხულო	65	213	28	21
სატრაქტორო გუთნები სულ:	102	67	36	38
მ/შორის: ქობულეთი	35	30	12	12
ხელვაჩაური	51	25	10	10
ქედა			5	5
შუახვევი	10	8	4	6
ხულო	6	4	5	5

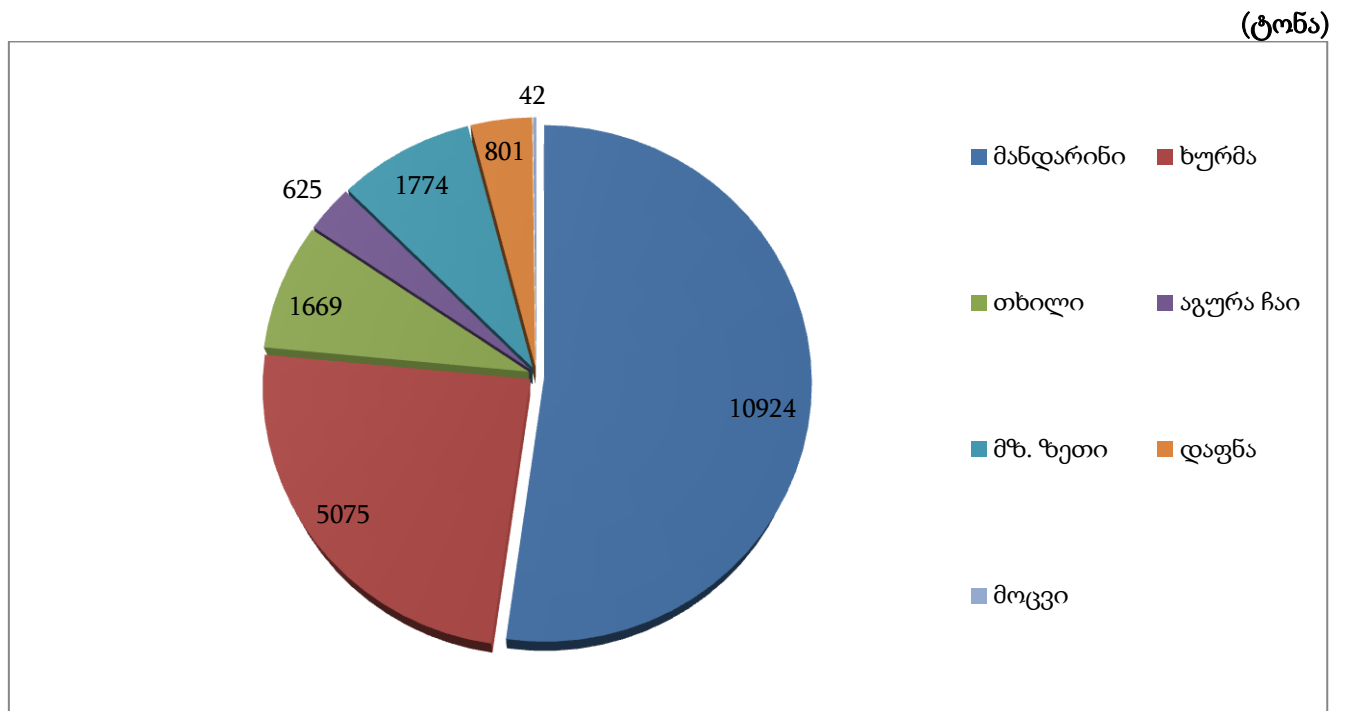
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.18. სასურსათო პროდუქციის ექსპორტ-იმპორტის მაჩვენებლების დინამიკა (2008-2011წ)

	2008			2009			2010			2011		
	რაოდენობა, ტონა	თანხა, ათ. ლარი	შედარება წინა წელთან (რაოდენობის) %	რაოდენობა, ტონა	თანხა, ათ. ლარი	შედარება წინა წელთან (რაოდენობის) %	რაოდენობა, ტონა	თანხა, ათ. ლარი	შედარება წინა წელთან (რაოდენობის) %	რაოდენობა, ტონა	თანხა, ათ. ლარი	შედარება წინა წელთან (რაოდენობის) %
იმპორტი	175256	119952	-36	185789	114855	6	214957	185763	16	293584	296522	37
ექსპორტი	39458	10168	2	43029	21419	9	43703	28492	1,6	23744	43247	-45

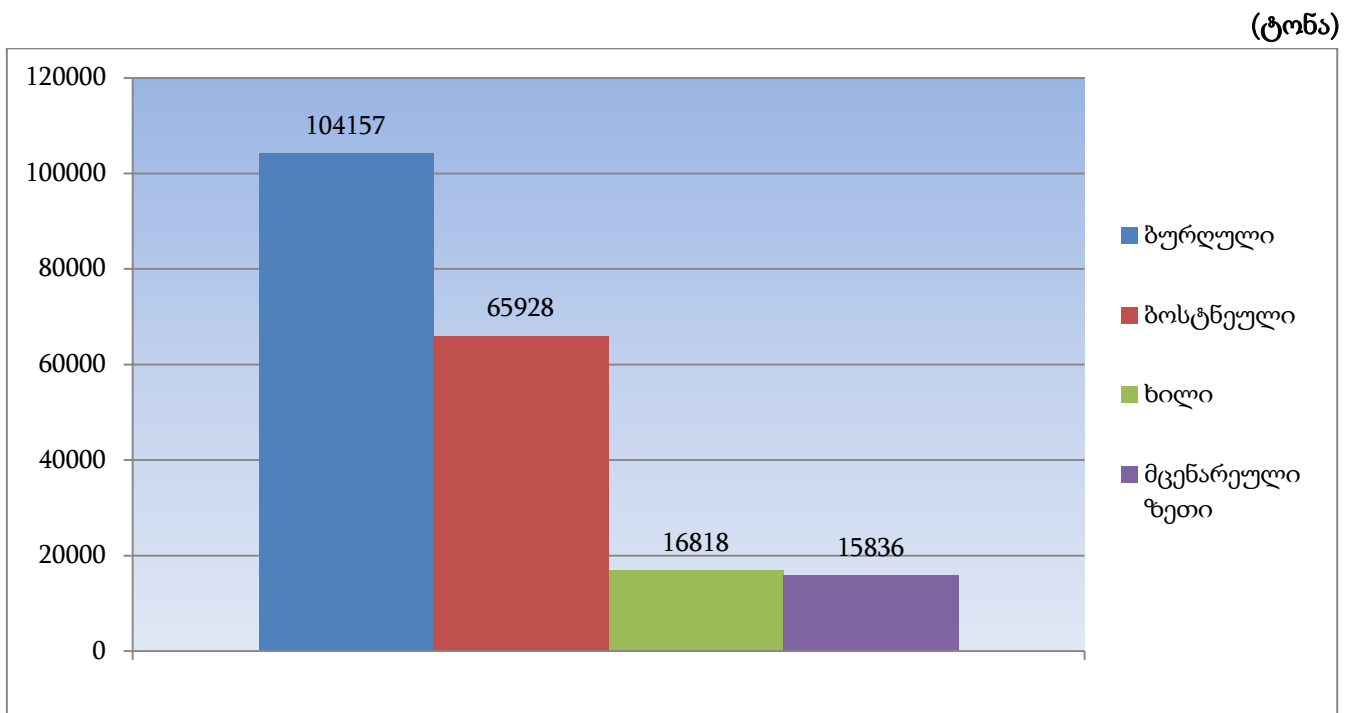
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

დიაგრამა 4.3. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ექსპორტის მაჩვენებლები (2011 წელი)

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

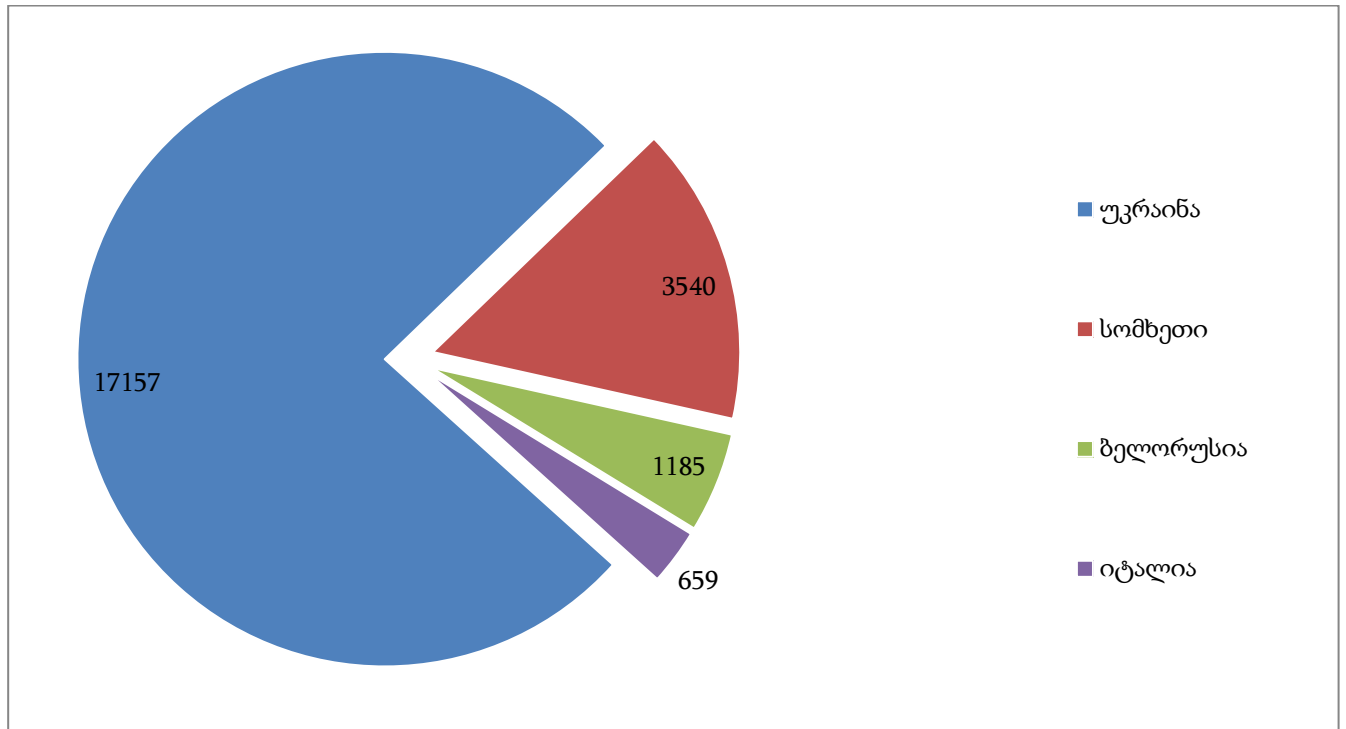
დიაგრამა 4.4. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის იმპორტის მაჩვენებლები (2011 წელი)

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

დიაგრამა 4.5. უმსხვილესი სავაჭრო პარტნიორები აგროსასურსათო პროდუქციის ექსპორტში (2011წელი)

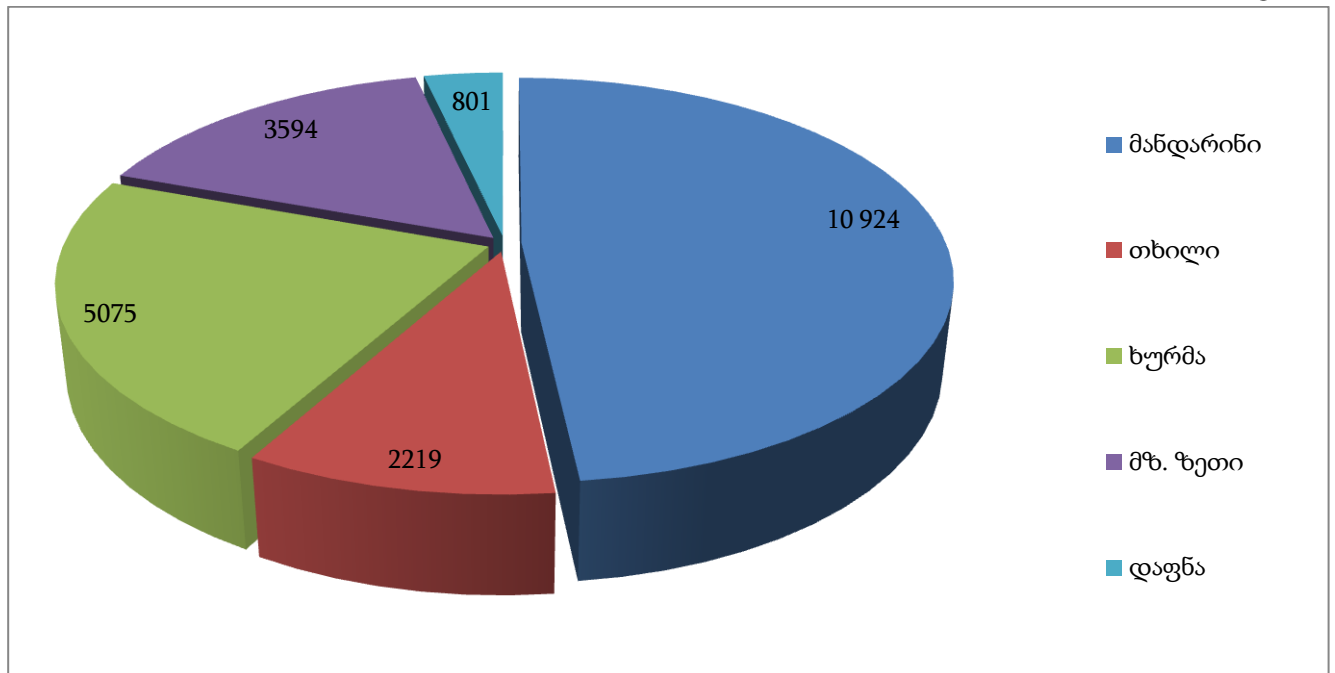
(ტონა)

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

დიაგრამა 4.6. უმსხვილესი სასაქონლო პოზიცია აგროსასურსათო ექსპორტში (2011 წელი)

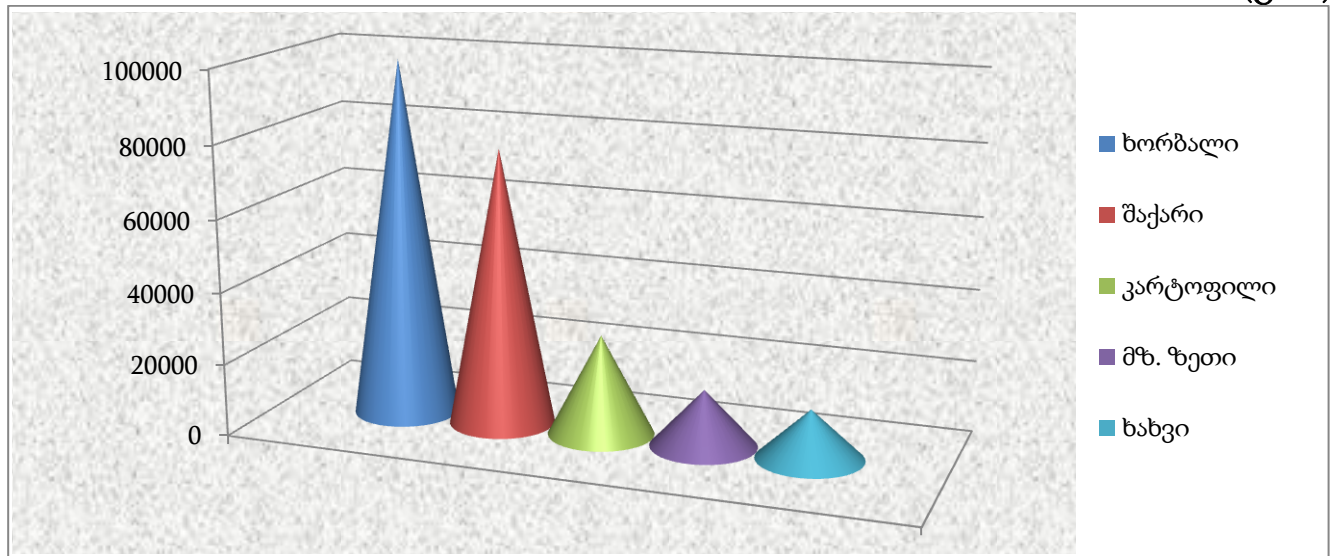
(ტონა)

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

დიაგრამა 4.7. უმსხვილესი სასაქონლო პოზიცია აგროსასურსათო იმპორტში (2011 წელი)

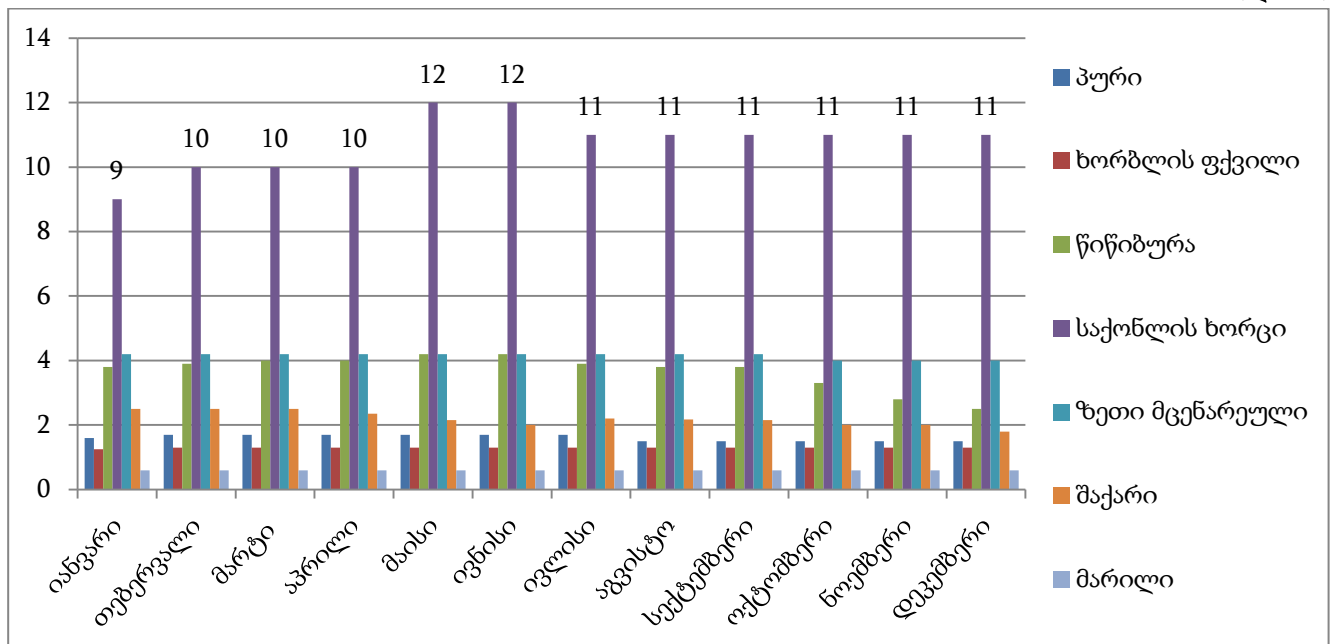
(ტონა)

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

დიაგრამა 4.8. კვების პროდუქტების ფასების დინამიკა აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში, (2011 წელი)

(ლარი)

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.19. აჭარის რეგიონის, სოფლის მეურნეობის დარგში განხორციელებული ინვესტიციები და დასაქმებულთა რაოდენობა 2006-2011 წლებში

დასახელება	2006–2007		2008		2009		2010–2011	
	ინვესტიციები (ლარი)	დასაქმება (კაცი)	ინვესტიციები (ლარი)	დასაქმება (კაცი)	ინვესტიციები (ლარი)	დასაქმება (კაცი)	ინვესტიციები (ლარი)	დასაქმება (კაცი)
ფქვილის წარმოება	13915616	425	8489432	188	2627058	175	966054	287
ხილის წარმოება და გადამუშავება	19393000	1051	1007245	369	179001	403	535000	273
რძისა და რძის პროდუქტების წარმოება	347400	37	165000	56	460000	48	100000	446
პურ პროდუქტების წარმოება	347000	210	217000	110	100000	110	2697000	355
ტარის წარმოება			1316988	33	468000	55	883100	43
მინერალური წყლის წარმოება		26		18	42000	18	70000	20
მეცხოველეობა, ხორცის წარმოება			509000	22		22	3440000	63
ბოსტნეულის წარმოება			500000		5400000	107	16398300	342
ზეთის წარმოება			10000000	140		140		140
მეფრინველეობა			380000	45	50000	22	356 000	67
სოკოს წარმოება			129500	22	6000	22	25000	38
თევზის წარმოება		10	50000	30	62 000	20	830000	43
ჩაის წარმოება	1322902	197	588500	135	109000	135	314100	371
საკონდიტრო წარმოება			50000	10		7	43000	31
დეკორატიული მცენარეების წარმოება			50000	9	10000	10	355000	87
თაფლის წარმოება					77 380	38	311343	20
ალკოჰოლური და უალკოჰოლო სასმელების წარმოება		90	10000	90	12000	90	3650000	322
თამბაქოს წარმოება							120000	20

სას.სამ. ტექნიკის წარმოება							100 000	15
ფერმერთა მომსახურების სერვის ცენტრები							350 000	22
სულ აჭარაში	35286018	2112	25 647 565	1 663	9 640 439	1 975	31543897	1793
სულ 2006–2011 წლებში სოფლის მეურნეობაში განხორციელებული ინვესტიცია						102 117 919		

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.20. აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ 2004-2011 წლებში განხორციელდა 18 პროექტი:

პროექტის განმახორციელებელი	პარტნიორი საერთაშორისო ორგანიზაცია	განხორციელ ების პერიოდი	ღირებულება (აშშ დოლარი)	ქმედებების/შედეგები ს აღწერა
საჯარო სამსახურის რეფორმა	აშშ-ს საერთაშორისო განვითარების სააგენტო	2008-2009	40 000	შემუშავდა აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტროს 2009- 2012 წლების სტრატეგიული გეგმა, თანამშრომლებს ჩაუტარდათ ტრენინგები
შპს „ციტრო 2000“ (ბათუმი)	ADA - მილენიუმი	2008-2009	69 000	ციტრუსის საკონსერვო ხაზის დანადგარ- მოწყობილობების შესყიდვა-მონტაჟი
შპს „კონტომარინ- აქვაკულტურა“ (ხელვაჩაური)	ADA - მილენიუმი	2008-2009	50 000	თევზის გამოსაზრდელი გალიების შეძენა
შპს „ფერმერი სახლი“ (ხელვაჩაური)	ADA - მილენიუმი	2008-2009	50 000	ფერმერის სახლისათვის დანადგარ- მოწყობილობებისა და ავტოტრანსპორტის შესყიდვა
მაჭახლის მეფუთვრეთა ასოციაცია (ხელვაჩაური)	ADA - მილენიუმი	2009-2010	40 000	თაფლის გადამამუშავებელი დანადგარ- მოწყობილობების

				შესყიდვა
შპს „ქართული მანდარინი“ (ქობულეთი)	AGVANTAGE	2006	90 000	ციტრუსის დასახარისხებელი ხაზის შესყიდვა-მონტაჟი
მეციტრუსეთა ასოციაცია (ქობულეთი)	AGVANTAGE	2006	50 000	მეციტრუსე ფერმერთა ასოციაციის ჩამოყალიბება და ციტრუსის დასახარისხების ხაზის გამართვა
შპს „ანგო XXI“ (შუახევი)	ADA - მილენიუმი	2008-2009	50 000	რძის გადამამუშავებელი დანადგარ - მოწყობილობების შესყიდვა
შპს „იმედი 96“ (ხულო)	მილენიუმი	2008-2009	50 000	ხილის საშრობი დანადგარ-მოწყობილობების შეძენა
ი.მ. ”ზეგლარ მიქელაძე“ (ხელვაჩაური)	ADA - მილენიუმი	2009	48 000	ჟოლოს და ლურჯი მოცვის ნერგების წარმოებისათვის სასათბურე -სანერგე მეურნეობის მოწყობა
შპს კარჩხალი“ (ხელვაჩაური)	USAID	2008-2009	150 000	კომბინირებული საკვების წარმოების ტექნოლოგიური ხაზი
ეპიდემიოლოგიური მონიტორინგის სადგური (ბათუმი)	აშშ თავდაცვის სამინისტროს საფრთხეების შემცირების სააგენტო	2008	150 000	განსაკუთრებით საშიში დაავადების ნიმუშების აღება და გადაგზავნა ქუთაისის ლაბორატორიაში
მცენარეთა იმუნიტეტის ინსტიტუტი (ქობულეთი)	მცენიერებისა და ტექნიკის საერთაშორისო ცენტრი (ISTC) გრანტი, პარტნიორი - დიდი ბრიტანეთის თავდაცვის სამინისტრო	2004-2008	596 000	საკარანტინო ობიექტების გამოვლენა-შესწავლა, მცენარეთა დაცვის გაუმჯობესება და ახალი ტექნოლოგიებით ლაბორატორიის აღჭურვა
		2009-2011	506 000	მცენარეთა დაცვის გაუმჯობესება
შპს „ახაბერი“ (ხელვაჩაური)	ADA- მილენიუმი	2009-2010	50 000	შესყიდულია მაცივარი, რძის საცავი, რძის გადამტანი მანქანა, პროექტი საწყის ფაზაშია

შპს მთაბარი და მდგრადი განვითარების ასოციაცია "ასსდა"			360 000	მეფუთვრეთა საკონსოლიდაციო ცენტრი
ქედის, შუახევისა და ხულოს მუნიციპალიტეტის 3 ფერმერი	ლიტვის განვითარების სააგენტო	2011	30 000	რეგიონში 3 ბიოგაზისა და 3 მცირე სასათბურე მეურნეობის მოწყობა
მეკარტოფილე ფერმერები	კარიტას-ჩეხეთი	2011	193 000	ხულოში მეკარტოფილეთა საკონსულტაციო ცენტრის მოწყობა
ა(ა)იპ - აგროსერვის ცენტრი	UNDP	2011	75 000	სანერგე მეურნეობების მოწყობა
სულ დაფინანსება			2 287 000	

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.21. სახელმწიფო პროგრამა „იაფი კრედიტი“ დამტკიცებული სესხები

კომპანიის სახელწოდება	ექსპორტი	სოფლის მეურნეობა, ხალხური რეწვა	დასაქმებულთა რაოდენობა	პროექტის აღწერა
შპს „ლადო მინდიაშვილის მხატვრის სახლი“		20 000	5	ბათუმი-ხალიჩების ქსოვა, თექის დამუშავება, კერამიკული მასალების წარმოება, ხატების გალვანიზაცია
შპს „იაგო“	150 000		150	მწვანე აგურა ჩაის რეალიზაცია, ექსპორტი მონღოლეთში, სესხით შეიძენს მანქანა დანადგარებს
სპს „დორუქ ნათ ენდ ფუდ კომპანი“	1 955 000		300	თხილის და საკონსერვო წარმოება. აჭარაში მოხდება ციტრუსის, ვაშლის, მსხლის, კივის, ალუბლის, მარწყვის გადამამუშავება, კონსერვირება, შეფუთვა. ქარხნის წარმადობა 8 ტონა საათში
ი/მ მირზა ებრაღიმე		24 500	15	დაბა ჩაქვი - სოკოს მოსაყვანი ორი სათბურის მოწყობა
შპს „ნეოფარმი“	200 000		200	სამკურნალო და დეკორატიული მცენარეების მოყვანა-გადამამუშავება
შპს „ანგო-XXI“ დავით კეკელიძე	170 000		50	მეცხოველეობის ფერმა, სესხით მოხდება ფერმის რეაბილიტაცია და განვითარება

შპს „დიადემა“	300 000		60	მეფრინველეობის მეურნეობა, აგროსამრეწველო კომპლექსი, სესხით მოხდება შენობა-ნაგებობების კაპიტალური შეკეთება
ი/მ ბეგლარ მიქელაძე	200 000		20	ჟოლოს პლანტაციის გაფართოება, შეისყიდიან სარწყავ სისტემას, ორ ტექნოლოგიურ ხაზს, ჟოლოს ტელამენის” ჯიშის ნერგებს
ფ/პ თემურ ბოლქვაძე		59 000	7	ხელვაჩაური - მეცხოველეობის ფერმის აგება და რძის წარმოება სარეალიზაციოდ
შპს „ციტრო ჩაი აჭარა 2006“		38 500	118	ჩაის გადამამუშავება. მწვანე ელიტარული ჩაის წარმოება
ი/მ მანანა ბოლქვაძე		50 000	10	ხელვაჩაური - საკონდიტრო წარმოების გაფართოება
შპს „ურეხი“	1 413 000		50	ხორბლის ფქვილის წარმოება
შპს „ხილის კომპანია ნარინჯი“	1 000 000		320	ციტრუსის გადამამუშავება
ი/მ ავთანდილ მესხი		50 000	10	ხულო-საზაფხულო სათბურის წარმოება- გაფართოება
	5388000	242000	1315	
სულ:	5630000			

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.22. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ 2004 წელს განხორციელებული მიზნობრივი პროგრამები

პროგრამის დასახელება	ხარჯი (ლარი)	მიღწეული შედეგები
ამერიკული თეთრი პეპელას საწინააღმდეგო ღონისძიებები	79 442	პროგრამის ფარგლებში წამლობები ჩატარდა, ქ. ბათუმის, ხელვაჩაურისა და ქობულეთის ზღვისპირა ზოლში
ეროზიის საწინააღმდეგო ღონისძიებები	10 000	პროგრამის ფარგლებში ეროზირებულ ტერიტორიებზე გაშენდა 5000 ძირი კაკლის ნერგი. აქედან ქობულეთში – 1500 ძირი, შუახევში – 2400 ძირი, ხულოში – 1100 ძირი
სულ	89 442	

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.23. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ 2005 წელს განხორციელებული მიზნობრივი პროგრამები

პროგრამის დასახელება	ხარჯი (ლარი)	მიღწეული შედეგები
ამერიკული თეთრი პეპელას საწინააღმდეგო ღონისძიებები	49 760	პროგრამის ფარგლებში წამლობები ჩატარდა, ქ. ბათუმის, ხელვაჩაურისა და ქობულეთის ზღვისპირა ზოლში
ეროზიის საწინააღმდეგო ღონისძიებები	30 000	პროგრამის ფარგლებში ეროზირებულ ტერიტორიებზე გაშენდა 5515 ძირი კაკლის ნერგი. აქედან ხელვაჩაურში – 2150 ძირი, ქედაში – 1315, შუახევში – 1000 ძირი, ხულოში – 1050 ძირი
აჭარის აგროკლიმატურ პირობებში ეკოლოგიურად სუფთა ბიოტექნოლოგიური მეთოდის გამოყენება მარცვლოვანი კულტურების მოსავლიანობისა და ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით	20 000	მარცვლოვანი კულტურების მოსავლიანობისა და ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით მოსახლეობას დაურიგდა 37 ლიტრი პრეპარატი „ბიორაგი“. აქედან: ქობულეთში – 18 ლ; ხელვაჩაურში – 9,4 ლ; ქედაში – 3 ლ; შუახევში – 3,6 ლ და ხულოში – 3 ლ.
მოსახლეობის უზრუნველყოფა ჯიშობრივად გაუმჯობესებული სხვადასხვა სახის სარგავი მასალით	17 926	მოსახლეობას უსასყიდლოდ დაურიგდა ჯიშობრივად გაუმჯობესებული 42 625 ძირი სხვადასხვა სახის სარგავი მასალა. მათ შორის ქობულეთში – 5000; ხელვაჩაურში – 12 670; ქედაში – 16 755; შუახევში – 5000; ხულოში – 3200.
ციტრუსოვანთა მავნებელ დაავადებების წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებების ხელშეწყობა	80 000	მოსახლეობას ციტრუსოვანთა მავნებელი დაავადებების საწინააღმდეგოდ უსასყიდლოდ დაურიგდათ 1590 კგ პრეპარატი „სამმაიტი“. აქედან ქობულეთში – 700 კგ; ხელვაჩაურში – 890 კგ.
ციტრუსოვანთა მავნებელ დაავადებათა წინააღმდეგ ზეთოვანი ემულსიის დამზადება-მიწოდება	39 680	მოსახლეობას ციტრუსოვანთა მავნებელი დაავადებების საწინააღმდეგოდ უსასყიდლოდ დაურიგდათ 14 040 კგ ზეთოვანი ემულსია. აქედან ქობულეთში – 9040 კგ; ხელვაჩაურში – 5000 კგ.
გეოლოგიური კვლევის პროგრამა	63 413	
ციტრუსოვანთა რეაბილიტაციის პროგრამის შემუშავება	5235	
სულ	306 014	

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.24. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ 2006 წელს განხორციელებული მიზნობრივი პროგრამები

პროგრამის დასახელება	ხარჯი (ლარი)	მიღწეული შედეგები
მოსახლეობის უზრუნველყოფა ჯიშობრივად გაუმჯობესებული სხვადასხვა სახის სარგავი მასალით	80 000	ხუთივე მუნიციპალიტეტის მოსახლეობას უსასყიდლოდ დაურიგდა ჯიშობრივად გაუმჯობესებული 88 750 ძირი სხვადასხვა სახის სარგავი მასალა. მათ შორის ქობულეთში – 12 650; ხელვაჩაურში – 19 500; ქედაში – 26 400; შუახევში – 16 300; ხულოში – 13 900
ციტრუსოვანთა მავნებელ დაავადებების წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებების ხელშეწყობა	148 800	პროგრამის ფარგლებში სულ დარიგებული იქნა 3336 კგ პრეპარატი „სამმაიტი“. აქედან ქობულეთში – 1500 კგ – 500 ჰექტარზე, ხელვაჩაურში – 1836 კგ – 612 ჰექტარზე
ამერიკული თეთრი პეპელას საწინააღმდეგო ღონისძიებები	119 546	პროგრამის ფარგლებში წამლობები ჩატარდა 400 ჰექტარზე, აქედან ქ. ბათუმში – 120 ჰა; ხელვაჩაურში – 160 ჰა და ქობულეთში – 120 ჰა.
სულ	348 346	

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.25. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ 2007 წელს განხორციელებული მიზნობრივი პროგრამები

პროგრამის დასახელება	ხარჯი (ლარი)	მიღწეული შედეგები
მოსახლეობის უზრუნველყოფა ჯიშობრივად გაუმჯობესებული სხვადასხვა სახის სარგავი მასალით	95 555	ხუთივე მუნიციპალიტეტის მოსახლეობას უსასყიდლოდ დაურიგდა ჯიშობრივად გაუმჯობესებული 111 900 ძირი სხვადასხვა სახის სარგავი მასალა. მათ შორის ქობულეთში – 19 500; ხელვაჩაურში – 29 500; ქედაში – 28 500; შუახევში – 19 000; ხულოში – 15 400.
სეტყვის შედეგად დაზიანებული და არასტანდარტული ციტრუსოვანთა ნაყოფის საკონსერვო გადამუშავების სუბვენცირება	556 517	მოსახლეობის მიერ საკონსერვო ქარხნებში რეალიზებულ ყოველ ერთ კილოგრამ ციტრუსოვანთა ნაყოფზე დანამატის სახით გაცემული იქნა 5 თეთრის სუბვენცია. სულ გადამუშავებული იქნა 11 130 ტონა ციტრუსოვანთა ნაყოფი
ციტრუსოვანთა ნაყოფის ექსპორტზე რეალიზაციის ხელშეწყობა	900 000	ციტრუსის ექსპორტიორ ფირმებზე გაცემული იქნა 900 000 ლარის უპროცენტო სესხი, რომლის ფარგლებშიც ექსპორტზე რეალიზებული იქნა 70 000 ტონაზე მეტი ციტრუსოვანთა ნაყოფი

ამერიკული თეთრი პეპელას საწინააღმდეგო ღონისძიებები	169 436	პროგრამის ფარგლებში წამლობები ჩატარდა 320 ჰექტარზე, აქედან ქ. ბათუმში – 120 ჰა; ხელვაჩაურში – 100 ჰა და ქობულეთში – 100 ჰა. ასევე მოსახლეობას 744 ჰა ფართობის შესაწამლად დაურიგდა პრაპარატები
სულ	1 721 508	

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.26. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ 2008 წელს განხორციელებული მიზნობრივი პროგრამები

პროგრამის დასახელება	ხარჯი (ლარი)	მიღწეული შედეგები
აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მოსახლეობის უზრუნველყოფა წმინდა ჯიშური ნიშანთვისებების მქონე ვაზის, ხეხილოვანი კულტურების, ციტრუსისა და სხვა სარგავი მასალით	43 800	ფერმერებს უფასოდ დაურიგდათ 35 650 ძირი სხვადასხვა სარგავი მასალა. აქედან: ქობულეთში 3000, ხელვაჩაურში 4000, ქედაში 13 000, შუახევში 7800 და ხულოში 7850 ძირი
ფერმერთა სწავლება-კონსულტირება და მათი უზრუნველყოფა სახელმძღვანელო- საცნობარო ლიტერატურით	4400	პროგრამის ფარგლებში ხუთივე მუნიციპალიტეტის 200 ფერმერს ჩაუტარდა ტრენინგები, ასევე მოსახლეობას დაურიგდა 1000 ცალი საცნობარო ბროშურა
მცირე მექანიზაციის საშუალებების შეძენა	199 960	შესყიდულია 80 ერთეული მცირე მექანიზაციის საშუალებები.
სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის შეძენა	939 000	პროგრამის ფარგლებში შესყიდულია 10 ერთეული მუხლუხა, 5 ერთეული საერთო დანიშნულების ტრაქტორი, 10 ერთეული 4 კორპუსიანი და 5 ერთეული 3 კორპუსიანი გუთანა
ამერიკული თეთრი პეპელას საწინააღმდეგო ღონისძიებები	198 937	პროგრამის ფარგლებში წამლობა ჩატარდა 1500 ჰა-ზე, პირველ გენერაციაზე 600 ჰა, მეორეზე 900 ჰა.
სასმელი წყლის ხარისხის კონტროლის მიზნით ლაბორატორიული კვლევა	102 344	პროგრამის ფარგლებში აჭარის მამტაბით ლაბორატორიული კვლევისათვის აღებულია წყლის 600-მდე ნიმუში..
ცხოველებისა და ადამიანის საერთო სნეულებების საწინააღმდეგო პროფილაქტიკური ღონისძიებები (აცრები)	146 400	პროგრამის ფარგლებში ორჯერადი აცრები ცოფზე და თურქულზე ჩაუტარდა 300 757 სულ წვრილფეხა და მსხვილფეხა პირუტყვს
სულ	1 634 841	

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.27. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ 2009 წელს განხორციელებელი მიზნობრივი პროგრამები

პროგრამის დასახელება	ხარჯი (ლარი)	მიღწეული შედეგები
მცირე მექანიზაციის საშუალებების შეძენა	195 000	პროგრამის ფარგლებში სულ ფერმერებზე თანადაფინანსების პრინციპით, ღირებულების 50% გადახდის შემდეგ მიწოდებული იქნა 75 ერთეული მრავალფუნქციური მოტობლოკი, აქედან ქობულეთში – 8, ხელვაჩაურში – 18, ქედში – 15, შუახევში – 14, ხულოში – 20. ფერმერის მიერ გადასახდელი თანხა შეადგენდა 1300 ლარს.
ერთწლიანი კულტურების ჯიშთ განახლებისათვის ფერმერთა ხელშეწყობა	269 000	პროგრამის ფარგლებში სულ შესყიდული იქნა 120 ტონა კარტოფილის ელიტური სათესლე მასალა. აქედან 25 000 კგ „აგრია“, 35 000 კგ „მარფონა“, 35 000 კგ „ჯელი“ და 25 000 კგ „დეზირე“. სათესლე მასალა თანადაფინანსების პრინციპით, ღირებულების 50 % გადახდის შემდეგ გადაეცათ ხუთივე მუნიციპალიტეტის ფერმერებს, აქედან 70 % ხულოს მუნიციპალიტეტში იქნა მიწოდებული
სურსათის ხარისხის კონტროლის მიზნით ლაბორატორიული კვლევის პროგრამა	38 500	პროგრამის ფარგლებში მთლიანად რეგიონის მაშტაბით განხორციელდა მონიტორინგი სურსათის მარეალიზირებელ ობიექტებში, სადაც ხდება ნიმუშის აღება და ქიმიური და ბაქტერიოლოგიური კვლევების მიზნით იგზავნება ლაბორატორიაში, სულ აღებული იქნება 220 საანალიზო ნიმუში
ამერიკული თეთრი პეპელას საწინააღმდეგო ღონისძიებები	365 865	პროგრამის ფარგლებში ქ. ბათუმში, ქობულეთისა და ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტებში სულ წამლობითი ღონისძიებები ჩატარდა 2600 ჰა-ზე
სასმელი წყლის ხარისხის კონტროლის მიზნით ლაბორატორიული კვლევა	109 810	წყლით გადაცემადი ინფექციური დაავადებების შემცირებისა და წყლისმიერი ეპიდაფეთქებების თავიდან აცილების მიზნით პროგრამის ფარგლებში ხდება სასმელი წყლის ლაბორატორიული კვლევები, სულ აღებული იქნება 600 წყლის საანალიზო ნიმუში, რომელიც ქიმიური ბაქტერიოლოგიური კვლევისათვის იგზავნება ლაბორატორიაში
ცხოველებისა და ადამიანის საერთო სნეულებების საწინააღმდეგო პროფილაქტიკური ღონისძიებები (აცრები)	225 600	პროგრამის ფარგლებში 108 ათას სულ მსხვ.ფეს. რქოს. პირუტყვს აცრები ჩაუტარდება „ჯილეხზე“ და „თურქულზე“, „თურქულზე“ აცრები ჩატარდება ორჯერ. ხოლო 24 400 სულ კატასა და ძაღლს აცრები ჩაუტარდა „ცოფზე“. პირველი ეტაპი აცრების დასრულებულია, მიმდინარეობს „თურქულზე“ აცრების მეორე ეტაპი

ფერმერთა სწავლება- კონსულტირება და მათი უზრუნველყოფა სახელმძღვანელო-საცნობარო ლიტერატურით	17 950	პროგრამის ფარგლებში სასოფლო სამეურნეო დარგების მიხედვით ტრენინგები ჩაუტარდა ხუთივე მუნიციპალიტეტის 721 ფერმერს, ასევე ფერმერებს დაურიგდათ 4000 ცალი სახელმძღვანელო-საცნობარო ლიტერატურა
სულ	1 221 725	

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

ცხრილი 4.28. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ 2010 წელს განხორციელებული მიზნობრივი პროგრამები

პროგრამის დასახელება	ხარჯი (ლარი)	მიღწეული შედეგები
მცირე მექანიზაციის საშუალებების შეძენა	193 500	პროგრამის ფარგლებში სულ ფერმერებზე თანადაფინანსების პრინციპით, ღირებულების 50% გადახდის შემდეგ მიწოდებული იქნა 75 ერთეული მრავალფუნქციური მოტობლოკი, აქედან ქობულეთში – 10, ხელვაჩაურში – 16, ქედაში – 14, შუახევში – 15, ხულოში – 20. ფერმერის მიერ გადასახდელი თანხა შეადგენდა 1290 ლარს.
სასოფლო-სამეურნეო ამხანაგობების განვითარების ხელშეწყობა	25 000	პროგრამა ითვალისწინებს თითოეული ამხანაგობისათვის მარტივი ტიპის სარემონტო ბოქსების მოწყობას, ტექნიკის დისლოკაციის ტერიტორიის კეთილმოწყობას და კომპიუტერული ტექნიკის გადაცემას
სასურსათო პროდუქციისა და სასმელი წყლის ხარისხის კონტროლის მიზნით ლაბორატორიული კვლევა	192 812	პროგრამის ფარგლებში მთლიანად რეგიონის მაშტაბით სისტემატიურად მიმდინარეობს სასურსათო პროდუქციის ნიმუშებისა და წყლის სინჯების აღება ლაბორატორიული კვლევისათვის. აღებულია წყლის 392 სინჯი და სურსათის 218 ნიმუში
ამერიკული თეთრი პეპელას საწინააღმდეგო ღონისძიებები	350 170	პროგრამის ფარგლებში ქ. ბათუმში, ქობულეთისა და ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტებში ორჯერადი წამლობითი ღონისძიებები ჩატარდება 1300 ჰა-ზე.
ცხოველებისა და ადამიანის საერთო სნეულებების საწინააღმდეგო პროფილაქტიკური ღონისძიებები (აცრები)	224 795	პროგრამის ფარგლებში 101 265 სულ მსხვ.ფეს. რქოს. პირუტყვს ჩაუტარდა უფასო აცრები.

ფერმერთა სწავლება- კონსულტირება და მათი უზრუნველყოფა სახელმძღვანელო-საცნობარო ლიტერატურით	69 750	პროგრამის ფარგლებში სასოფლო სამეურნეო დარგების მიხედვით ტრენინგები ჩატარდა ხუთივე მუნიციპალიტეტის 100 ფერმერს, ხოლო 20 წარმატებული ფერმერი მივლინებული იქნა უცხოეთში
სულ	1 056 027	

წყარო: აჭარის არ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

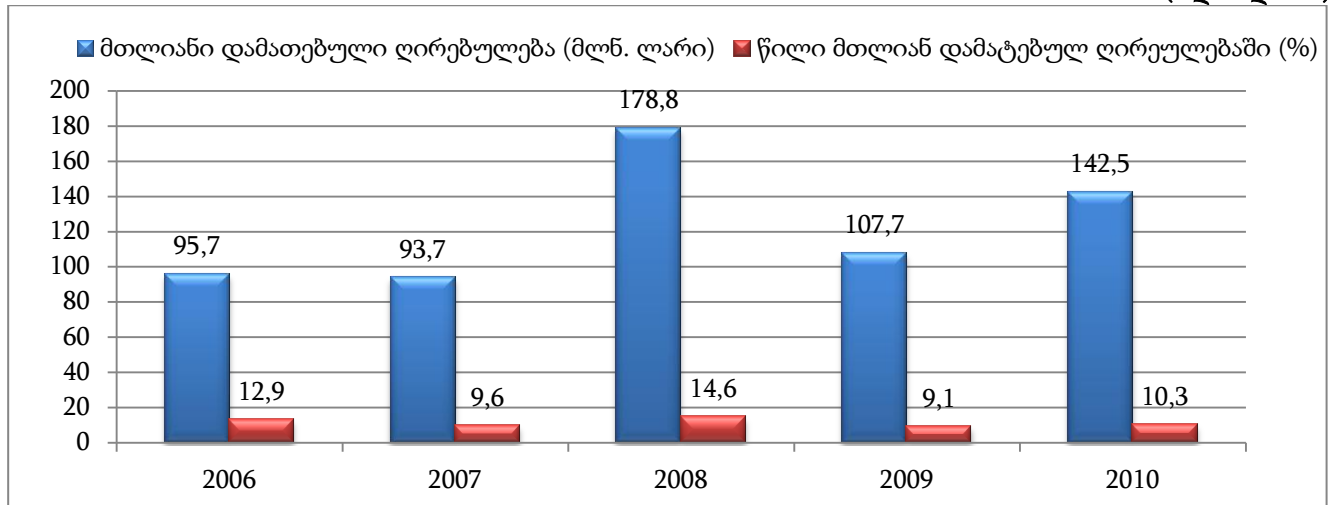
ცხრილი 4.29. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ 2011 წელს განხორციელებული მიზნობრივი პროგრამები

პროგრამის დასახელება	ხარჯი (ლარი)	მიღწეული შედეგები
მცირე მექანიზაციის საშუალებების შეძენა	1 197 600	პროგრამის ფარგლებში სულ ფერმერებზე თანადაფინანსების პრინციპით, ღირებულების 50% გადახდის შემდეგ მიწოდებული იქნა 76 ერთეული მრავალფუნქციური მოტობლოკი, აქედან ქობულეთში – 15, ხელვაჩაურში – 15, ქედამი – 15, შუახევში – 15, ხულოში – 16. ასევე შესყიდული იქნა 255 ერთეული ზურგსაკიდი და 839 ერთეული სათიბი აპარატი
ა(ა)იპ - აგროსერვის ცენტრის განვითარება	920 000	მეცხოველეობისა და მემცენარეობის განვითარების, ფერმერთა კვალიფიკაციის ამაღლების მიზნით შეიქმნა ა(ა)იპ აგროსერვის ცენტრი
სსიპ –სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ლაბორატორიის გადაიარაღება	208 000	კვლევის თანამედროვე მეთოდების დანერგვის მიზნით განხორციელდა ლაბორატორიის ტექნიკური გადaiარაღება
სულ	2 239 600	

თავი 5. მშენებლობა

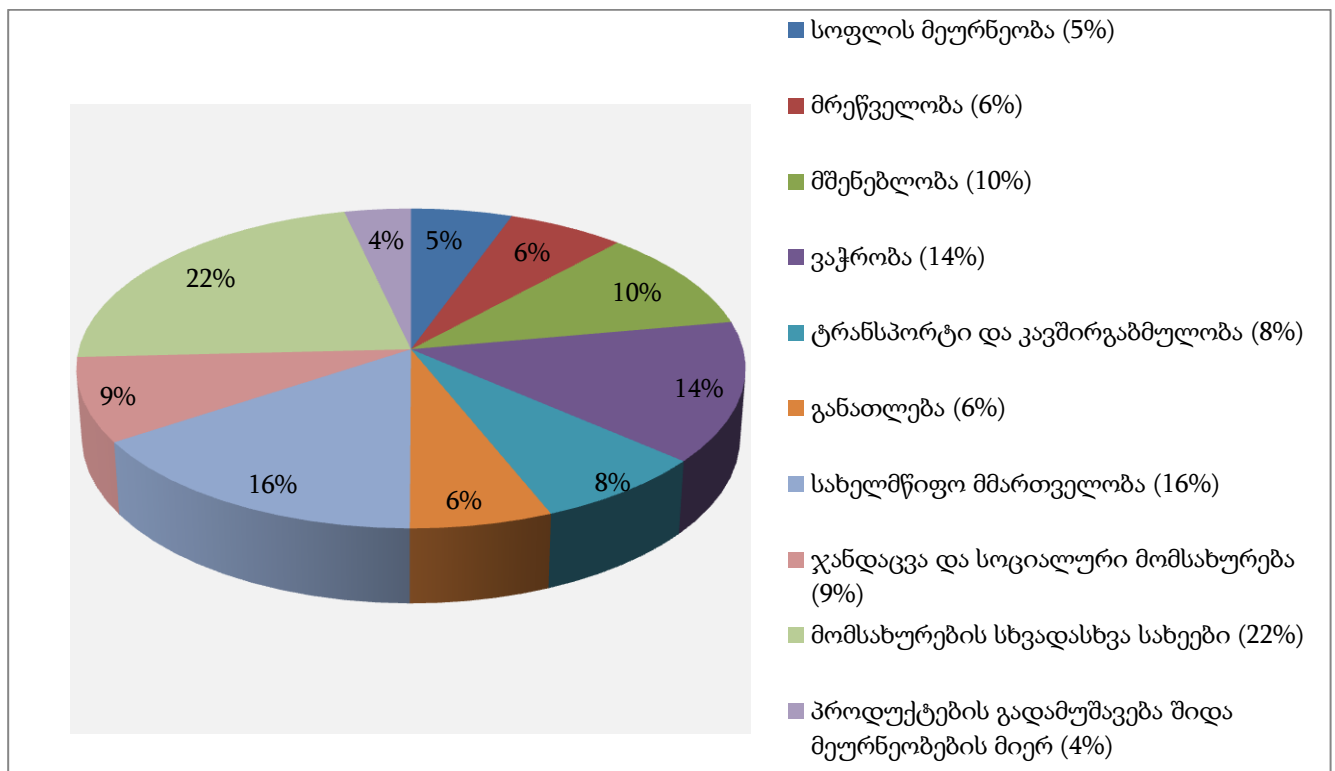
დიაგრამა 5.1. აჭარის ა.რ-ში 2006-2010 წლებში მშენებლობაში წარმოებული მთლიანი დამატებითი ღირებულება და მისი ხვედრითი წილი მთლიან დამატებულ ღირებულებაში

(მლნ. ლარი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 5.2. აჭარაში მთლიანი დამატებითი ღირებულება ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით (2010 წელი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 5.1. მშენებლობაში, პროდუქციის გამოშვება რეგიონების მიხედვით 2005-2010 წლებში
(ბიზნეს სექტორი)

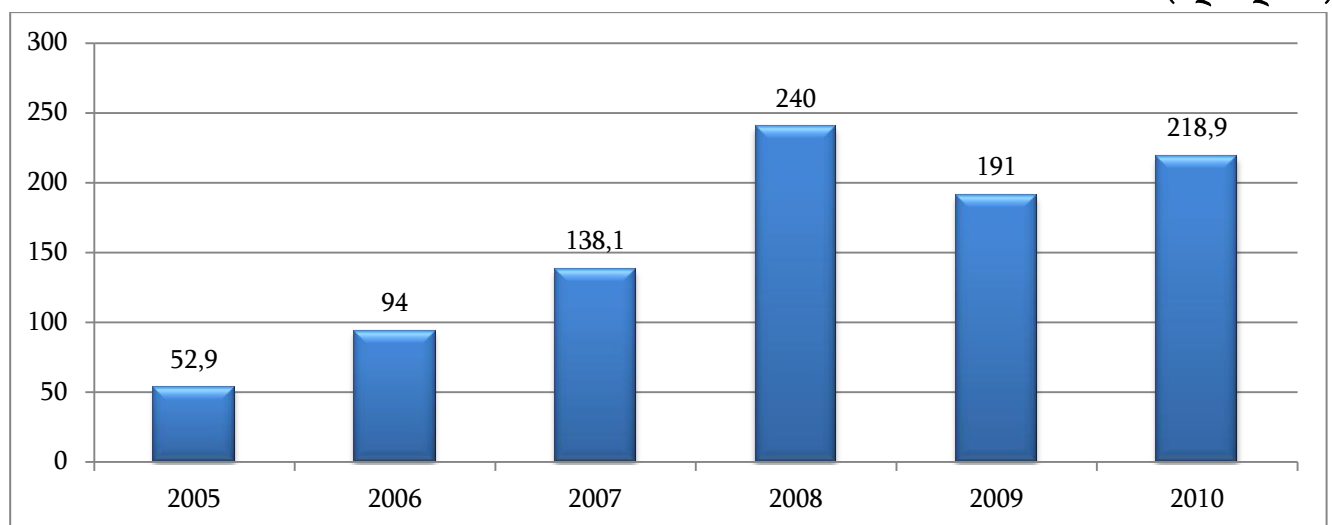
(მლნ. ლარი)

წელი	საქართველო – სულ	ქ.თბილისი	აჭარის არ	გურიის მხარე	იმერეთის მხარე	კახეთის მხარე	მცხეთა-მთიანეთის მხარე	რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის მხარე	სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარე	სამცხე-ჯავახეთის მხარე	ქვემო ქართლის მხარე	შიდა ქართლის მხარე
2005	768,9	486,2	52,9	3,3	33,6	4,9	13,8	7,1	88,1	15,8	32,0	31,2
2006	1186,0	756,9	94,0	13,5	49,8	14,2	27,2	6,2	120,5	13,6	40,5	49,3
2007	1718,2	1105,3	138,1	9,5	65,1	20,6	15,3	5,7	234,6	13,0	43,8	66,6
2008	1434,7	887,2	240,0	11,4	38,1	17,3	9,1	7,6	110,5	21,1	33,4	57,7
2009	1752,6	1275,1	191,0	2,6	46,8	25,4	16,8	10,4	87,4	7,7	37,5	51,6
2010	1728,5	1194,4	218,9	3,9	39,2	23,6	14,0	17,7	88,3	32,1	45,1	51,3

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

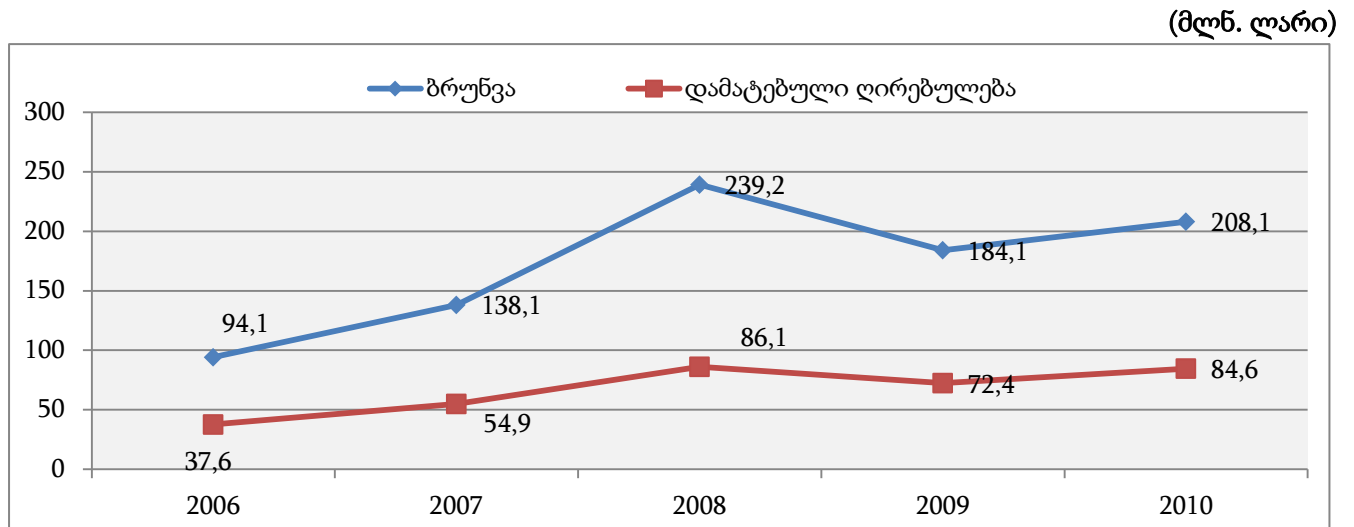
დიაგრამა 5.3. აჭარის არ-ში მშენებლობაში პროდუქციის გამოშვება 2005-2010 წწ (ბიზნეს სექტორი)

(მლნ. ლარი)

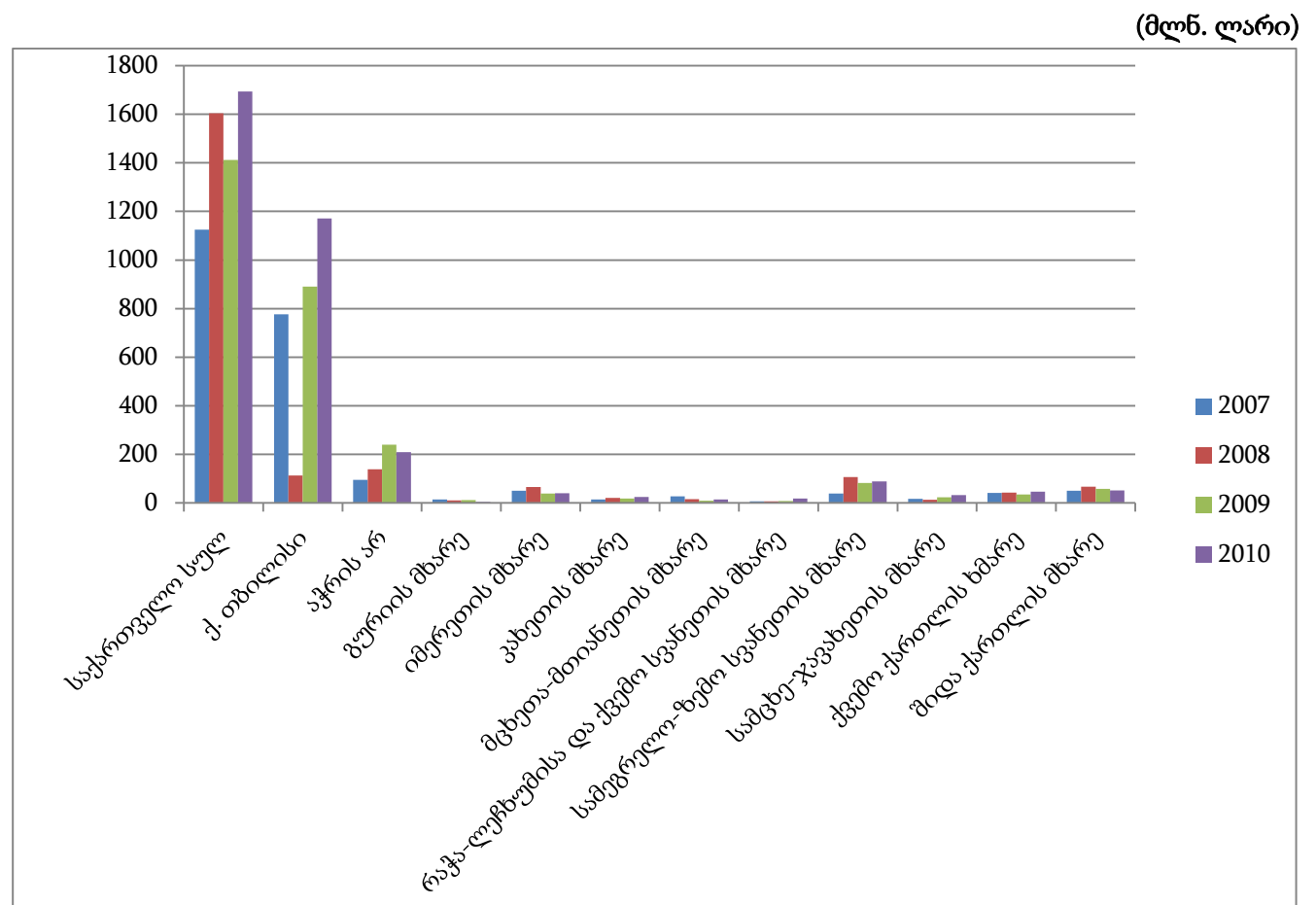
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 5.4. აჭარის არ-ში 2006-2010 წლებში მშენებლობაში ბრუნვის მოცულობა და დამატებული ღირებულების მოცულობა (ბიზნეს სექტორი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

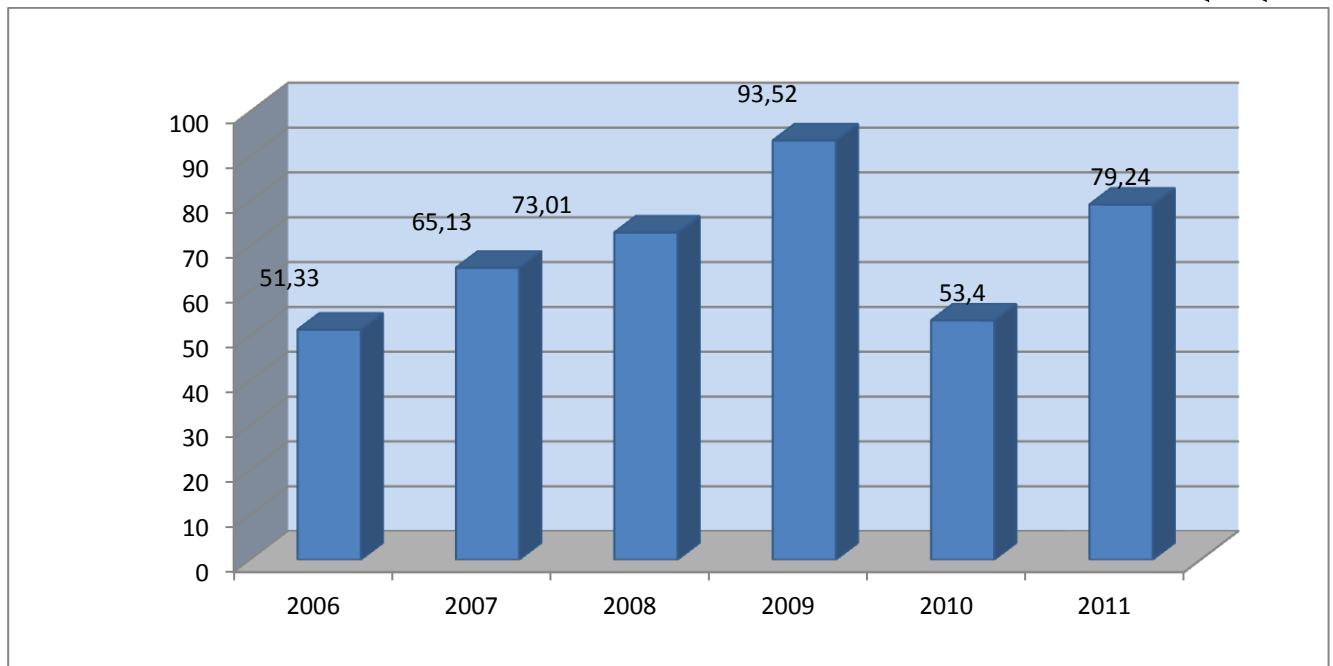
დიაგრამა 5.5. 2007-2010 წლებში მშენებლობაში ბრუნვის მოცულობა რეგიონების მიხედვით (ბიზნეს სექტორი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 5.6. აჭარაში მშენებლობაში კერძო ინვესტიციების დინამიკა 2006-2011 წლებში

(მლნ. ლარი)

წყარო: აჭარის არ ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო

ცხრილი 5.2. მშენებლობაში დასაქმებულთა საშუალო თვიური შრომის ანაზღაურება რეგიონების მიხედვით 2006-2010 წლებში (ბიზნეს სექტორი)

(ლარი)

წელი	საქართველო – სულ	ქ.თბილისი	აჭარის არ	გურიის მხარე	იმერეთის მხარე	კახეთის მხარე	მცხეთა-მთიანეთის მხარე	რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის მხარე	სამეგრელო ზემოსვანეთის მხარე	სამცხე-ჯავახეთის მხარე	ქვემო ქართლის მხარე	შიდა ქართლის მხარე
2006	391	463,2	309,9	214,3	235,1	181,7	275,6	169,8	571,3	372,9	312,3	226,2
2007	495,1	565,6	401,8	245,6	243,2	477,9	413,3	283,5	729,8	193,3	308,9	304,1
2008	600,9	730,6	553,5	462,5	257,2	282,4	321,5	365,5	572,1	407,3	458,1	543,3
2009	629	758,1	608,8	272,2	352,7	354,6	507,2	447,3	378,5	282,3	461,9	446,9
2010	674,6	754,4	846,9	272,2	454,1	348,5	514,7	482,2	408,3	483,5	606,9	507,8

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 5.3. მშენებლობაში დასაქმებულთა რაოდენობა რეგიონების მიხედვით (ბიზნეს სექტორი)

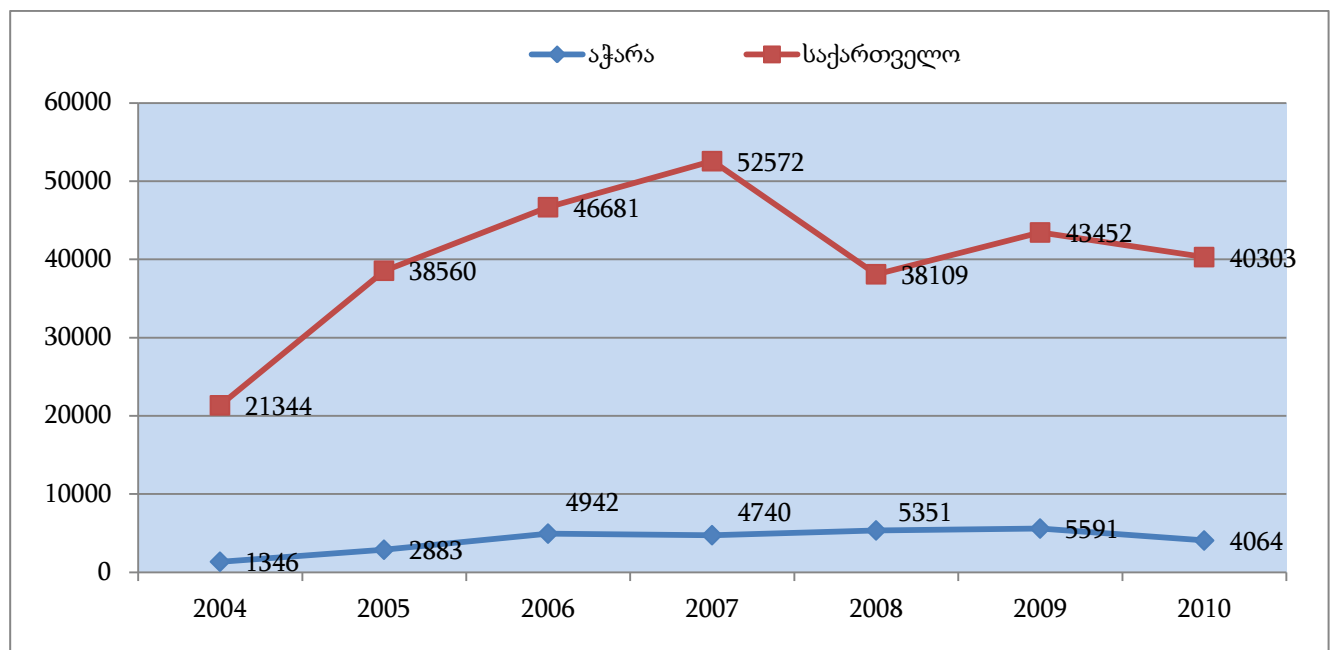
(კაცი)

წელი	საქართველო – სულ	ქ.თბილისი	აჭარის არ	გურიის მხარე	იმერეთის მხარე	კახეთის მხარე	მცხეთა-მთიანეთის მხარე	რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის მხარე	სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარე	სამცხე-ჯავახეთის მხარე	ქვემო ქართლის მხარე	შიდა ქართლის მხარე
2004	21344	11802	1346	362	1688	617	833	458	1786	280	1042	1130
2005	38560	21454	2883	416	2457	748	1179	688	3317	1502	2216	1700
2006	46681	23754	4942	790	3225	1459	2049	786	3830	902	2008	2914
2007	52572	28918	4740	495	5097	990	1075	396	4874	824	2662	2454
2008	38109	20055	5351	584	3241	964	664	573	2470	980	1558	1647
2009	43452	24487	5591	182	2837	1847	1015	569	2426	525	1741	2215
2010	40303	24068	4064	316	2111	1620	633	789	2618	993	1497	1594

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

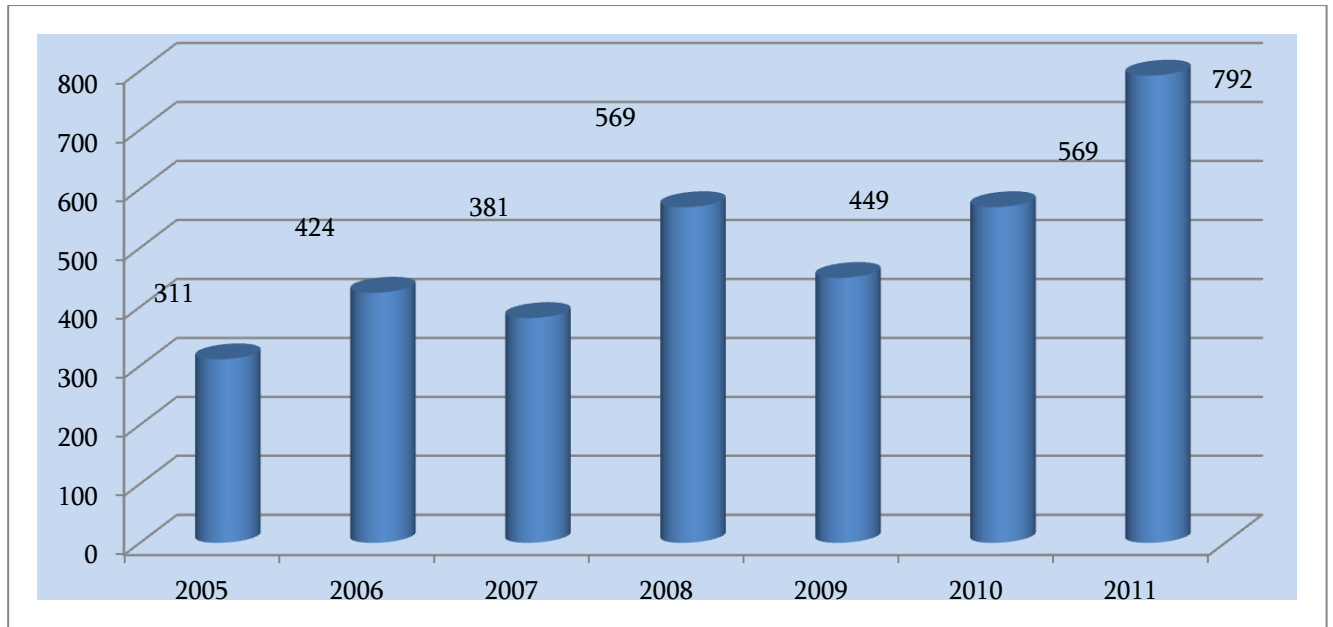
დიაგრამა 5.7. საქართველოში და აჭარის არ-ში მშენებლობის დარგში დასაქმებულთა რაოდენობა წლების მიხედვით (ბიზნეს სექტორი)

(კაცი)

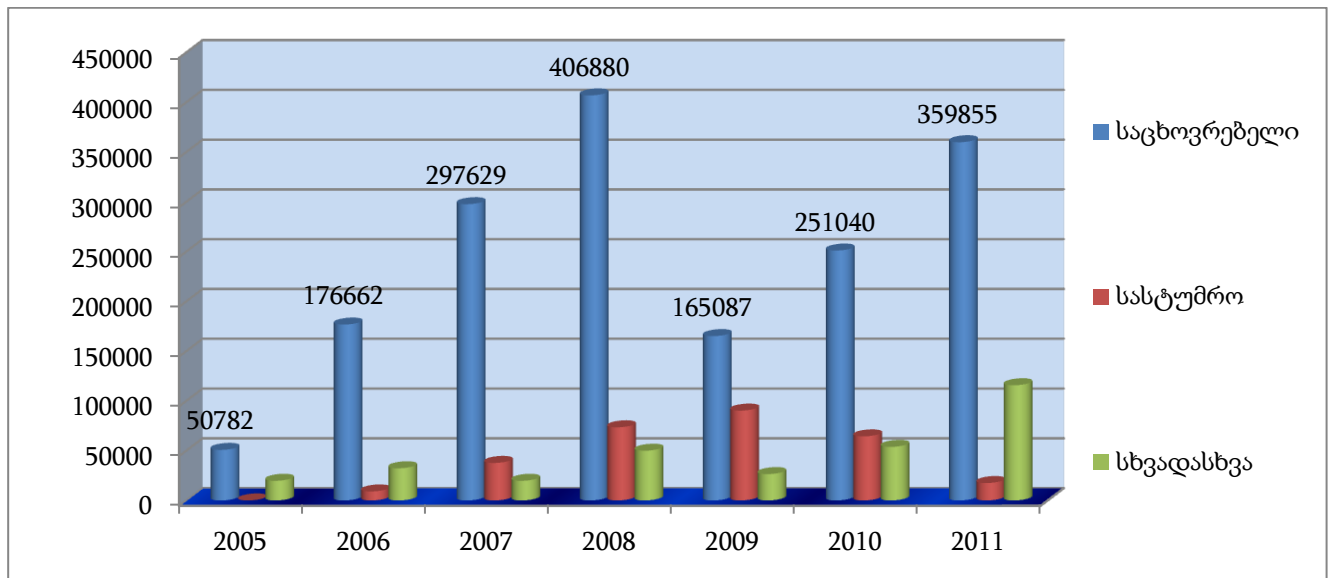
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 5.8. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკაში 2005-2011 წლებში გაცემული ნებართვების რაოდენობა

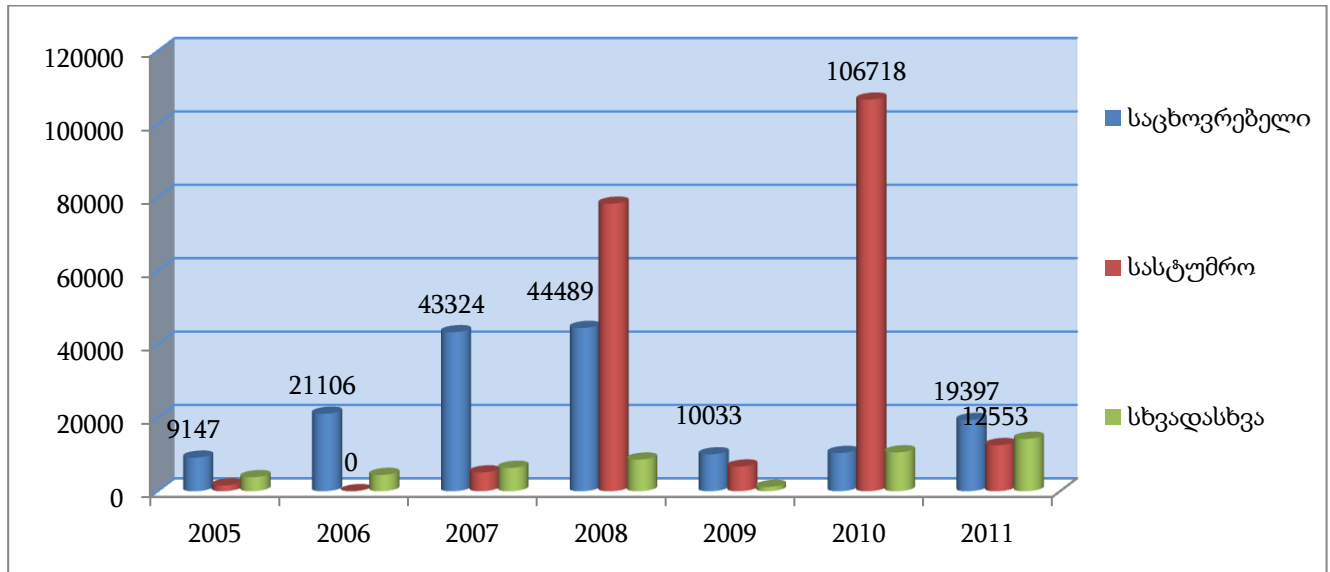
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო

დიაგრამა 5.9. 2005-2011 წლებში ქ. ბათუმის ადგილობრივი თვითმმართველობის მიერ გაცემული ნებართვების მიხედვით საერთო ფართობები (კვ.მ)

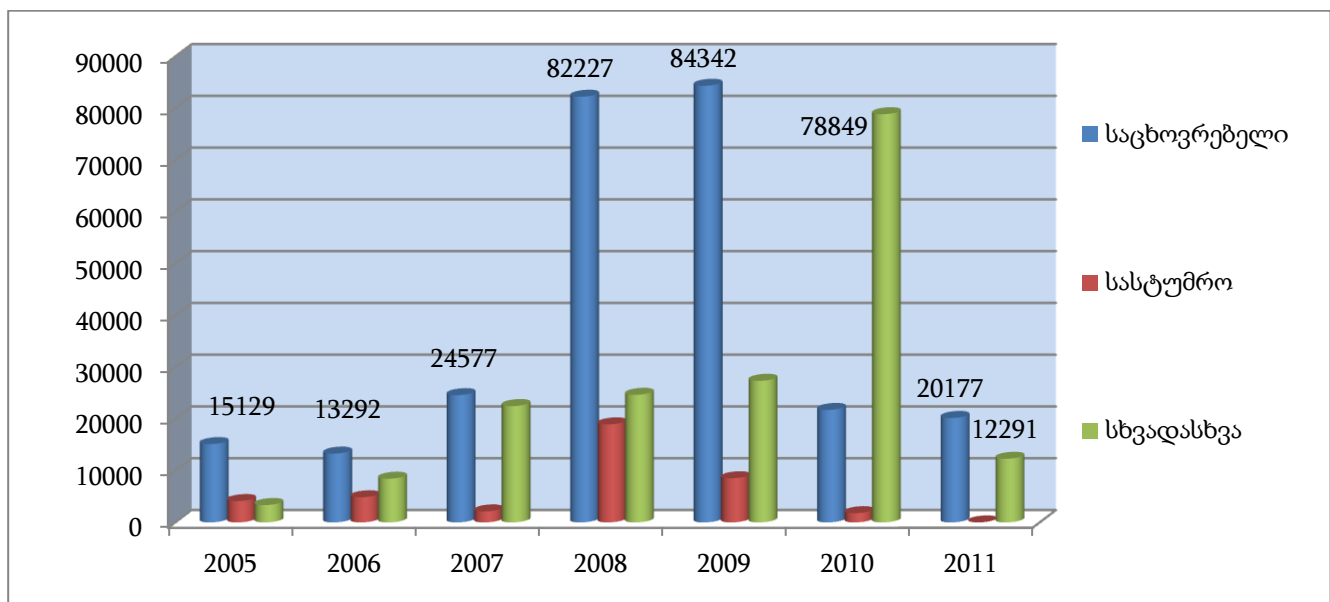
წყარო: ქ. ბათუმის მერია

დიაგრამა 5.10. 2005-2011 წლებში ქობულეთის ადგილობრივი თვითმმართველობის მიერ გაცემული ნებართვების მიხედვით საერთო ფართობები (კვ.მ)

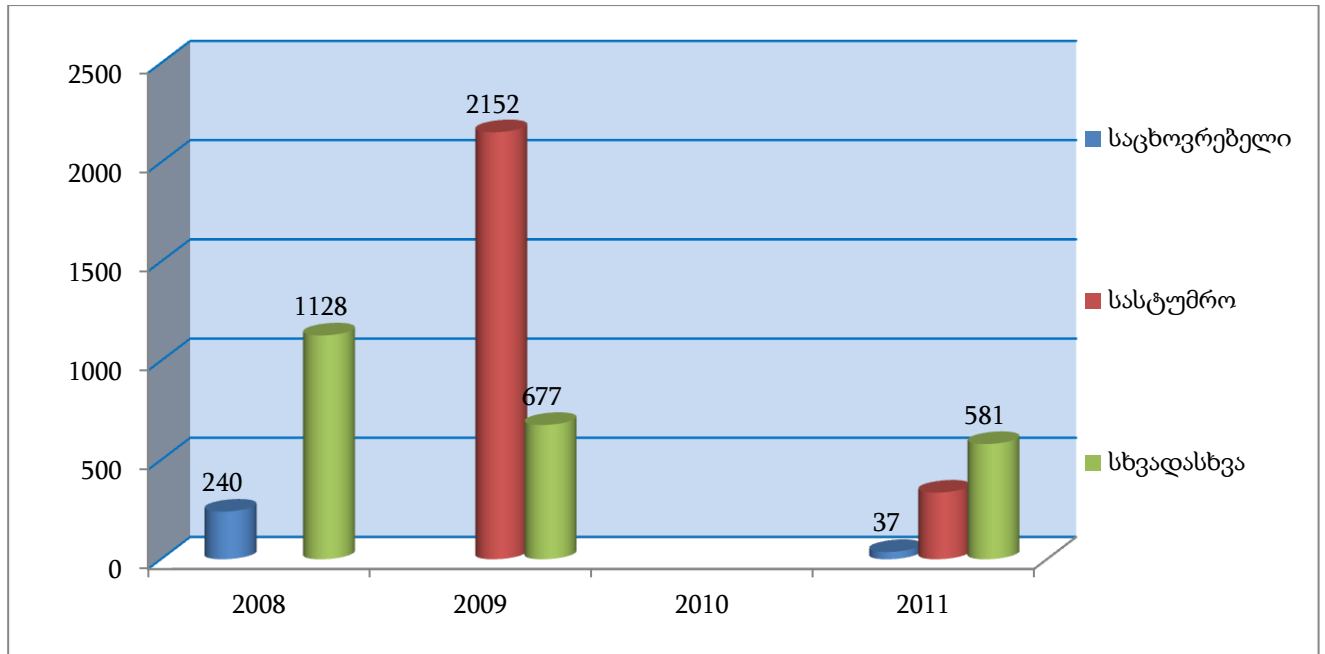
წყარო: ქობულეთის მუნიციპალიტეტის გამგეობა

დიაგრამა 5.11. 2005-2011 წლებში ხელვაჩაურის ადგილობრივი თვითმმართველობის მიერ გაცემული ნებართვების მიხედვით საერთო ფართობები (კვ.მ)

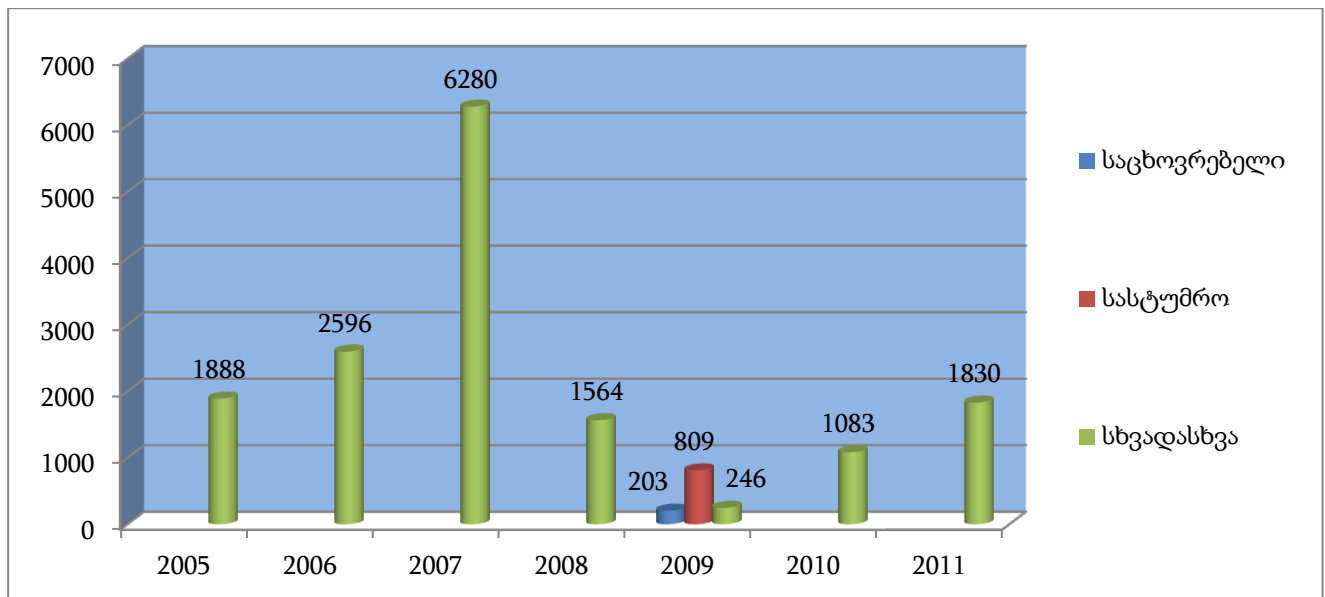
წყარო: ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტის გამგეობა

დიაგრამა 5.12. 2008-2011 წლებში ქედის ადგილობრივი თვითმმართველობის მიერ გაცემული ნებართვების მიხედვით საერთო ფართობები (კვ.მ)

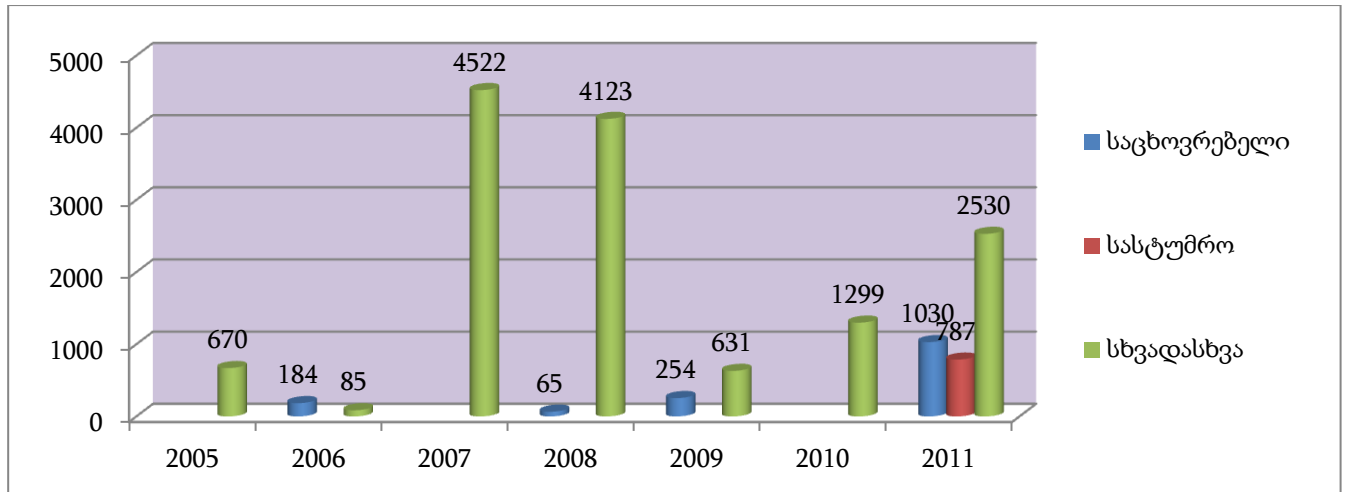
წყარო: ქედის მუნიციპალიტეტის გამგეობა

დიაგრამა 5.13. 2005-2011 წლებში შუახევის ადგილობრივი თვითმმართველობის მიერ გაცემული ნებართვების მიხედვით საერთო ფართობები (კვ.მ)

წყარო: შუახევის მუნიციპალიტეტის გამგეობა

დიაგრამა 5.14. 2005-2011 წლებში ხულოს ადგილობრივი თვითმმართველობის მიერ გაცემული ნებართვების მიხედვით საერთო ფართობები (კვ.მ)

წყარო: ხულოს მუნიციპალიტეტის გამგეობა

ცხრილი 5.4. აჭარის არ-ში მშენებარე ობიექტების რაოდენობა 2012 წლის 1 იანვრისათვის.

ადმინისტრაციული ერთეული	მშენებარე ობიექტების რაოდენობა	მიმდინარეობს	შეჩერებულია
ქ. ბათუმი	383	331	52
ქობულეთი	118	87	31
ხელვაჩაური	83	72	11
ქედა	4	4	0
შუახევი	5	5	0
ხულო	10	10	0
სულ	603	509	94

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო

თავი 6. მრეწველობა

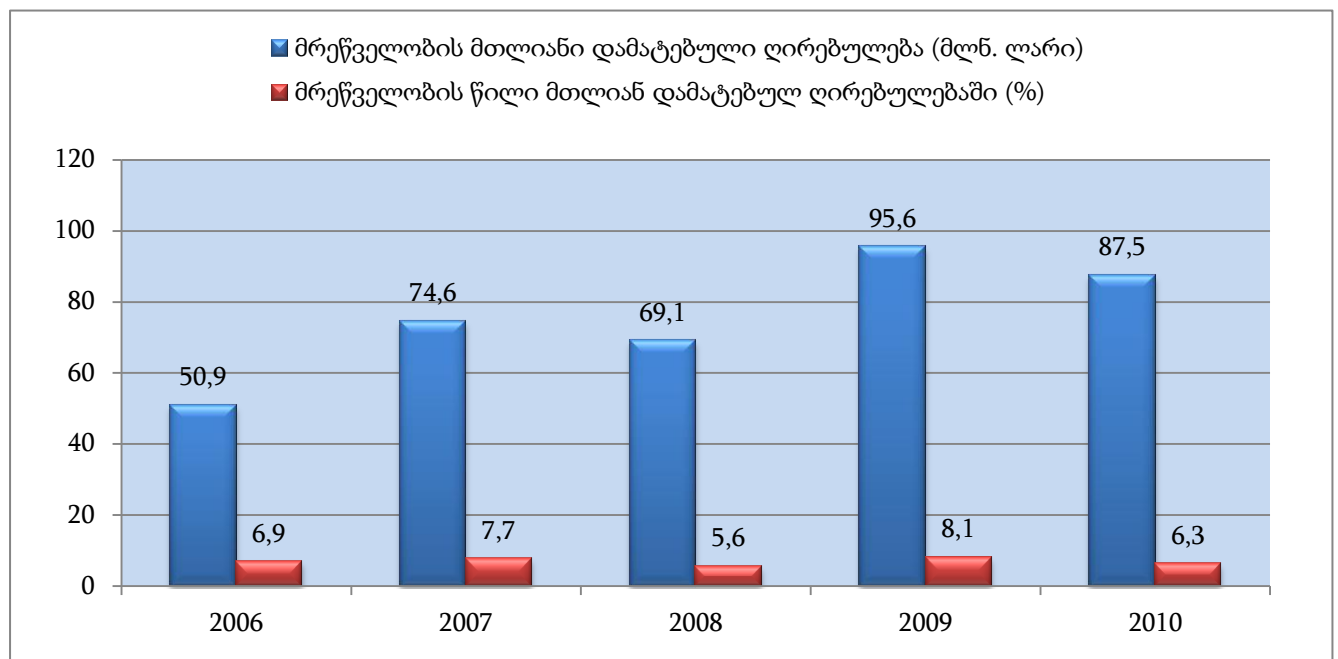
ცხრილი 6.1. აჭარის არ მრეწველობის დარგში საწარმოების რაოდენობა მოცულობის მიხედვით 2011 წელი (ბიზნეს სექტორი)

(ცალი)

დასახელება	სამთომოპოვებითი მრეწველობა	დამამუშავებელი მრეწველობა	ელექტროენერგიის, აირის და წყლის წარმოება და განაწილება
სულ	17	397	5
მსხვილი საწარმო	0	26	2
საშუალო საწარმო	4	24	1
მცირე საწარმო	13	312	1
საწარმოს ზომა უცნობია	0	35	1

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 6.1. აჭარაში მრეწველობაში შექმნილი მთლიანი დამატებული ღირებულება და მისი ხვედრითი წილი მთლიან დამატებულ ღირებულებაში 2006-2010 წლებში

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 6.2. მრეწველობის პროდუქციის გამოშვება საქართველოში რეგიონების მიხედვით 2004-2010 წლები (ბიზნეს სექტორი)

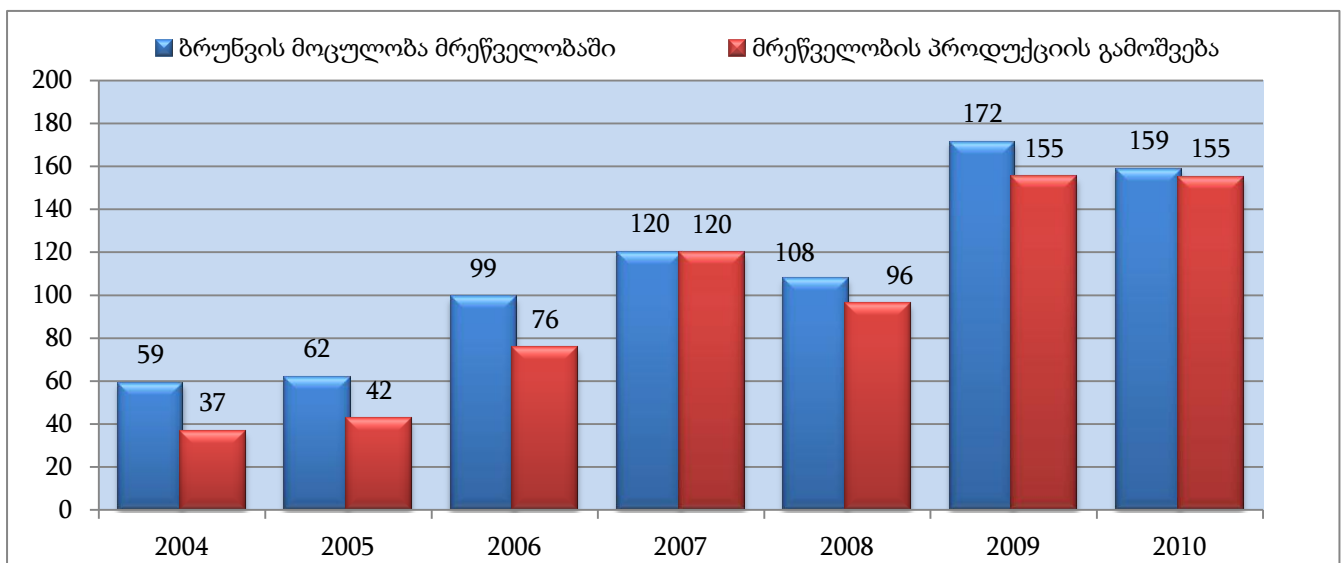
(მლნ. ლარი)

წელი	საქართველო სულ	ქ.თბილისი	აჭარის არ	გურიის მხარე	იმერეთის მხარე	კახეთის მხარე	მცხეთა-მთიანეთის მხარე	რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის მხარე	სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარე	სამცხე-ჯავახეთის მხარე	ქვემო ქართლის მხარე	შიდა ქართლის მხარე
2004	1859,7	710,1	36,7	16,1	187,1	61,6	58,2	6,3	33,4	69,6	378,0	130,2
2005	2285,1	871,1	42,4	25,4	258,3	104,0	64,2	7,2	70,2	98,8	397,7	191,6
2006	2779,0	1063,4	75,7	40,1	292,3	95,5	84,5	11,8	62,8	72,1	713,5	238,1
2007	3583,3	1542,6	119,8	59,1	334,8	93,5	80,4	8,3	75,3	71,9	851,5	305,2
2008	3821,8	1604,3	96,1	75,6	525,5	93,6	98,9	9,6	38,9	84,7	837,2	313,4
2009	3797,1	1711,2	155,1	61,6	294,9	107,6	99,1	3,8	97,5	86,8	956,6	180,3
2010	4849,7	1997,3	155,0	71,9	536,4	140,4	159,1	4,5	126,7	115,4	1238,9	244,5

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 6.2. აჭარაში მრეწველობის დარგის ბრუნვისა და პროდუქციის გამოშვების მაჩვენებლების დინამიკა 2004-2010 წლებში (ბიზნეს სექტორი)

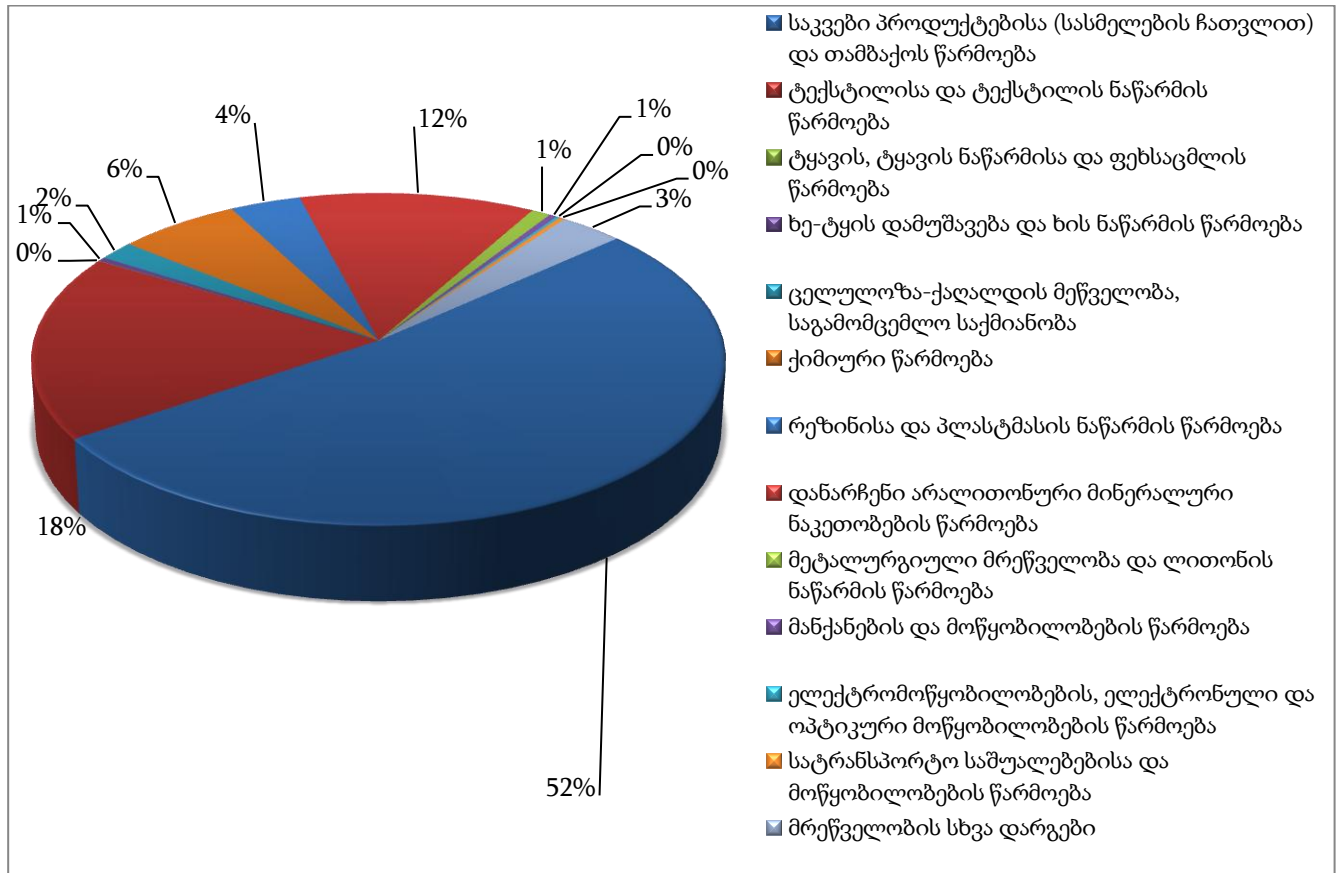
(მლნ. ლარი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 6.3. დამამუშავებელ მრეწველობაში პროდუქციის გამოშვების მოცულობა ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით 2010 წელი (ბიზნეს სექტორი)

(კაცი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 6.3. 2004 -2010 წლებში მრეწველობაში დასაქმებულთა რაოდენობა რეგიონების მიხედვით (ბიზნეს სექტორი)

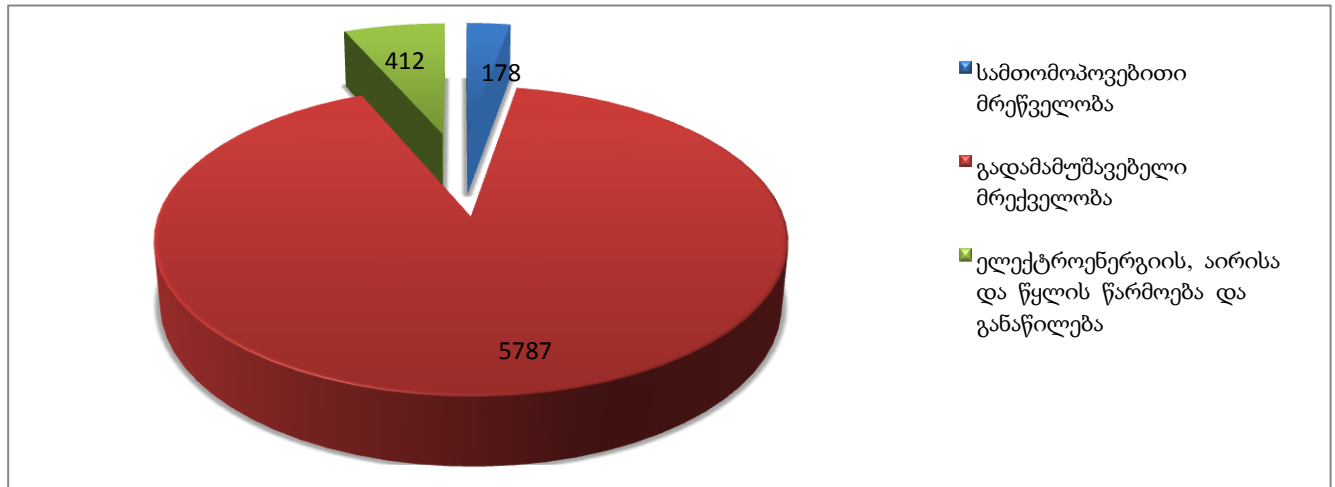
(კაცი)

წელი	საქართველო	ქ.თბილისი	აჭარის არ	გურიის მხარე	იმერეთის მხარე	კახეთის მხარე	მცხეთა-მთიანეთის მხარე	რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის მხარე	სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარე	სამცხე-ჯავახეთის მხარე	ქვემო ქართლის მხარე	შიდა ქართლის მხარე
2004	85385	29260	5185	1112	13845	3658	1812	665	3054	2011	12153	3717
2005	94324	32161	5571	1414	15209	4687	2032	637	4050	2298	13382	5000
2006	90311	36366	6254	1319	14449	5573	1957	984	3646	2141	10469	6274
2007	88398	37036	5254	1832	13620	5246	1786	633	2836	1462	13431	4358
2008	85711	36454	4659	1566	13052	4592	1630	433	2413	2032	13303	4624
2009	93039	36646	6113	1533	13778	4384	1601	270	3138	1710	14070	5763
2010	95849	43800	6377	1267	13865	4765	1741	336	3067	1752	13694	4088

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 6.4. მრეწველობაში დასაქმებულთა საშუალოწლიური რიცხოვნობა ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით 2010 წელი (ბიზნეს სექტორი)

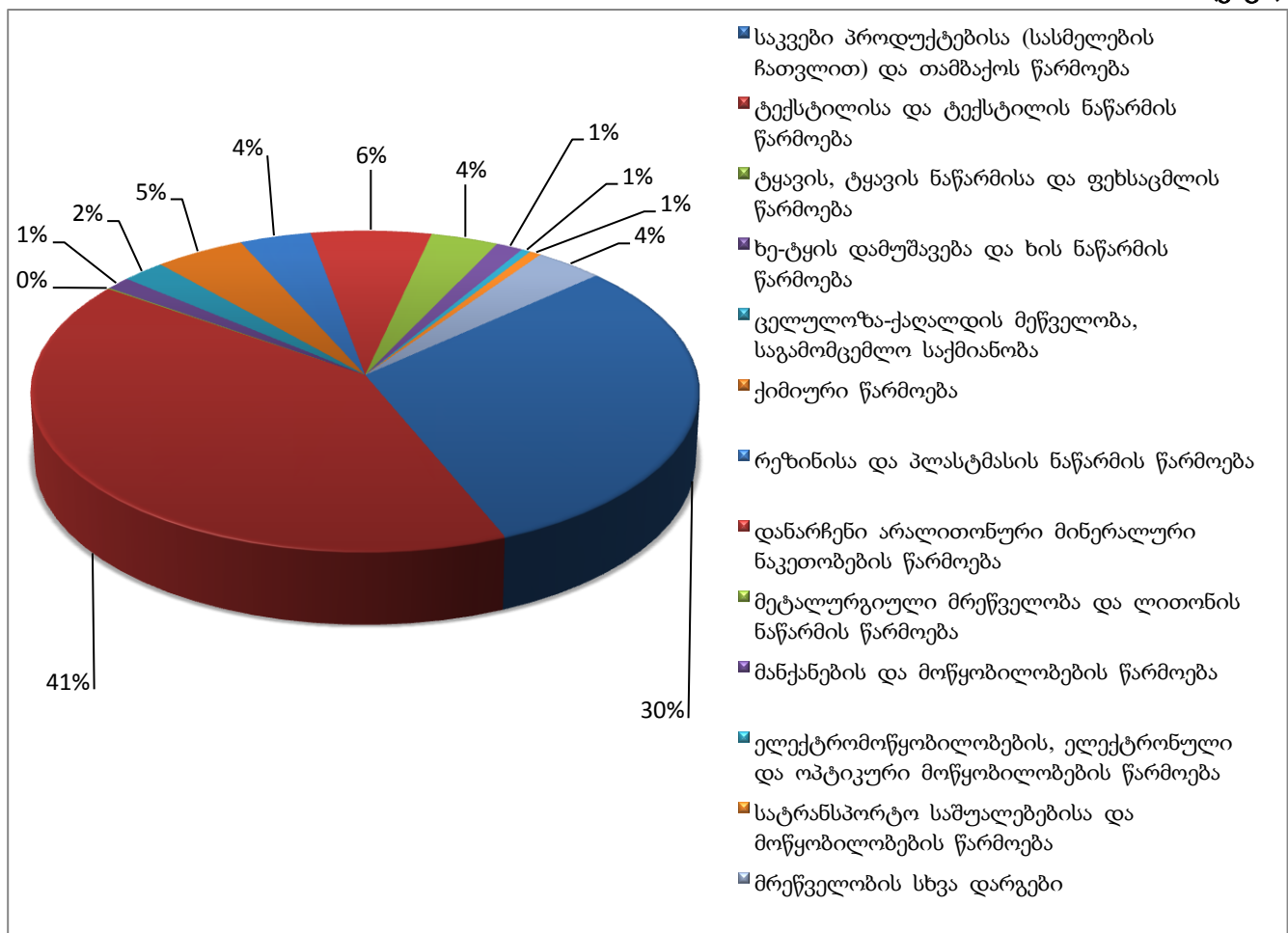
(კაცი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 6.5. დამამუშავებელ მრეწველობაში დასაქმებულთა საშუალოწლიური რიცხოვნობა ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით 2010 წელი (ბიზნეს სექტორი)

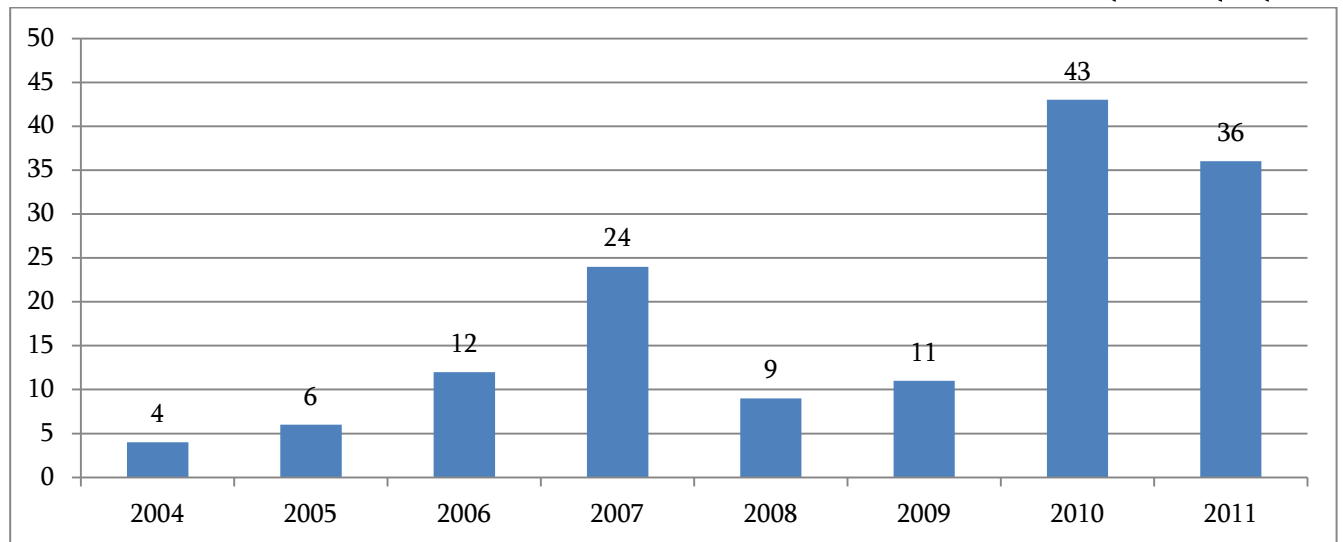
(კაცი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 6.6. მრეწველობის დარგში ინვესტიციების მოცულობა 2004-2011 წელი (ბიზნეს სექტორი)

(მლნ. აშშ დოლარი)

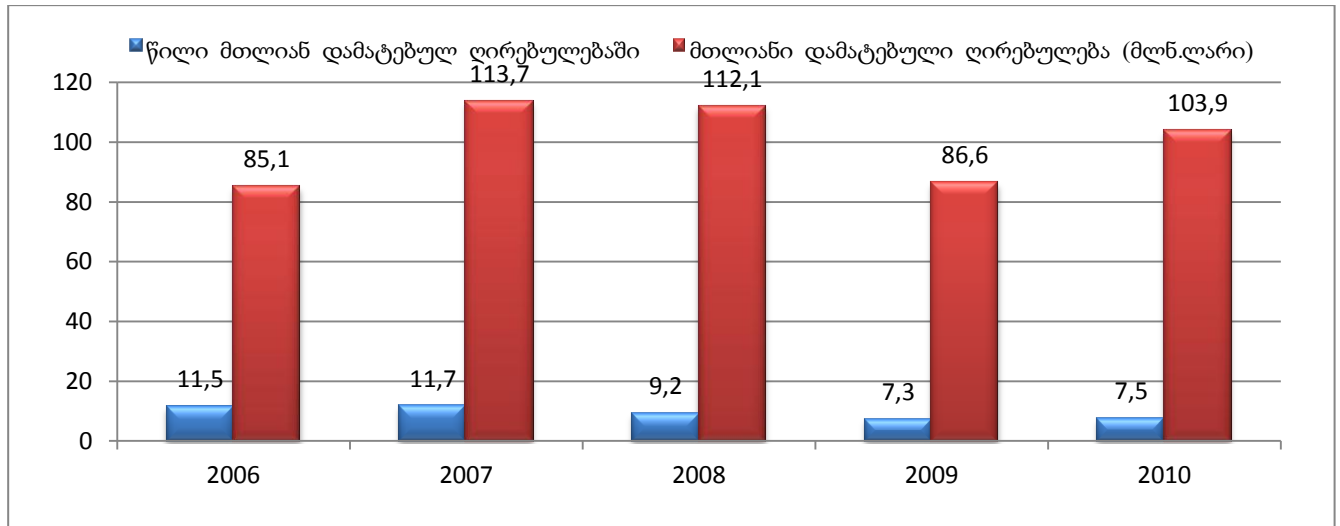

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო

თავი 7. ინფრასტრუქტურა

დიაგრამა 7.1. აჭარაში ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობაში შექმნილი მთლიანი დამატებული ღირებულება და მისი ხვედრითი წილი რეგიონში შექმნილ მთლიან დამატებულ ღირებულებაში 2006-2010 წლებში

(მლნ. ლარი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 7.1. ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის დარგში პროდუქციის გამოშვება რეგიონების მიხედვით 2003-2010 წლები (ბიზნეს სექტორი)

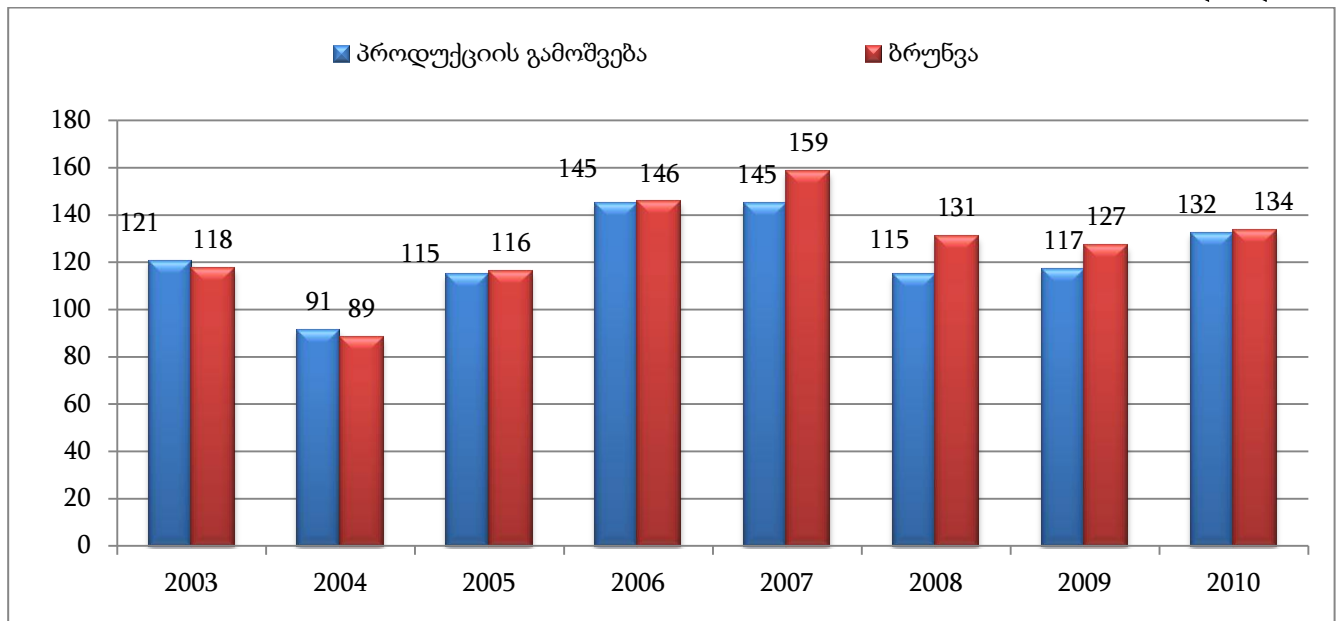
(მლნ. ლარი)

წელი	საქართველო - სულ	ქ.თბილისი	აჭარის არ	გურიის მხარე	იმერეთის მხარე	კახეთის მხარე	მცხეთა-მთიანეთის მხარე	რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის მხარე	სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარე	სამცხე-ჯავახეთის მხარე	ქვემო ქართლის მხარე	შიდა ქართლის მხარე
2003	975,4	640,3	120,7	3,9	47,1	5,1	1,5	0,3	102,4	1,5	22,2	30,4
2004	1278,3	751,4	91,2	0,8	4,0	1,2	1,2	0,1	103,6	0,4	19,9	0,8
2005	1475,2	893,7	114,7	1,0	9,1	1,3	1,7	0,1	99,4	1,3	25,5	1,4
2006	1806,7	1479,0	144,9	1,1	8,3	1,0	6,4	0,1	128,4	1,1	31,0	5,4
2007	1936,2	1600,1	144,9	0,5	13,8	1,2	6,3	0,2	149,5	1,3	16,0	2,4
2008	2043,6	1742,0	114,9	0,4	14,4	1,0	1,1	0,3	149,1	1,7	16,6	2,1
2009	2016,5	1658,9	117,3	0,9	9,1	0,5	0,9	0,2	202,3	0,3	24,9	1,2
2010	2388,0	1944,0	132,4	1,0	18,1	3,0	3,3	0,0	263,1	2,1	19,0	2,0

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 7.2. აჭარის არ. ტრანსპორტის და კავშირგაბმულობის დარგში პროდუქციის გამოშვება და ბრუნვის მაჩვენებლების დინამიკა 2003-2010 წლებში(ბიზნეს სექტორი)

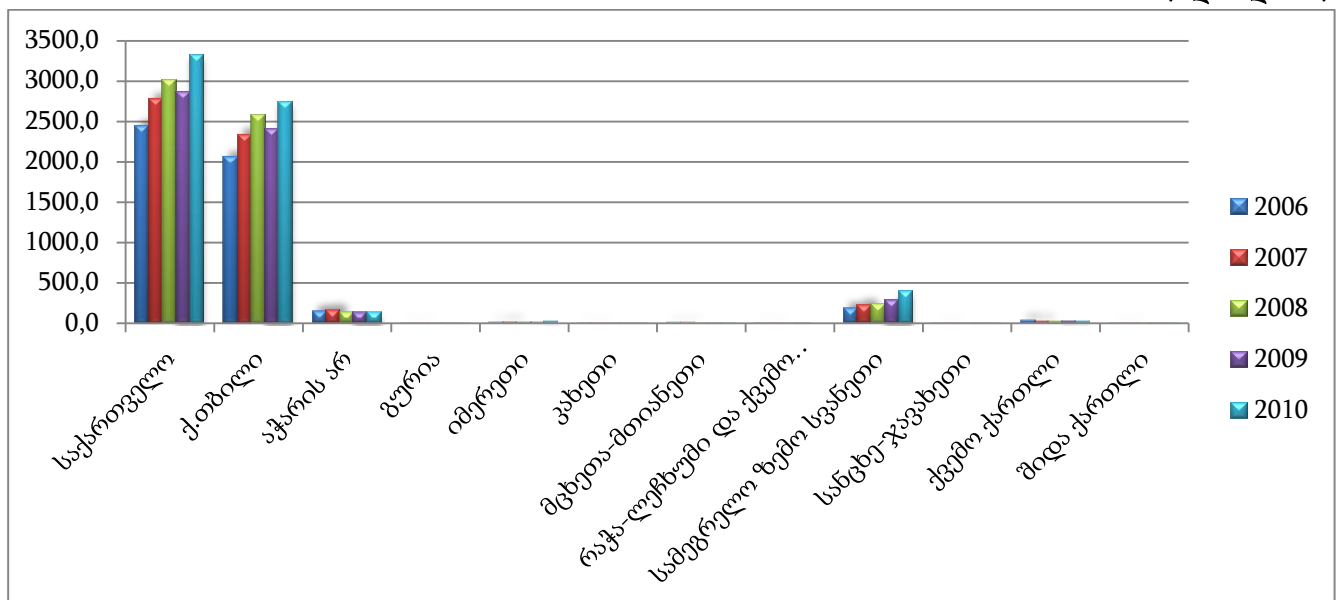
(მლნ. ლარი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 7.3. ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობაში ბრუნვის მოცულობა რეგიონების მიხედვით 2006-2010 წლებში (ბიზნეს სექტორი)

(მლნ. ლარი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 7.2. ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობაში დასაქმებულთა რაოდენობა რეგიონების მიხედვით 2004-2010 წლები (ბიზნეს სექტორი)

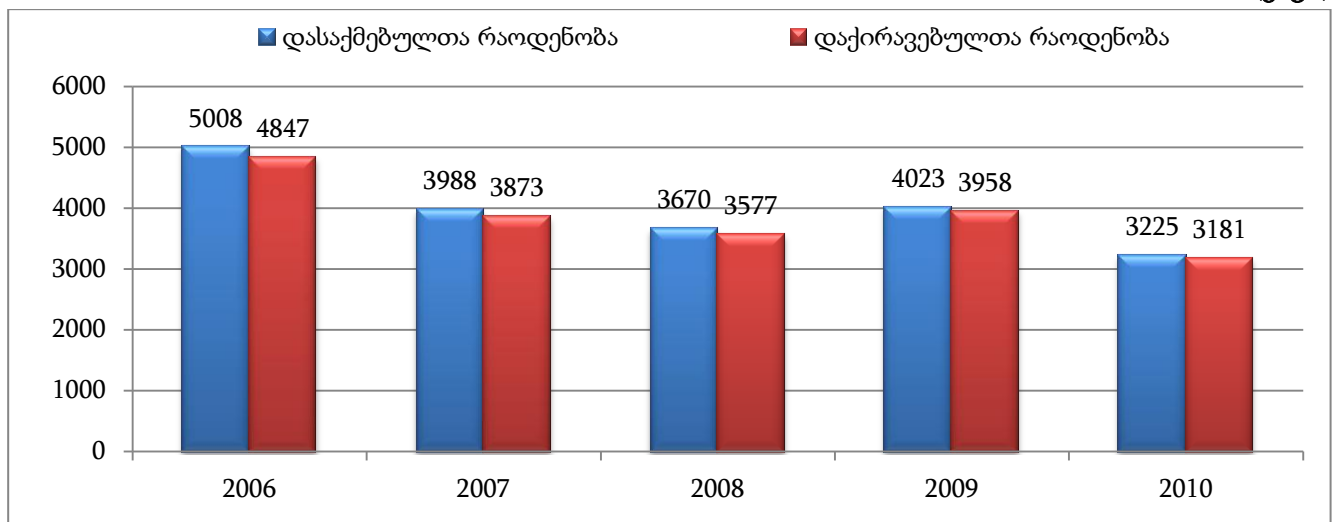
(კაცი)

წელი	საქართველო – სულ	მათ შორის:										
		ქ.თბილისი	აჭარის არ	გურიის მხარე	იმერეთის მხარე	კახეთის მხარე	მცხეთა-მთიანეთის მხარე	რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის მხარე	სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარე	სამცხე-ჯავახეთის მხარე	ქვემო ქართლის მხარე	შიდა ქართლის მხარე
2004	60072	18716	5602	190	1972	346	162	45	4819	273	1144	476
2005	58461	19542	5548	185	2129	351	204	50	5364	254	1427	428
2006	54418	39239	5008	224	1685	409	307	30	4403	365	2303	444
2007	49598	36584	3988	138	1548	292	292	74	4870	380	928	504
2008	50560	37669	3670	292	1824	294	76	103	5026	670	644	293
2009	51395	38881	4023	202	996	248	84	34	5681	81	938	228
2010	50388	37985	3225	214	1129	521	203	22	5460	308	1009	312

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 7.4. აჭარაში ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობის დარგში დასაქმებულთა და დაქირავებულთა რაოდენობა 2006-2010 წლები (ბიზნეს სექტორი)

(კაცი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

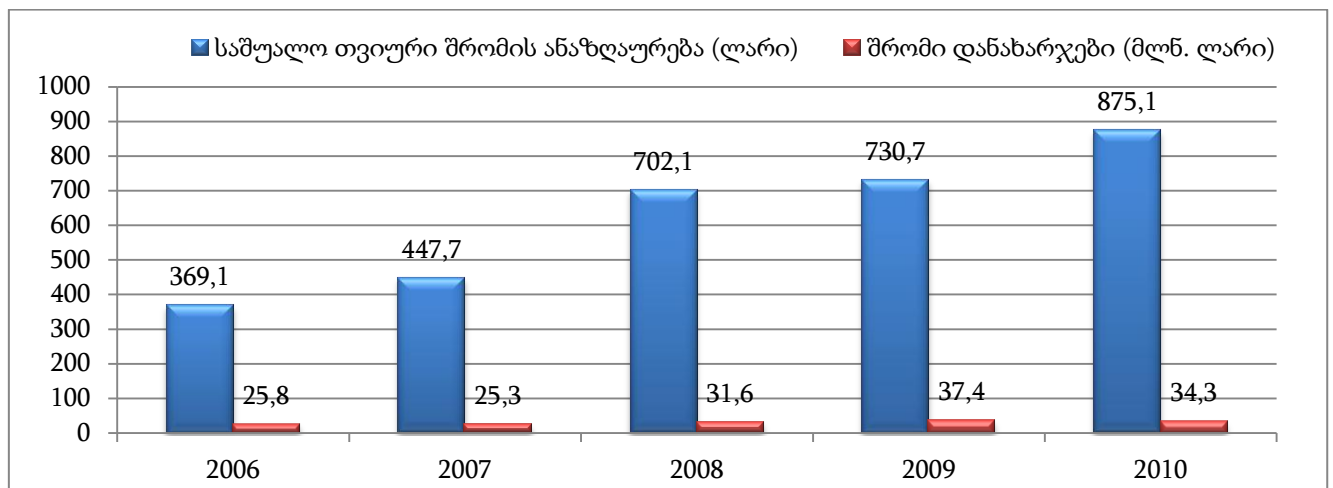
ცხრილი 7.3. ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობის დარგში დასაქმებულთა საშუალო თვიური შრომის ანაზღაურება რეგიონების მიხედვით 2006-2010 წლები (ბიზნეს სექტორი)

(ლარი)

წელი	სულ	მათ შორის:										
		კ.თბილისი	აჭარის არ	გურიის მხარე	იმერეთის მხარე	კახეთის მხარე	მცხეთა-მთიანეთის მხარე	რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის მხარე	სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარე	სამცხე-ჯავახეთის მხარე	ქვემო ქართლის მხარე	შიდა ქართლის მხარე
2006	391,3	404,5	369,1	94,3	111,0	86,2	449,4	72,5	482,8	60,8	335,6	204,9
2007	491,0	520,0	447,7	119,1	142,3	136,5	347,5	46,2	526,3	86,6	296,1	168,6
2008	666,9	704,4	702,1	57,3	187,0	125,4	845,3	73,6	701,4	77,9	446,2	171,8
2009	729,4	751,9	730,7	139,9	215,8	98,1	378,2	111,8	740,9	159,9	642,6	146,3
2010	786,5	814,3	875,1	182,3	285,6	394,8	473,7	70,5	826,1	140,8	472,7	188,3

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 7.5. აჭარის არ-ში ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობის დარგში დასაქმებულთა საშუალო თვიური შრომის ანაზღაურება და შრომითი დანახარჯების მოცულობა 2006-2010 წლებში (ბიზნეს სექტორი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 7.4. შპს „ბათუმის ნავთობტერმინალი“-ს ტვირთბრუნვა 2009-2011 წლებში (ათ. ტონა)

ტვირთის დასახელება	ტრანზიტი			იმპორტი			ექსპორტი			სულ		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
სულ ნავთობი და ნავთობპროდუქტები	6001	5722	5038	155	154	153	57	54	46	6213	5959	5238
თხევადი აირი	101	157	117							1001	157	117
სულ ეკონომიკური ტვირთბრუნვა	6102	5879	5155	155	154	153	57	54	46	6314	6116	5355

წყარო: შპს „ბათუმი ოილ ტერმინალი“

ცხრილი 7.5. ბათუმის საერთაშორისო საკონტეინერო ტერმინალში 2008-2011 წლის განმავლობაში გადამუშავებული კონტეინერების შესახებ

წელი	Container	იმპორტი TEU			ტრანზიტი TEU			ექსპორტი TEU			სულ TEU
		20 F	40 F	ჯამი	20 F	40 F	ჯამი	20 F	40 F	ჯამი	
2008	Container	4062	16132	20194	2309	710	3019	5228	15756	20984	44197
2009	Container	834	2846	3680	90	90	90	1505	3440	4945	8715
2010	Container	981	7420	8401	0	0	0	935	6982	7917	16318
2011	Container	1727	21656	23383	0	0	0	1717	20342	22059	45442

წყარო: შპს „ბათუმი საერთაშორისო საკონტეინერო ტერმინალი“

ცხრილი 7.6. 2009-2011 წლების განმავლობაში საბორნე გადასასვლელზე გადამუშავებული ტვირთების შესახებ

წელი	შესრულებული რეისების რაოდენობა	ჩამოტვირთვა (ათ. ტონა)	დატვირთვა (ათ. ტონა)	სულ ტვირთის წონა (ათ. წონა)
2009	39	137,05	73,71	210,76
2010	73	319,15	187,74	506,89
2011	101	451,41	259,01	710,42

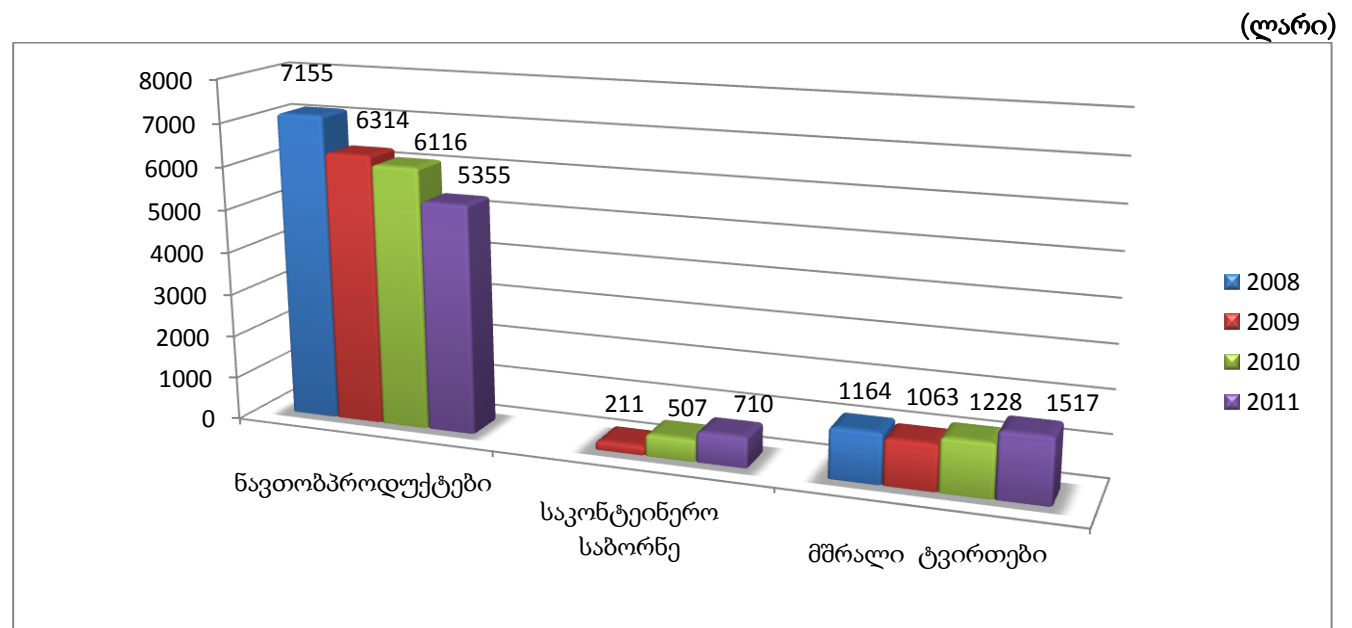
წყარო: შპს „ბათუმი საერთაშორისო საკონტეინერო ტერმინალი“

ცხრილი 7.7. შპს „ბათუმის საზღვაო ნავსადგურის“ ტვირთბრუნვა 2008-2011 წლებში (ათ. ტონა)

ტვირთის დასახელება	ტრანზიტი				იმპორტი				ექსპორტი				სულ			
	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011
სულ მშრალი	512	423	530	653	255	246	316	432	397	394	382	432	1164	1063	1228	1517

წყარო: შპს „ბათუმის საზღვაო ნავსადგური“

დიაგრამა 7.6. ბათუმის საზღვაო ნავსადგურის მთლიანი ეკონომიკური ტვირთბრუნვა 2008 - 2011 წლებში (ბათუმის ნავთობჩამომსხმელ, საბორნე გადასასვლელის, საკონტეინერო და მშრალი ტვირთების ტერმინალში გადამუშავებული ტვირთების მაჩვენებლები)

წყარო: შპს „ბათუმის საზღვაო ნავსადგური“

ცხრილი 7.8. საზღვაო ტრანსპორტით გადაყვანილ მგზავრთა რაოდენობა 2008-2011 წლებში

დასახელება	"ბათუმი - სოჭი" მგზავრთა რაოდენობა			"ბათუმი - ილიჩოვსკი" მგზავრთა რაოდენობა			სულ
	გასვლა	შემოსვლა	სულ	გასვლა	შემოსვლა	სულ	
2008	4165	3844	8009	–	–	–	8009
2009	5786	5341	11127	–	–	–	11127
2010	10293	10943	21236	339	27	366	21602
2011	9370	9657	19027	2001	2113	4114	23141

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო

ცხრილი 7.9. სადგური ბათუმი-სატვირთოს მუშაობის მაჩვენებლები 2008-2011 წლებში (ათ. ტონა)

მაჩვენებლების დასახელება	2008		2009		2010		2011	
	ვაგონი	ტონა	ვაგონი	ტონა	ვაგონი	ტონა	ვაგონი	ტონა
დატვირთვა - გადმოტვირთვა	149880	8777,3	130523	7745,5	129999	7558,1	123009	7080,5
ბორანი ტრანზიტი	2414	120,7	1874	90,4	1382	74,0	1814	97,5

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო

ცხრილი 7.10. აჭარაში რკინიგზით გადაყვანილ მგზავრთა რაოდენობა 2008-2011 წლები (კაცი)

დასახელება	2008	2009	2010	2011
ადგილობრივი	700846	648417	693916	1061813
საერთაშორისო	10217	21026	40208	
სულ:	711063	669443	734124	

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო

ცხრილი 7.11. ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტიდან 2008-2011 წლებში შესრულებული რეისების რაოდენობა და მგზავრთბრუნვა

დასახელება	გადაყვანილი მგზავრთა რაოდენობა			შესრულებული რეისების რაოდენობა		
	საერთაშორისო	შიდა	სულ	საერთაშორისო	შიდა	სულ
2008	76370	4698	81068	1358	578	1936
2009	67552	3349	70901	1011	854	1865
2010	76676	13520	90196	1275	687	1962
2011	111921	21969	133890	1998	1518	3516

წყარო: ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტი

ცხრილი 7.12. აჭარაში 2007-2011 წლებში შესრულებული სამუშაოები

სამუშაოს დასახელება	2007		2008		2009		2010		2011	
	რაოდენობა	ლარი	რაოდენობა	ლარი	რაოდენობა	ლარი	რაოდენობა	ლარი	რაოდენობა	ლარი
ასფალტბეტონის საფარის მოწყობა	13	5564964	32	10941164	7	3648108	9	1634550	4	1154345
ხიდების რეაბილიტაცია	10	148414	24	704286	32	765874	24	284013	10	296993
ახალი ხიდი	3	173949	22	1771589	16	827311	8	282057	1	13443
გაბიონის მოწყობა	18	380860	59	1128353	35	782288	71	496375	35	322872
ბეტონის საყრდენი კედლის მოწყობა	8	181799	12	285020	16	498461	34	398723	21	377408
ძელორის მოწყობა			10	156772	8	107850	13	133518	13	152610
გზის რეაბილიტაცია, დამეწყრილი გზების აღდგენა	19	146855	26	461025	3	16750	45	701608	29	732288
ქვიშა-ხრეშოვანი საფარი							4	352932		
სულ	71	6596841	185	15448209	117	6646642	208	4283776	113	3049959

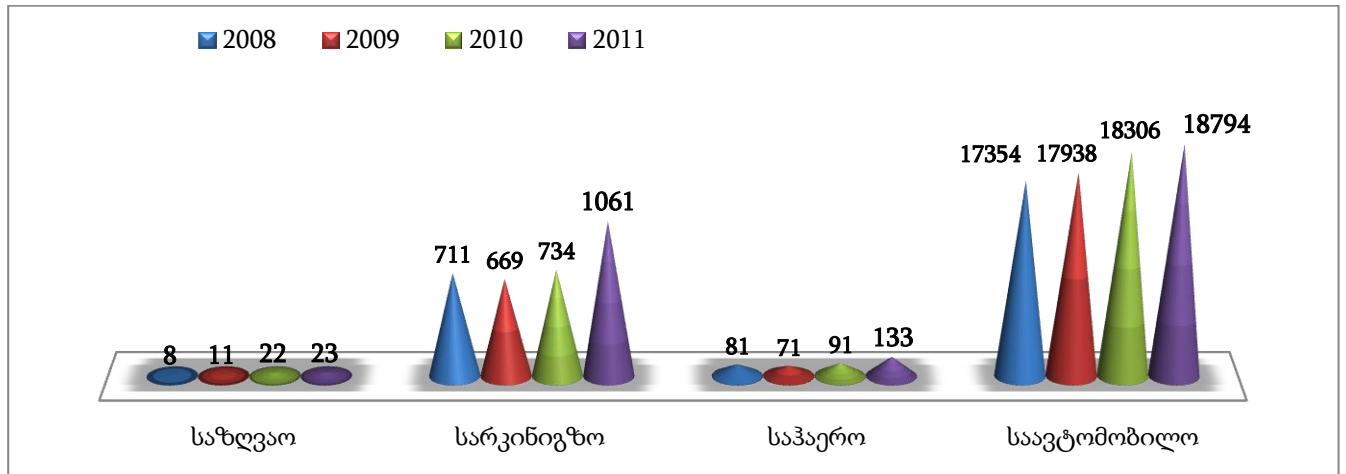
წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის საავტომობილო გზების და სამელიორაციო სისტემების მართვის დეპარტამენტი

ცხრილი 7.13. აჭარის ა.რ. მგზავრთა გადაყვანისა და მგზავრთბრუნვის დინამიკა (ათ. მგზ)

დასახელება	გადაყვანილ მგზავრთა რაოდენობა		
	რეგულარული საერთაშორისო და საქალაქთაშორისო	რეგულარული შიდა რეგიონული	სულ
2008	519,9	16834,0	17354
2009	526,2	17411,7	17938
2010	528,8	17777,1	18306
2011	743,6	18050,3	18794

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო

დიაგრამა 7.7. 2008-2011 წლებში მგზავრთბრუნვის მაჩვენებელი ტრანსპორტის სახეობათა მიხედვით (ათ. მგზავრი)

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო

ცხრილი 7.14. აჭარაში შპს „სოკარ ჯორჯია გაზი აჭარის“ მიერ აშენებული გაზსადენები 2008-2011 წლებში

(გრძივი მეტრი)

დასახელება	2008		2009		2010		2011	
	საშუალო წნევა	დაბალი წნევა	საშუალო წნევა	დაბალი წნევა	საშუალო წნევა	დაბალი წნევა	საშუალო წნევა	დაბალი წნევა
ქ. ბათუმი	6747	3851	6250	5357	26748	4696	11623	33628
ქ. ქობულეთი	7725	14575			14893	4215	788	2452
ხელვაჩაური			1082		26997		13733	4118

წყარო: შპს „სოკარ ჯორჯია გაზი აჭარა“

ცხრილი 7.15. აჭარის რეგიონში შპს „სოკარ ჯორჯია გაზი აჭარის“ აბონენტთა რაოდენობა (2011 წლის მდგომარეობით)

დასახელება	არსებული აბონენტები		პოტენციური აბონენტები
	ორგანიზაცია	ფიზიკური პირები	ფიზიკური პირები
ქ. ბათუმი	128	38 034	12023 პოტენციური აბონენტი
ხელვაჩაური	8	4 609	
ქობულეთი	14	7 844	
სულ	150	50 487	

წყარო: შპს „სოკარ ჯორჯია გაზი აჭარა“

ცხრილი 7.16. აჭარაში შპს „აჭარის ბუნებრივი აირის“ საკუთრებაში არსებული გაზსადენები 2011 წელი

(გრძივი მეტრი)

დასახელება	მაღალი წნევა	საშუალო წნევა	დაბალი წნევა
ქ. ბათუმი	29 700	46 179	54 802
ქ. ქობულეთი		6 224	65 343

წყარო: შპს „აჭარის ბუნებრივი აირი“

ცხრილი 7.17. აჭარაში შპს „აჭარის ბუნებრივი აირის“ აბონენტთა რაოდენობა

დასახელება	კორპორაციული	ფიზიკური პირები	სულ
ქ. ბათუმი	523	11 389	11 912
ქ. ქობულეთი	125	3 357	3 482

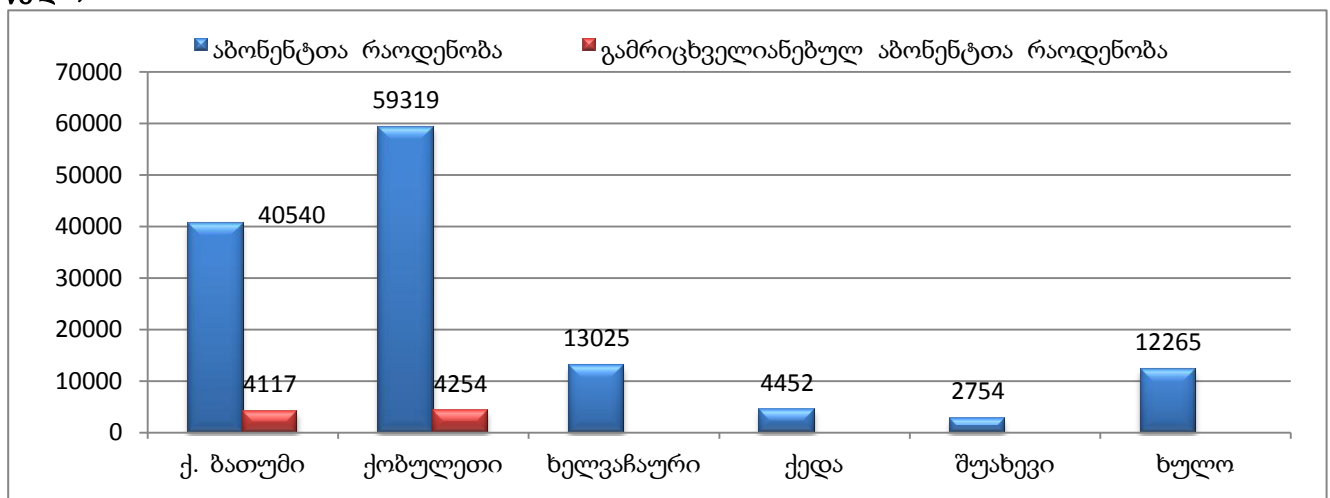
წყარო: შპს „აჭარის ბუნებრივი აირი“

ცხრილი 7.18. აჭარის არ ტერიტორიაზე წყალმომარაგების სისტემაში ჩართული აბონენტთა (მათ შორის გამრიცხველიანებულთა) რაოდენობა თვითმმართველი ერთეულების მიხედვით (2011 წელი)

დასახელება	ორგანიზაციის დასახელება	აბონენტთა რაოდენობა				გამრიცხველიანებულ აბონენტთა რაოდენობა			
		სულ	მოსახლეობა	კორპორატიული	საბიუჯეტო	სულ	მოსახლეობა	კორპორატიული	საბიუჯეტო
ქ. ბათუმი	შპს „ბათუმის წყალი“	40540	36884	3476	180	4117	4117		
ქობულეთი	შპს „ქობულეთის წყალი“	5154	4900	231	23	4254	4000	231	23
	შპს „ქობულეთის სოფლის წყალი“	54165	54060	97	8				
ხელვაჩაური	შპს „ხელვაჩაურის წყალკანალი“	13025	12896	129					
ქედა	შპს „ქედის წყალკანალი“	4452	4387	65					
შუახევი	შპს „შუახევის წყალკანალი“	2754	2670	84					
ხულო	შპს „ხულოს წყალკანალი“	12265	12169	96					

წყარო: ადგილობრივი თვითმმართველობები

დიაგრამა 7.8. აჭარის არ ტერიტორიაზე წყალმომარაგების სისტემაში ჩართული აბონენტთა (მათ შორის გამრიცხველიანებულთა) რაოდენობა თვითმმართველი ერთეულების მიხედვით (2011 წელი)

წყარო: ადგილობრივი თვითმმართველობები

ცხრილი 7.19. აჭარის არ ტერიტორიაზე წყალმომარაგებისა და საკანალიზაციო სისტემაში დასაქმებულთა რაოდენობა, თვითმმართველობების მიხედვით (2011 წელი)

დასახელება	ორგანიზაციის დასახელება	დასაქმებულთა რაოდენობა
ქ. ბათუმი	შპს „ბათუმის წყალი“	382
ქობულეთი	შპს „ქობულეთის წყალი“	54
	შპს „ქობულეთის სოფლის წყალი“	19
ხელვაჩაური	შპს „ხელვაჩაურის წყალკანალი“	28
ქედა	შპს „ქედის წყალკანალი“	27
შუახევი	შპს „შუახევის წყალკანალი“	23
ხულო	შპს „ხულოს წყალკანალი“	27

წყარო: ადგილობრივი თვითმმართველობები

ცხრილი 7.20. აჭარის ა.რ-ის ტერიტორიაზე წყლის, სანიაღვრე არხებისა და საკანალიზაციო სისტემაში განხორციელებული/მიმდინარე მიზნობრივი პროგრამები თვითმმართველი ერთეულების მიხედვით (2006 -2011 წლები)

(ლარი)

დასახელება	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ქ. ბათუმი	2 896 125	1 673 023	3 341 979	5 671 000	7 413 700	6 190 000
ქობულეთი	1 162 207	1191228	2 179 249	30 000	25 745 171	2 447 087
ხელვაჩაური		945 326	1 308 834	27 336	656 746	1 047 201
ქედა	201 700	386 319	518 122	196 595	300 092	340 268
შუახევი		177 406	474 035	207 142	219 780	
ხულო	647 225	47 660	494 298	413 475	501 909	448 971

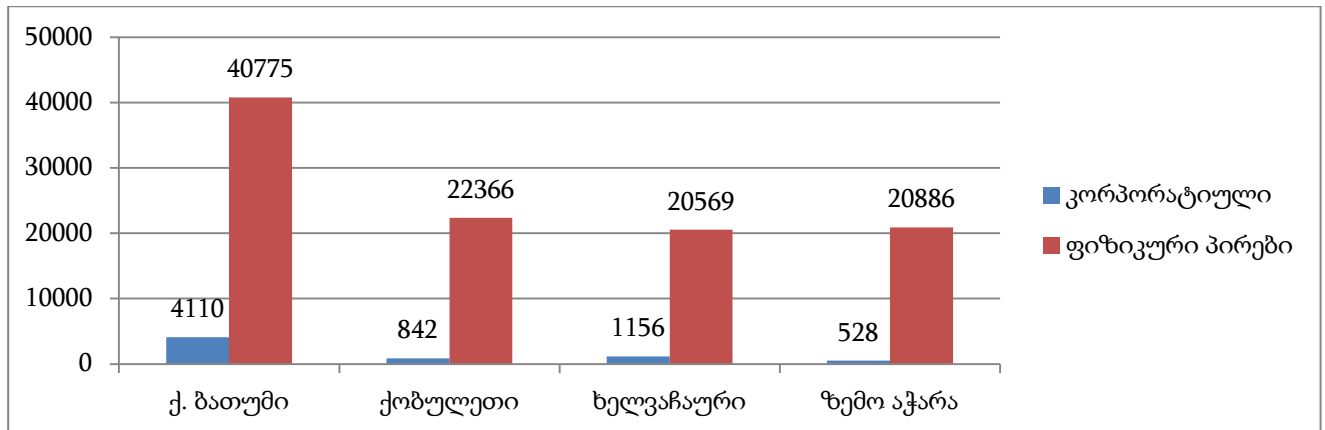
წყარო: ადგილობრივი თვითმმართველობები

ცხრილი 7.21. აჭარაში ს.ს. „ენერგო-პრო ჯორჯია“ მიერ განხორციელებული ინვესტიციები 2008-2011 წლებში

	2008	2009	2010	2011 (დასაზუსტებელი)
ბათუმი	1 823 339	4 576 658	1 351 190	6 565 604
ქობულეთი	217 775	154 895	209 883	5 902 419
ხელვაჩაური	149 107	448 923	307 710	5 157 891
ზემო აჭარა		673 099	81 518	3 551 958
აწვესი	1 652 387	61 840	5 407 234	57 438

წყარო: სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“.

დიაგრამა 7.9. აჭარაში „ენერგო-პრო ჯორჯიას“ კორპორატიულ და ფიზიკურ აბონენტთა რაოდენობა (2011 წელი)

წყარო: სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“.

ცხრილი 7.22. აჭარაში სს „ენერგო-პრო ჯორჯიას“ აბონენტთა ინდივიდუალური გამრიცხველიანება (2011 წ.)

დასახელება	%
ქ. ბათუმი	100%
ქობულეთი	79 % - 17 669
ხელვაჩაური	63 % - 12 958
ზემო აჭარა	38 % - 7 936

წყარო: სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“

ცხრილი 7.23. 2012-2013 წლებში აჭარის რეგიონში ინდივიდუალური გამრიცხველიანების სს „ენერგო-პრო ჯორჯიას“ გეგმა

დასახელება	2012	2013
ქობულეთი	2429 აბონენტი	0
ხელვაჩაური	2743 აბონენტი	2909 აბონენტი
ზემო აჭარა	4947 აბონენტი	4751 აბონენტი

წყარო: სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“

ცხრილი 7.24. აჭარის რეგიონში სს „ენერგო-პრო ჯორჯიაში“ დასაქმებულთა რაოდენობა (2008-2011 წლები)

დასახელება	2008	2009	2010	2011
ქ. ბათუმი	427	351	336	320
ქობულეთი	100	73	73	78
ხელვაჩაური	120	79	78	80
ზემო აჭარა	126	91	91	90
აწვესი	37	32	30	32
სულ:	810	626	608	600

წყარო: სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“

თავი 8. ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვა

ცხრილი 8.1. სახელმწიფოს 100 პროცენტის წილობრივი მონაწილეობით დაფუძნებული სამედიცინო დაწესებულებები (2012 წლის 01 იანვრის მდგომარეობით)

სახელმწიფო საკუთრებაში მყოფი სამედიცინო დაწესებულებები	2007	2008	2009	2010	2011
საავადმყოფოები	19	18	18	16	4
პოლიკლინიკები	10	10	10	10	2
დისპანსერები	4	3	3	3	0
საოჯახო მედიცინის ცენტრები	2	2	2	2	2
სასწრაფო სამედიცინო დახმარების სამსახურები	6	6	6	6	1
სისხლის გადასხმის სადგური	1	1	1	1	1
სამედიცინო ცენტრები	5	5	5	3	2

წყარო: აჭარის არ ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

ცხრილი 8.2. კერძო საკუთრებაში მყოფი სამედიცინო დაწესებულებები 2007-2011 წლები

კერძო საკუთრებაში მყოფი სამედიცინო დაწესებულებები	2007	2008	2009	2010	2011
საავადმყოფოები	1	2	3	6	11
სამშობიარო სახლი					2
სასწრაფო სამედიცინო დახმარების ცენტრი					5
კერძო სტომატოლოგიური დაწესებულებები	89	95	107	120	
დიაგნოსტიკური ცენტრები	1	1	3	3	3
სამკურნალო სადიაგნოსტიკო ცენტრი					3
პოლიკლინიკური სექტორი	2	2	2	1	1

წყარო: აჭარის არ ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

ცხრილი 8.3. ინფორმაცია სამედიცინო დაწესებულებების მუშაობის შესახებ (2011 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით)

დასახელება	საწოლთა ფონდი	საწოლთა დატვირთვის მაჩვენებელი	საწოლთა დაყოვნების მაჩვენებელი	საწოლთა ბრუნვის მაჩვენებელი
აჭარა	1 076	169.0	5.96	28.4
ბათუმი	857	185.8	6.26	29.7
ქობულეთი	84	138.3	4.41	31.4
ხელვაჩაური	20	46.0	6.1	7.6
ქედა	40	50.6	3.6	14.2
შუახევი	40	60.9	4.4	13.8
ხულო	35	159.5	4.8	33.0

წყარო: აჭარის არ ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

ცხრილი 8.4. პოლიკლინიკური დახმარება მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2011 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით

დასახელება	რეგისტრირებული ავადმყოფები სულ		მათ შორის			
			მოზრდილები მოზარდები		ბავშვები 0-15 წლამდე	
	შემთხვევათა რაოდენობა	დაავადება- ნობა 100000 მოსახლეზე	შემთხვევათა რაოდენობა	დაავადება- ნობა 100000 მოსახლეზე	შემთხვევათა რაოდენობა	დაავადება- ნობა 100000 მოსახლეზე
აჭარა	202 795	53 934	168 130	53 730	34 668	54 942
ქ.ბათუმი	103 236	79 019	89 128	80 089	14 108	72 872
ქობულეთი	27 369	31 584	21 451	29 723	5 918	40 858
ხელვაჩაური	40 063	46 910	31 469	44 356	8 594	59 445
ქედა	6 365	32 155	4 946	30 766	1 419	22 022
შუახევი	5 430	26 622	4 591	27 971	839	21 064
ხულო	20 332	61 403	16 545	63 580	3 587	53 413

წყარო: აჭარის არ ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

ცხრილი 8.5. პოლიკლინიკური დახმარება თვითმმართველობების მიხედვით (2011 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით)

დასახელება	სიცოცხლეში პირველად დადგენილი დიაგნოზით რეგისტრირებული ავადმყოფები სულ		მათ შორის			
			მოზრდილები მოზარდები		ბავშვები 0-15 წლამდე	
	შემთხვევათა რაოდენობა	ავადობა 100000 მოსახლეზე	შემთხვევათა რაოდენობა	ავადობა 100000 მოსახლეზე	შემთხვევათა რაოდენობა	ავადობა 100000 ბავშვზე
აჭარა	86 034	22 881	61 893	19 779	24 141	38 262
ქ.ბათუმი	41 475	31 746	31 630	28 422	9 845	50 852
ქობულეთი	14 865	16 693	9 627	13 339	4 838	33 402
ხელვაჩაური	17 135	20 063	11 646	16 415	5 489	37 967
ქედა	2 585	13 058	1 766	10 985	819	22 022
შუახევი	1 743	8 545	1 351	8 231	392	9 841
ხულო	8 631	26 066	5 873	22 569	2 758	38 899

წყარო: აჭარის არ ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

ცხრილი 8.6. ჰოსპიტალიზაცია და ლეტალობა (2011 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით)

დასახელება	სულ			მათ შორის ბავშვები 15 წლამდე			
	ბაჭყალი ავადმყოფთა რაოდენობა	გარდაცვლილ ავადმყოფთა რაოდენობა	ლეტალობა %	ბაჭყალი ავადმყოფთა რაოდენობა	გარდაცვლილ ავადმყოფთა რაოდენობა	ლეტალობა %	მათ შორის ლეტალობა 1 წლამდე ბავშვებში
აჭარა	30 614	545	1,78	6 163	56	0,9	2,95
ქ.ბათუმი	25 639	490	1,9	4 895	55	1,12	2,95
ქობულეთი	2 549	48	1,8	913	1	0,1	0
ხელვაჩაური	152	3	1,9	0	0	0	0
ქედა	567	0	0	24	0	0	0
შუახევი	551	1	0,18	69	0	0	0
ხულო	1156	3	0,25	262	0	0	0

წყარო: აჭარის არ ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

ცხრილი 8.7. სახელმწიფო, აჭარის რესპუბლიკური და ადგილობრივი თვითმმართველი ერთეულების ბიუჯეტებიდან დაფინანსებული ჯანმრთელობის დაცვის პროგრამები (2007-2011 წლებში)

(ლარი)

	დასახელება	2007	2008	2009	2010	2011
1	სახელმწიფო ბიუჯეტი	8 940 526	10 365 463	25 032 410	25 739 660	20 491 961
2	რესპუბლიკური ბიუჯეტი	2 388 412	2 927 639	1 614 734	3 066 700	2 215 300
3	თვითმმართველი ქ. ბათუმი	89 840	871 881	228 871	340 786	504 345
4	ქობულეთის მუნიციპალიტეტი	11 324	96 116	119 935	131 666	113 288
5	ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტი	12 808	31 007	48 391	46 329	43 808
6	ქედის მუნიციპალიტეტი	0	22 125	32 843	38 428	23 667
7	შუახევის მუნიციპალიტეტი	0	21 068	42 789	42 800	34 839
8	ხულოს მუნიციპალიტეტი	0	52 174	98 882	107 528	95 940
	სულ:	11 442 910	14 387 473	27 218 855	29 513 897	23 523 148

წყარო: აჭარის არ ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

ცხრილი 8.8. სახელმწიფო, აჭარის რესპუბლიკური და თვითმმართველი ერთეულების ბიუჯეტებიდან დაფინანსებული სოციალური დახმარების პროგრამები (საპენსიო 2008-2011 წლებში)

(ლარი)

	დასახელება	2008	2009	2010	2011
1	სახელმწიფო ბიუჯეტი	55 975 778	71 346 917	74 481 305	75 535 219
2	რესპუბლიკური ბიუჯეტი	932 052	312 071	134 500	492 500
3	თვითმმართველი ქ. ბათუმი	2 161 612	1 553 503	1 968 057	2 460 218
4	ქობულეთის მუნიციპალიტეტი	466 069	199 430	416 146	523 033
5	ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტი	605 360	138 397	371 377	330 475
6	ქედის მუნიციპალიტეტი	125 373	87 534	157 184	161 582
7	შუახევის მუნიციპალიტეტი	114 623	200 351	120 837	277 251
8	ხულოს მუნიციპალიტეტი	260 949	311 208	170 776	423 015
	სულ:	60 641 816	74 149 411	77 820 182	80 203 293

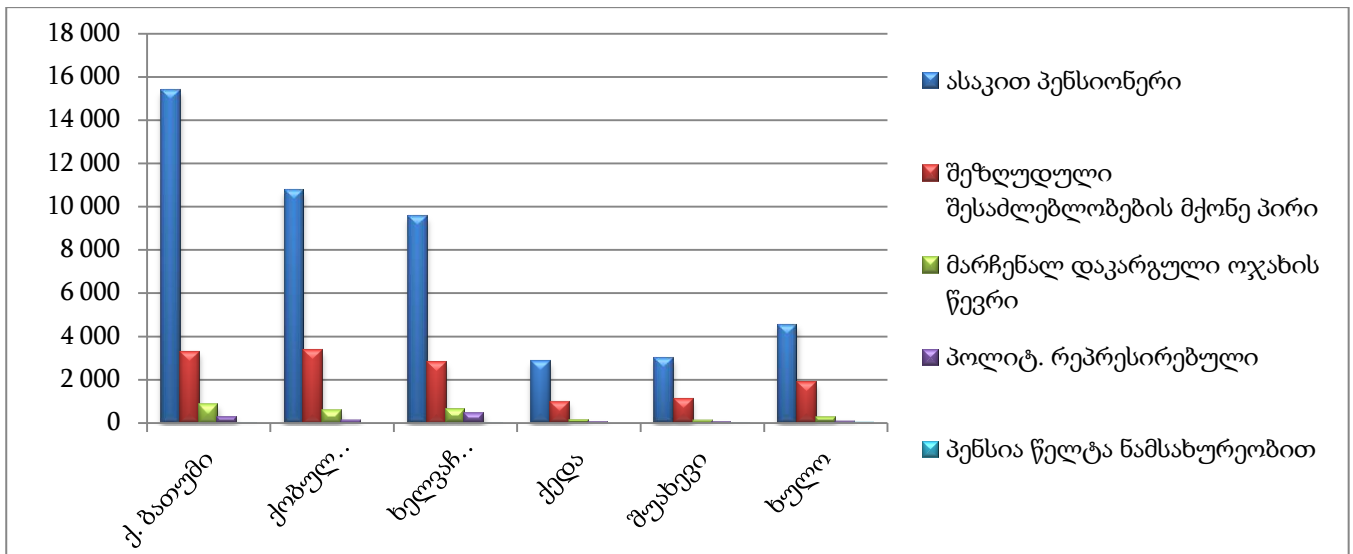
წყარო: აჭარის არ ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

ცხრილი 8.9. სახელმწიფო პენსიის მიმღებთა რაოდენობა პენსიის სახეების მიხედვით (2012 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით)

დასახელება	ასაკით პენსია	შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები	მარჩენალდაკარგული ულიოჯახის წევრი	პოლიტ.რეპრესირებული	პენსიაწელთა ნამსახურებით	სულ
აჭარა	45 987	13 404	2 522	1073	21	63 007
ქ.ბათუმი	15 356	3 288	835	277	9	19 765
ქობულეთი	10 746	3 355	580	143	-	14 824
ხელვაჩაური	9 560	2 806	596	455	4	13 421
ქედა	2 817	983	145	58	-	4 003
შუახევი	2 983	1 118	114	57	4	4 276
ხულო	4 525	1 854	252	83	4	6 718

წყარო: სოციალური მომსახურების სააგენტო

დიაგრამა 8.1. სახელმწიფო პენსიის მიმღებთა რაოდენობა პენსიის სახეების მიხედვით (2012 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით)

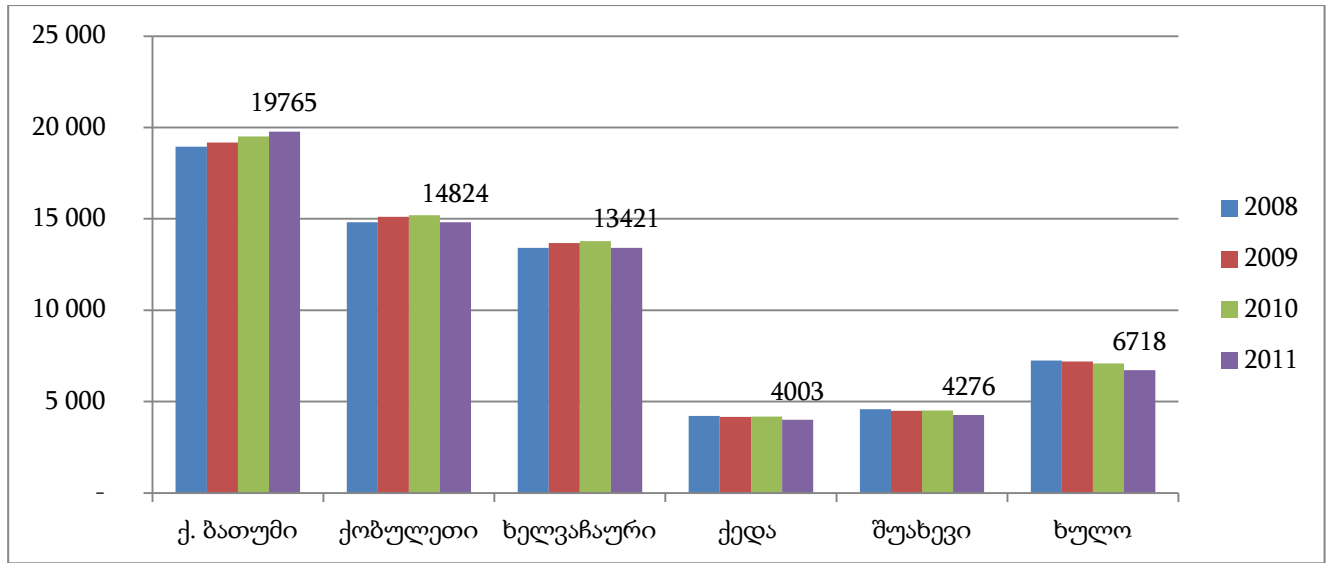
წყარო: სოციალური მომსახურების სააგენტო

ცხრილი 8.10. გასაცემი პენსიის ჯამური თანხა თვეში პენსიის სახეების მიხედვით (აღებულია 2011 წლის დეკემბრის თვის მონაცემები)

დასახელება	ასაკით პენსია	შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირები	მარჩენალ დაკარგული ოჯახის წევრი	პოლიტ. რეპრესირებულები	პენსია წელთა ნამსახურეობით	სულ
აჭარა	4 598 700	1 018 500	138 710	66 545	1 155	5 823 610
ქ. ბათუმი	1 535 600	255 090	45 925	16 945	495	1 854 055
ქობულეთი	1 074 600	254 530	31 900	8 795	-	1 369 825
ხელვაჩაური	956 000	214 960	32 780	27 740	220	1 231 700
ქედა	281 700	73 820	7 975	3 925	-	367 420
შუახვევი	298 300	83 420	6 270	3 750	220	391 960
ხელო	452 500	136 680	13 860	5 390	220	608 650

წყარო: სოციალური მომსახურების სააგენტო

დიაგრამა 8.2. აჭარაში პენსიონერების რაოდენობა თვითმმართველობების მიხედვით (2008-2011 წლები)

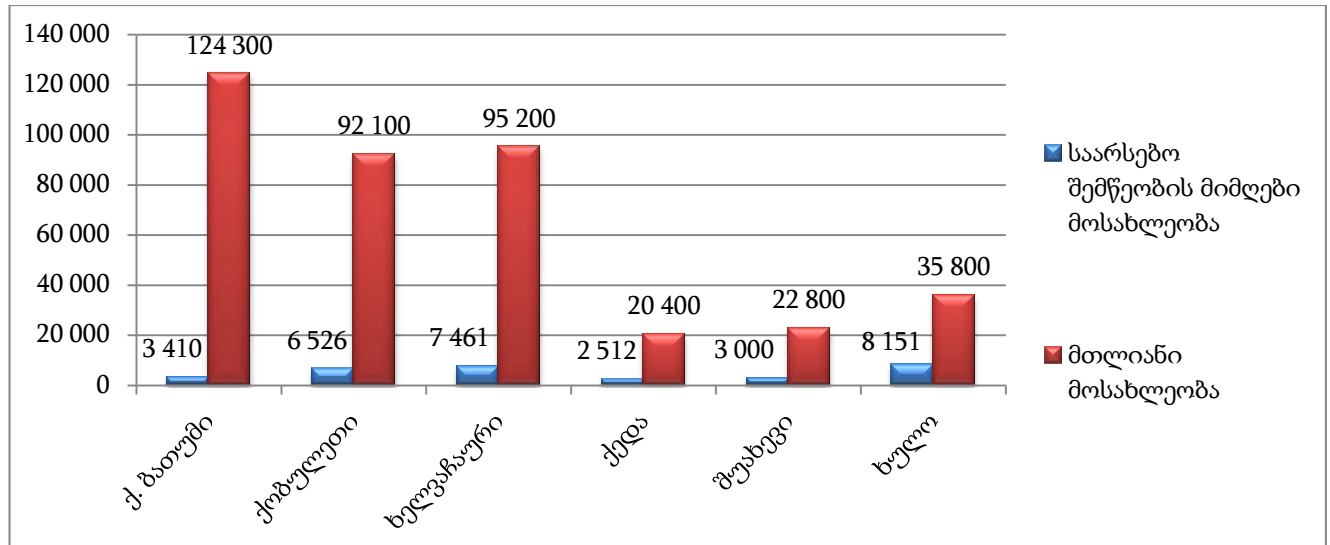
წყარო: სოციალური მომსახურების სააგენტო

ცხრილი 8.11. აჭარაში საარსებო შემწეობის მიმღები მოსახლეობა, მათი წილი მთლიან მოსახლეობაში და მათზე გაცემული თანხები 2012 წლის 1 იანვრის მონაცემების მიხედვით

დასახელება	მოსახლეობის რაოდენობა	საარსებო შემწეობის მიმღები მოსახლეობა	საარსებო შემწეობის მიმღები მოსახლეობის წილი მთლიან მოსახლეობაში (%)	საარსებო შემწეობის მიმღებ ოჯახთა რაოდენობა	საარსებო შემწეობის მიმღებ ოჯახებზე გადარიცხული თანხა 2011 წელს
აჭარის არ	390 600	31 060	8	7 350	12 491 796
ქ. ბათუმი	124 300	3 410	2,7	1 235	1 171 058
ქობულეთი	92 100	6 526	7,2	1 554	3 034 748
ხელვაჩაური	95 200	7 461	8	1 671	2 745 520
ქედა	20 400	2 512	12	528	1 327 372
შუახევი	22 800	3 000	13	642	1 140 654
ხულო	35 800	8 151	23	1 720	3 072 444

წყარო: სოციალური მომსახურების სააგენტო

დიაგრამა 8.3. საარსებო შემწეობის მიმღები მოსახლეობა და მთლიანი მოსახლეობის რაოდენობა აჭარაში (2012 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით)

წყარო: სოციალური მომსახურების სააგენტო

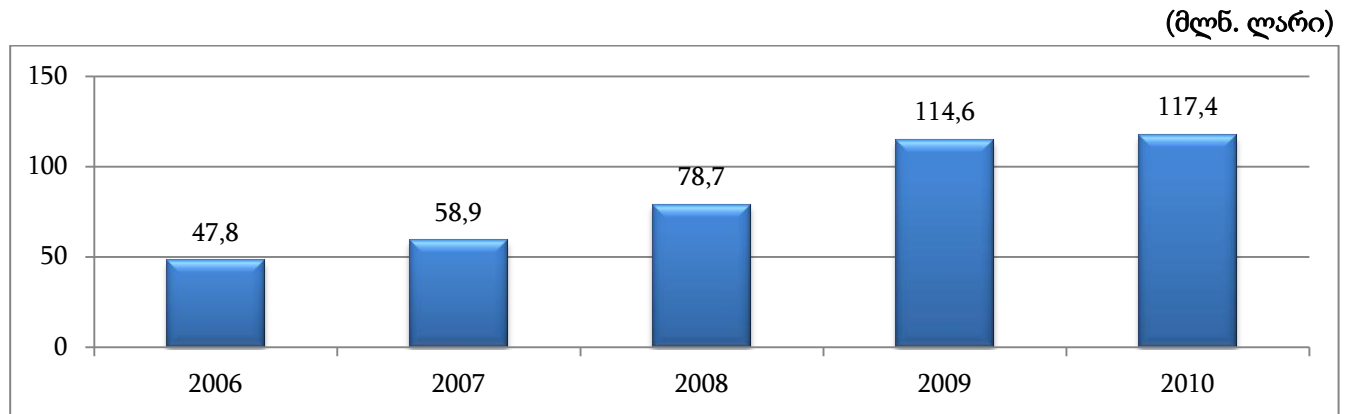
ცხრილი 8.12. ჯანმრთელობის დაზღვევის პოლისის მიმღებთა რაოდენობა* (2012 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით)

დასახელება	სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი მოსახლეობის დაზღვევა	
	ოჯახი	მოსახლეობა
აჭარა	18 387	80 451
ქ. ბათუმი	2 513	7 610
ქობულეთი	5 069	21 904
ხელვაჩაური	3 831	17 570
ქედა	1 976	9 473
შუახევი	1 680	7 947
ხულო	3 318	15 947

წყარო: სოციალური მომსახურების სააგენტო

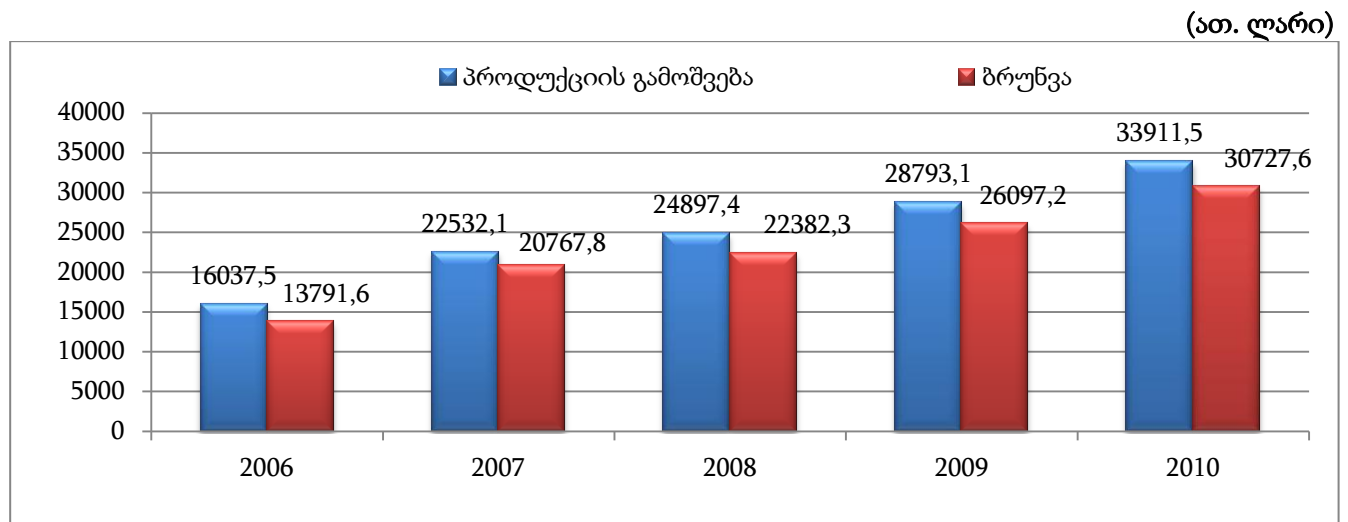
*ოჯახების ჯამური რაოდენობა მოცემულია მხოლოდ სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი მოსახლეობის სამედიცინო დაზღვევის და კომპაქტურ დასახლებებში მყოფი იძულებით გადაადგილებული პირების სამედიცინო დაზღვევის ბენეფიციართათვის.

დიაგრამა 8.4. აჭარაში ჯანდაცვის სფეროში შექმნილი მთლიანი დამატებული ღირებულება 2006-2010 წლებში

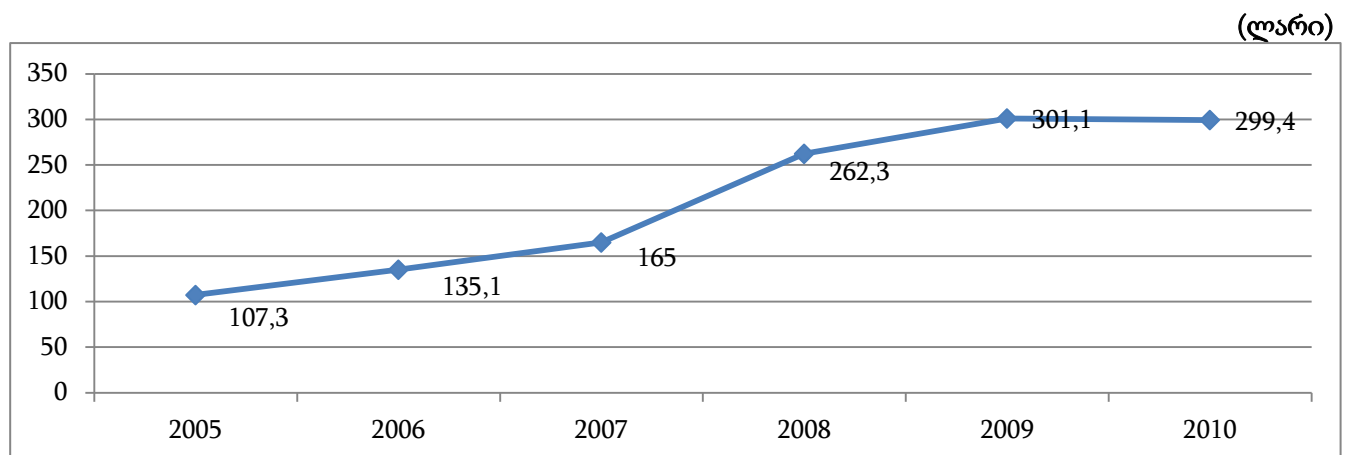
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 8.5. აჭარაში ჯანდაცვის სფეროში პროდუქციის გამოშვება და ბრუნვა 2006-2010 წლებში (ბიზნეს სექტორი)

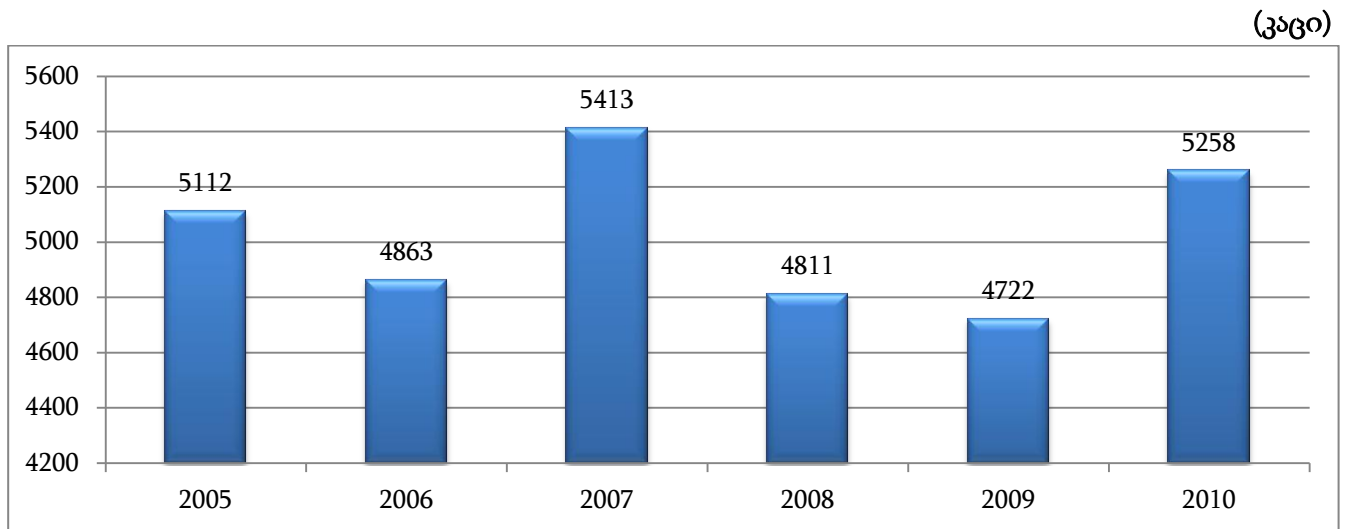
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 8.6. აჭარაში ჯანდაცვის სფეროში შრომის საშუალო თვიური ანაზღაურება 2005-2010 წლებში (ბიზნეს სექტორი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დიაგრამა 8.7. აჭარაში ჯანდაცვის დარგში დასაქმებულთა რაოდენობა 2005-2010 წლებში (ბიზნეს სექტორი)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

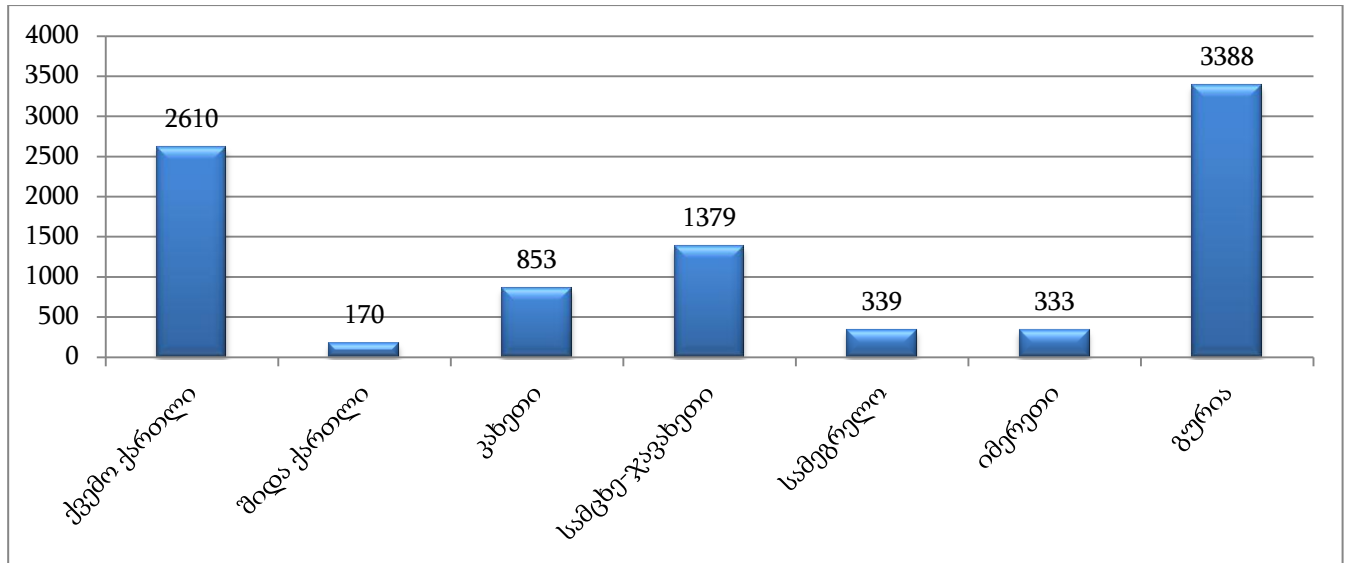
ცხრილი 8.13. სამედიცინო კადრები (2005-2010 წლები)

სახელმწიფო სექტორში დასაქმებული სამედიცინო პერსონალი	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ექიმები	1 196	1 120	1 182	1 205	1 258	960
საშუალო სამედიცინო პერსონალი	2 124	2 076	2 047	2 038	1 979	1102
ადმინისტრაციული და დაბალი სამედიცინო პერსონალი	1 100	1 075	1 234	1 265	1 190	416*
კერძო სამედიცინო სექტორში დასაქმებული სამედიცინო კადრები						
ექიმები	61	35	83	115	115	300
საშუალო სამედიცინო პერსონალი	38	40	47	84	64	259
ადმინისტრაციული და დაბალი სამედიცინო პერსონალი	17	21	40	68	68	157*

წყარო: აჭარის არ ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

* მითითებული ციფრი შეესაბამება მხოლოდ დაბალი სამედიცინო პერსონალის რაოდენობას. სტატისტიკური დაკვირვების წლიური ფორმები მოიცავს ინფორმაციას, მხოლოდ დაბალი სამედიცინო პერსონალის შესახებ, რომელსაც 2011 წლიდან აღნიშნული ფორმების წარმოებაზე პასუხისმგებელია საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ცენტრი.

დიაგრამა 8.8. მაღალმთიანი აჭარიდან 1989 წლიდან საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში განსახლებული მოსახლეობის (ოჯახები) რაოდენობის შესახებ

წყარო: აჭარის ა.რ. ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

ცხრილი 8.14. აჭარაში სტიქიით დაზარალებული ოჯახების რაოდენობა 2010 წელი

#	მუნიციპალიტეტი	I-კატეგორია	II-კატეგორია	III კ	IV კ	სულ
1	ხულო	4	52	153	942	1151
2	შუახევი	3	33	583	507	1126
3	ქედა	1	33	95	442	571
4	ხელვაჩაური	4	18	174	344	540
5	ქობულეთი	13	28	486	519	1046
		25	164	1491	2754	4434

წყარო: აჭარის არ ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

თავი 9. განათლება, კულტურა და სპორტი

ცხრილი 9.1. აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში განათლების სფეროში მოქმედ დაწესებულებათა რაოდენობა 2007-2011 წლებში

მოქმედ დაწესებულებათა რაოდენობა		2007	2008	2009	2010	2011
ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებები	სულ	255	259	260	262	256
	სახელმწიფო	236	236	235	233	229
	კერძო	19	23	25	29	27
პროფესიული სასწავლებლები	სულ	15	14	15	14	14
	სახელმწიფო	6	5	4	2	2
	კერძო	9	9	11	12	12
უმადლესი სასწავლებლები	სულ	2	2	4	7	7
	სახელმწიფო	2	2	2	3	3
	კერძო	0	0	2	4	4
სულ		272	275	279	283	277

წყარო: აჭარის ა.რ. განათლების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო

ცხრილი 9.2. აჭარაში სულ 57 510 მოსწავლეა, მათ შორის 7 105 კერძო და 50 405 საჯარო სკოლაში

N	ადმინისტრაციული ერთეული	სკოლებში მოსწავლეთა რაოდენობა	საჯარო სკოლების მოსწავლეთა რაოდენობა	კერძო სკოლების მოსწავლეთა რაოდენობა
1	ბათუმი	26 156	20 875	5 281
2	ხელვაჩაური	8 412	7 960	452
3	ქედა	2 737	2 737	0
4	შუახევი	3 262	2 810	452
5	ხულო	5 133	4 984	149
6	ქობულეთი	11 810	11 039	771
სულ		57 510	50 405	7 105

წყარო: აჭარის ა.რ. განათლების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო

ცხრილი 9.3. აჭარაში სულ 7236 მასწავლებელია, მათ შორის 352 სერტიფიცირებული მასწავლებელია

N	ადმინისტრაციული ერთეული	მასწავლებელთა რაოდენობა სულ	სერტიფიცირებულ მასწავლებელთა რაოდენობა სულ
1	ბათუმი	2 205	226
2	ხელვაჩაური	1 066	32
3	ქედა	662	15
4	შუახევი	910	7
5	ხულო	1 040	12
6	ქობულეთი	1 353	61
სულ		7 236	352

წყარო: აჭარის ა.რ. განათლების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო

აჭარის რეგიონის კულტურის სფეროში მოქმედი დაწესებულებების რაოდენობა, ბიუჯეტი და მომხმარებელთა რაოდენობის დინამიკა 2009-2011 წლებში

ცხრილი 9.4. მუზეუმები

ორგანიზაციის ტიპი	2009				2010				2011			
	რაოდენობა	თანამშრომელთა რაოდენობა	ბიუჯეტი (ლარი)	დამთვარიერებელთა რაოდენობა	რაოდენობა	თანამშრომელთა რაოდენობა	ბიუჯეტი (ლარი)	დამთვარიერებელთა რაოდენობა	რაოდენობა	თანამშრომელთა რაოდენობა	ბიუჯეტი (ლარი)	დამთვარიერებელთა რაოდენობა
ბათუმი	6	163	695400	43375	6	163	736100	28526	6	159	940800	41804
მუნიციპალ იტეტებები	9	29	42190	13028	9	29	53660	15380	9	29	86650	14222

წყარო: აჭარის ა.რ. განათლების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო

ცხრილი 9.5.

#	ორგანიზაციის დასახელება	ბიუჯეტი			თანამშრომელთა რაოდენობა			დამთვალეიერებელთა რაოდენობა		
		2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
1	სსიპ. აჭარის ხელოვნების მუზეუმი	106 100	107 800	200 800	22	20	20	6 139	2334	3635
2	სსიპ. ბათუმის არქეოლოგიური მუზეუმი	166 000	203 300	343 800	37	36,5	36	4 225	2934	3128
3	ა.(ა) ი.პ. ძმები ნობელის სახელობის ბათუმის ტექნოლოგიური მუზეუმი	100 000	110 000		9	10	7	1 870	1,327	908
4	აჭარის ხარიტონ ახვლედიანის სახელობის მუზეუმი (4 ფილიალი)	323 300	315 000	396 200	69	69	69	9,564	5,461	6 075
5	გონიო-ავსაროსის მუზეუმ ნაკრძალი				18	19	19	19 323	14 659	23 200
6	პეტრას ციხე				8	8	8	2 254	1 811	4 858
	სულ ჯამი	695 400	736 100	940 800	163	163	159	43 375	28 526	41 804

წყარო: აჭარის ა.რ. განათლების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო

ცხრილი 9.6. კულტურის ცენტრები

ორგანიზაციათა ტიპი	2009				2010				2011			
	რაოდენობა	თანამშრომელთა რაოდენობა	ბიუჯეტი (ლარი)	შემოქმედებითი კოლექტივების რაოდენობა	რაოდენობა	თანამშრომელთა რაოდენობა	ბიუჯეტი (ლარი)	შემოქმედებითი კოლექტივების რაოდენობა	რაოდენობა	თანამშრომელთა რაოდენობა	ბიუჯეტი (ლარი)	შემოქმედებითი კოლექტივების რაოდენობა
მუნიციპალიტეტებში არსებული კულტურის ცენტრები	5	370	1 332 555	91	5	376	1 487 178	94	5	540	1 753 946	97

წყარო: აჭარის ა.რ. განათლების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო

ცხრილი 9.7. თეატრები, საკონცერტო დაწესებულებები:

ორგანიზაციათა ტიპი	2009				2010				2011			
	რაოდენობა	თანამშრომელთა რაოდენობა	ბიუჯეტი (ლარი)	მაყურებელთა რაოდენობა	რაოდენობა	თანამშრომელთა რაოდენობა	ბიუჯეტი (ლარი)	მაყურებელთა რაოდენობა	რაოდენობა	თანამშრომელთა რაოდენობა	ბიუჯეტი (ლარი)	მაყურებელთა რაოდენობა
თეატრები	3	221	1 372 900	17 104	3	221	1 619 300	19 615	3	220	1 726 900	17 304
საკონცერტო- სანახაობითი დაწესებულებე ბები	4	303	2 336 324	4 307	4	382	2 536 000	45 820	4	401	3 233 600	48 200

წყარო: აჭარის ა.რ. განათლების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო

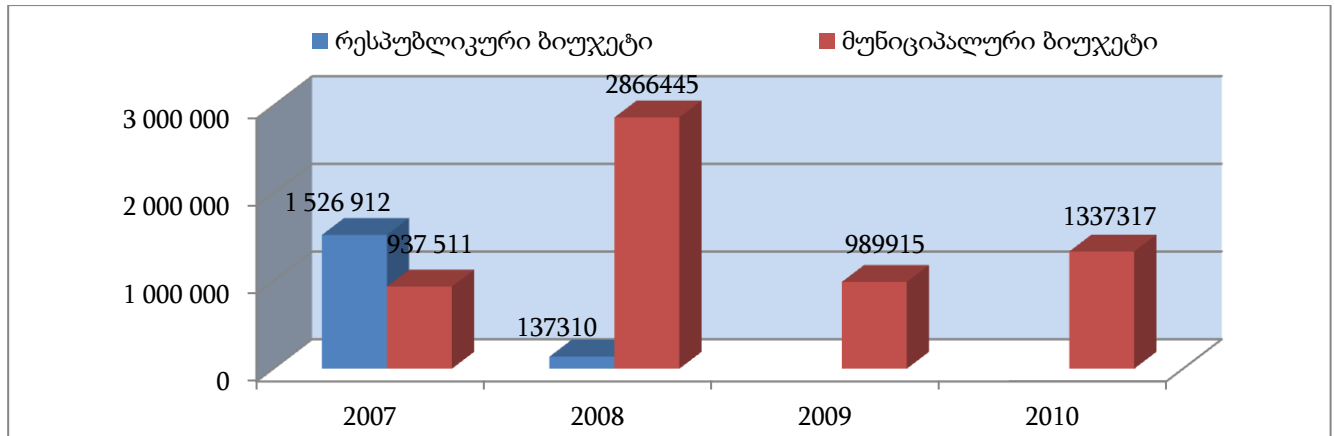
ცხრილი 9.8. აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში სპორტის სფეროში განხორციელებული ინვესტიციები 2007-2010წლებში

(ლარი)

დასახელება	2007		2008		2009		2010	
	რესპუბლიკური ბიუჯეტი	მუნიციპალური ბიუჯეტი	რესპუბლიკური ბიუჯეტი	მუნიციპალური ბიუჯეტი	რესპუბლიკური ბიუჯეტი	მუნიციპალური ბიუჯეტი	რესპუბლიკური ბიუჯეტი	მუნიციპალური ბიუჯეტი
ბათუმი	918 472	589 600	41 100	51 6800	–	455 800	–	763 329
ქობულეთი	429 709	800	21 380	1 700	–	1 300	–	660
ხელვაჩაური	181 431	297 061	10 690	375 664	–	233 314	–	116 434
ქედა	–	9 290	21 380	888 209	–	267 000	–	150 100
შუახევი	–	34 910	21 380	628 025	–	8 311	–	–
ხულო	–	5 850	21 380	456 047	–	24 190	–	306 794
სულ:	1 529 612	937 511	137 310	2 866 445	–	989 915	–	1 337 317

წყარო: აჭარის ა.რ. განათლების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები

დიაგრამა 9.1. აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში რესპუბლიკური და მუნიციპალური ბიუჯეტიდან სპორტის სფეროში განხორციელებული ინვესტიციები 2007-2010წწ.

წყარო: აჭარის ა.რ. განათლების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები.

ცხრილი 9.9. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკაში სპორტის სფეროში მოქმედი ფედერაციები და რესპუბლიკური ბიუჯეტიდან დაფინანსებული ღონისძიებები 2007-2011წლებში

დასახელება	2007		2008		2009		2010		2011	
	რაოდენობა	დაფინანსება (ლარი)	რაოდენობა	დაფინანსება (ლარი)	რაოდენობა	დაფინანსება (ლარი)	რაოდენობა	დაფინანსება (ლარი)	რაოდენობა	დაფინანსება (ლარი)
სპორტული ფედერაციები	22	200 000	21	172 095	26	281 300	30	380 000	30	510 000

წყარო: აჭარის ა.რ. განათლების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო

ცხრილი 9.10. აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში სპორტის სფეროში მოქმედი სახელმწიფო სპორტული სკოლები 2007-2011წლებში

დასახელება	2007		2008		2009		2010		2011	
	რაოდენობა	დასაქმებულთა რაოდენობა	რაოდენობა	დასაქმებულთა რაოდენობა	რაოდენობა	დასაქმებულთა რაოდენობა	რაოდენობა	დასაქმებულთა რაოდენობა	რაოდენობა	დასაქმებულთა რაოდენობა
სპორტული სკოლები	6	183	6	205	6	216	6	291	6	359

წყარო: აჭარის ა.რ. განათლების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო

ცხრილი 9.11. აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკის სპორტის სფეროში სახელმწიფო და კერძო სექტორში მოქმედი სკოლები და კლუბები (2011წელი)

დასახელება	რაოდენობა	დასაქმებულთა რაოდენობა	მწვრთნელთა რაოდენობა	სპორცმენტარაო დენობა	დაფინანსება (ლარი)
სახელმწიფო სპორტულის კოლები	6	115	244	3314	2 411 360
კერძო სექტორში მოქმედი სპორტული კლუბები	11	168	17	477	-

წყარო: აჭარის ა.რ. განათლების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო